

Ενώπιον

ΔΙΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Τεύχος 70 | Ιούλιος - Σεπτέμβριος 2013

- Χ. Κοσμίδης
Ονειρεύτηκα τη Δικαιοσύνη
- Σ. Μαυρομάτης
Ασκούμενοι Δικηγόροι - Άλλοτε και Τώρα
- Χ. Τερζίδης
**Η Διάγνωση της Τοξικοεξάρτησης
Βάσει του Ν. 3459/2006
και οι Αλλαγές που Επέφερε
ο Ν. 4139/2013**

ΑΦΙΕΡΩΜΑ

Απόψεις για την προσεχή αναθεώρηση του Συντάγματος

Κ. Γώγος, Π. Μαντζούφας, Ι. Μαθιουδάκης

Γιάννα Παναγοπούλου - Μπέκα
Διδάκτωρ Νομικής,
Α΄ Αντιπρόεδρος ΔΣΘ
g-panag@otenet.gr

Λίγες ημέρες πριν οδηγηθεί στο τυπογραφείο το τεύχος που κρατάτε και μετά από 59 χρόνια αντοχής, με πολλές βέβαια τροποποιήσεις, του ν.δ. 3026/1954 γνωστού ως Κώδικα περί Δικηγόρων, τέθηκε σε ισχύ, στις 27 Σεπτέμβρη 2013, ο νέος Κώδικας (ν. 4194/2013). Αν και θα απαιτηθούν, λόγω της γνωστής ακολουθούμενης στη χώρα μας νομοτεχνικής προχειρότητας, άμεσα κάποιες τροποποιήσεις, καθώς έχουν παρεισφρήσει κενά και ασάφειες, η θετική εντούτοις ματιά μας περνάει από τις εξής τουλάχιστον επισημάνσεις:

- α. Η φύση της δικηγορίας, η θέση του δικηγόρου στην απονομή της δικαιοσύνης και οι θεμελιώδεις αρχές και αξίες που πρέπει να διέπουν την άσκηση της δικηγορίας, όπως ορίζονται στα άρθρα 1, 2 και 3, αλλά και όσα θεσπίζονται στο κεφάλαιο Δ΄ σχετικά με τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του δικηγόρου (άρθρα 34-41), περικλείουν την άποψη που έχουν για το δικηγόρο και το λειτούργημά του η νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου και σπουδαία διεθνή κείμενα, όπως η Απόφαση 45/121 της 14ης-12-1990 των Ηνωμένων Εθνών, η Σύσταση 21 της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης, η Συνθήκη της Λισσαβόνας και του Χάρτη των θεμελιωδών δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.
- β. Σημαντικές είναι οι ρυθμίσεις που κατοχυρώνουν τις αμοιβές και τους θεσμούς αλληλεγγύης μεταξύ των δικηγόρων, όπως και η πρόβλεψη για την ίδρυση δικηγορικών εταιρών μόνο από εν ενεργεία δικηγόρους, που θα μπορούν να έχουν παραρτήματα σε διάφορα σημεία της επικράτειας αλλά και στο εξωτερικό.
- γ. Ουσιώδης είναι και η αλλαγή για την πρακτική άσκηση των δικηγόρων, που θα μπορεί να γίνεται σε μεγάλη κλίμακα στα δικαστήρια, αλλά

και στο Νομικό Συμβούλιο του Κράτους, στο ΣΤΕ και στις νομικές υπηρεσίες του Δημοσίου, ενώ εφεξής η απόκτηση της ιδιότητας προϋποθέτει επιτυχή συμμετοχή σε πανελλαδικές εξετάσεις.

- δ. Επίσης, οι μεταβολές στο τοπίο των πειθαρχικών ποινών, καθώς το ανώτατο όριο της προσωρινής παύσης αυξάνεται από έξι μήνες σε δύο χρόνια και η παραγραφή από τρία έτη ορίζεται σε πέντε.

Η δικαστική και όχι μόνο επικαιρότητα, που συμπίπτει με την έκδοση του 70ου τεύχους, συνδέθηκε με την εφαρμογή του άρθρου 187 του Ποινικού Κώδικα περί εγκληματικής οργάνωσης στην περίπτωση της Χρυσής Αυγής, ενός κόμματος που ενώ ορκίζεται και εξυμνεί τη χούντα και το ναζισμό, εντούτοις μετέχει στο Κοινοβούλιο της Γ' Ελληνικής Δημοκρατίας, με σημαντική εκπροσώπηση. Μεσολάβησε μια δολοφονία για να ενεργοποιηθούν τα αντανakλαστικά της Δικαιοσύνης, ενώ μέχρι τότε υπήρχε διάχυτη η αίσθηση του ακαταδίωκτου, της ανοχής και ασυλίας που κάλυπτε την εγκληματική συμπεριφορά των μελών της.

Το θέμα όμως με τη Χρυσή Αυγή δεν είναι μόνον η δράση της, η οποία αντιμετωπίζεται με τους νόμους και τη Δικαιοσύνη, αλλά και η επιρροή της (πολιτιστική, ιδεολογική, πολιτική), η οποία δεν αντιμετωπίζεται με νόμους, ούτε ακαριαία. Υποστηρίζεται από μερίδα αναλυτών και πολιτών ότι η Χρυσή Αυγή ανέβαινε δημοσκοπικά όσο στα μάτια των απελπισμένων υποκαθιστούσε, με το δικό της αιματηρό νόμο, τους αδύναμους ή μη εφαρμοζόμενους νόμους μιας καταρρακωμένης Πολιτείας, με την επιδεικτική ανοχή των εκπροσώπων της. Όμως τότε πώς εξηγείται η άνοδος του ακροδεξιού κόμματος στην Αυστρία, σε μια χώρα δηλαδή που κατέχει την 5η θέση στην κατάταξη της ανάπτυξης; Φαίνεται ότι η έξαρση της ακροδεξιάς στην Ευρώπη είναι πιο περίπλοκο φαινόμενο. Η πανηγυρική, ωστόσο, άρση της ανοχής, συχνά συμμετοχής και συγκάλυψης, εφόσον αποδειχθεί διαρκής και συνεπής, είναι ίσως κρίσιμος παράγοντας για να απαλλαγούμε από το άγχος της δράσης της. Και πάντως, για την αντιμετώπιση του αποκρουστικού φαινομένου του μίσους κατά της Δημοκρατίας και της βίας από

όπου και αν προέρχεται, δεν αρκεί η μετάθεση ευθυνών, αλλά απαιτείται άμεσα ανάληψή τους, θεσμική εγρήγορση, κοινωνική αφύπνιση και πολιτική αποφασιστικότητα.

Πρέπει να αντιδράσουμε όλοι έγκαιρα απέναντι στην επέλαση του νεοναζισμού προτού είναι και πάλι αργά, προτού εκπληρωθεί και πάλι ο χρυσός του ευαγγελιστή ιερέα Νιμέλερ όταν ο Χίτλερ ανέβαινε κοινοβουλευτικά στην εξουσία: «Στην αρχή ήρθαν για τους Εβραίους. Δεν ήμουν Εβραίος και δεν φώναξα. Μετά ήρθαν να πάρουν τους κομμουνιστές και δεν φώναξα. Έπειτα ήλθε η ώρα των σοσιαλδημοκρατών. Δεν ανήκα σε αυτό το κόμμα και δεν έβρισκα λόγο να διαμαρτυρηθώ. Ο επόμενος στη σειρά ήμουν εγώ. Αλλά δεν υπήρξε κανείς να φωνάξει!»

Στο τεύχος αυτό, και στο πλαίσιο του αφιερώματος «Απόψεις για την προσεχή αναθεώρηση του Συντάγματος, φιλοξενούμε άρθρο του αν. καθηγητή Κωνσταντίνου Γώγου με τις σκέψεις του για την αναθεώρηση του Συνταγματικού πλαισίου της Διοικητικής Δικονομίας, του επ. καθηγητή Παναγιώτη Μαντζούφα για το «χρυσό» δημοσιονομικό κανόνα στο Σύνταγμα και του λέκτορα Ιάκωβου Μαθιουδάκη για την αναθεώρηση της συνταγματικής μονιμότητας των δημοσίων υπαλλήλων. Ακόμα, θα διαβάσετε την αντιφώνηση του Αρεοπαγίτη και τ. Επιθεωρητή Θ' Δικαστικής Περιφέρειας Χριστόφορου Κοσμίδη, στο δείπνο του Εφετείου Θεσσαλονίκης, που έγινε στις 25 Ιουλίου 2013 προς τιμήν των αφυπηρετούντων και των προαχθέντων εφετών. Θα βρείτε επίσης άρθρα για τους ασκούμενους δικηγόρους, για τις ουσιοεξαρτήσεις, και το δεύτερο μέρος της παρουσίασης του καταλόγου περιβαλλοντικής νομοθεσίας από τις δικηγόρους Αγγελική Καλλία και Βάνια Αρμένη, μνήμη Ιωάννη Μανωλεδάκη και Γιάννη Τριάρχου, τις μεταβολές στο μητρώο των μελών μας, την πολιτιστική και επιστημονική δραστηριότητα του Δ.Σ.Θ. και μία βιβλιοπαρουσίαση.

«Η νομοθεσία για τα ναρκωτικά μετά το ν. 4139/2013» θα είναι το Αφιέρωμα του επόμενου τεύχους του ΕΝΩΠΙΟΝ.

Καλή Ανάγνωση

Τεύχος 70, Ιούλιος - Σεπτέμβριος 2013
Τιμή τεύχους 1€

Ιδιοκτησία:
Δικηγορικός Σύλλογος Θεσσαλονίκης
Δικαστικό Μέγαρο Θεσσαλονίκης
26ης Οκτωβρίου 3 | 546 25
Τηλ.: 2310 553 444
email Δ.Σ.Θ.: dsthe@otenet.gr

Εκδότης
Νικόλαος Βαλεργάκης
Πρόεδρος Δικηγορικού Συλλόγου Θεσσαλονίκης
26ης Οκτωβρίου 3 | 546 25

Διεύθυνση - Συντονισμός Υψηλές
Γιάννα Παναγοπούλου - Μπέκα
Α' Αντιπρόεδρος Δικηγορικού
Συλλόγου Θεσσαλονίκης
Κατούνη 28 | 546 25 | g-panag@otenet.gr

Τμήμα Εκδόσεων Δ.Σ.Θ.
Μάρου Αικατερίνη
email: katmarou@gmail.com
Τηλ.: 2310 507342, fax: 2310 528509

Υπεύθυνος τυπογραφείου
Thessprint
Λάκκωμα, Νέα Καλλιθέα

Διοικητικό Συμβούλιο Δ.Σ.Θ. 2011 - 2014
Πρόεδρος: **Νικόλαος Βαλεργάκης**
Α' Αντιπρόεδρος: **Γιάννα Γεωργ. Παναγοπούλου - Μπέκα**
Β' Αντιπρόεδρος: **Γεωργία Βελιτζέλου**
Γεν. Γραμματέας: **Χρήστος Ράπτης**
Μέλη:
Πάρης Νιφλής
Ιωάννης Κοτσαμανίδης
Σοφία Παπαλεξίου
Ρωξάνη Κωστατζίκη
Φωτεινή Αχτσιδου
Εμμανουήλ Λαμτζίδης
Βασίλειος Βασιλειάδης
Θεοχάρης Κεφάλης
Παντελής Ροδίσσης
Σοφία Μελανεφίδου
Γεώργιος Κουτσός
Ευστάθιος Κουτσοχίνης
Παρασκευή Σεραιδου
Κωνσταντίνος Ανδριόπουλος
Γεώργιος Ροδινός
Στυλιανός Μαυρίδης
Αρετή Σκουνάκη
Κουρουνδής Χαράλαμπος
Κυριάκος Νάνος
Πέτρος Σαμαράς

Διανέμεται δωρεάν στα μέλη του ΔΣΘ

Τα ενυπόγραφα άρθρα απηχούν μόνο τις απόψεις του συντάκτη τους. Η συντακτική επιτροπή του περιοδικού μπορεί να δημοσιεύσει τα άρθρα ή τις επιστολές κατά την κρίση της, χωρίς όμως να αλλάξει το νόημά τους. Μετά την αποστολή τους στο περιοδικό, κανένα άρθρο ή φωτογραφία δεν επιστρέφεται. Παράκληση, τα κείμενα που δεν εντάσσονται στο εκάστοτε αφιέρωμα να μην υπερβαίνουν τις 1.500 λέξεις.

06-29 ΑΦΙΕΡΩΜΑ: απόψεις για την προσεχή αναθεώρηση του Συντάγματος

06 Κ. Γώγος: Σκέψεις για την αναθεώρηση του συνταγματικού πλαισίου της διοικητικής δικονομίας

12 Π. Μαντζούφας: Ο «χρυσός» δημοσιονομικός κανόνας στο Σύνταγμα - Λύση του προβλήματος ή ένα ακόμα εμπόδιο στην οικονομική προσαρμογή και στην προστασία των δικαιωμάτων;

24 Ι. Γ. Μαθιουδάκης: Προς την αναθεώρηση της συνταγματικής μονιμότητας των δημοσίων υπαλλήλων;

30 Χ. Κοσμίδης: Ονειρεύτηκα τη δικαιοσύνη

32 Μ. Παναγιωτόπουλος: Δικαστές και δικηγόροι (Μαζί, χωρίς ή απέναντι)

34 Χ. Τερζίδης: Η διάγνωση της τοξικοεξάρτησης βάσει του ν. 3459/2006 και οι αλλαγές που επέφερε ο ν. 4139/2013

37 Β. Αρμένη - Α. Καλλία: Κατάλογος περιβαλλοντικής νομοθεσίας - Ιούνιος 2010-Φεβρουάριος 2013 (συνέχεια από το προηγούμενο τεύχος)

46 Ι. Γιαννακέλος: Αιτιολογία ποινικών αποφάσεων και αυτοτελείς ισχυρισμοί: ένα πάντα επίκαιρο ζήτημα

54 Σ. Μαυρομάτης: Ασκούμενοι δικηγόροι άλλοτε και τώρα

58 Π. Νιφλής: Προς την Ολομέλειαν των Προέδρων των Δικηγορικών Συλλόγων Ελλάδος

59-64 In memoriam

59 Δ. Νεμέτης: Για τον Δάσκαλο - Γιάννης Μανωλεδάκης

62 Κ. Γ. Χορομίδης: Πάντα είχε τη δύναμη να σε κοιτά στα μάτια - Γιάννης Τριάρχου

65 Επιστολές προς το Ενώπιον

66 Εγγραφές - προαγωγές - μεταθέσεις - διαγραφές δικηγόρων (Ιούνιος-Σεπτέμβριος 2013)

68-73 Εκδηλώσεις

68 Ο Χαράλαμπος Αποστολίδης ανακηρύχθηκε Οφφικιάλος του Οικουμενικού Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως

70 Τελετή απονομής τίτλων εκπαίδευσης από το Ινστιτούτο Κατάρτισης Διαμεσολαβητών Θεσσαλονίκης (εκπαιδευτικός κύκλος Απριλίου-Μαΐου 2013)

72 Γνωρίστε την Immigration

74-77 Ενδιαφέρει: Ανακοινώσεις - Δελτία Τύπου - Ψηφίσματα του Δ.Σ.Θ.

74 Συμπεριφορά αστυνομικών οργάνων προς τη δικηγόρο Αθηνών, κα Ηλέκτρα-Λίδα Κούτρα

74 Δελτίο Τύπου-Ψήφισμα για την Ε.Υ.Α.Θ.

75 Ψήφισμα για τον Κ. Σακκά

75 Δελτίο Τύπου-Ψήφισμα για τη στέρση δικαιώματος επικοινωνίας με δικηγόρο

76 Παράσταση δικηγόρου στη διαμεσολάβηση για τα υπερχρεωμένα νοικοκυριά

77 Αναγκαιότητα παραμονής του μαθήματος της Πολιτειακής Παιδείας στη δευτεροβάθμια Εκπαίδευση

77 Σύνδικοι πτωχεύσεων

78 Χ. Κοσμίδης: Βιβλιοπαρουσίαση - «Τα Ωραιότερα Ταξίδια δεν τα Κάναμε Ακόμα» Γ. Ευαγγελάτος

Νικόλαος Βαλεργάκης
Πρόεδρος Δικηγορικού
Συλλόγου Θεσσαλονίκης

Αγαπητές και αγαπητοί συνάδελφοι,
Άλλο ένα δικαστικό έτος ξεκινά.

Είμαστε πάλι στην ίδια αφετηρία, όπως κάθε χρόνο. Όμως πιστεύω ότι φέτος έχουμε το δικαίωμα να ελπίζουμε ότι πλέον έχει αρχίσει να διαφαίνεται μία δόση αισιοδοξίας στην άσκηση του λειτουργήματος-επαγγέλματός μας.

Φυσικά, τα οικονομικά δεδομένα του μέσου δικηγόρου δεν έχουν ακόμη βελτιωθεί. Η καθημερινότητά μας εξακολουθεί να έχει προβλήματα.

Όμως με την ψήφιση του νέου Κώδικα Δικηγόρων -ν.4194/2013, ΦΕΚ Α' /27.09.2013- πιστεύω ότι μπαίνουν οι βάσεις, όταν επέλθει η οικονομική ανάκαμψη, η δικηγορία να λειτουργήσει σε ένα πλαίσιο που η άσκησή της θα είναι επωφελής για τους δικηγόρους.

Με το νέο Κώδικα Δικηγόρων, ενισχύεται η θεσμική θέση του δικηγόρου. Για πρώτη φορά ρητά αναφέρεται ότι το λειτούργημα του δικηγόρου αποτελεί θεμέλιο του κράτους δικαίου (άρθρο 1 παρ. 1), ότι ο δικηγόρος είναι συλλειτουργός της δικαιοσύνης και η θέση του είναι θεμελιώδης, ισότιμη, ανεξάρτητη και αναγκαία για την απονομή της (άρθρο 2).

Επιπλέον ο δικηγόρος κατά την άσκηση των καθηκόντων του, δικαιούται να απολαμβάνει το σεβασμό και της τιμής που οφείλεται στο λειτούργημά του από τους δικαστικούς λειτουργούς και από κάθε άλλο πρόσωπο που ενεργεί στο πλαίσιο της Δημόσιας Διοίκησης (άρθρο 34).

Καθιερώνεται ελάχιστη αμοιβή και για τους έμμισθους δικηγόρους του ιδιωτικού τομέα (άρθρο 44 παρ. 1).

Στη λειτουργία των Δικηγορικών Εταιρειών εξασφαλίζεται η συμμετοχή σε αυτές μόνο δικηγόρων και αποτρέπεται η δημιουργία πολυμετοχικών-κεφαλαιουχικών εταιριών (άρθρο 49).

Κατοχυρώνεται πλήρως η αμοιβή του δικηγόρου, είτε ως έγγραφη συμφωνία, είτε ως νόμιμη αμοιβή, είτε με βάση την αξία του αντικειμένου της δίκης (άρθρα 58 & 63).

Παράλληλα θεσπίζεται και η χρονοχρέωση και η αμοιβή ανάλογα με το χρόνο απασχόλησης (άρθρο 59).

Κύρια και πρώτιστα, όμως, με αποφασιστική παρέμβαση των Δικηγορικών Συλλόγων, νομοθετείται η ύπαρξη του γραμματίου προκαταβολής των εισφορών υπέρ των Ασφαλιστικών μας Ταμείων και των Δικηγορικών Συλλόγων, που εξασφαλίζει όχι μόνο τη βιωσιμότητα αλλά –κυριολεκτικά– την ύπαρξή τους.

Πολύ σημαντικές είναι επίσης οι διατάξεις που αναβαθμίζουν, αλλά και κατοχυρώνουν θεσμικά τους Δικηγορικούς Συλλόγους.

Παραμένει η πρωτοδικειακή δομή των Δικηγορικών Συλλόγων και η υποχρεωτικότητα εγγραφής των δικηγόρων σε αυτούς (άρθρο 87).

Κατοχυρώνεται η διοικητική και οικονομική αυτοτέλεια των Δικηγορικών Συλλόγων (άρθρο 89).

Επιβεβαιώνεται η ιδιότητα και το έννομο συμφέρον των Δικηγορικών Συλλόγων να παρεμβαίνουν για κάθε ζήτημα εθνικού, κοινωνικού, πολιτισμικού ή οικονομικού ενδιαφέροντος (άρθρο 90).

Τέλος και η Ολομέλεια των Προέδρων των Δικηγορικών Συλλόγων αναβαθμίζεται ως προς το κύρος της και το θεσμικό της ρόλο, αφού αναγο-

ρεύεται σε νομικό αρωγό ή σύμβουλο της Ελληνικής Πολιτείας (άρθρο 134 παρ. 2) και έχει το έννομο συμφέρον να παρεμβαίνει σε ζητήματα εθνικού ή ευρύτερου κοινωνικού ενδιαφέροντος.

Με το νέο Κώδικα Δικηγόρων, που ψηφίζεται 59 χρόνια μετά το Ν.Δ. 3026/1954 «Περί Κώδικος Δικηγόρων», μπαίνουν οι βάσεις και ορίζεται το πλαίσιο μέσα στο οποίο θα ασκηθεί η δικηγορία μετά την έξοδο από τα μνημόνια και την οικονομική κρίση που διέρχεται η χώρα μας.

Οι δικηγόροι, όπως και οι υπόλοιποι Έλληνες πολίτες, βιώνουν καθημερινά την οικονομική κρίση, αφού έχει άμεσο αντίκτυπο στην επαγγελματική τους υπόσταση.

Όμως, όταν θα βγούμε από την κρίση, πρέπει να είμαστε έτοιμοι για το βήμα προς τα εμπρός. Πρέπει να είμαστε έτοιμοι να ανακτήσουμε αυτά που χάσαμε λόγω της δυσμενούς οικονομικής συγκυρίας.

Ο νέος Κώδικας Δικηγόρων θα είναι ένα όπλο στα χέρια μας, που θα στοχεύει προς την κατεύθυνση αυτή.

Ας τον διαβάσουμε όλοι μας, για να αντιληφθούμε τόσο την αξία του λειτουργήματος-επαγγέλματός μας, όσο και τις δυνατότητες που μας δίνει αυτό.

Και, κυρίως, ας τον εφαρμόσουμε, για να αποδείξουμε και πάλι ότι οι δικηγόροι αποτελούν το κορυφαίο επιστημονικό δυναμικό της χώρας.

ΣΚΕΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΗ ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΟΥ ΠΛΑΙΣΙΟΥ ΤΗΣ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗΣ ΔΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

Κωνσταντίνος Γώγος
Αν. Καθηγητής Νομικής Σχολής
Α.Π.Θ.

1. Το συνταγματικό πλαίσιο της διοικητικής δικονομίας: μια συνοπτική παρουσίαση

Το Σύνταγμα της Ελλάδας, ως καταστατικός χάρτης της χώρας που οργανώνει την άσκηση της κρατικής εξουσίας, περιέχει τα φέροντα τμήματα του οικοδομήματος της διοικητικής δικονομίας: Καθορίζει ποια είναι τα αρμόδια δικαστήρια για τις διοικητικές διαφορές, ποιες υποθέσεις άγονται ενώπιόν τους και ποιες είναι οι εξουσίες του διοικητικού δικαστή. Τα βασικά χαρακτηριστικά του ισχύοντος συστήματος, σύμφωνα με το Σύνταγμα, είναι τα εξής:

A) Κατ' αρχάς, υπάρχουν τουλάχιστον τρεις παράλληλες οδοί της διοικητικής δικαιοσύνης: Εκείνη των αποκαλούμενων «τακτικών» διοικητικών δικαστηρίων, αυτή του ΣτΕ και μια τρίτη, ειδική δικαιοδοσία, εκείνη του Ελεγκτικού Συνεδρίου, εντός του πλαισίου του ά. 98 Συντ. Στην πραγματικότητα, υπάρχει και μια τέταρτη, σκαιώδης, διοικητική δικαιοδοσία, εκείνη του Δικαστηρίου του ά. 88 παρ. 2 Συντ. Το αποκαλούμενο και «Μισθοδικείο» επιλύει βέβαια διοικητικές διαφορές, διότι τέτοιες είναι αυτές που αφορούν τις κάθε είδους αποδοχές και συντάξεις των δικαστικών λειτουργών. Η

εισαγωγή του θεσμού ενός ειδικού δικαστηρίου εκδίκασης διαφορών ως προς τις αποδοχές των δικαστικών λειτουργών το 2001 αποτέλεσε μια συνταγματική μεταρρύθμιση που δύσκολα μπορεί να θεωρηθεί ότι ευδοκίμησε, εφόσον καθόλου δεν προστάτευσε το κύρος της δικαιοσύνης, στο οποίο (υποτίθεται ότι) απέβλεπε.

B) Περαιτέρω, το Σύνταγμα εγγυάται την ευθεία δικαστική προστασία μόνον κατά «εκτελεστών» πράξεων της εν στενή εννοία Διοίκησης, δηλαδή πράξεων που παράγουν ευθέως έννομες συνέπειες και προέρχονται από όργανα του κράτους ή άλλων ν.π.δ.δ. που ανήκουν στην εκτελεστική λειτουργία. Ως προς την έμμεση, την αποκαταστατική (αποζημιωτική) δικαστική προστασία κατά διοικητικών πράξεων, ο συνταγματικός νομοθέτης σιωπά, με την εξαίρεση της αναφοράς ότι οι δικαστικές αποφάσεις εκτελούνται και εις βάρος του Δημοσίου και των ν.π.δ.δ. όπως νόμος ορίζει (ά. 94 παρ. 4 Συντ.).

Γ) Οι διοικητικές διαφορές διχοτομούνται σε ακυρωτικές και ουσίας, χωρίς όμως να προκύπτει από το Σύνταγμα το κριτήριο ή ο σκοπός της διάκρισης αυτής. Στις δύο κατηγορίες διαφο-

ρών αντιστοιχούν διαφορετικής έκτασης εξουσίες του διοικητικού δικαστή, με τις ακυρωτικές διαφορές να υπόκεινται σε μειωμένης πυκνότητας δικαστικό έλεγχο, ο οποίος επιπλέον συνεπάγεται την αναπομπή της υπόθεσης στη διοίκηση όχι μόνον επί διαδικαστικής παρανομίας, αλλά και σε περίπτωση εσφαλμένης αιτιολογίας της πράξης. Στην περίπτωση αυτή το ζήτημα κρίνεται εκ νέου από τη διοίκηση, με υψηλές πιθανότητες να εκδοθεί πράξη όμοιου περιεχομένου και ο θιγόμενος να προσφύγει ξανά στα δικαστήρια. Από τις υφιστάμενες διατάξεις του Συντάγματος, όπως αυτές ερμηνεύθηκαν, συνάγεται ένα γενικό τεκμήριο ακυρωτικής αρμοδιότητας του ΣτΕ, το οποίο έχει την έννοια ότι εάν ο νόμος δεν περιέχει ειδική ρύθμιση που να καθιστά την οικεία διαφορά πλήρους δικαιοδοσίας (ουσίας), τότε και το κατάλληλο ένδικο βοήθημα είναι η προσφυγή ουσίας, μια διοικητική πράξη προσβάλλεται με αίτηση ακυρώσεως ενώπιον του ανώτατου διοικητικού δικαστηρίου. Κατ' εξαίρεση, ακυρωτικές διαφορές μπορούν να υπαχθούν στα τακτικά διοικητικά δικαστήρια με κριτήριο τη «φύση και τη σπουδαιότητα» της διαφοράς, με το ΣτΕ να ασκεί δικαιοδοσία σε δεύτερο βαθμό (ά. 95 παρ. 3 Συντ.). Από την άλλη πλευρά, οι διοικητικές διαφορές ουσίας υπάγονται κατά κανόνα στα τακτικά διοικητικά δικαστήρια, με την επιφύλαξη του αναιρετικού ελέγχου στο ΣτΕ.

Με άλλες λέξεις, όποιος αναζητά δικαστική προστασία κατά διοικητικών πράξεων καλείται να ερευνήσει στην ειδική νομοθεσία για ειδικές διατάξεις που καθιστούν την οικεία διαφορά ουσίας ή ακυρωτική, αρμοδιότητας Διοικητικού Εφετείου (ή και Διοικητικού Πρωτοδικείου), και εάν δεν μπορέσει να βρει αντίστοιχη ρύθμιση, θα πρέπει να καταθέσει αίτηση ακυρώσεως στο ανώτατο διοικητικό δικαστήριο, αναλαμβάνοντας τον κίνδυ-

νο πολυετούς καθυστέρησης σε περίπτωση ατελούς έρευνας ή εσφαλμένης ερμηνείας των διατάξεων, οπότε και το αναρμόδιο δικαστήριο θα χρειαστεί να εκδώσει παραπεμπτική απόφαση.

Το σύστημα αυτό πλαισιώνεται με διατάξεις οι οποίες οριοθετούν τη διοικητική δικαιοδοσία έναντι εκείνης των πολιτικών δικαστηρίων (ά. 94 παρ. 1 έως 3 Συντ.), καθώς και με ρυθμίσεις που επιβάλλουν τη συμμόρφωση της διοίκησης στις δικαστικές αποφάσεις (ά. 95 παρ. 5 Συντ.).

2. Προβλήματα

Το συνταγματικό αυτό πλαίσιο, δυστυχώς, νοσεί και δεν φαίνεται να ανταποκρίνεται στις ανάγκες της παροχής αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας στους ιδιώτες. Μερικά από τα απολύτως ορατά σημεία της κρίσης του ισχύοντος συστήματος της διοικητικής δικονομίας είναι τα εξής:

Α. Οι διοικητικές διαφορές είναι απίθανα κατακερματισμένες και διάσπαρτες μεταξύ διαφόρων δικαστηρίων τα οποία εμπλέκονται συχνά στην ίδια υπόθεση, στο ίδιο ιστορικό, το οποίο κάποτε γεννά παράλληλα ακυρωτικές διαφορές στο ΣτΕ ή στο Διοικητικό Εφετείο και διαφορές ουσίας στο Διοικητικό Πρωτοδικείο. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι η διάκριση των διοικητικών διαφορών σε ακυρωτικές και ουσίας στερείται συνεκτικού θεωρητικού υποβάθρου. Ο δικαστής της ουσίας λαμβάνει ασφαλώς από τον νομοθέτη ευρύτερες εξουσίες διάγνωσης της διαφοράς και διάπλασης της έννομης σχέσης, δικαιούμενος να υποκαταστήσει τη δική του κρίση σε ουσιαστικές κρίσεις της διοίκησης, όμως από πουθενά δεν προκύπτει ένα ενιαίο και ορθολογικό κριτήριο παρέμβασης του νομοθέτη και κατανομής της δικαστικής ύλης μεταξύ διαφόρων ακυρώσεως και ουσίας. Η συνταγματική διάκριση μένει κενή ουσιαστικού περιεχομένου: Γιατί άραγε οι διαφορές ως προς την άδεια λειτουργίας καταστημάτων υγειονομικού ενδιαφέροντος

να είναι διαφορές ουσίας, με αρμοδιότητα του Τριμελούς Διοικητικού Πρωτοδικείου και επαυξημένες εξουσίες του διοικητικού δικαστή, ενώ οι διαφορές ως προς τις άδειες λειτουργίας των μηχανουργείων να είναι ακυρωτικές (στο Διοικητικό Εφετείο); Μοιραία δημιουργούνται περίπλοκες αμφισβητήσεις και εντάσεις ως προς το κατάλληλο ένδικο βοήθημα και το αρμόδιο δικαστήριο, ζητήματα τα οποία θα έπρεπε να έχουν αυτονόητες λύσεις για όλους τους αιτούντες δικαστική προστασία.

Ένα πολύ ενδιαφέρον παράδειγμα τέτοιας αμφισβήτησης συνιστά η περίπτωση της προσβολής του αποτελέσματος των τελευταίων πρυτανικών εκλογών (2010) σε ορισμένα πανεπιστήμια της χώρας. Μετά την παραχώρηση από τον ν. 3549/2007 του εκλογικού δικαιώματος σε όλα τα μέλη της πανεπιστημιακής κοινότητας, διατυπώθηκε από πολλούς νομικούς της πράξης η σκέψη ότι εξέλιπε το έδαφος εφαρμογής της προηγούμενης νομολογίας του ΣτΕ που ήθελε τις διαφορές αυτές στην αρμοδιότητα του Συμβουλίου. Ειδικότερα, η άποψη αυτή υποστήριξε ότι οι πρυτανικές εκλογές αποτελούσαν πλέον αρχαιρείες για την ανάδειξη οργάνων διοίκησης σωματειακών ν.π.δ.δ., υπό την έννοια του ά. 1 παρ. 3 περ. δ) του ν. 1406/1983, από τις οποίες αναφύονται διαφορές ουσίας στο Τριμελές Διοικητικό Πρωτοδικείο. Η άποψη αυτή δεν έγινε δεκτή από τη νομολογία και οι διαφορές αυτές παρέμειναν στην αρμοδιότητα του ΣτΕ, κατά τη γνώμη μας ορθά, ιδίως προπάντων λόγω της μείζονος σπουδαιότητάς τους.

Στην πράξη, η από θεωρητική άποψη μάλλον σκοτεινή ως προς τη ratio διάκριση ακυρωτικών διαφορών και διαφορών ουσίας εξυπηρετεί τον -μη ευθέως δεδηλωμένο σκοπό- της κατανομής της ύλης μεταξύ ΣτΕ και τακτικών διοικητικών δικαστηρίων κατά τρόπον ώστε οι διαφορές μείζονος σημασίας να παραμένουν στην αρμοδιότητα

του Συμβουλίου, ενώ οι λοιπές να παραχωρούνται στα τακτικά διοικητικά δικαστήρια. Το αποτέλεσμα αυτό επιτυγχάνεται μέσω αλληπάλληλων νομοθετικών παρεμβάσεων, με πολλαπλασιαζόμενες ειδικές ρήτρες, οι οποίες υπόκεινται κατά καιρούς σε διορθωτικές ερμηνείες της νομολογίας και κατακερματίζουν το σύστημα παροχής έννομης προστασίας. Το τεκμήριο ακυρωτικής αρμοδιότητας στην πράξη σημαίνει απλώς και μόνον ότι το ΣτΕ μπορεί, χρησιμοποιώντας συνταγματική επιχειρηματολογία, να παρέμβει διορθωτικά στις επιλογές του νομοθέτη, όταν αυτός μεταθέτει στα τακτικά διοικητικά δικαστήρια ως διαφορές ουσίας υποθέσεις οι οποίες, ως μείζονος σημασίας, θα έπρεπε να ανήκουν στη δικαιοδοσία του ΣτΕ. Όλα αυτά τα χαρακτηριστικά της διοικητικής δικονομίας πλήττουν, τελικά, τον ιδιώτη που ζητάει δικαστική προστασία, ο οποίος πρέπει να βρει τον σωστό δρόμο προς τον αρμόδιο δικαστή εντός ενός διαρκώς μεταβαλλόμενου λαβυρίνθου.

Ένα νέο στοιχείο του συστήματος, το οποίο μάλλον υπογραμμίζει την ανάγκη υπέρβασης του κατακερματισμού της ύλης μεταξύ των διοικητικών δικαστηρίων, είναι η λειτουργία παράλληλων δικονομικών θεσμών, οι οποίοι επιδρούν συγκεκριμένα, υπέρ του ΣτΕ. Υποθέσεις, οι οποίες αρχικά είχαν αποκεντρωθεί ως ακυρωτικές ή ουσίας στα τακτικά διοικητικά δικαστήρια, περιέρχονται λόγω της μείζονος σημασίας τους εκ νέου στη δικαιοδοσία του ΣτΕ διαμέσου μιας σειράς νέων ρυθμίσεων. Καταρχάς, πρόκειται για τον θεσμό της λεγόμενης πρότυπης δίκης του ά. 1 παρ. 1 του ν. 3900/2010, αλλά και για το προδικαστικό ερώτημα του ά. 1 παρ. 2 του ίδιου νόμου. Ανάλογη λειτουργία έχει όμως και η έφεση ή αναίρεση υπέρ του νόμου, την οποία δικαιούται να ασκήσει ο Γενικός Επίτροπος των Τακτικών Διοικητικών Δικαστηρίων σύμφωνα με το άρθρο 29 περ. η) ΚΟΔΚΔΛ (ν. 1577/1988).

Ταυτόχρονα όμως, οι θεσμοί που το ίδιο το Σύμφαγμα πρόβλεψε για τη διασφάλιση του επιτελικού ρόλου του ΣτΕ και την ενοποίηση της νομολογίας υπονομεύθηκαν από τον νομοθέτη καθοριστικά: Τα ένδικα μέσα της αιτήσεως αναίρεσεως, στις διαφορές ουσίας, και της εφέσεως ενώπιον του ΣτΕ, στις ακυρωτικές διαφορές, τα οποία κατοχυρώνονται στο ά. 95 παρ. 1 περ. Β και παρ. 3 του Συντάγματος αντίστοιχα, τείνουν να αποδυναμωθούν πλήρως εξαιτίας της ιδιόμορφης προϋπόθεσης του παραδεκτού που εισήγαγε το ά. 12 ν. 3900/2010. Η διάταξη αυτή απαιτεί για το παραδεκτό της ακυρωτικής εφέσεως και της αιτήσεως αναίρεσεως η μείζων πρόταση του νομικού συλλογισμού της εκκαλούμενης ή αναίρεσιβαλλόμενης απόφασης να αντίκειται στη νομολογία του ΣτΕ ή άλλου ανώτατου δικαστηρίου, άλλως το οικείο νομικό ζήτημα να μην έχει κριθεί νομολογικά. Προκειμένου για την αίτηση αναίρεσεως, η προϋπόθεση αυτή σημαίνει μια δραστική συρρίκνωση του πεδίου εφαρμογής της. Πιο δραματικά όμως είναι τα πράγματα στην περίπτωση της έφεσης στις ακυρωτικές διαφορές, διότι ο αποκλεισμός του ενδίκου αυτού μέσου για σφάλματα νομικής υπαγωγής του δικαστηρίου, ο οποίος επήλθε με την εν λόγω προϋπόθεση του παραδεκτού, συνεπάγεται την πλήρη κατάργηση του δεύτερου βαθμού κρίσης που εγγυάται για τις διαφορές αυτές το ά. 95 παρ. 3 Συντ.: Ένα ένδικο μέσο στο οποίο μπορεί να προβάλει κανείς μόνον ελαττώματα της μείζονος πρότασης του δικανικού συλλογισμού και όχι σφάλματα ως προς την υπαγωγή των πραγματικών περιστατικών σε νομικές έννοιες δεν είναι πλέον έφεση και ούτε εισάγει δεύτερο βαθμό κρίσης, όπως αυτός γίνεται αντιληπτός από τη γενική δικονομική θεωρία, αλλά συνιστά ένα καινοφανές και ιδιάζον ένδικο μέσο.

Το πρόβλημα όμως που πραγματικά επαπειλεί με κατάρρευση το ελληνικό μοντέλο δικαστικής προστασίας σε διοικητικές διαφορές είναι η

καθυστέρηση στην απονομή της διοικητικής δικαιοσύνης. Οι απαράδεκτα επιμήκεις χρόνοι επίλυσης των διοικητικών διαφορών, με τη σύρευση εκατοντάδων χιλιάδων εκκρεμών υποθέσεων στα διοικητικά πρωτοδικεία και δεκάδων χιλιάδων στα διοικητικά εφετεία και το ΣτΕ, οφείλονται σε πολλαπλές αιτίες και αποτελούν ένα πρόβλημα που συνδέεται και με εγγενή χαρακτηριστικά της ελληνικής δημόσιας διοίκησης. Οι εξελίξεις στον τομέα αυτό προκαλούνται όχι βεβαίως από την αγανάκτηση για την ουσιαστική αρνησιδικία, η οποία δυστυχώς έχει γίνει ανεκτή για πολλά χρόνια, αλλά από την επέμβαση του ευρωπαϊκού παράγοντα. Στη γνωστή απόφαση-πilotός που εκδόθηκε από το ΕΔΔΑ για την υπόθεση Αθανασίου στις 21.12.2010, το Δικαστήριο του Στρασβούργου επισημαίνει ότι οι καταδίκες της Ελλάδας λόγω παραβίασης του δικαιώματος στην παροχή δικαστικής προστασίας εντός ευλόγου χρόνου είναι εξαιρετικά πολυπληθείς και κάνει λόγο για ένα φαινόμενο χρόνιο, επίμονο και ανησυχητικό, το οποίο υποσκάπτει την εμπιστοσύνη της κοινωνίας στη δικαιοσύνη. Σύμφωνα με το ΕΔΔΑ, επιβάλλονται μεταρρυθμίσεις στην οργάνωση της δικαιοσύνης, το Δικαστήριο πρότεινε δε μια ειδική προσφυγή για την επιτάχυνση της διοικητικής δίκης. Μέχρις ότου όμως υιοθετηθούν και ευδοκιμήσουν οργανωτικά μέτρα, ο εθνικός νομοθέτης υποχρεούται, όπως διαπιστώνει το Δικαστήριο του Στρασβούργου, να εισαγάγει στο εθνικό δίκαιο μια αποτελεσματική προσφυγή, σύμφωνα με το άρθρο 13 της Σύμβασης, η οποία θα επιτρέψει στους ιδιώτες να προβάλουν την υπέρμετρη διάρκεια της δίκης και να απαιτήσουν δίκαιη αποζημίωση, σε ύψος ανάλογο εκείνης που επιδικάζει το ίδιο το ΕΔΔΑ.

Με τις απαιτήσεις αυτές ως προς τις προσφυγές και τα ένδικα βοηθήματα συμμορφώθηκε ο νομοθέτης του 4055/2012, προβλέποντας στα ά. 53 επ. μια αίτηση για «δίκαιη ικανοποίηση λό-

γω υπέρβασης της εύλογης διάρκειας της δίκης», την οποία δικαιούται να υποβάλει ενώπιον του δικάσαντος δικαστηρίου οποιοσδήποτε από τους διαδίκους, εκτός από το Δημόσιο και τα νομικά πρόσωπα που συνιστούν κυβερνητικούς οργανισμούς υπό την έννοια του ά. 34 ΕΔΔΑ. Ο ίδιος νόμος, επίσης, στο ά. 59 προέβλεψε μια αίτηση επιτάχυνσης εκδίκασης της υπόθεσης, εάν αυτή δεν έχει συζητηθεί εντός 24 μηνών από την κατάθεση του εισαγωγικού δικογράφου.

Ανεξαρτήτως του ΕΔΔΑ, μείζων παράγων μεταρρυθμίσεων χάριν της επιτάχυνσης της διοικητικής δικαιοσύνης είναι οι απαιτήσεις των διεθνών δανειστών μας. Η τρόικα πιέζει επιτακτικά για τη μείωση του χρόνου εκδίκασης των υποθέσεων, ιδίως στις φορολογικές διαφορές. Πράγματι, η ταχεία διάγνωση και η εφαρμογή του δικαίου αποτελεί κρίσιμο παράγοντα της διεθνούς ανταγωνιστικότητας της οικονομίας. Ποιος θα έρθει άραγε να επενδύσει κεφάλαια σε ένα ξενοδοχείο πολυτελείας εάν δίπλα του εμφανιστεί ξαφνικά ένα παράνομο χοιροστάσιο και η ακυρωτική δίκη κατά της άδειάς του διαρκεί 5 χρόνια;

3. Η προοπτική μιας μεταρρύθμισης

Ενόψει των παραπάνω γεννάται το ερώτημα, ποιοι πρέπει να είναι οι άξονες μιας συνταγματικής μεταρρύθμισης, η οποία θα θέλει να βελτιώσει την κατάσταση της διοικητικής δικαιοσύνης, προς όφελος της κοινωνίας.

Το βέβαιο είναι ότι η επιδιωκόμενη μεταρρύθμιση δεν μπορεί παρά να είναι τολμηρή. Το υφιστάμενο μοντέλο δεν είναι προσανατολισμένο στις ανάγκες της κοινωνίας, δεν ενδιαφέρεται καθόλου για τη διαφάνεια του συστήματος δικαστικής προστασίας, μόνον προσχηματικά δε ασχολείται με την ταχύτητα απονομής της δικαιοσύνης. Όπως έδειξαν οι αλληπάλληλες νομοθετικές πρωτοβουλίες των τελευταίων ετών, κάθε προσπάθεια παρέμβασης εντός του υφιστάμε-

νου συστήματος οδηγεί σε ακόμη μεγαλύτερες περιπλοκές και καθυστερήσεις στο δικαιοδοτικό έργο, με αποτέλεσμα δεκάδες χιλιάδες διοικητικές υποθέσεις να παραμένουν απροσδιόριστες. Η μεταβολή πρέπει να είναι ριζική και να διευθετεί άπαξ την κατάσταση των πραγμάτων σε υγιείς πλέον βάσεις.

Καταρχάς, η πίεση που δημιουργήθηκε από τους ευρωπαϊκούς θεσμούς για την επιτάχυνση της δικαιοσύνης πρέπει να διατηρηθεί με την προσθήκη στο άρθρο 20 παρ. 1 του Συντάγματος της εγγύησης μιας δίκης με εύλογη διάρκεια: «Καθένας έχει δικαίωμα στην παροχή έννομης προστασίας από τα δικαστήρια εντός ευλόγου χρόνου». Η μεταβολή αυτή όχι μόνον επισφραγίζει την εισαγωγή του αποζημιωτικού ενδίκου βοηθήματος σε περίπτωση υπέρβασης του ευλόγου χρόνου από τον ν. 4055/2012, αλλά κυρίως θα αποτελέσει ένα κριτήριο συνταγματικότητας κάθε νέας νομοθετικής πρωτοβουλίας στον χώρο της διοικητικής δικαιοσύνης.

Ουσιώδεις επεμβάσεις απαιτούνται προπάντων στο άρθρο 95 του Συντάγματος. Το 2001 η σχετική συζήτηση επιβαρύνθηκε από μια δυσπιστία προς τον αναθεωρητικό νομοθέτη, ο οποίος εξαναγκάσθηκε στην αδράνεια, εφόσον δέχθηκε τη σφοδρή μομφή ότι η δικαιοδοτική αποκέντρωση που σχεδιαζόταν θα οδηγούσε στην αποδυνάμωση του ελεγκτικού ρόλου του ΣτΕ, μέσω του περιορισμού της ακυρωτικής του αρμοδιότητας. Και ενώ η μεταφορά υποθέσεων στα τακτικά διοικητικά δικαστήρια θα μπορούσε να γίνει με τη χρήση μιας γενικής ρήτρας, η οποία θα μπορούσε να διασφαλίσει τόσο τη διαύγεια και την αποτελεσματικότητα του συστήματος δικαστικής προστασίας, όσο και τον -πράγματι αναγκαίο- επιτελικό ρόλο του Συμβουλίου, επελέγη τελικά η κατά περίπτωση μεταφορά δικαιοδοτικής ύλης με ειδικές ρήτρες και φθάσαμε έτσι στο σημερινό φαινόμενο του πλήρους κατακερματισμού σε όλα τα

επίπεδα. Στο μεταξύ, μετά από διάφορα αποκεντρωτικά νομοθετήματα, από την ακυρωτική αρμοδιότητα του ΣτΕ απέμειναν περιορισμένοι κύκλοι υποθέσεων, με έμφαση ιδίως στις περιβαλλοντικές διαφορές, καθώς και εκείνες που προκαλούνται από την αμφισβήτηση κανονιστικών πράξεων. Αξιοσημείωτο είναι ότι και οι διαφορές ως προς τον χαρακτηρισμό ορισμένης έκτασης ως δασικής κατά τον ν. 998/1979 (ά. 14), ουσιώδες τμήμα της αρμοδιότητας του ΣτΕ σε περιβαλλοντικά ζητήματα, παραχωρήθηκαν –χωρίς διαμαρτυρίες– στα διοικητικά εφετεία. Κατά τον τρόπο αυτό, η γενική ακυρωτική αρμοδιότητα έχει εν τέλει σταδιακά αντικατασταθεί ως κύριο μέσον παρέμβασης του ΣτΕ από τους νεοπαγείς συγκεντρωτικούς μηχανισμούς που παρουσιάστηκαν ανωτέρω και ιδίως από την πρότυπη δίκη του άρθρου 1 ν. 3900/2010.

Ο καλύτερος τρόπος να αντιμετωπισθεί ο υφιστάμενος κατακερματισμός είναι να καταργηθεί, ως περιττή και επιζήμια, η διάκριση μεταξύ ακυρωτικών διαφορών και διαφορών ουσίας, με μόνη εξαίρεση την προσβολή κανονιστικών πράξεων. Όλες οι υπόλοιπες διαφορές θα πρέπει να καταστούν διαφορές ουσίας, κατανεμημένες σε πρώτο βαθμό μεταξύ διοικητικών πρωτοδικείων και εφετείων ανάλογα με τη σπουδαιότητά τους. Σημαντικό είναι εξάλλου ότι με την κατάργηση της διχοτόμησης των διοικητικών διαφορών θα παύσει το θλιβερό φαινόμενο της ακύρωσης διοικητικών πράξεων με αναπομπή στη διοίκηση λόγω ελλίπους ή παράνομης αιτιολογίας τους, αναπομπή η οποία επιφέρει πολλαπλασιασμό των ακυρωτικών δικών, με αντίστοιχη επιβάρυνση της δικαιοσύνης, και μια αφάνταστη ταλαιπωρία του προσφεύγοντος.

Στο πλαίσιο αυτό θα αντιστραφεί το τεκμήριο αρμοδιότητας στις διοικητικές διαφορές, υπέρ των τριμελών διοικητικών πρωτοδικείων. Η αρχή της επικουρικότητας συνιστά ένα βασικό κα-

νόνα αποτελεσματικής οργάνωσης πολύπλοκων συστημάτων, ο οποίος διασφαλίζει ότι τα χαμηλότερα και τοπικά εγγύτερα οργανωτικά επίπεδα επιλαμβάνονται κατά κανόνα ενός ζητήματος και μόνον όταν λόγω της ιδιαίτερης φύσης των προβλημάτων αυτά επιλύονται αποτελεσματικά από τα υψηλότερα και κεντρικά κλιμάκια η αρμοδιότητα ανήκει σε αυτά τα τελευταία. Ταυτόχρονα, μέσω μιας απαρίθμησης των διαφορών που επιφυλάσσονται υπέρ του ΣτΕ θα διασφαλίζεται η ιστορικά σημαντική ακυρωτική αρμοδιότητα του Συμβουλίου σε συγκεκριμένες κατηγορίες διαφορών, καθώς και στις κανονιστικές πράξεις, στις οποίες ο δικαστής δεν επιτρέπεται να υποκατασταθεί στη νομοθετική σκοπιμότητα της κανονιστικής διοίκησης.

Τέλος, οι θεσμοί επιλεκτικής συγκέντρωσης των διαφορών μείζονος εμβέλειας που έχουν εισαχθεί τα τελευταία χρόνια θα πρέπει να αποκτήσουν συνταγματικό έρεισμα, διότι απεδείχθησαν επιτυχημένοι και τονώνουν την επιτελική και ενοποιητική φυσιογνωμία της νομολογίας του ανώτατου διοικητικού δικαστηρίου. Αντιθέτως, θα πρέπει να αποθαρρυνθεί η περαιτέρω αποδυνάμωση των ενδίκων μέσων, η οποία αντίκειται στο ορθολογικό σχήμα απονομής της δικαιοσύνης, στο οποίο τα τυχόν σφάλματα των κατώτερων δικαστηρίων διορθώνονται από τον δεύτερο βαθμό ή κατ' αναίρεση.

Η κρίση του ελληνικού συστήματος της διοικητικής δικαιοσύνης, όπως περιγράφηκε παραπάνω και όπως την βιώνει ο πολίτης όταν προσφεύγει σε αυτήν, είναι τόσο βαθιά που δεν μπορεί να αντιμετωπισθεί με αποσπασματικές μεταρρυθμίσεις και ημίμετρα. Χρειάζεται μια συνολική μεταβολή των οργανωτικών χαρακτηριστικών της διοικητικής δικονομίας, προς την κατεύθυνση της οργάνωσης ενός σύγχρονου συστήματος που θα εξασφαλίζει την πλήρη, ταχεία και αποτελεσματική δικαστική προστασία των ιδιωτών.

Ο «ΧΡΥΣΟΣ» ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΟΣ ΚΑΝΟΝΑΣ ΣΤΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ

Λύση του προβλήματος ή ένα ακόμα εμπόδιο στην οικονομική προσαρμογή και στην προστασία των δικαιωμάτων;

Παναγιώτης Μαντζούφας
Επ. Καθηγητής Τμήματος
Νομικής στο Α.Π.Θ.

Εισαγωγή

Μία από τις θεσμικές λύσεις που προτάθηκαν¹, στο επίπεδο της Ε.Ε., για να υπάρξει προληπτική προστασία από τις οικονομικές κρίσεις, είναι η πρόβλεψη αυστηρών κανόνων δημοσιονομικής πειθαρχίας που θα πρέπει να ενσωματωθούν στην εθνική νομοθεσία στο ανώτατο νομικό επίπεδο. Υπάρχει μια διεθνής τάση, σε μεγάλο βαθμό απόρροια της οικονομικής κρίσης, που τείνει να δίνει έμφαση σε εξειδικευμένες ρυθμίσεις ιδίως δημοσιονομικού χαρακτήρα, που θα πρέπει να μπουν στα συντάγματα, διαμορφώνοντας ένα νέο οικονομικό συνταγματισμό².

Το φαινόμενο βέβαια, για προφανείς λόγους, εντοπίζεται κυρίως στο επίπεδο της Ε.Ε., καθώς τόσο οι ρυθμίσεις της Συνθήκης του Μάαστριχτ όσο και το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης³ προβλέπουν συγκεκριμένα όρια στο δημόσιο έλλειμμα και στο δημόσιο χρέος, συνοδεύουν δε την παραβίασή τους με συγκεκριμένες κυρώσεις, που ποικίλουν από την απλή σύσταση μέχρι χρηματικές ποινές και αναστολή χρηματοδότησης από τα ευρωπαϊκά ταμεία⁴.

Οι βασικές ρυθμίσεις του Συμφώνου έχουν ενσωματωθεί σε διατάξεις της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ε.Ε. (άρθρο 126) καθώς και σε κανονισμούς⁵, ενώ στην υλοποίηση του Συμφώνου

¹ Βλ. την απόφαση του εκτάκτου Συμβουλίου των κρατών-μελών της Ευρωζώνης σε επίπεδο Αρχηγών κρατών της 11/3/2011, όπου αποφασίστηκε ότι τα κράτη «δεσμεύονται να μεταφέρουν στην εθνική νομοθεσία τους δημοσιονομικούς κανόνες της Ε.Ε. ως έχουν στο Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης. Τα κράτη-μέλη θα διατηρούν την ευχέρεια επιλογής του συγκεκριμένου εθνικού μέσου που θα χρησιμοποιείται, αλλά θα εξασφαλίζουν ότι αυτό έχει επαρκώς ισχυρό δεσμευτικό και μόνιμο χαρακτήρα (π.χ. Σύνταγμα ή νόμος-πλαίσιο). Η ακριβής διατύπωση του κανόνα θα αποφασίζεται επίσης από κάθε χώρα (π.χ. θα μπορούσε να λάβει τη μορφή ενός «φρένου χρέους», κανόνα σχετιζόμενου με το πρωτογενές ισοζύγιο ή κανόνα περί δαπανών), αλλά θα πρέπει να εξασφαλίζει δημοσιονομική πειθαρχία τόσο σε εθνικό όσο και σε περιφερειακό επίπεδο. Η Επιτροπή θα έχει την ευκαιρία, τμημάτων πλήρως των προνομίων των εθνικών κοινοβουλίων, να δίνει τη γνώμη της για τον ακριβή δημοσιονομικό κανόνα πριν από τη θέσπισή του, ώστε να εξασφαλίζεται ότι είναι συμβατός με τους ενωσιακούς κανόνες και ότι τους στηρίζει» βλ. σε Β. Τζέμο, Δημοκρατικό κράτος δικαίου, δυσχερή οικονομικά δεδομένα και συνταγματική ρήτρα «χρεογράφου» σε www.constitutionalism.gr.

² Για το οικονομικό Σύνταγμα βλ. Μ. Σταθόπουλος, *Οικονομική ελευθερία, οικονομικό σύστημα και Σύνταγμα*, ΤοΣ, 1981, σ. σ. 517 επ., Ρ. Badura, *Θεμελιώδη προβλήματα του οικονομικού συνταγματικού δικαίου*, ΝοΒ 1976, σ. 833 επ., Α. Μάνεση / Α. Μανιτάκη / Γ. Παπα-

δημητρίου, *Η «υπόθεση Ανδρεάδη» και το οικονομικό Σύνταγμα*, Τετράδια Συνταγματικού δικαίου, Αντ. Σάκκουλας, 1991, Ε. Τροβά, *Οικονομικό Σύνταγμα και Ευρωπαϊκό δίκαιο*, στον τόμο *Τα εικοσάχρονα του Συντάγματος*, Αντ.Σάκκουλας, Το Σύνταγμα (επιστημονικά συνέδρια Ι), 1998, σ. 463 επ.

³ Βλ. *Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου για το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης*, 17/6/2007, ΕΕ 1997, C-236/1. Βλ. επίσης Π. Θωμόπουλου, *Το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης-ακρογωνιαίος λίθος της οικονομικής πολιτικής της ΟΝΕ*, και Γ. Κατφόρη, *Το ενιαίο νόμισμα. Επιτεύγματα και προοπτικές στον τόμο Δ. Τσάτσου / Ξ. Κοντιάδη (επιμ.) Η Ευρωπαϊκή Ένωση μετά την συνθήκη του Άμστερνταμ*, 2000, σ. 124 επ. και 112 επ. αντίστοιχα, Κ. Γώγου, *Η υποδοχή της νομισματικής Ένωσης στο συνταγματικό οικοδόμημα ενός κράτους μέλους: το παράδειγμα της Ελλάδας*, στον τόμο ΚΔΕΟΔ, *Η πορεία προς το Ευρωπαϊκό Σύνταγμα και η πρόσφατη αναθεώρηση του Ελληνικού Συντάγματος*, 2002, σ. 69 επ.

⁴ Βλ. Ν. Ι. Μπάρμπας, *Η εφαρμογή του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης από δημοσιονομική άποψη- Η περίπτωση της Ελλάδος*, ΔΦΝ 1338/2006, σ. 87-98 και γενικότερα W. Schroeder, *Grundkurs Europarecht*, 2009, σ. 407 επ.

⁵ Βλ. τους κανονισμούς 1466/97 και 1467/97, όπως τροποποιήθηκαν

Βασίστηκε ουσιαστικά και ο μηχανισμός χρηματοπιστωτικής σταθερότητας στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Τόσο η Συνθήκη του Μάαστριχτ όσο και το Σύμφωνο καθιέρωσαν ουσιαστικούς και διαδικαστικούς (π.χ. κατάθεση προσχεδίων προϋπολογισμού) περιορισμούς στη διαχείριση της δημοσιονομικής πολιτικής⁶ κάθε κράτους-μέλους. Βασικός στόχος των ρυθμίσεων, όπως τέθηκαν αρχικά από τη Συνθήκη του Μάαστριχτ, ήταν η διατήρηση της σταθερότητας των τιμών και η αποτροπή φαινομένων υψηλού πληθωρισμού. Το πνεύμα της σταθερότητας των τιμών διαπερνά την ΟΝΕ και εντοπίζεται σε αρκετές διατάξεις του πρωτογενούς⁷ ενωσιακού δικαίου.

Σύμφωνα με το δίκαιο της Ε.Ε. (άρθρο 126 παρ. 2 ΣΛΕΕ), η σταθερότητα του ενιαίου νομίσματος απαιτεί δημοσιονομική πειθαρχία στη διαχείριση των οικονομικών των κρατών-μελών ως αντιστάθμισμα στη διατήρηση της οικονομικής πολιτικής στην εθνική αρμοδιότητα⁸. Τα κράτη υποχρεούνται να αποφεύγουν τα υπερβολικά ελλείμματα, τα οποία συνίστανται σε αποκλίσεις από ορισμένες συμφωνημένες τιμές αναφοράς, δηλαδή το 3% όσον αφορά το λόγο του ελλείμματος προς το ΑΕΠ και το 60% όσον αφορά το λόγο του δημοσίου χρέους προς το ΑΕΠ, οι οποίες καταγράφηκαν σε ένα Πρωτόκολλο σχετικά με τη διαδικα-

σία του υπερβολικού ελλείμματος, που προσαρτήθηκε στη συνθήκη του Μάαστριχτ.

Η ελεγκτική και κυρωτική διαδικασία στο πλαίσιο του ελέγχου του υπερβολικού ελλείμματος (άρθρα 126 και καν. 1467/1997) είναι μια αυστηρή νομική διαδικασία, η οποία ωστόσο αφήνει περιθώρια ουσιαστικών εκτιμήσεων από την πλευρά του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, το οποίο είναι το κατεξοχήν διακυβερνητικό όργανο όπου κυριαρχούν πολιτικές σταθμίσεις. Έτσι η διαδικασία κινείται μεταξύ της Επιτροπής, που γνωμοδοτεί και προετοιμάζει το φάκελο επί τη βάση του οποίου το Συμβούλιο αποφασίζει, καθώς έχει τη βασική ευθύνη της τήρησης της δημοσιονομικής νομιμότητας⁹. Είναι προφανές ότι αυτή η ενίσχυση του πολιτικού στοιχείου στη διαδικασία του υπερβολικού ελλείμματος είναι απόρροια της αντίληψης ότι μια ιδιαίτερα αυστηρή εφαρμογή των κανόνων της δημοσιονομικής πειθαρχίας θα οδηγούσε τα κράτη σε αδιέξοδα. Στις πολιτικές σταθμίσεις του Συμβουλίου συνεκτιμούνται όλα τα οικονομικά δεδομένα κάθε κράτους και όχι μόνο τα συγκεκριμένα δημοσιονομικά μεγέθη του ελλείμματος και του χρέους, καθώς οι συστάσεις που θα απευθυνθούν προς το κράτος-παραβάτη πρέπει να προσαρμόζονται στις ιδιαίτερες οικονομικές αλλά και πολιτικές συνθήκες που επικρατούν¹⁰, χωρίς αυτό βέβαια να σημαίνει ότι η διακριτική ευχέρεια του Συμβουλίου δεν υπόκειται σε νομικές δεσμεύσεις¹¹. Ίσως αυτή η λεπτή ισορροπία μεταξύ πολιτικών σκοπιμοτήτων και αυστηρών νομικών διαδικασιών να είναι αναπόφευκτη, στο βαθμό που η νομισματική ενοποίηση δεν συνοδεύτηκε από κοινούς κα-

από τους κανονισμούς 1055/2005 και 1056/2005. Με τους αρχικούς κανονισμούς τα κράτη δεσμεύτηκαν στο μεσοπρόθεσμο δημοσιονομικό στόχο ισοσκελισμένων ή και πλεονασματικών προϋπολογισμών, ενώ με τους κανονισμούς του 2005, προβλέφθηκε η δυνατότητα διαφοροποίηση του στόχου σε κάθε κράτος-μέλος, προκειμένου να υπάρχει μεγαλύτερο περιθώριο ελιγμών. Βλ. J. Louis, *The Review of the Stability and Growth Pact*, CMLRev., 2006, σ. 85 επ.

6 Βλ. Π. Καζάκου, *Αναθεώρηση του Συντάγματος και οικονομία*, Παπαζήσης 2007, σ. 95 επ.

7 Είναι χαρακτηριστικό ότι στο άρθρο 119 παρ. 2 (ΣΛΕΕ) εξαγγέλλεται ότι βασικός στόχος της νομισματικής και συναλλαγματικής πολιτικής είναι η διατήρηση της σταθερότητας των τιμών, ενώ τον ίδιο στόχο οφείλει να υπηρετεί και Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα ως επικεφαλής του Ευρωπαϊκού συστήματος Κεντρικών Τραπεζών (127 παρ. 1 ΣΛΕΕ). Βλ. επίσης και άρθρο 3 παρ. 3 της ΣΕΕ.

8 Βλ. C. Hillgruber, *Disziplinlosigkeit oder Vertragsbruch*, JZ 2004, σ. 166 επ.

9 Βλ. Κ. Γώγου, «Εγκλημα» και τιμωρία. Η διαδικασία του υπερβολικού ελλείμματος στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση μεταξύ δικαίου και πολιτικής, στον τόμο «Το δημόσιο δίκαιο σε εξέλιξη» σύμμεικτα προς τιμήν του καθηγητή Π. Παραρά, Αντ. Σάκκουλας, 2012, σ. 203 επ (ιδίως σ. 211-212).

10 Βλ. Κ. Γώγου, «Εγκλημα» και τιμωρία..., ό.π., σ. 213.

11 Βλ. ΔΕΚ C-27/04 της 13/7/2004, *Επιτροπή κατά Συμβουλίου*, Συλλογή 2004, I-6649, σκ. 80.

νόνες οικονομικής πολιτικής, την οποία καθορίζουν κυριαρχικά τα κράτη¹².

Δεν είναι επίσης τυχαίο ότι ήδη από τη θέσπιση του Συμφώνου¹³, οι δύο ισχυρότερες οικονομίες της ευρωζώνης, Γαλλία και Γερμανία, αναγκάστηκαν να παραβιάσουν τόσο το ύψος του ελλείμματος όσο και αυτό του χρέους¹⁴, ενώ κινήθηκε εναντίον τους η διαδικασία του υπερβολικού ελλείμματος, η οποία διεκόπη με απόφαση του Συμβουλίου το Νοέμβριο του 2003 λόγω έλλειψης της απαιτούμενης πλειοψηφίας¹⁵. Η σχετική χαλαρότητα ως προς την τήρηση των κανόνων της δημοσιονομικής πειθαρχίας και η υπερίσχυση πολιτικών σκοπιμοτήτων ως προς την ενεργοποίηση των μηχανισμών ελέγχου απέβη δυσμενής για ορισμένες αδύναμες οικονομίες των χωρών της Ευρωζώνης, γεγονός που επέτεινε τη σφοδρότητα της οικονομικής κρίσης και οδήγησε τα κράτη σε αδυναμία χρηματοδότησης των ελλειμμάτων τους και εξυπηρέτησης του χρέους τους από τις αγορές κεφαλαίου¹⁶. Η εξέλιξη αυτή ενίσχυσε σημαντικά την τάση, σύμφωνα με τα όργανα της Ευρωζώνης, πέραν της διαδικασίας του

υπερβολικού ελλείμματος και τη θέσπιση μηχανισμών χρηματοδότησης, να επιβάλλουν σε επίπεδο εθνικού δικαίου δεσμευτικές ρήτρες που προβλέπουν ισοσκελισμένο προϋπολογισμό. Επιπλέον ήδη από το Νοέμβριο του 2011, πέραν της διαδικασίας για το υπερβολικό έλλειμμα, προβλέπεται και η Διαδικασία Μακροοικονομικών Ανισορροπιών προκειμένου να αποτρέπονται μελλοντικοί κίνδυνοι εφόσον εντοπιστούν κίνδυνοι μελλοντικής κρίσης π.χ. με ανισορροπίες στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών ή επισφάλειες στον τραπεζικό τομέα.

Η Γερμανία, που πρωτοστάτησε για τη θέσπιση συνταγματικής ρήτρας δημοσιονομικής πειθαρχίας για τα κράτη της ευρωζώνης, την κατοχύρωσε στη συνταγματική αναθεώρηση του 2009¹⁷ θέτοντας ως υποχρέωση τόσο για το γερμανικό κράτος όσο και για τα κρατίδια να μην έχουν περισσότερα έξοδα από έσοδα¹⁸. Ως εξαιρέσεις από την τήρηση του κανόνα της εξισορρόπησης εξόδων με έσοδα προέβλεψε τις περιπτώσεις όπου παρατηρούνται ελλείμματα στις αναπτυξιακές υποδομές, φυσικές καταστροφές και καταστάσεις έκτακτης ανάγκης. Η ισχύς του κανόνα του «χρεοφρένου» για το γερμανικό κράτος αρχίζει ουσιαστικά από το 2016¹⁹ και ήδη υπάρχει προσφυγή στο Συνταγματικό δικαστήριο για αντισυνταγματικότητα του μέτρου από γερμανικό κρατίδιο,

12 Βλ. J. Louis, *The Economic and Monetary Union: Law and Institution*, CMLRev, 2004, σ. 575.

13 Βλ. Δ. Σκιαδά, *Το Σύμφωνο Σταθερότητα και Ανάπτυξης. Η ευρωπαϊκή επιλογή για την αντιμετώπιση της δημοσιονομικής κρίσης, Διοικητική Ενημέρωση*, τ. 53, 2010, σ. 28-45.

14 Είναι χαρακτηριστικό ότι ο τότε Πρόεδρος της Γαλλίας Ζακ Σιράκ ζήτησε τη χαλάρωση των κανόνων του Συμφώνου Σταθερότητας, ενώ ο Καγκελάριος της Γερμανίας Γ. Σρέντερ τόνιζε ότι η εμμονή της Ευρώπης αποκλειστικά και μόνο στην άσκηση περιοριστικής δημοσιονομικής πολιτικής δεν θα βοηθούσε την Ευρώπη να συνεισφέρει στην παγκόσμια ανάπτυξη.

15 Βλ. την απόφαση της συνόδου του Συμβουλίου (25/11/2003 σε www.consilium.europa.eu), η οποία αγνόησε τις συστάσεις της Επιτροπής για τη λήψη των προβλεπόμενων μέτρων κατά των δύο κρατών. Κατά της συγκεκριμένης απόφασης η Επιτροπή προσέφυγε στο ΔΕΚ λόγω παράβασης του άρθρου 104 ΣΕΕ και του κανονισμού 1467/1997. Βλ. την απόφαση ΔΕΚ C-27/04 της 13/7/2004.

16 Βλ. αντί πολλών μια συνοπτική περιγραφή των οικονομικών και πολιτικών εξελίξεων που οδήγησαν τη χώρα μας σε βαθιά οικονομική κρίση και στην ενεργοποίηση των μνημονίων σε Π. Γκλαβίνη, *Το μνημόνιο της Ελλάδας, στην ευρωπαϊκή, τη διεθνή και την εθνική έννομη τάξη*, Σάκκουλας 2010.

17 Πριν την αναθεώρηση του 2009 υπήρχε στο γερμανικό Σύνταγμα το άρθρο 115 του Θ.Μ που προέβλεπε απαγόρευση ετήσιου κρατικού δανεισμού που να υπερβαίνει το ύψος των εξόδων που προβλέπονταν στο ομοσπονδιακό προϋπολογισμό για δημόσιες επενδύσεις. Ο συγκεκριμένος κανόνας δεν τηρήθηκε αρκετές φορές, χωρίς να κριθεί αντισυνταγματική η παραβίασή του και γι αυτό άλλωστε επικρίθηκε από την επιστημονική κοινότητα βλ. F. Kirchhoff, *Der notwendige Ausstieg aus der Staatsverschuldung*, DVBL 2002, σ. 1539 επ. Με την αναθεώρηση της 1-8-2009 εισήχθησαν αλλαγές στα άρθρα 109, 115, και 143 του Θ.Μ, με την πρόβλεψη του λεγόμενου «χρεοφρένου».

18 Βλ. Β.Τζέμου, *Δημοκρατικό κράτος δικαίου, δυσχερή οικονομικά δεδομένα και συνταγματική ρήτρα «χρεογράφου»* σε www.constitutionalism.gr, σ. 8.

19 Βλ. άρθρο 143d παρ. 1 εδ. 5 του Θ.Μ.

με το βασικό επιχείρημα ότι περιορίζονται κατά συνταγματικά ανεπίτρεπτο τρόπο τα περιθώρια της άσκησης οικονομικής πολιτικής²⁰.

Επιπλέον είναι ισχυρές οι αντιδράσεις των πλεονασματικών κρατιδίων, όπως η Βαυαρία, για τη μεταφορά πόρων στα ελλειμματικά κρατίδια της Γερμανίας, γεγονός που επίσης μπορεί να πάρει τη μορφή συνταγματικής αντιδικίας. Το υπόδειγμα του μοντέλου της συνταγματικής ρήτρας του ισοσκελισμένου προϋπολογισμού έχει υιοθετηθεί ήδη από ορισμένα συντάγματα ευρωπαϊκών κρατών όπως η Ελβετία, η Πολωνία και η Ισπανία.

Ωστόσο, η μείζων αλλαγή στο επίπεδο των κρατών-μελών της Ε.Ε. έχει επέλθει με την υπογραφή της διεθνούς Συνθήκης (στις 2-3-2012 και με έναρξη ισχύος την 1-1-2013) για τη σταθερότητα, το συντονισμό και τη διακυβέρνηση στην οικονομική και νομισματική ένωση μεταξύ των 25 κρατών-μελών της Ε.Ε. (δεν υπέγραψαν η Αγγλία και η Τσεχία). Η συγκεκριμένη διεθνής συνθήκη έχει ως βασικό στόχο να διασφαλίσει τη σταθερότητα της ευρωζώνης, δεσμεύοντας τα κράτη-μέλη της Ένωσης να διατηρούν τα δημόσια οικονομικά τους σε ένα βιώσιμο επίπεδο, που ταυτίζεται -κατά τη Συνθήκη- με τον ισοσκελισμένο προϋπολογισμό. Η προώθηση της δημοσιονομικής πειθαρχίας μέσω ενός δημοσιονομικού συμφώνου δεν είναι, όπως είδαμε, κάτι νέο στο επίπεδο της Ε.Ε. και ιδιαίτερα της ζώνης του Ευρώ²¹. Ωστόσο, με την παρούσα Συνθήκη ορίζεται ότι η δημοσιονομική θέση της γενικής κυβέρνησης πρέπει να είναι ισοσκελισμένη ή πλεονασματική επί τη βάση του μεσοπρόθεσμου στόχου που έχει ανά χώρα καθοριστεί σε συμφωνία με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, σύμφωνα

με το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης. Στο βαθμό που εντοπίζονται σημαντικές αποκλίσεις από το μεσοπρόθεσμο στόχο ή την πορεία προσαρμογής σε αυτόν, τίθεται αυτομάτως σε λειτουργία διορθωτικός μηχανισμός για την αποκατάσταση των αποκλίσεων εντός ορισμένης προθεσμίας. Προσωρινή απόκλιση από το μεσοπρόθεσμο στόχο δικαιολογείται υπό εξαιρετικές περιστάσεις, που αφορούν ασυνήθιστο γεγονός που εκφεύγει του ελέγχου του ενδιαφερόμενου συμβαλλόμενου μέρους, με σημαντικές επιπτώσεις στη δημοσιονομική κατάσταση της χώρας ή σε περιόδους έντονης οικονομικής κάμψης²².

Οι παραπάνω δεσμευτικοί κανόνες ισχύουν στο εθνικό δίκαιο το αργότερο ένα έτος μετά την έναρξη ισχύος της παρούσας συνθήκης μέσω διατάξεων δεσμευτικού και μόνιμου χαρακτήρα, «... κατά προτίμηση συνταγματικού ή άλλως διατάξεων, των οποίων η πλήρης τήρηση και εκπλήρωση κατοχυρώνονται μέσω των διαδικασιών που διέπουν τον εθνικό προϋπολογισμό»²³. Με τη συγκεκριμένη συνθήκη αναγνωρίζονται αρμοδιότητες εποπτείας επί των ετήσιων δημοσιονομικών σχεδίων της κάθε χώρας στο Συμβούλιο της ΕΕ και στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή²⁴. Ωστόσο, η σημαντικότερη αρμοδιότητα που αναγνωρίζεται στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή και σε κάθε κράτος που υπέγραψε τη Συνθήκη, αφορά στη δυνατότητά της να ελέγξει αν τα συμβαλλόμενα κράτη ενέταξαν στο εσωτερικό τους, με συνταγματικό κανόνα ή άλλο ισοδύναμης ισχύος, την πρόβλεψη του ισοσκελισμένου προϋπολογισμού. Αν η έκθεση της Επιτροπής είναι αρνητική ή αν ακόμα -παρά την έκθεση- ένα από τα κράτη της Συνθήκης κρίνει ότι άλλο κράτος παρέλειψε να συμμορφωθεί στη συγκεκριμένη υποχρέωση, μπορεί να προσφύγει

20 Βλ. Β. Τζέμου, ό.π., σ. 15.

21 Πέραν των διατάξεων της ΣΛΕΕ που αναφέρονται στη διαδικασία του υπερβολικού ελλείμματος (άρθρο 126), βλ. και τον κανονισμό 1467/97 του Συμβουλίου, όπως τροποποιήθηκε με τον κανονισμό 1177/2011.

22 Άρθρο 3 παρ. 3 περ. β.

23 Άρθρο 3 παρ. 2.

24 Άρθρο 5 παρ. 2.

στο ΔΕΕ. Αν και μετά την απόφαση του δικαστηρίου το υπό έλεγχο κράτος δεν συμμορφωθεί σε αυτήν, τότε τόσο η Επιτροπή όσο και οποιοδήποτε κράτος της Συνθήκης μπορεί να προσφύγει στο ΔΕΕ και να ζητήσει την επιβολή οικονομικών κυρώσεων στο κράτος-παραβάτη²⁵. Η σημαντική αυτή αρμοδιότητα, η οποία σημειωτέον δεν προβλεπόταν από το Σύμφωνο Σταθερότητας, ούτε από τη Συνθήκη της Λισσαβόνας, καθιστά κάθε κράτος θεματοφύλακα της Συνθήκης²⁶.

Η Ελλάδα είναι από τις πρώτες χώρες που κύρωσε τη Συνθήκη, χωρίς να αναπτυχθεί ούτε στο επίπεδο της βουλής ούτε στην επιστημονική κοινότητα ο προβληματισμός για το αν η αναγνώριση της συγκεκριμένης αρμοδιότητας συνιστά αναγνώριση νέας αρμοδιότητας σε διεθνή συνθήκη, που πρέπει να κυρωθεί με νόμο που ψηφίζεται με την αυξημένη πλειοψηφία του άρθρου 28 παρ. 2 Σ.

Πέραν αυτού, δεν αναπτύχθηκε και ειδικότερος προβληματισμός για το αν η ουσιαστική δέσμευση που αναλάβαμε, κατ' ουσίαν, να αναθεωρήσουμε το Σύνταγμά μας, εισάγοντας τον κανόνα του ισοσκελισμένου ή πλεονασματικού προϋπολογισμού, είναι δέσμευση που κρίνεται ως συνταγματικά ανεκτή. Με άλλα λόγια, αν το Σύνταγμά μας επιτρέπει να αναλάβουμε διεθνή δέσμευση για την αναθεώρησή του. Η απάντηση στο ερώτημα αυτό είναι πρωθύστερη, στο βαθμό που η ισχυρότατη διεθνής δέσμευση θα υλοποιηθεί στο εσωτερικό δίκαιο με έναν συγκεκριμένο τρόπο, ο οποίος, ιδίως ως προς την επίτευξη του δημοσιονομικού αποτελέσματος στο αναμενόμενο νομικό επίπεδο του εσωτερικού δικαίου, θα κριθεί -όπως είδαμε- τόσο από την Επιτροπή όσο και από τα κράτη-μέλη. Δεν παύει, ωστόσο, να πρέπει να αποτελέσει ένα από τα πρώτιστα

και βασικά αντικείμενα της επικείμενης αναθεώρησης, η ένταξη της συγκεκριμένης δέσμευσης στο ελληνικό Σύνταγμα, ακόμα και αν θεωρήσουμε ότι, δια της Συνθήκης, υπάρχει διακριτική ευχέρεια των κρατών να επιλέξουν τον τρόπο ενσωμάτωσής της.

Πέραν των νομικών διαστάσεων της Συνθήκης και των δεσμεύσεων που παράγει, γίνεται αντιληπτό ότι το ζήτημα αυτό δεν είναι ένα τεχνικό θέμα, αλλά συνδέεται άρρηκτα με το πρότυπο ανάπτυξης μιας χώρας και τη δημιουργία ενός ευρωπαϊκού συστήματος δημοσιονομικού και οικονομικού συντονισμού σε επίπεδα που μέχρι σήμερα δεν τα έχουμε προσεγγίσει. Προϋπόθεση για την τήρηση παρόμοιων δεσμεύσεων είναι η δημιουργία ενός ενιαίου φορολογικού συστήματος με πάταξη της φοροδιαφυγής και της παραοικονομίας, μιας ομοιόμορφης οικονομικής πολιτικής στον τομέα του ανταγωνισμού και των κανόνων άσκησης των επαγγελμάτων, ενός ισχυρού κοινοτικού προϋπολογισμού (πεδίο στο οποίο υπάρχουν έντονες διαφωνίες) και ενός μηχανισμού μεταφοράς πόρων από τα πλεονασματικά στα ελλειμματικά κράτη σε περίπτωση που υπάρξει κρίση, με παράλληλη αναγνώριση αρμοδιότητας της ΕΚΤ να αυξάνει τη νομισματική κυκλοφορία και να εκδίδει ευρωμόλογα που να καλύπτουν τα χρέη όλων των κρατών-μελών. Τα παραπάνω δεν υπάρχουν σήμερα στο βαθμό που θα ήταν επιθυμητός, ιδίως από τα κράτη που υφίστανται περισσότερο τις συνέπειες της κρίσης, και επιπλέον προϋποθέτουν ουσιαστικά να μην υπάρχουν μείζονες αποκλίσεις στο επίπεδο ανάπτυξης μεταξύ των κρατών-μελών της Ευρωζώνης²⁷. Ωστόσο, αν υπάρχει ένα στοιχείο που ανέδειξε η οικονομική κρίση, είναι ότι αφενός οι πραγματι-

²⁵ Άρθρο 8 παρ. 1 και 2.

²⁶ Βλ. Π. Στάγκου, *Σύνταγμα και «χρυσός κανόνας»*, εφ. «ΤΑ ΝΕΑ» 19-2-2013.

²⁷ Βλ. Π. Μαντζούφας, *Οικονομική κρίση και Σύνταγμα*, περ. *The books' Journal*, (Φεβρουάριος 2012) σ. 24 και στο περ. *ΤοΣ* 1/2012, σ. 223 επ.

κές θεσμικές και οικονομικές αποστάσεις μεταξύ των κρατών της Ευρωζώνης είναι υπαρκτές και μεγάλες και αφετέρου ότι η απειλή των κυρώσεων είναι δύσκολο να λειτουργήσει αποτρεπτικά, στο βαθμό που τα ασθενέστερα κράτη θα επιδιώκουν την πολιτική διευθέτηση των ζητημάτων παρά την ύπαρξη ισχυρών νομικών δεσμεύσεων.

Όπως επισημάνθηκε, η ενσωμάτωση στα συντάγματα μιας ρήτρας που να απαγορεύει τα ελλείμματα και να προσδιορίζει το ανώτατο επίπεδο του χρέους συνιστά μια σαφή δικαιοπολιτική επιλογή που επιδιώκει να εξοπλίσει με τη μέγιστη δυνατή δεσμευτικότητα την τήρηση κανόνων, οι οποίοι θα θέσουν την οικονομία σε πολύ ασφυκτικό πλαίσιο. Δεν είναι τυχαίο ότι στις ΗΠΑ, μολονότι το ζήτημα επανέρχεται σταθερά ήδη από το 19ο αιώνα, δεν κατέστη δυνατόν να επιβληθεί ο συγκεκριμένος δημοσιονομικός κανόνας, διότι γίνεται αντιληπτό ότι η τήρησή του θα είναι πολύ δύσκολη όταν θα υπάρχει ανάγκη αναθέρμανσης της οικονομίας κατά τη διάρκεια μιας κρίσης²⁸. Δεν είναι αδιάφορο επίσης ότι ο δημοσιονομικός κανόνας ως κοινοτική υποχρέωση που προβλέπεται από το πρωτογενές ενωσιακό δίκαιο κατέστη, λόγω των πολλών παραβιάσεων, ατελής κανόνας και ουσιαστικά απέκτησε το χαρακτήρα γενικής πολιτικής υποχρέωσης²⁹.

Με βάση, λοιπόν, τα παραπάνω, τα ερωτήματα που αναδεικνύονται δεν αφορούν τόσο τη διαδικασία συνταγματοποίησης των κανόνων δημοσιονομικής πειθαρχίας, όσο τις δικαιοπολιτικές συνέπειες αυτής της επιλογής, τόσο στο επίπεδο της λειτουργίας του πολιτεύματος όσο και στο επίπεδο προστασίας των κοινωνικών δικαιωμάτων.

1. Η λειτουργία της δημοκρατίας υπό τη σκιά του δημοσιονομικών δεικτών

Οι συνέπειες της θέσπισης μιας παρόμοιας δεσμευσης στο Σύνταγμα θα έχει συνέπειες ευρύτερες, που θα αγγίξουν την ίδια τη λειτουργία του δημοκρατικού πολιτεύματος, αλλά και την προστασία των δικαιωμάτων των πολιτών, ιδίως αν οι εξαιρέσεις από την απαρέγκλιτη τήρηση του δημοσιονομικού κανόνα δεν ερμηνεύονται τόσο από την Επιτροπή όσο και από τα κράτη-μέλη της Συνθήκης, με ένα πνεύμα προσαρμοστικό σε έκτακτες συνθήκες μεγάλης ύφεσης της οικονομίας.

Ειδικότερα, η επιβολή ενός σαφούς προτύπου οικονομικής πολιτικής στο Σύνταγμα θα έλθει να ανατρέψει την ουδετερότητα του οικονομικού συντάγματος³⁰ και θα περιορίσει τα περιθώρια οικονομικών επιλογών του νομοθέτη. Ο δημοκρατικά νομιμοποιημένος νομοθέτης θα έχει περιορισμένες επιλογές αλλαγής του μίγματος της οικονομικής πολιτικής του, ιδίως όταν θα επιβάλλεται να εκτεθεί σε αυξημένο κρατικό δανεισμό για να μην διαρραγεί η κοινωνική συνοχή, εξαιτίας της μεγάλης ανεργίας. Πώς είναι δυνατόν να διατηρήσεις σταθερό ένα συγκεκριμένο οικονομικό πρότυπο (χαμηλά ελλείμματα, πληθωρισμός και χρέη), όταν η οικονομία απαιτεί ενίσχυση της ζήτησης και αναπτυξιακή ώθηση με κρατικές δαπάνες; Είναι πολύ πιθανό η αφαίρεση πόρων από την οικονομία να μειώσει έντονα τα δημόσια έσοδα και η αυστηρή τήρηση του δημοσιονομικού κανόνα³¹ να επιφέρει μεγάλη ύφεση, όπως αποδείχθηκε τα τελευταία χρόνια στη χώρα μας και όπως παραδέχθηκαν και παράγοντες του ίδιου του ΔΝΤ. Άλλωστε, όταν απαιτείται να

28 Βλ. Ε. Βενιζέλου, Εθνικό Σύνταγμα και εθνική κυριαρχία υπό συνθήκες διεθνούς οικονομικής κρίσης-Το πρόβλημα ήταν και παραμένει πολιτικό και όχι συνταγματικό, *ΕφημΔΔ* 1/2011, σ. 8.

29 Βλ. Α. Μανιτάκη, Τα συνταγματικά ζητήματα του Μνημονίου ενόψει μοιρασμένης κρατικής κυριαρχίας και επιτηρούμενης δημοσιονομικής πολιτικής, σε *www.constitutionalism.gr*, σ. 14.

30 Βλ. Κ. Χρυσόγονου, *Ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα*, Νομική Βιβλιοθήκη, 2006, σ. 192

31 Βλ. Β. Ράπανο / Γ. Καπλάνογλου, Ανεξάρτητα Δημοσιονομικά Συμβούλια και ο πιθανός ρόλος τους στην Ελλάδα, *Οικονομικό Δελτίο Τράπεζας της Ελλάδος*, τ. 33, 2010, σ. 7 επ.

ληφθούν μέτρα για την καταπολέμηση της φτώχειας και οι αναπτυξιακοί και κοινωνικοί δείκτες καταρρέουν, το τελευταίο που θα ενδιαφέρει θα είναι η τήρηση των δημοσιονομικών δεικτών.

Το να περιορίζεται η δυνατότητα παρέμβασης μιας δημοκρατικά εκλεγμένης κυβέρνησης στην οικονομία, που είναι ένα κατεξοχήν ευμετάβλητο και δυναμικό φαινόμενο που συνδέεται με την ψυχολογία των πολιτών, συνιστά νόθευση της δημοκρατικής λειτουργίας του πολιτεύματος και πλήγμα στην αντιπροσωπευτική αρχή³². Είναι σαφές επίσης ότι η συνταγματική κατοχύρωση θα σημάνει την πανηγυρική αναγνώριση της επικυριαρχίας μιας συγκεκριμένης οικονομικής αντίληψης πάνω στην πολιτική, που θα αποκτά το χαρακτήρα ποινής επί του πολιτικού συστήματος, όταν αγνοεί τις αρχές της συνετής διαχείρισης. Ωστόσο, αυτή θα είναι μια ποινή με διαρκή χαρακτήρα που θα έχει μακροπρόθεσμες συνέπειες στη λειτουργία του πολιτεύματος. Βέβαια, σοβαρός είναι και ο αντίλογος, που επισημαίνει ότι η πολιτική των ανεκπλήρωτων υποσχέσεων, των οικονομικών παροχών με δανεικά και της εξυπηρέτησης των αναγκών ενός πελατειακού κράτους εις βάρος της ορθολογικής και συνετούς διαχείρισης θα συναντήσει ένα σαφή συνταγματικό φραγμό και θα αναγκάσει το πολιτικό σύστημα να αποβάλλει τα παρωχημένα και καταστροφικά, για τα δημόσια οικονομικά, χαρακτηριστικά του³³. Επιπλέον, θα προφυλάξει τις μελλοντικές κυβερνήσεις από μια δημοσιονομικώς επιπόλαια συμπεριφορά των προκατόχων τους, οι οποίοι θα θυσίαζαν τη δημοσιονομική σταθερότητα στο βωμό της επανεκλογής τους μέσω ανεξέλεγκτων δαπανών³⁴. Είναι γνωστό ότι, όσο

πλησιάζουμε στον εκλογικό κύκλο, η όποια δημοσιονομική πειθαρχία χαλαρώνει³⁵, ενώ δεν είναι σπάνιο το φαινόμενο οι κυβερνώντες να επιδίδονται σε ασκήσεις δημιουργικής λογιστικής³⁶.

Ωστόσο, πιστεύουμε ότι τα πολιτικά συστήματα δεν εξορθολογίζονται, ούτε οι πολιτικοί φορείς ωριμάζουν επί τη βάση συνταγματικών δεσμεύσεων, αλλά οικονομικών και πολιτικών αναγκαιοτήτων που τους θέτει η κοινωνική δυναμική. Όπως και το ίδιο το πολιτικό σύστημα παρέμεινε καθηλωμένο, για μεγάλο διάστημα μετά την μεταπολίτευση, σε μια πελατειακή και κομματοκρατούμενη λογική, που δεν εξυπηρετούσε πάντα το δημόσιο συμφέρον, και σε αυτήν του τη λειτουργία δεν εμποδίστηκε από ένα σύγχρονο Σύνταγμα, όπως είναι το Σύνταγμα του 1975, έτσι και τώρα ο οικονομικός εκσυγχρονισμός και η αλλαγή του αναπτυξιακού προτύπου της χώρας δεν μπορεί να επιβληθεί με ένα συνταγματικό κανόνα, ακριβώς διότι σε συνθήκες παγκοσμιοποιημένης οικονομίας και ευμετάβλητων οικονομικών συνθηκών τα περιθώρια για την άσκηση οικονομικής πολιτικής πρέπει να είναι ευρύτατα. Είναι σαφές ότι η συνταγματική εγγύηση τήρησης των δημοσιονομικών δεικτών «...θα αφαιρέσει από τις πολιτικές δυνάμεις την ευθύνη πολύ σημαντικών δημοσιονομικών επιλογών, θα μειώσει την ευελιξία του πολιτικού συστήματος σε ένα πεδίο όπου η αβεβαιότητα και η ανασφάλεια κυριαρχούν και θα υπονομεύσει το κύρος του Συντάγματος»³⁷.

Οι παραπάνω επιφυλάξεις δεν συνεπάγονται την άρνηση να τηρούνται κανόνες δημοσιονομικής πειθαρχίας -αυτονόητοι, ως ένα μέτρο, εντός ενιαίου νομίσιματος- αλλά εκφράζουν την αμφιβο-

32 Βλ. Β.Τζέμου, ό.π, σ. 9 επ.

33 Βλ. Β. Τζέμου, ό.π, σ. 11.

34 Βλ. *Σύνταγμα και δημοσιονομικοί κανόνες για δύσκολη σχέση, ΕφημΔΔ*, 1/2011, σ. 11 επ. (ιδίως σ. 14)

35 Βλ. τις απόψεις του πρώην υπουργού των οικονομικών Γ. Παπακωνσταντίνου που έβλεπε θετικά την ένταξη ενός δημοσιονομικού κανόνα στο εθνικό δίκαιο σε συνέντευξη *ΤΑ ΝΕΑ* 31/1/2011.

36 Βλ. Π. Καζάκου, ό.π, σ. 98-101.

37 Βλ. Π. Μαντζούφα ό.π, σ. 24-25.

λία αν η συνταγματοποίησή τους θα επιφέρει δημοσιονομική πειθαρχία ή θα δημιουργήσει περισσότερα προβλήματα. Κανείς δεν αμφισβητεί ότι η εξισορρόπηση δημοσίων εξόδων και εσόδων είναι ένας απολύτως αναγκαίος στόχος που επηρεάζει την αναδιανομή του πλούτου, την άσκηση κοινωνικής πολιτικής και εν τέλει την αλληλεγγύη μεταξύ των γενεών. Το να μην τίθενται εκτός ελέγχου τα δημοσιονομικά μεγέθη ενός κράτους σημαίνει τη μέριμνα της παρούσας γενεάς να μην φορτώνει με χρέη τις επόμενες³⁸. Αυτό είναι σαφές και δεν πρέπει να αμφισβητείται.

Εκείνο, όμως, που τίθεται υπό οικονομική και νομική αμφισβήτηση είναι αν η δημοσιονομική πειθαρχία πρέπει να εφαρμόζεται απαρέγκλιτα, ακόμα και με τη θυσία των περιθωρίων άσκησης της όποιας εναλλακτικής πολιτικής επιλέξει η εκάστοτε δημοκρατικά εκλεγμένη κυβέρνηση. Ο τρόπος εφαρμογής του δημοσιονομικού κανόνα εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την ίδια τη διατύπωση της συνταγματικής διάταξης, εφόσον ενταχθεί στο Σύνταγμα. Αν η ερμηνεία της συνταγματικής ρύθμισης είναι αυστηρή, τότε κάθε κονδύλι του προϋπολογισμού θα υπόκειται σε αυστηρό έλεγχο, σε σημείο που να παραλύεται κάθε ευχέρεια δημοσιονομικής επιλογής.

Αντιθέτως, αν επιλεγεί μια χαλαρότερη ερμηνεία ως προς τη δεσμευτικότητα και την τήρηση των ορίων, τότε θα θιγεί η κανονιστική πυκνότητα του Συντάγματος και η ερμηνεία των δημοσιονομικού κανόνα θα οδηγήσει σε αντιμετώπιση των δημοσιονομικών δεσμεύσεων ως γενικής κατεύθυνσης πολιτικές επιλογές, οι οποίες θα έχουν την τύχη του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης, το οποίο οι ίδιοι οι εμπνευστές του δεν κατόρθωσαν να τηρήσουν³⁹.

Επιπλέον, είναι φανερό ότι η οικονομική κρίση επηρέασε σε διαφορετικό βαθμό τα μέλη της ευρωζώνης. Οι χώρες του Νότου που κατά τους (αμφισβητούμενους) δημοσιονομικούς τους δείκτες συνέκλιναν (όπως αποδείχθηκε φαινομενικά) με τις χώρες του Βορρά, τώρα αποδεικνύεται στην πράξη ότι αποκλίνουν σημαντικά. Επομένως, είναι σφόδρα αμφισβητούμενο πώς θα μπορέσει να εφαρμοστεί ένας ενιαίος κανόνας δημοσιονομικής πειθαρχίας σε χώρες με τόσο μεγάλες διαφορές στα επίπεδα παραγωγικότητας, ανταγωνισμού και αναπτυξιακών προοπτικών. Αυτό το δομικό έλλειμμα στην ίδια την αρχιτεκτονική του ενιαίου νομίσματος ήταν εγγενές και μάλλον γνωστό στους πρωτεργάτες της ΟΝΕ. Το στοιχείο που υποτιμήθηκε ήταν η έλλειψη πρόβλεψης μηχανισμών αποτροπής κρίσεων και η χαλαρότητα που επέδειξαν τα όργανα της Ε.Ε. στους ελέγχους των αποκλίσεων των χωρών από τους συμφωνημένους κανόνες δημοσιονομικής πειθαρχίας, που ήταν μάλλον αναπόφευκτες -ιδίως για τις αδύναμες οικονομίες- στο βαθμό που δεν υπήρχε κοινή δημοσιονομική πολιτική μεταξύ των κρατών-μελών της ευρωζώνης. Είναι επομένως αμφιλεγόμενη δικαιολογία σκοπιμότητας επιλογή η ένταξη στο Σύνταγμα μιας ρύθμισης που είναι «καταδικασμένη» να παραβιάζεται λόγω εξωγενών οικονομικών και πολιτικών συνθηκών.

Δεν είναι τυχαίο ότι μέσα στη δίνη της οικονομικής κρίσης οι μεγάλες τομές που επιχειρήθηκαν, κυρίως με την πρόβλεψη ενός σταθερού μηχανισμού χρηματοδότησης, μετέβαλλαν ουσιαστικά τις νομικές και πολιτικές συνθήκες στη ζώνη του Ευρώ κατά τρόπο ώστε οι χώρες της ευρωζώνης να κινούνται σε ένα θεσμικό περιβάλλον που διαφέρει σημαντικά από αυτό των απλών μελών της Ε.Ε.⁴⁰. Είναι επιπλέον σαφές ότι η παρά-

38 Βλ. Β. Τζέμου, ό.π., σ. 14.

39 Βλ. Δ. Σκιαδάς, *Σύνταγμα και δημοσιονομικοί κανόνες...*, ό.π., σ. 18.

40 Βλ. Π. Γκλαβίνη, *Τα όρια του συνταγματικού πατριωτισμού και η διεθνής ανάγνωση του Μνημονίου*, ΝοΒ τ. 60, 2012, σ. 2784 επ (ίδι-

Οι συνέπειες της πρόβλεψης ενός συνταγματικού δημοσιονομικού κανόνα θα έχουν επιπτώσεις και σε ένα άλλο εξίσου κρίσιμο πεδίο, όπως είναι αυτό του κράτους δικαίου. Το ζήτημα αυτό είναι ευρύτερο και αφορά στις συνοδικές επιπτώσεις του μνημονίου στα θεμελιώδη δικαιώματα και ιδίως στα κοινωνικά δικαιώματα

λειψη ένταξης του δημοσιονομικού κανόνα στην εσωτερική έννομη τάξη κατά τρόπο που θα θεωρηθεί σύμφωνος με τη Συνθήκη, υπό τις υπάρχουσες δυσμενείς συνθήκες για τη χώρα, δυνητικά και εφόσον εφαρμοστούν τα συμφωνηθέντα, μπορεί να οδηγήσει σε άρνηση πολλών χωρών να συνεχίσουν τη χρηματοδότηση της χώρας μας, προκαλώντας ενδεχομένως δίκες στο εσωτερικό τους προκειμένου να αποδεσμευτούν από τις υποχρεώσεις έναντι μας. Οι εξελίξεις αυτές δεν μπορούν να αποκλειστούν και αποδεικνύουν τα στενά περιθώρια ελιγμών που έχει η χώρα μας υπό τις παρούσες συνθήκες.

2. Ο δημοσιονομικός κανόνας ως θεμέλιο περιορισμού των δικαιωμάτων

Οι συνέπειες της πρόβλεψης ενός συνταγματικού δημοσιονομικού κανόνα θα έχουν επιπτώσεις και σε ένα άλλο εξίσου κρίσιμο πεδίο, όπως είναι αυτό του κράτους δικαίου. Το ζήτημα αυτό είναι ευρύτερο και αφορά στις συνολικές επιπτώσεις του μνημονίου στα θεμελιώδη δικαιώματα και ιδίως στα κοινωνικά δικαιώματα⁴¹.

ως σ. 2790).

41 Βλ. Β. Ανδρουλάκη, Μνημόνιο και κοινωνικά δικαιώματα, σε www.constitutionalism.gr, Ξ. Κοντιάδης / Α. Φωτιάδου, Κοινωνικά δικαιώματα, αναλογικότητα και δημοσιονομική κρίση, θεωρητικές επιστημονικές επ' ευκαιρία της ΟΛΣΕ 668/2012, ΔτΑ 53/2012, σ. 27-51, Σ. Κτιστάκη, Η επίδραση της οικονομικής κρίσης στα κοινωνικά δικαιώ-

Στο συγκεκριμένο σημείο της ανάλυσης, και σε εντελώς εισαγωγικό επίπεδο, θα μπορούσαμε να πούμε ότι η ύπαρξη ενός συνταγματικού κανόνα που προβλέπει ισοσκελισμένο προϋπολογισμό θα λειτουργήσει ως μια γενική ρήτρα, που αφενός θα θέτει όρια σε κάθε είδους παροχή του κράτους προς τους πολίτες και αφετέρου θα περιορίζει κάθε δαπάνη που αφορά σε μισθούς και συντάξεις ή άλλες παροχές κοινωνικού χαρακτήρα, όταν στην πορεία εκτέλεσης του προϋπολογισμού διαφαίνεται ανατροπή του ισοζυγίου εσόδων-εξόδων. Αυτός ο γενικός περιορισμός, που ουσιαστικά θα θέτει όρια στον κρατικό δανεισμό (όταν και εφόσον αυτός μπορεί να επιτευχθεί είτε από τις αγορές, είτε από το μηχανισμό χρηματοδότησης), μπορεί δυνητικά να ανατρέψει -όπως και έχει γίνει στη χώρα μας- μεγάλο μέρος από το οικοδόμημα του κράτους πρόνοιας και να απομειώσει την προστασία των κοινωνικών δικαιωμάτων σε επίπεδα που να θίγονται κεκτημένες παροχές⁴². Έτσι, για να διατηρηθεί σταθερό το ισοζύγιο εσόδων-εξόδων του προϋπολογισμού, μπορεί να ανατραπεί το ισοζύγιο προστασίας-περιορισμών των δικαιωμάτων εις βάρος

ματα, ΕΔΚΑ 2012, σ. 274 επ.

42 Βλ. Κ. Χρυσόγονου / Ακρ. Καϊδατζή, Συνταξιοδοτική μεταρρύθμιση και Σύνταγμα. Μια πρώτη αποτίμηση, ενόψει και της απόφασης ΣτΕ(ολ.) 668/2012, σε www.constitutionalism.gr

της προστασίας τους. Επομένως, αυτή η συνταγματική ρήτρα περί δημοσιονομικών ορίων μπορεί να λειτουργήσει ως πολλαπλασιαστής των περιορισμών των δικαιωμάτων, περίπου ως μια ρήτρα γενικής επιφύλαξης ανάγκης που θα οδηγεί σε συνταγματικά ανεκτούς περιορισμούς των δικαιωμάτων, ακόμα και σε περιπτώσεις που η θεωρία -και κυρίως η νομολογία- έχει αποδεχθεί ότι υπάρχει ένα συγκεκριμένο επίπεδο προστασίας, πέραν του οποίου οποιαδήποτε παρέμβαση θα είναι αντισυνταγματική⁴³.

Όλοι αποδέχονται ότι η υλοποίηση του περιορισμένου των κοινωνικών δικαιωμάτων συνδέεται με τις οικονομικές δυνατότητες ενός κράτους⁴⁴ και ότι κανένα πρόγραμμα παροχών δεν μπορεί να εφαρμοστεί όταν υπάρχει έλλειψη χρημάτων. Επίσης, πικρή πείρα μας έχει διδάξει ότι είναι δείγμα άφρονος πολιτικής να προσπαθεί μια κυβέρνηση να ενισχύσει τις παροχές του κοινωνικού κράτους δανειζόμενη αενάως και αγνοώντας την τήρηση ενός ισοσκελισμένου προϋπολογισμού. Από την άλλη, η επίκληση δημοσιονομικών δυσχερειών δεν μπορεί να οδηγήσει σε πλήρη ανατροπή του κοινωνικού κράτους. Μάλιστα, σε πολλές περιπτώσεις είναι σκόπιμο το κράτος να δανείζεται προσωρινά πέραν των αποδεκτών ορίων, προκειμένου να διατηρήσει συντάξεις και μισθούς σε ένα επίπεδο ελάχιστης αξιοπρεπούς διαβίωσης. Τα όρια διαβίωσης και ορισμένες ελάχιστες παροχές προς τους αναξιοπαθούντες δεν μπορούν να μπαίνουν σε ισοζύγιο με άτεκτους δημοσιονομικούς κανόνες.

Από την άλλη είναι πιθανόν, και προς τα εκεί συγκλίνει η πρόσφατη εμπειρία από την εφαρμο-

γή του μνημονίου, οι εκάστοτε κυβερνήσεις έχοντας στο Σύνταγμα τον κανόνα του ισοσκελισμένου προϋπολογισμού, να προσφεύγουν στην εύκολη και άμεση λύση του περιορισμού των κοινωνικών παροχών, χωρίς να εξετάζουν εναλλακτικές μορφές περιορισμού των λειτουργικών δαπανών του κεντρικής διοίκησης, των ΝΠΔΔ και κυρίως των επιχειρήσεων του ευρύτερου δημοσίου τομέα.

Στο σημείο αυτό καθοριστική θα αποβεί για την εφαρμογή των προγραμμάτων δημοσιονομικής σταθερότητας, ειδικά σε σχέση με την προστασία των κοινωνικών δικαιωμάτων, η στάση των δικαστηρίων. Είναι προφανές ότι η συνταγματοποίηση του δημοσιονομικού κανόνα θα επηρεάσει καθοριστικά την ένταση του ελέγχου συνταγματικότητας των νόμων. Ανεξαρτήτως των αντιλήψεων που θα επικρατήσουν για την πυκνότητα της κανονιστικότητας των κοινωνικών δικαιωμάτων, κάθε μέτρο δημοσιονομικού περιορισμού που αφορά σε μειώσεις μισθών και συντάξεων κρίνεται με τα εργαλεία και τις τεχνικές που έχει επεξεργαστεί η νομολογία⁴⁵. Στο παράδειγμα των μέτρων του μνημονίου, η πλειοψηφία της απόφασης ΣτΕ 668/2012 έκρινε ότι ο έλεγχος παρόμοιων μέτρων είναι πάντοτε οριακός και ασκείται με το μέτρο της αρχής της αναλογικότητας, εφόσον προηγουμένως εντοπιστεί ένα συγκεκριμένο δημόσιο συμφέρον το οποίο θα πρέπει να υπερετούν τα ειδικότερα μέτρα⁴⁶. Με βάση τις γνωστές αυτές προδιαγραφές του δικαστικού ελέγχου, η συνταγματοποίηση του δημοσιονομικού κανόνα μοιραία θα λειτουργήσει ως ένα υπέρτερο δημόσιο συμφέρον, στο οποίο θα πρέπει να υποτάσσονται όλοι οι περιορισμοί των κοινωνικών δικαι-

43 Βλ. την ΣτΕ 668/2012, σε www.constitutionalism.gr, όπου προκύπτει ότι μειώσεις μισθών και συντάξεων πέραν ενός ορίου δεν θα είναι συνταγματικά ανεκτές.

44 Βλ. Ξ. Κοντιάδη, *Κράτος πρόνοιας και κοινωνικά δικαιώματα*, Αντ. Σάκκουλας, 1997.

45 Βλ. Γ. Κατρούγκαλου, *Αρχή της αναλογικότητας και κοινωνικά δικαιώματα*, ΔτΑ ΤεΣ IV/2006, σ. 141 επ.

46 Βλ. Ξ. Κοντιάδης / Α. Φωτιάδου, ό.π., σ. 42 επ.

ωμάτων⁴⁷. Το πραγματικό όριο των περιορισμών θα είναι ο τουλάχιστον ισοσκελισμένος προϋπολογισμός. Αυτό σημαίνει ότι, στο βαθμό που ο νομοθέτης αποδεικνύει ότι μια μείωση μισθού ή συντάξεως είναι απολύτως αναγκαία για να διατηρηθεί ισοσκελισμένος ο προϋπολογισμός, τότε παρέλκει περαιτέρω εντατικοποίηση του ελέγχου με την αρχή της αναλογικότητας. Υπό το πρίσμα αυτό, το δημοσιονομικό πρόβλημα της χώρας θα μετατραπεί σε πρόβλημα ερμηνείας του Συντάγματος⁴⁸, καθώς τα οικονομικά επιχειρήματα αναγκαστικά θα πρέπει να «μεταφραστούν» στη νομική γλώσσα. Στη βάση αυτή, ο δικαστικός έλεγχος θα «συμβιβαστεί» με την οποιοδήποτε μεγέθους μείωση της προστασίας των κοινωνικών δικαιωμάτων στο όνομα του υπέρτερου δημόσιου σκοπού του ισοσκελισμένου προϋπολογισμού.

Ωστόσο, κατά το Σύνταγμά μας, τα θεμελιώδη δικαιώματα βρίσκονται στην κορυφή της αξιακής πυραμίδας μιας φιλελεύθερης δημοκρατίας και οι περιορισμοί που τους επιβάλλονται θα πρέπει να είναι γενικά προβλεπόμενοι από το νόμο, αναλογικοί, και να μην θίγουν τον πυρήνα τους. Η ένταξη στο Σύνταγμα μιας ρήτρας με τα στοιχεία που προβλέπει η Συνθήκη, θα θίξει την αξιακή προτεραιότητα των δικαιωμάτων χάριν της εξυπηρέτησης συγκεκριμένων οικονομικών αναγκών. Η προστασία των κοινωνικών δικαιωμάτων θα τεθεί υπό την αίρεση της επίτευξης των οικονομικών στόχων του ισοσκελισμένου προϋπολογισμού. Εδώ, όμως, βρίσκεται και η θεμελιώδης αντινομία.

Ένα από τα στοιχεία που διακρίνει τις σύγχρονες δημοκρατίες από τις μοναρχίες των προσου-

νταγματικών κρατών είναι ότι έχουν κατορθώσει να υποτάξουν όλες τις επιμέρους λειτουργίες ενός νεωτερικού κράτους στη θέληση της λαϊκής κυριαρχίας, που μέσω των αντιπροσωπευτικών θεσμών καλούνταν να υπηρετήσει το γενικό δημόσιο συμφέρον. Η οικονομία όφειλε να βρίσκεται υπό την αιγίδα των δημόσιων φορέων που, με γνώμονα το γενικό συμφέρον, ενέτασαν τη δράση των ιδιωτών-οικονομικών υποκειμένων σε ένα δημόσιο σχέδιο που, αν δεν υπηρετούσε, τουλάχιστον δεν έβλαπτε την εθνική οικονομία. Η ένταξη στην Ε.Ε. και στη ζώνη του ευρώ ανέδειξε ευρύτερους οικονομικούς στόχους, όπως η δημιουργία μιας ενιαίας αγοράς και η ενίσχυση του ανταγωνισμού, οι οποίοι θα έπρεπε να εναρμονιστούν με την προστασία των δικαιωμάτων των πολιτών της. Η ισορροπία μεταξύ του πρωτίστως οικονομικού πεδίου και των στόχων της ΕΕ με τους ευρύτερους κοινωνικούς στόχους που πρέπει να υπηρετεί ένα δημοκρατικό και κοινωνικό κράτος δικαίου, όπως κυρίως είναι τα κράτη-μέλη της Ε.Ε., αποτελεί το διαρκές διακύβευμα στον ευρύτερο ευρωπαϊκό χώρο στον οποίο εντάσσεται η χώρα μας⁴⁹. Στο πλαίσιο αυτό, οι δημόσιοι φορείς διατηρούσαν τη διακριτική ευχέρεια να επιλέγουν τα μέσα άσκησης της οικονομικής πολιτικής, εναρμονισμένοι με τις οικονομικές προτεραιότητες της Ε.Ε., και παράλληλα όφειλαν -κατά το Σύνταγμα- να μεριμνούν κατά απόλυτη προτεραιότητα για την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων, ισορροπία που αποδέχθηκε και η ίδια η Ε.Ε. με την ένταξη του Χάρτη στο σώμα των δεσμευτικών κανόνων της Ένωσης. Αυτή η απαιτητική ισορροπία, σε συνθήκες παγκοσμιοποιημένης οικονομίας σε κρίση, τείνει να καταστεί επισφαλής και να διασαλευτεί.

47 Γενικότερα για την λειτουργία του δημοσίου συμφέροντος βλ. Ε. Βενιζέλου, *Το γενικό συμφέρον και οι περιορισμοί των συνταγματικών δικαιωμάτων*, Παρατηρητής, 1990, σ. 29 επ.

48 Βλ. Δ. Σκιαδά, *Σύνταγμα και δημοσιονομικοί κανόνες*, ό.π., σ. 17.

49 Βλ. ενδεικτικά Γ. Δελλή, *Κοινή ωφέλεια και αγορά*, Τόμος Α', Αντ. Σάκουλας, 2008, σ. 139 επ.

Συμπεράσματα

Ο δημοσιονομικός κανόνας με την αυστηρότητα της τήρησης του ισοσκελισμένου προϋπολογισμού αποτελεί θεσμική απόρροια της οικονομικής κρίσης και της ανάγκης για νομισματική σταθερότητα στη ζώνη του ευρώ, αλλά συγχρόνως και επιβολή ενός συγκεκριμένου μείγματος οικονομικής πολιτικής, με περιοριστικά χαρακτηριστικά, ο οποίος αφενός θα θέτει ισχυρότατες δεσμεύσεις στην άσκηση πολιτικής για τον δημοκρατικά εκλεγμένο νομοθέτη και αφετέρου θα καθιστά συνταγματικά επιτρεπτό κάθε περιορισμό των κοινωνικών δικαιωμάτων που περιέχουν παροχές.

Αντίθετα, αν ο κανόνας της δημοσιονομικής πειθαρχίας θεσπίζονταν με νομοθετική ρύθμιση⁵⁰, τότε οι περιορισμοί που θα απέρρεαν από την ανάγκη τήρησής του, δεν θα είχαν συνταγματικό θεμέλιο και θα σταθιζόνταν σε πιο ισορροπημένη βάση με τα δικαιώματα. Σε αυτήν την περίπτωση και προκειμένου να ανταποκριθούμε στις ευρωπαϊκές μας δεσμεύσεις αλλά και να έχουμε πλήρη εικόνα των δημοσιονομικών μεγεθών, θα ήταν σκόπιμη η συνταγματική πρόβλεψη ενός ανεξάρτητου θεσμού, ενός Συμβουλίου που θα αποτελείται από ειδικούς επιστήμονες με εγγυήσεις προσωπικής και λειτουργικής ανεξαρτησίας, που θα είναι επιφορτισμένο με το καθήκον να αξιολογεί τους δημοσιονομικούς και μακροοικονομικούς κινδύνους και να γνωμοδοτεί ανάλογα⁵¹. Σε αυτήν τη βάση καμιά κρατική δαπάνη δεν θα πρέπει να εγκρίνεται αν δεν συνοδεύεται από την εκτίμηση του συγκεκριμένου οργάνου για τις επιπτώσεις της στον προϋπολογισμό και στη συνολική δημοσιονομική πορεία της χώρας.

Η δημοσιοποίηση των εκθέσεων του Συμβουλίου και η συνεχής επικοινωνία με τα όργανα της Ε.Ε. θα λειτουργήσει ως μείζων συνταγματική εγγύηση για την αποτροπή καταστροφικών αποκλίσεων από τους συμφωνημένους στόχους. Βέβαια ουδείς πρέπει να έχει την ψευδαίσθηση ότι η άψογη και κυρίως ανεξάρτητη λειτουργία ενός τέτοιου Συμβουλίου θα μπορούσε να υποκαταστήσει τις πολιτικές ευθύνες της πολιτικής ηγεσίας ή να διορθώσει τις δυσλειτουργίες της δημόσιας διοίκησης. Ωστόσο θα ήταν ένα μέτρο προς τη σωστή κατεύθυνση και προσαρμοσμένο στις ευρωπαϊκές συνθήκες.

Αντίθετα, η μέγιστη δυνατή δεσμευτικότητα που συνεπάγεται η συνταγματοποίηση του δημοσιονομικού κανόνα, στο βαθμό που δεν εξασφαλίζει την αναγκαία ευελιξία και προσαρμοστικότητα στις μεταβαλλόμενες συνθήκες, θα οδηγήσει σε παραβιάσεις του και άρα σε μείωση του κύρους του Συντάγματος. Στη βάση αυτή είναι θεμιτό για την Ευρωζώνη να προτρέπει, και ως ένα βαθμό να επιβάλλει, στα κράτη-μέλη να αυτοπεριορίζονται δημοσιονομικά και να θέτουν στον εαυτό τους κανόνες δημοσιονομικής πειθαρχίας, τους οποίους όμως να μπορούν να μεταβάλλουν οριακά όταν οι συνθήκες απαιτούν αλλαγή του μίγματος της οικονομικής πολιτικής.

Το κείμενο αποτελεί επαυξημένη μορφή της προφορικής εισήγησης που παρουσιάστηκε στο ίδρυμα ΙΣΤΑΜΕ ΑΝΔΡΕΑΣ ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ και στο πλαίσιο διημερίδας με τίτλο «Η πρόκληση του Συντάγματος» (25-26 Φεβρουαρίου 2013).

⁵⁰ Έτσι Β. Τζέμος ό.π, σ. 13

⁵¹ Βλ. την πρόταση των Α. Παπαδόπουλου / Χρ. Σαρδέλη / Γ. Σωτηρέλη, «Θεσμός έγκαιρης οικονομικής προειδοποίησης», εφ. «ΤΟ ΒΗΜΑ», 21/4/2013.

ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΗ ΤΗΣ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΗΣ ΜΟΝΙΜΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ;

Ιάκωβος Γ. Μαθιουδάκης
Λέκτορας Νομικής Σχολής Α.Π.Θ.
Δικηγόρος

1. Τα δεδομένα του ερωτήματος

Το ερώτημα πιθανής συνταγματικής αναθεώρησης της παρ. 4 του άρθρ. 103 Συντ. για την μονιμότητα των δημοσίων υπαλλήλων προϋποθέτει ορισμένες διευκρινίσεις:

- Ότι η συνταγματική κατοχύρωση της μονιμότητας στην ελληνική έννομη τάξη διαθέτει μακρό ιστορικό υπόβαθρο, που σχετίζεται με ιδιομορφίες στη λειτουργία του ελληνικού πολιτικού συστήματος, οι οποίες μέχρι σήμερα δεν είναι βέβαιο ότι έχουν παντελώς εκλείψει.
- Ότι οποιαδήποτε πρόταση πρέπει να λαμβάνει υπόψη της, αφενός, τα χαρακτηριστικά του συνταγματικού κειμένου (αυξημένη τυπική ισχύς, λακωνικότητα και μακροβιότητα)¹ και, αφετέρου, τις σύγχρονες μεταβολές στην οργάνωση της δημόσιας διοίκησης και τη σταδιακή συρρίκνωση του κράτους και των σύμφυτων προς αυτό θεσμών, όπως η μονιμότητα.
- Ότι πιθανή κατάργηση της ρητής συνταγματικής κατοχύρωσης της μονιμότητας δεν απο-

κλείει το ενδεχόμενο να συναχθούν πτυχές της, υπό τη μορφή των γενικών συνταγματικών αρχών, από άλλες διατάξεις ή αρχές του Συντάγματος².

2. Γιατί πρέπει να διατηρηθεί η δημοσιοϋπαλληλική μονιμότητα συνταγματικά κατοχυρωμένη

Από την ανάλυση που προηγήθηκε προέκυψε ο όχι αυστηρά περιοριστικός για τον νομοθέτη χαρακτήρας της συνταγματικής κατοχύρωσης της αρχής της δημοσιοϋπαλληλικής μονιμότητας. Ο νομοθέτης δεν κωλύεται από τη συνταγματική αυτή αρχή της μονιμότητας να αναδιοργανώσει τη δημόσια διοίκηση κατά τις εκάστοτε αντιλήψεις του: Μπορεί να καταργεί οργανικές θέσεις ή και ολόκληρες διοικητικές μονάδες χωρίς να κωλύεται από τη μονιμότητα των υπαλλήλων, που τις επανδρώνουν· μπορεί να ιδρύει άλλες αντίστοιχες θέσεις ή θέσεις διαφορετικές από τις καταργούμενες. Η υπηρεσιακή τύχη των μονίμων υπαλλήλων αποτελεί ζήτημα πιθανής (συνήθους μάλιστα) νομοθετικής πρόνοιας³, βρίσκεται, πά-

¹ *Καταληκτικό τμήμα εισήγησης σε ημερίδα, που διοργανώθηκε στις 22-5-2013 στη Θεσσαλονίκη υπό την αιγίδα του Δικηγορικού Συλλόγου Θεσσαλονίκης και της Ένωσης τέως (ευρω)Βουλευτών με θέμα «Σκέψεις για την προσεχή αναθεώρηση του Συντάγματος». Αντί πολλών, Ξ. Κοντιάδης, *Η αναθεώρηση του Συντάγματος Ι. Μεθοδολογικά θεμέλια*, Αθήνα-Κομοτηνή, 2000, σ. 78 επ. με περαιτέρω παραπομπές.

² Κατωτέρω, σημ. 108.

³ Βλ. τη γενική διάταξη του άρθρ. 154 παρ. 4 α ΥΚ, σύμφωνα με την οποία επί κατάργησης θέσης προηγείται η μετάταξη, εφόσον υπάρχει

ντως, επέκεινα των συνταγματικών δεσμεύσεων⁴. Η συνταγματική μονιμότητα δεν καταλαμβάνει, άλλωστε, το σύνολο αλλά μόνον μία κατηγορία απασχολούμενων στη δημόσια διοίκηση και μόνον συγκεκριμένα ζητήματα υπηρεσιακών τους μεταβολών. Συνεπώς, δεν μπορεί αυτή να θεωρηθεί τροχοπέδη για την αναδιοργάνωση της δημόσιας διοίκησης από τον νομοθέτη.

Ειδικότερα, η συνταγματική μονιμότητα δεν μπορεί να θεωρηθεί τροχοπέδη για την εξυγίανση της δημόσιας διοίκησης από το πλεονάζον ή μη ικανό προσωπικό της: το πρόβλημα των πλεοναζόντων υπαλλήλων επιλύεται με την κατάργηση των οργανικών τους θέσεων· οι μη ικανοί υπάλληλοι μπορεί να τίθενται εκτός υπηρεσίας με βάση τους προβλεπόμενους στην κοινή νομοθεσία λόγους και διαδικασίες⁵, οι οποίοι συμπορεύονται με τη συνταγματική αρχή της μονιμότητας⁶. Είναι διαφορετικό, λοιπόν, ζήτημα η ορθή λειτουργία των νομοθετικά προβλεπόμενων διοικητικών θεσμών και διαφορετική η ανάγκη συνταγματικής κατοχύρωσης ή μη της μονιμότητας των δημοσίων υπαλλήλων. Είναι σαφές ότι δεν ευθύνεται η συνταγματική μονιμότητα για την τυχόν παραμονή στην υπηρεσία μη ικανών υπαλλήλων αλλά η τυχόν στρεβλή εφαρμογή στην πρά-

ξη των κειμένων νομοθετικών διατάξεων από τη Διοίκηση. Η ίαση τοποθετείται λοιπόν σε επίπεδο ορθής εφαρμογής των νόμων, όχι σε επίπεδο συνταγματικό⁷.

Από την άλλη, η μονιμότητα, συνταγματικά κατοχυρωμένη, έχει να προσφέρει σημαντικές υπηρεσίες στη δημόσια διοίκηση. Εγγυάται τη δημιουργία ενός σταθερού (μόνιμου) σώματος υπαλλήλων, στο οποίο δίδεται η δυνατότητα, με την πάροδο του χρόνου, να σωρεύει γνώση και εμπειρία. Εμποδίζει το νομοθέτη από την αλλαγή φρουράς δημοσίων υπαλλήλων με την εκάστοτε κυβερνητική μεταβολή, καταλείποντας, ωστόσο, ανοικτή την ευχέρεια της κυβέρνησης να επιλέγει υψηλά ιστάμενα πρόσωπα πολιτικής επιλογής της (μετακλητούς υπαλλήλους), τα οποία να συμβάλλουν στη χάραξη και στο συντονισμό της κυβερνητικής πολιτικής. Η πλειοψηφία των τακτικών δημοσίων υπαλλήλων δεν έχουν, λοιπόν, αυτόν το ρόλο. Οφείλουν με την αρχαιότητα, τις γνώσεις και την εμπειρία τους να αναλαμβάνουν εκ των έσω υπεύθυνο ρόλο στο υπαλληλικό σώμα. Χάρη στη μονιμότητα δημιουργείται, με τον τρόπο αυτόν, ένας άλλος πόλος εξουσίας στο εσωτερικό της δημόσιας διοίκησης, η διοικητική γραφειοκρατία, η οποία έχει διάρκεια και υπόσταση εκτός και πέραν των κυβερνητικών αλλαγών⁸. Ακόμη κι αν οι πολιτικές παρεμβάσεις στους υπαλλήλους της Διοίκησης δεν έχουν την ένταση του χρόνου της πρώτης συνταγματικής κατοχύρωσης της αρ-

διαθέσιμη κενή οργανική θέση, και έπεται η θέση σε διαθεσιμότητα. Στη Γαλλία με το διάταγμα 2010-1402 της 12-11-2010 μετά την κατάργηση της θέσης του δημοσίου υπαλλήλου ακολουθεί, υπό τη συνδρομή ορισμένων προϋποθέσεων, επαγγελματικός επαναπροσανατολισμός του υπαλλήλου, ώστε να απορροφηθεί σε άλλη θέση, διαφορετικά απολύεται. Κριτικά λόγω της δυσχέρειας πλήρωσης των προϋποθέσεων του νόμου, E. Marc, *La fin non assumée de la garantie de l'emploi des fonctionnaires et/ou l'émergence d'un droit individuel à la reconversion professionnelle?* AJDA 2011, 162 επ.

4 Για την εφαρμογή του θεσμού της μετάταξης στην περίπτωση αυτή, ΣΕ 4237/2005.

5 ΥΚ 100 παρ. 3 εδ. τελ. (απόλυση λόγω ανήκεστης ασθένειας)· ΥΚ 109 παρ. 5 γ, 152 α (επιβολή ποινής οριστικής παύσης και απόλυση για σοβαρή παράβαση των υπηρεσιακών καθηκόντων).

6 Από την νομολογία των ευδοκίμων τερματισάντων την υπηρεσία τους πυροσβεστών, ΣΕ 2051/2010: Συνταγματική η διακοπή της υπηρεσιακής σχέσης λόγω μη ικανοποιητικής απόδοσης υπαλλήλου λόγω ανυπαίτιας υπηρεσιακής ανεπάρκειας, εφόσον δεν υποχρεούται να προαχθεί· ομοίως, ΣΕ 217/2011.

7 Για το ότι για τα δεινά της δημόσιας διοίκησης δεν ευθύνεται η μονιμότητα, Μ. Πικραμένος, *Σκέψεις για τη συνταγματική μεταρρύθμιση της διοικητικής οργάνωσης του κράτους*, σε: Γ. Σωτηρέλης/Μ. Πικραμένος/Θ. Ξηρός, *Η μεταρρύθμιση του κράτους στην εποχή των μεγάλων προκλήσεων*, Αθήνα, 2011, σ. 71· Α. Τσιρώνας, *Η κατάργηση των οργανικών θέσεων των δημοσίων υπαλλήλων (Συνιστά η κατάργηση τρόπο απόλυσης?)*, ΕφημΔΔ 2012, 801 επ.(806)· Ο. Παπαδοπούλου, Το άρθρ. 10 του Συντ. ..., ο.π., σ. 200.

8 Για την αυτονομία της γραφειοκρατίας ως πόλου εξουσίας, Α. Μακρυδημήτρης, *Προσεγγίσεις στη θεωρία των οργανώσεων*, 4η έκδ., Αθήνα, 2004, 97 επ.· για τον έλεγχο της εξειδικευμένης γνώσης από τη γραφειοκρατία ως πηγής εξουσίας της, J. Chevallier, *Science administrative*, 4η έκδ., 2007, 363 επ.

χής (1911), είναι αμφίβολο εάν η συνταγματική κατοχύρωση της μονιμότητας των δημοσίων υπαλλήλων μπορεί να χαρακτηριστεί σήμερα περιττή⁹. Νομίζουμε, μάλιστα, ότι ακόμη κι αν καταργούνταν η μονιμότητα ως συνταγματικός κανόνας, η νομολογία θα βρισκόταν πιθανώς στην ανάγκη να την αναγνωρίσει ως γενική αρχή του υπαλληλικού δικαίου, απορρέουσα από άλλες συνταγματικές διατάξεις, με σκοπό να αποκρούσει τυχόν νομοθετικές υπερβάσεις κατά την οργάνωση και στελέχωση της δημοσιοϋπαλληλίας¹⁰.

Τέλος, υπέρ της διατήρησης της μονιμότητας σε επίπεδο συνταγματικού κανόνα συνηγορεί και η παρούσα συγκυρία. Η συνταγματική μονιμότητα συνιστά μία θεσμική εγγύηση των υπαλλήλων. Δημιουργεί ένα θεσμικό καθεστώς, πέραν της ουσίας της, προάγει τη θεσμική αυτοπεποίθηση, η οποία είναι αναγκαία στην παρούσα φάση για το σώμα των δημοσίων υπαλλήλων. Το σώμα αποψιλώνεται, εκούσια και ακούσια, μειώνονται τα δικαιώματά του, όπως τα μισθολογικά, αμφισβητείται η χρησιμότητα, η ίδια η οντότητά του¹¹. Η συνταγματική κατάργηση της μονιμότητας θα

επιφέρει ένα επιπλέον ισχυρό (χαριστικό ίσως) πλήγμα σε αυτό το δονούμενο οικοδόμημα.

3. Αναγκαία η εξάλειψη εσωτερικών αντιφάσεων και κάλυψη κενών στην συνταγματική κατοχύρωση της δημοσιοϋπαλληλικής μονιμότητας

Το άρθρ. 103 Συντ., είτε κατά το γράμμα του, είτε κατά το περιεχόμενο που του προσέδωσε η νομολογία, εμφανίζει ορισμένες αδικαιολόγητες ίσως εξαιρέσεις από τον κανόνα της μονιμότητας. Σε αυτές μπορούμε να συγκαταλέξουμε την περίπτωση των στρατιωτικών υπαλλήλων. Η εξαίρεση αυτή δημιουργεί ερωτηματικά, στο μέτρο που αφορά σε οργανικές θέσεις του σκληρού πυρήνα της κρατικής κυριαρχίας, οι οποίες δεν επιτρέπεται να καταργηθούν. Ενώ δηλ. για τους πολιτικούς υπαλλήλους προβλέπεται μονιμότητα με βάση την κατάληψη οργανικών θέσεων, οι οποίες μπορούν εν γένει να καταργηθούν, οι στρατιωτικοί υπάλληλοι δεν είναι μόνιμοι, παρότι καταλαμβάνουν θέσεις, οι οποίες καταρχήν δεν καταργούνται¹². Ανάλογο επιχείρημα μπορεί να χρησιμοποιηθεί και για τη μη επέκταση των δικονομικών εγγυήσεων της μονιμότητας στους δημοσίους λειτουργούς, όπως στα μέλη ΔΕΠ των ΑΕΙ. Ενώ δηλ. διευρύνεται νομολογιακά η έννοια του δημοσίου υπαλλήλου, ο οποίος μπορεί να στελεχώνει υπηρεσιακά συμβούλια με τη συμμετοχή δημοσίων λειτουργών, οι εγγυήσεις της μονιμότητας δεν επεκτείνονται σε αυτούς.

Προσοχής, και πιθανώς αναθεώρησης, χρήζει επίσης ο περιορισμός των εγγυήσεων υπηρεσιακών μεταβολών -μεσολάβηση υπηρεσιακού συμ-

9 Έτσι, και ο Μ. Πικραμμένος, *Σκέψεις για τη συνταγματική μεταρρύθμιση ...*, ο.π., σ. 72.

10 Βλ. και την επιχειρηματολογία Κ. Hesse, *Grundzüge des Verfassungsrechts der BRD*, ο.π., πλ.γάρ. 540, σ. 218-9 στο πλαίσιο του άρθρ. 33 παρ. 4 GG, ότι την άσκηση των κυριαρχικών κρατικών αρμοδιοτήτων αναλαμβάνουν καταρχήν μόνιμοι δημόσιοι υπάλληλοι, δηλ. υπάλληλοι, που συνδέονται με σχέση δημοσίου δικαίου προς το κράτος και διαθέτουν ειδικές γνώσεις, πρωτοβουλία και ηθικά εφόδια.

11 Για το φαινόμενο της διαφθοράς στο κράτος και στη δημόσια διοίκηση, Κ. Χρυσόγονος, *Η ιδιωτική δημοκρατία. Από τις πολιτικές δυναστείες στην κλεπτοκρατία*, Θεσσαλονίκη, 2009, σ. 169 επ.: Δ. Ράϊκος, *Δημόσια διοίκηση και διαφθορά. Από τη σκοπιά του Διοικητικού Δικαίου*, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2006, σ. 4 («κουλτούρα της διαφθοράς»): Σ. Κτιστάκη, *Καταπολέμηση και πρόληψη της διαφθοράς: Ο ρόλος του ΑΣΕΠ και των ελεγκτικών μηχανισμών της Διοίκησης*, ΕφημΔΔ 2007, 673· Α. Μακρυδημήτρης, *Ο «Μεγάλος Ασθενής». Η μεταρρύθμιση και ο εκσυγχρονισμός της δημόσιας διοίκησης*, Αθήνα, 1999· για την ενίσχυση του ηθικού εξοπλισμού της δημόσιας διοίκησης προτείνεται η υποστήριξη από προϊστάμενα όργανα, αξιολογικά σύστημα προσλήψεων και προαγωγών, ικανοποιητικές συνθήκες εργασίας και αμοιβής, διαρκής κατάρτιση, Κ. Γώγος, *Κανόνες δεοντολογίας της Δημόσιας Διοίκησης*, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2000, σ. 100-1.

12 Η εξαίρεση των στρατιωτικών υπαλλήλων από τη συνταγματική μονιμότητα στηρίχθηκε σε απάντηση του πρωθυπουργού στη Βουλή υπό το Συντ. 1911· στη συνέχεια, στηρίχθηκε στην ιστορική ερμηνεία των μεταγενέστερων συνταγματικών διατάξεων. Η ερμηνεία αυτή σήμερα, ελλείψει ασάφειας της συνταγματικής διάταξης, είναι έωλη, Ι. Σαρμάς, *Η συνταγματική και διοικητική νομολογία του ΣτΕ*, ο.π., σ. 38 επ.(40).

Το κράτος υπάρχει και δρα στο φυσικό κόσμο δια των απασχολούμενων σε αυτό φυσικών προσώπων. Όσο οι οργανωτικές μορφές του κράτους μετατοπίζονται από το δημόσιο προς το ιδιωτικό δίκαιο, τόσο η σχέση του κράτους προς τους απασχολούμενους σε αυτό μεταβάλλεται από μία δημοσίου δικαίου και μία ιδιωτικού δικαίου σχέση.

Βουλίου- μόνον στη μετάθεση και όχι σε άλλες περιπτώσεις, όπως για παράδειγμα στις μετατάξεις ή στις αποσπάσεις υπαλλήλων¹³. Είναι βέβαιο ότι στις περιπτώσεις αυτές θα πρέπει να σταθμίζεται ο προξενούμενος φόρτος και το οικονομικό κόστος για την υπηρεσία. Στο χώρο ακόμη των εσωτερικών αντινομιών θα μπορούσε να ενταχθεί η πρόβλεψη των διαδικαστικών και δικονομικών εγγυήσεων της μονιμότητας στον υποβιβασμό, όχι όμως και στην προσωρινή παύση, παρότι ο νομοθέτης διαβαθμίζει την τελευταία ως βαρύτερη πειθαρχική ποινή σε σχέση με την πρώτη (ΥΚ 109). Αξίζει, τέλος, να εξετασθεί εάν θα είχε νόημα η ρητή διατύπωση του συνταγματικού κανόνα του επαναδιορισμού απολυθέντος λόγω κατάργησης θέσης υπαλλήλου σε περίπτωση επανίδρυσης της ίδιας ή όμοιας θέσης.

4. Ενδιάμεσο συμπέρασμα

Η συνταγματική μονιμότητα δεν αποτελεί πρόβλημα για την ορθολογική οργάνωση και στελέχωση της δημόσιας διοίκησης, καθώς καταλείπει ευρύ περιθώριο ενεργειών στον κοινό νομοθέτη. Δεν μπορεί να αποτελέσει άλλοθι για την πλημ-

μελή εφαρμογή θεσμών της κείμενης νομοθεσίας από την Διοίκηση. Η συνταγματική μονιμότητα κρίνεται, μάλιστα, επιβεβλημένη τόσο για την ισορροπία στο εσωτερικό της εκτελεστικής λειτουργίας -για τη σχέση κυβέρνησης και διοίκησης - όσο και για την ποιότητα στην επάνδρωση με προσωπικό της δημόσιας διοίκησης και τη σχέση του προσωπικού αυτού προς τους διοικουμένους. Ενόψει αυτών θα πρέπει να διατηρηθεί ο θεσμός σε συνταγματικό επίπεδο, αφού λάβει χώρα βελτίωσή του με την απόληψη εσωτερικών του αντιφάσεων και κενών. Το εύρος εφαρμογής της αρχής εξαρτάται, βέβαια, από εξελίξεις, που το συνταγματικό κείμενο οφείλει να παρακολουθήσει.

5. Καταληκτικά: Πέρα από τη συνταγματική μονιμότητα

Όσο υπάρχει κράτος, είναι βέβαιο ότι θα υπάρχουν και απασχολούμενοι σε αυτό. Αυτοί αποτελούν τα όργανά του όχι μόνον κατά τη νομική αλλά και κατά μία βιολογική, θα λέγαμε, έννοια: Το κράτος υπάρχει και δρα στο φυσικό κόσμο δια των απασχολούμενων σε αυτό φυσικών προσώπων. Όσο οι οργανωτικές μορφές του κράτους μετατοπίζονται από το δημόσιο προς το ιδιωτικό δίκαιο, τόσο η σχέση του κράτους προς τους απασχολούμενους σε αυτό μεταβάλλεται από μία δημοσίου δικαίου και μία ιδιωτικού δικαίου σχέση.

¹³ Ιδίως για τις προαγωγές, Σ. Βλαχόπουλος, *Αναθεώρηση του Συντάγματος και Δημόσια Διοίκηση: Οργάνωση, προσωπικό και σχέση της Δημόσιας Διοίκησης προς την δικαστική εξουσία*, σε: Δ. Τσάτσος/Ε. Βενιζέλος/Ε. Κοντιάδης, *Το νέο Σύνταγμα*. Πρακτικά Συνεδρίου για το αναθεωρημένο Σύνταγμα του 1975/86/01, Αθήνα-Κομοτηνή, 2001, σ. 405 επ.(424).

Την ιδιωτικοποίηση του κράτους παρακολουθεί, λοιπόν, η ιδιωτικοποίηση των υπαλλήλων του. Με τον τρόπο αυτό το πεδίο εφαρμογής της αρχής της μονιμότητας των (δημοσίων) υπαλλήλων του κράτους εκ των πραγμάτων συρρικνώνεται.

Συρρίκνωση υφίσταται, όμως, η συνταγματική μονιμότητα των δημοσίων υπαλλήλων και στο πλαίσιο των καθεαυτο κρατικών δομών. Πέραν της αυτοματοποίησης σειράς διαδικασιών, στο σημείο αυτό παρατηρείται μία προϊούσα τάση απασχόλησης προσωπικού ιδιωτικού δικαίου, με αποτέλεσμα οργανικές θέσεις της δημόσιας διοίκησης να καταλαμβάνονται σταδιακά από εργαζομένους ιδιωτικού δικαίου¹⁴. Προς αυτή την κατεύθυνση κινήθηκε η νέα παρ. 8 του άρθρ. 103 Συντ., η οποία, με τη «νεφελώδη» διατύπωσή της¹⁵, άνοιξε την αυλαία των οργανωτικών ανατροπών κατά τη στελέχωση της δημόσιας διοίκησης: Οι οργανικές θέσεις μπορεί να καταλαμβάνονται χωρίς περιορισμούς ως προς τη φύση της απασχόλησης του προσωπικού, ακόμη και από εργαζομένους ορισμένου χρόνου. Με τον τρόπο αυτό η ύπαρξη οργανικής θέσης δεν αποτελεί εγγύηση ύπαρξης δημοσιοϋπαλληλικής σχέσης. Το Συμβούλιο εξακολουθεί, βέβαια, να επαναλαμβάνει την «κατά κανόνα στελέχωση της δημόσιας διοίκησης από τακτικούς υπαλλήλους», ωστόσο, ο κανόνας αυτός γνωρίζει σοβαρές ρωγμές: Προϋποθέτει τη δημόσια μορφή των κρατικών υπηρεσιών και την ύπαρξη οργανικών θέσεων· δεν εμποδίζει την ιδιωτικοποίηση διοικητικών κλάδων, ούτε εφαρμόζεται σε αυτούς ιδιωτικοποιημένους· επιπλέον, δεν ελέγχεται η ποσοτική διάσταση της αρχής, στο μέτρο που δεν τίθεται ως προαπαιτούμενο για την ίδρυση και (κυρίως) κα-

τάργηση οργανικών θέσεων ορισμένος προγραμματισμός με τη μορφή επιστημονικής μελέτης¹⁶.

Στο πλαίσιο αυτό προϊούσας απόσυρσης της δημοσιοϋπαλληλίας προτείνεται ο περιορισμός των δημοσίων υπαλλήλων στις επιτελικές θέσεις της κεντρικής διοίκησης και η στελέχωση των λοιπών, εκτελεστικών θέσεων από προσωπικό ιδιωτικού δικαίου¹⁷. Διακεκριμένη, πάντως συναφής σε ορισμένο βαθμό, είναι η κοινοτικού δικαίου διάκριση των υπαλλήλων μεταξύ όσων κατέχουν θέσεις του σκληρού πυρήνα της κρατικής κυριαρχίας, για τις οποίες τίθεται επιφύλαξη στην αρχή της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων¹⁸, και των λοιπών θέσεων της δημοσιοϋπαλληλίας¹⁹. Και οι δύο αυτές διακρίσεις, οι οποίες στηρίζονται σε εκτιμήσεις του νέου δημόσιου μάντζμεντ, συντείνουν στο συμπέρασμα ότι στο μέλλον προσδοκάται μία περιορισμένη νησίδα δημοσιοϋπαλληλίας στις θέσεις σκληρού πυρήνα κρατικής εξουσίας²⁰ και, κατά τα λοιπά, ένα ευρύ φάσμα ιδιωτικού δικαίου εργαζομέ-

¹⁶ Ανωτέρω, σημ. 86.

¹⁷ Μ. Πικραμμένος, *Σκέψεις για τη συνταγματική μεταρρύθμιση ...*, ο.π., σ. 72· οι επιτελικές, πάντως, θέσεις μπορούν να στελεχώνονται με αμιγώς πολιτικά κριτήρια, ΣΕ Ολ 1716/1983 (Ι. Σαρμάς, ο.π., σ. 487), για τη συνταγματικότητα κατάργησης των οργανικών βαθμίδων των γενικών διευθυντών, διευθυντών, αναπληρωτών γεν. διευθυντών και υπαλλήλων α' βαθμού και μεταβίβασης των αποφασιστικών αρμοδιοτήτων τους στους γενικούς γραμματείς ενώ των επιτελικών σε μετακλητούς υπαλλήλους.

¹⁸ Άρθρ. 45 παρ. 4 ΣυνθΛΕΕ· για τη στενή ερμηνεία της διάταξης, αντί πολλών, Μ. Herdegen, *Europarecht*, 14. Aufl., München, 1012, σ. 302-303· Μ.Η. Πραβίτα, *Η πρόσβαση των ευρωπαίων πολιτών στην Δημόσια Διοίκηση και οι περιορισμοί της*, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2009, η ίδια, *The access of EU citizens to the public service. A comparative analysis*, *Review of European Studies* 2/2010, 18 επ.

¹⁹ Για την διάκριση αυτή δημοσίων υπαλλήλων δημόσιας εξουσίας και δημόσιας διαχείρισης, G. Peiser, *Droit de la fonction publique*, ο.π., σ. 117· C. Kaftani, *La formation du concept ...*, ο.π., σ. 145 επ. Όπως προβλέπει η σύνταξη του γαλλικού περιοδικού AJDA (AJDA 2013, 1206) στο αφιέρωμά του στα τριαντάχρονα του γαλλικού δημοσιοϋπαλληλικού νόμου (της 13-7-1983), τριάντα έτη αργότερα, το έτος 2043, στην Ευρώπη οι 50 επαρχίες θα έχουν την αρμοδιότητα να προσλαμβάνουν και να οργανώνουν τη σταδιοδρομία των συνεργατών τους ενώ το δικαίωμα κινητικότητας εντός της Ευρώπης θα ανήκει σε όλους, θα αποτελεί, μάλιστα, υποχρεωτική εμπειρία για την κατάληψη των ανώτατων θέσεων της ιεραρχίας.

²⁰ Πρβλ. και την παρ. 4 του άρθρ. 33 ΓΓ.

¹⁴ G. Peiser, *Droit de la fonction publique*, 20η έκδ., Paris, 2010, σ. 116· F. Melleray, ο.π., AJDA 2011, 2388, ο οποίος παραθέτει και άλλες σύγχρονες τάσεις της δημοσιοϋπαλληλίας (αυξημένη κινητικότητα των υπαλλήλων, σύσταση διυπουργικών σωμάτων).

¹⁵ «Σύνθετη και ομιχλώδη» χαρακτηρίζει τη διατύπωση της νέα διάταξης ο Χ. Χρυσανθάκης, *Η υπηρεσιακή κατάσταση ...*, ο.π., σ. 149.

νων στη δημόσια διοίκηση. Είναι αμφίβολο εάν η αρχή της κατά κανόνα στελέχωσης της δημόσιας διοίκησης από δημοσίους υπαλλήλους μπορεί να ανακόψει αυτή την εξέλιξη²¹. Συζητήσιμο είναι, επίσης, εάν η αρχή αυτή, μετά τη συνταγματική αναθεώρηση του 2001 και την νέα παρ. 8 του άρθρ. 103, βρίσκει αναμφίβολα πλέον έρεισμα στο Σύνταγμα²².

Η προϊούσα τάση ιδιωτικοποίησης της δημοσιοϋπαλληλικής σχέσης διαθέτει ως αμετάθετο όριο τις οργανικές θέσεις του σκληρού πυρήνα της κρατικής εξουσίας²³. Οι οργανικές θέσεις δημόσιας εξουσίας δεν μπορούν να ιδιωτικοποιηθούν, ούτε η σχέση όσων υπαλλήλων τις κατέχουν μπορεί να μετατραπεί σε ιδιωτικού δικαίου. Δεν παρίσταται, λοιπόν, πιθανή η εκδοχή να βιώσουμε ένα δημοσιοϋπαλληλικό δίκαιο χωρίς δημοσίους υπαλλήλους, όπως με μία δόση υπερβολής παρατηρείται²⁴. Το ερώτημα θα παραμένει, όμως, εάν ο αριθμός των δημοσίων υπαλλήλων πρέπει να ξεπερνά και σε ποιο βαθμό το ανυπερέβλητο αυτό όριο. Η απάντηση δεν μπορεί, βέβαια, να δίδεται με βάση οικονομικά μόνον μεγέθη. Η δημοσιοϋπαλληλική σχέση συνδέεται με εγγυήσεις, τις οποίες δεν μπορεί να παρακολουθήσει η ιδιωτική σύμβαση εργασίας: ο αξιοκρατικός τρόπος πρόσληψης, η ευχέρεια μεταβολής των όρων απασχόλησης, η δεοντολογία και οι δημοσιοϋπαλληλικές αξίες, όπως η δράση υπέρ του λαού²⁵ και της νομιμότητας, η επιδίω-

ξη του γενικού συμφέροντος, η ουδετερότητα, η αμεροληψία κ.τ.λ.²⁶. Η εφαρμογή αυτών των αξιών παραμένει επίκαιρη σήμερα όσο ποτέ²⁷.

Ίσως αυτό είναι το ζητούμενο της νέας περιόδου: η ενίσχυση των παγίων αξιών της δημοσιοϋπαλληλίας. Εάν η δημοσίου δικαίου σχέση απασχόλησης με το δημόσιο συρρικνώνεται κατ'έκταση, πρέπει παράλληλα να ενισχύεται κατά περιεχόμενο, να εμβαθύνεται κατ'ουσία. Εφόσον ο ρόλος του δημοσίου υπαλλήλου τη νέα εποχή καταλαμβάνει κεντρική θέση στη δημόσια διοίκηση, ασκώντας επιτελικά καθήκοντα, μάλιστα σε αρμοδιότητες του σκληρού πυρήνα της κρατικής κυριαρχίας, θα πρέπει η θέση του να ενδυναμωθεί, θεσμικά, μισθολογικά, υπηρεσιακά²⁸. Στο πλαίσιο αυτό η εγγύηση της μονιμότητας δεν μπορεί να αποσυρθεί από το συνταγματικό κείμενο· οι θέσεις των δημοσίων υπαλλήλων, όσες τελικά απομείνουν, δεν μπορεί να καταλείπονται στην ευχέρεια του κοινού νομοθέτη. Η μονιμότητα των δημοσίων υπαλλήλων πρέπει να συνεχίσει να υφίσταται σε βάθος χρόνου -εντός του Συντάγματος- ως συμπύκνωση της ελάχιστης εκείνης αναγκαίας οργανωτικής δομής για την επιτέλεση των κρατικών αποστολών· ως ο άρρηκτος σύνδεσμος μεταξύ κράτους και οργάνου του· ως η πεμπουσία της δημοσιοϋπαλληλίας.

21 Κυρίως, γιατί, όπως προαναφέραμε (σημ. 86) ο δικαστής δεν ελέγχεται μακροσκοπικά τα ποσοτικά δεδομένα της αρχής μέσω ορισμένης μελέτης.

22 Την αντίθεση μίας τέτοιας ερμηνευτικής εκδοχής της παρ. 8 του άρθρ. 103 Συντ. στη συνταγματική έννοια της οργανικής θέσης (παρ. 2, 3 και 4 του ίδιου άρθρου) φαίνεται να δέχονται οι Α. Τάχος/Ι. Συμεωνίδης, ΕρμΥΚ, ο.π., σ. 489.

23 Αντί πολλών, για το όριο αυτό των ιδιωτικοποιήσεων, Α. Καϊδατζής, *Συνταγματικοί περιορισμοί των ιδιωτικοποιήσεων*, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2006, σ. 311 επ.· Α. Τσιρώνας, *Αποκρατικοποιήσεις*, Αθήνα - Θεσσαλονίκη, 2006, σ. 293 επ..

24 Έτσι, ο Ο. Dord, *Droit de la fonction publique*, ο.π., σελ. XX.

25 Με έμφαση στο σημείο αυτό ενόψει του άρθρ. 103 παρ. 1 Συντ., Α.

Τάχος/Ι. Συμεωνίδης, ΕρμΥΚ, ο.π., σ. 478 επ.

26 Βλ. και Ε. Marc/Y. Struillou, *Droit du travail...*, ο.π., 1182.

27 Ch. Vigouroux, *Trente ans après la loi du 13 juillet 1983*, AJDA 2013, 1202 επ. (1204 επ.)· ακόμη, Μ. Pochard, *Quel avenir pour la fonction publique?*, AJDA 2000, 3 επ.· J.-L. Silicani, *Livre blanche sur l'avenir de la fonction publique*, Doc.fr. 2008, 104 επ.· Conseil d'Etat, *Perspectives pour la fonction publique*, Rapp. publ. 2003, EDCÉ no 54, 344.

28 Σύμφωνα ο G. Peiser, *Droit de la fonction publique*, ο.π., σ. 118.

ΟΝΕΙΡΕΥΤΗΚΑ ΤΗ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ*

Χριστόφορος Κοσμίδης
Αρεοπαγίτης,

τ. Επιθεωρητής θ' Δικαστικής Περιφέρειας

Οταν προβληματιζόμουν για το αν θα γίνω δικαστής, κάποιος παλιός συνάδελφος, που είχα την τιμή να γνωρίζω και που με συμβούλευε σχετικά, ξέθαψε από το αρχείο του και μού 'δωσε ένα ανυπόγραφο κείμενο. Ήταν λίγες σκέψεις για τη Δικαιοσύνη και τους Λειτουργούς της, γραμμένες κάπως λογοτεχνικά, που σας παρακαλώ να τις προσέξετε. Τις «πείραξα» λιγάκι, για να τις «επικαιροποιήσω».

Με πήρε ο ύπνος κι ονειρεύτηκα τη μεγάλη αγαπημένη, τη Δικαιοσύνη. Εκείνη τη θεά, με το μαντίλι στα μάτια και τη ζυγαριά στο χέρι. Για τον τρόπο που την περιθάλλει η Πατρίδα μας. Για τη λαχτάρα που της έχει ο Λαός μας...

Ονειρεύτηκα μια Δικαιοσύνη σε μέγαρα, με αραιοελληνικούς κίονες.

Σε φωτεινές και ψηλοτάβανες αίθουσες, ζεστές το χειμώνα και δροσερές το καλοκαίρι.

Σε έδρες κομψές και καθαρές, από δικαστές με λειτουργική αμφίεση, που καλύπτει την ενδυματολογική πολυμορφία ή τις εξεζητημένες εμφανίσεις.

Χωρίς ατέλειωτες ή μάταιες αναμονές, μέσα στην κάπνα των τσιγάρων.

Με γραμματείς πρόθυμους και αποτελεσματικούς, που δεν εκβιάζουν τις συνθέσεις στις τρεις το μεσημέρι.

Με δικηγόρους που θέλουν να δικάσουν και δεν πασχίζουν για την επόμενη αναβολή.

Με προσωπικούς χώρους εργασίας, όπου μπορείς να δεχθείς κάποιον χωρίς να ντρέπεσαι, να δουλέψεις χωρίς να σε διακόπτουν, να αφήσεις τα πράγματά σου χωρίς να κινδυνεύουν.

Με οργανωμένο σύστημα τεκμηρίωσης.

Με δυνατότητα ηλεκτρονικής έρευνας και επικοινωνίας.

Ονειρεύτηκα μια Δικαιοσύνη, από Δικαστές μετρίοφρονες, υπομονετικούς και πράους.

Που αγαπούν τη δουλειά και τους «πελάτες» τους.

Που μπορούν να χαμογελούν, χωρίς να φοβούνται.

Που ξέρουν να ακούν πολύ και να μιλάνε λίγο.

Που όταν μιλάνε, το κάνουν σα να βρίσκονται στη θέση εκείνου που τους ακούει.

Που απεκδύονται τα προσωπικά τους προβλήματα, όταν ενδύονται την τήβεννο της διαδικασίας.

Που έχουν ανεξάρτητο φρόνημα και είναι απαλλαγμένοι από σκοπιμότητες ή δεσμεύσεις.

Που μοχθούν με αυταπάρνηση, με ανιδιοτέλεια, με διάθεση προσφοράς στο συνάνθρωπο.

Που ισορροπούν ανάμεσα στη νομιμότητα και την επιείκεια.

Που η παρουσία τους στην έδρα εμπνέει ασφάλεια.

* Αντιφώνηση στο δέπνο του Εφετείου Θεσσαλονίκης, που έγινε την 25η Ιουνίου 2013 προς τιμή των αφυπηρετούντων και των προαχθέντων συναδέλφων.

λεια και εμπιστοσύνη.

Που γνωρίζουν να οικοδομούν το προσωπικό τους κύρος, σιωπηλά, για το γενικό συμφέρον.

Που σέβονται την ελευθερία και τη διαφορετικότητα των συναδέλφων τους.

Που ξέρουν να συζητούν και δεν φοβούνται την αντίθετη άποψη.

Που τολμούν, κάποτε, να μένουν μόνοι, αλλά να μη συσχηματίζονται.

Που έχουν την αυτογνωσία να διεκδικούν για τον εαυτό τους μόνο εκείνα, που είναι ανάλογα προς τις ικανότητες και τα προσόντα τους.

Που ανησυχούν θετικά, για τη διαρκή βελτίωσή τους.

Που αποδέχονται την κριτική.

Που προτιμούν τον αυτοέλεγχο, για την αποκάλυψη των εσωτερικών κινήσεων των παθών τους.

Που δεν κουράζονται να προχωρούν προς το καλύτερο.

Ονειρεύτηκα μια Δικαιοσύνη, με δικαιοσύνη για τους Δικαστές.

Με αντικειμενικότητα στην αξιολόγηση και την εξέλιξη.

Με απεγκλωβισμό από τη συμπτωματική αρχαιότητα, που ματαιώνει την αξιοποίηση των ικανότερων και ευνοεί κάποιες μετριότητες.

Με αποφυγή της ισοπέδωσης μεταξύ των αποτελεσματικών και των μη αποτελεσματικών δικαστών.

Με ορθολογισμό στην οργάνωση του συστήματος διοίκησης και στην αξιοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού.

Με ευθυκρισία στην εκτίμηση των ειδικών προσόντων, που είναι απαραίτητα όταν ανατίθενται καθήκοντα διεύθυνσης.

Ίσως και με πολλά άλλα, αλλά τότε ξύπνησα!

Η πραγματικότητα ήταν πολύ διαφορετική. Με πίκρανε και με πονούσε. Πήγε να με πιάσει το παράπονο. Η απελπισία...

Μετά σκέφθηκα: Τι μπορώ να κάνω εγώ, για όλα αυτά; Τους θεσμούς δεν μπορώ να τους αλλάξω. Τις υποδομές δεν μπορώ να τις βελτιώσω. Τον εαυτό μου, όμως, μπορώ! Σαν μικρός δικαστής που είμαι, δεν θα χρειαστεί ποτέ να λογοδοτήσω για τα μεγάλα ζητήματα της Δικαιοσύνης. Καθημερινά, όμως, θα πρέπει να λογοδοτώ στη συνείδησή μου για την αμέλεια, με την οποία κάνω τη δουλειά μου, για το έλλειμμα της αγά-

πης, με την οποία αντιμετωπίζω τους «πελάτες» ή τους συνεργάτες μου. Και καθημερινά θα πρέπει να πείθω τους πάντες για το ότι προσπαθώ να κάνω το καθήκον μου. Δεν είναι εύκολο αυτό. Αλλά βρίσκεται μέσα στις δυνατότητές μου. Μπορώ να το κάνω και να βρω ανάπαυση. Για τα μεγάλα, ως λογοδοτήσουν οι μεγάλοι!

Έτσι, η απελπισία υποχώρησε. Έτσι, μπόρεσα να συνεχίσω το δρόμο μου...

Αυτό ήταν το κείμενο. Ή περίπου αυτό, γιατί, όπως προείπα, το τροποποίησα λίγο, για να το κάνω επίκαιρο. Δεν έμαθα ποτέ ποιος τα έγραψε τα παραπάνω. Αλλά και να το μάθαινα, δεν θα 'χε σημασία. Σημασία έχει το νόημά τους.

Από τότε πέρασαν 40 χρόνια. Έγινε δικαστής και δεν μετάνιωσα! Αν και η ζοφερή πραγματικότητα, πολλές φορές, μου θύμιζε το όνειρο.

Από τότε, άλλαξαν αρκετά πράγματα. Αλλά και πολλά στραβά παραμένουν αναλλοίωτα. Τι φταίει;

Δεν πιστεύω ότι οι αλλαγές γίνονται από πάνω προς τα κάτω. Πολλοί το επαγγέλληκαν, κάποιιοι το επιχείρησαν, αλλά αποτέλεσμα δεν είδαμε. Όσο οι άνθρωποι παραμένουν εμπαιθείς, θα βρίσκουν τρόπο να ματαιώνουν ακόμη και τις καλύτερες προσπάθειες. Το ζήσαμε κι αυτό!

Πιστεύω ότι ο καθένας μας πρέπει να σηκώσει το προσωπικό του βάρος. Με ευσυνειδησία, με κόπο και θυσίες. Έτσι, θα αλλάξει το μικρόκοσμο του. Στο τέλος, η αγαθή μαρτυρία της συνείδησης θα είναι γι' αυτόν η μεγαλύτερη ανταμοιβή!

Όσο περισσότεροι το κάνουμε αυτό, τόσο μεγαλύτερη θα είναι η ελπίδα ότι ακόμη περισσότεροι θα ακολουθήσουν. Αν συμβεί κι αυτό, κάποια θεσμική αλλαγή, ίσως, θα μπορέσει να δρομολογηθεί. Τότε, εκείνοι που θα θέλουν να τη ματαιώσουν, ενδέχεται να είναι λιγότεροι.

Τελείωσα. Εύχομαι, να 'ναι ήρεμη η συνέχεια, για όσους ολοκληρώνουν σε λίγο την υπηρεσία τους στη Δικαιοσύνη. Εύχομαι, να 'ναι περίσσιο το κουράγιο, για όσους τη συνεχίζουν από ανώτερη θέση. Συγχαρητήρια σε όλους!

Σας ευχαριστώ για την προσοχή. Σας ευχαριστώ για την αποψινή τιμή. Σας ευχαριστώ για τη συνεργασία στο πλαίσιο της Επιθεώρησης.

Σας παρακαλώ, κρατείτε την αισιοδοξία και την ελπίδα!

ΔΙΚΑΣΤΕΣ ΚΑΙ ΔΙΚΗΓΟΡΟΙ (ΜΑΖΙ, ΧΩΡΙΑ ή ΑΠΕΝΑΝΤΙ)

Μιχάλης Παναγιωτόπουλος,
Δικηγόρος

32

Το προηγούμενο τεύχος του *Ενώπιον* (69) αφιερώνει το κύριο μέρος του στην ημερίδα που οργανώθηκε εδώ, στην πόλη μας, στις 29/4/2013, με πρωτοβουλία του Δ.Σ.Θ. και του Πρωτοδικείου Θεσσαλονίκης, με θέμα τη σχέση δικαστικών λειτουργιών και δικηγόρων και στόχο την οργάνωση της αρμονικής συνύπαρξης των δύο κλάδων, για την καλύτερη απονομή της Δικαιοσύνης.

Τους επιφανείς ομιλητές, χαιρέτησε ο Πρόεδρος του Δ.Σ.Θ. Νίκος Βαλεργάκης, συνδιοργανωτής της ωραίας εκδήλωσης.

Μίλησε πρώτος, με απλό, φιλικό και συμβιβαστικό λόγο (όχι εμείς, ούτε σεις, αλλά μαζί) ο Αρεοπαγίτης Χριστόφορος Κοσμίδης, δικός μας άνθρωπος, τον ζήσαμε εδώ από τα πρώτα βήματα της δικαστικής του σταδιοδρομίας και τον τιμούμε για την ηρεμία, την ευθυκρισία και τη μετριοπάθειά του.

Τον ακολούθησε ο Εφέτης Π. Παυλίδης, προϊστάμενος του Πρωτοδικείου Θεσσαλονίκης και συνδιοργανωτής της εκδήλωσης, με έκκληση προς όλους να φανούν αντάξιοι των περιστάσεων, υπεράνω συντεχνιακών τριβών και αγκυλώσεων, για μια δημιουργική συνύπαρξη των δύο κλάδων και, τελικά, για μια καλύτερη δικαιοσύνη.

Με προσγειωμένη και νομικά θεμελιωμένη ομιλία της, η Αντιπρόεδρος του Δ.Σ.Θ. Γιάννα Παναγοπούλου αναφέρθηκε στις γραμμές και τα θεσμικά πλαίσια που προσδιορίζουν των διακριτούς ρόλους δικαστών και δικηγόρων και οραματίστηκε έναν κοινό Κώδικα Δεοντολογίας.

Ο Πρωτοδίκης Π. Αλικάκος προχώρησε ακόμη ένα βήμα για τη σύγκλιση και πρότεινε κοινή κατάρτιση και επιμόρφωση δικαστών και δικηγόρων.

Τα ειδικότερα προβλήματα σχέσεων δικηγόρων και εισαγγελέων στις ποινικές δίκες ανέδειξε ο Εισαγγελέας Εφετών Δ. Παπαγεωργίου, που επέμεινε ότι η δεοντολογία δεν πρέπει να εξαντλείται σε ωραιολογίες, αλλά να ασκείται με έμπρακτη εφαρμογή.

Αυτά σε γενικές γραμμές.

Η ημερίδα, παρά το επίκαιρο πάντοτε θέμα της και τους σημαντικούς ομιλητές, δεν κίνησε το ενδιαφέρον των πολλών δικηγόρων, οι οποίοι δεν την τίμησαν με την παρουσία τους και -γιατί όχι;- τη συμμετοχή και τις παρεμβάσεις τους. Η εξήγηση αυτής της απουσίας μπορεί να έχει δύο όψεις.

Η πρώτη, ότι οι δικηγόροι γενικά προτιμούν να πραγματεύονται αυτό το ευαίσθητο πρόβλημα σε συζητήσεις, ιστορίες και ανέκδοτα σε μικρές φιλικές συντροφίες.

Μια άλλη εξήγηση, ότι έχουν ίσως πεισθεί πως όλες αυτές οι συναντήσεις και ομιλίες αποτελούν ευχολόγια, που έχουν την ομορφιά και τη χάρη τους, αλλά δεν μπορούν να αλλάξουν στοιχειωμένες νοοτροπίες και αντιλήψεις.

Ο λόγος είναι απλός.

Το γνωστό φραστικό επινόημα περί «συλλειτουργιών» της δικαιοσύνης δεν αποτελεί παρά μια ωραιολογία κενή περιεχομένου, αφού άλλη είναι η αποστολή του δικαστή και άλλη αυτή του δικηγόρου.

Ο δικαστής είναι ο θεσμικός λειτουργός, που με οδηγό το νόμο και την αδέσμευτη συνείδησή του αναζητεί την αλήθεια. Ο δικηγόρος, αντίθετα, είναι ο επαγγελματίας που εκπροσωπεί τον πελάτη και τις απόψεις του και αμείβεται απ' αυτόν. Ο πελάτης αυτός, ο εντολέας, προσλαμβάνει το δικηγόρο στην αστική δίκη, για να εξυπηρετήσει τα δικά του συμφέροντα όπως ο ίδιος τα αντιλαμβάνεται, έστω και αν αυτά δεν συμπίπτουν πάντα με τη ζητούμενη αλήθεια και το δίκαιο. Αλλά και ο κατηγορούμενος στην ποινική δίκη προσλαμβάνει το δικηγόρο με στόχο είτε την αθώωσή του, είτε το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα, έστω και αν το αποτέλεσμα αυτό όχι μόνο δεν φωτίζει την αλήθεια, αλλά ενίοτε τη συσκοτίζει. Είναι άλλωστε γνωστό ότι όλες οι σύγχρονες πολιτισμένες κοινωνίες αναγνωρίζουν στον κατηγο-

ρούμενο δικαιώματα, όπως λ.χ. το δικαίωμα σιωπής, που δεν συμπορεύονται πάντοτε με τη διαδικασία για ανεύρεση της αλήθειας.

Αναπηδά συνεπώς το ερώτημα: υπάρχει άραγε σημείο σύγκλισης των δύο κλάδων ή όλα αυτά τα ωραία περί «συλλειτουργιών» αποτελούν κενολογίες χωρίς ουσιαστικό αντίκρισμα;

Έχω τη γνώμη ότι το μοναδικό ίσως σημείο σύγκλισης είναι η υποχρέωση του κάθε δικαστή και του κάθε δικηγόρου να εκπληρώνει το έργο του με σεβασμό προς το άλλο μέρος και σύμφωνα πάντοτε με τα θεσμικά πλαίσια που διαγραμματίζουν το ρόλο του καθενός. Κοινός στόχος και των δυο κλάδων θα πρέπει πάντοτε να είναι η υπηρεσία προς τον Άνθρωπο, με σεβασμό στο Νόμο. Ούτε δικηγόροι που ξεφεύγουν από τα όρια του ρόλου τους, διαταράσσουν τις δικαστικές συνειδήσεις και σπάζουν μικρόφωνα του ακροατηρίου στα κεφάλια δικαστών, σύμφωνα με το παράδειγμα που ανέφερε στην εισήγησή του ο Εισαγγελέας Παπαγεωργίου. Αλλά ούτε και δικαστικές αυταρέσκειες, ακρότητες και αισθήματα υπεροχής, που καθημερινά εκδηλώνονται με υπερφίαλες ποινικές διώξεις, ψυχολόγητες προσωρινές κρατήσεις και καθολικές απορρίψεις αιτήσεων αναστολής μέχρι τη δίκη του δεύτερου βαθμού. Μια Δικαιοσύνη χωρίς αγάπη για τον Άνθρωπο, που γεμίζει ασφυκτικά φυλακές και αστυνομικά κρατητήρια, προκαλεί αδιέξοδα και αδικεί (*Summum jus summa iniuria*).

Ο δικηγόρος έχει χρέος να σταθεί στο πλευρό του εντολέα του και να τον στηρίξει, τόσο με το νομικό του οπλοστάσιο όσο και με τις παρατηρήσεις του στο πραγματικό μέρος. Δεν είναι ούτε βοηθός, ούτε αντίπαλος του δικαστή. Ίσως, μάλιστα, από τους νομικούς και πραγματικούς προβληματισμούς και αξιολογήσεις του δικηγόρου οδηγηθεί ο δικαστής σε μια σωστότερη απόφαση. Με κίνδυνο υπαρκτό ότι ένας δυνατός στη σκέψη, τη γραφή και το λόγο δικηγόρος μπορεί να οδηγήσει το δικαστή σε μια απόφαση λανθασμένη, γεγονός ούτε ασυνήθιστο ούτε σπάνιο.

Ο δικαστής οφείλει με τη σειρά του να ακούει με προσοχή το δικηγόρο, πολύ περισσότερο αφού τόσο η αστική όσο και η ποινική δίκη διεξάγεται «αντιμωλία» και ο δικηγορικός λόγος ακούγεται από δύο αντίθετες πλευρές.

Το τελικό συμπέρασμα είναι ότι όλες αυτές οι

συζητήσεις και ημερίδες είναι χρήσιμες, γιατί επισημαίνουν ένα υπαρκτό πρόβλημα και βοηθούν τον κάθε κλάδο να σταθεί πίσω από τις κόκκινες γραμμές. Χωρίς υπερβολές και ωραιολογίες, που αναπέμπουν κάπως στον τελικό στίχο του Καβάφη στους « Αλεξανδρινούς Βασιλείς» Ούτε λοιπόν μαζί, ούτε απέναντι, αλλά χωριστά και ο καθένας στο έργο του, με σεβασμό για το έργο του άλλου. Ο μέσος δικηγόρος δεν θα πάψει να δυσπιστεί για την επάρκεια και την αντικειμενικότητα του δικαστή και ο μέσος δικαστής, με τη σειρά του, θα συνεχίσει να ενοχλείται από πεισματικές και υπερβολικές δικηγορικές συμπεριφορές. Σε κάθε περίπτωση, ο ανεπιφύλακτος σεβασμός και εκτίμηση θα περιορίζεται αμοιβαία, σε μεμονωμένα, συγκεκριμένα πρόσωπα, όχι το σύνολο του κλάδου. Κι όσο για το «συλλειτουργήματα», αυτό μπορεί ν' αποτελεί πάντοτε προσφιλές θέμα ημερίδων και δημόσιων διακηρύξεων, έστω και με τη μορφή μιας ουτοπίας. Το όνειρο δεν βλάπτει. Ας αρκεσθούμε στα απλά και εφικτά. Ο καθένας στο ρόλο του, με οδηγό το Νόμο και αγάπη για τον Άνθρωπο. Αυτό είναι άλλωστε το αληθινό νόημα της «δίκαιης δίκης».

Και ένα παράδειγμα χαρακτηριστικό: ήταν εποχή της απριλιανής δικτατορίας και ο νέος Πρωτοδίκης, σύγχρονος του Σαρτζετάκη, βρέθηκε εκτός δικαστικού Σώματος και έδινε τον αγώνα της επιβίωσης ως δικηγόρος στην Αθήνα.

Τον συνάντησα τυχαία, μιλήσαμε φιλικά, μου εξέθεσε τις δυσκολίες που περνούσε, αλλά εκείνο που με εντυπωσίασε ήταν το «λυπούμαι κάθε φορά που αναλογίζομαι ότι ως δικαστής πίκρανα με λόγους και συμπεριφορές δικηγόρους. Αν ξανάρχιζα, αυτό θα το πρόσεχα περισσότερο.»

Αποκαταστάθηκε η Δημοκρατία το 1974 και ο δικηγόρος επανήλθε στον κλάδο του ως Εφέτης και μάλιστα εδώ στην πόλη μας.

Δεν θυμούμαι τι ακριβώς τον ενόχλησε σε μια διαδικασία στο Εφετείο που προήδρευε, οπότε με αυστηρό τόνο φωνής επέκρινε συμπεριφορές δικηγόρων, που βρισκόταν στο ακροατήριο. Δεν κρατήθηκα, παρ' ότι η παρατήρηση δεν με αφορούσε προσωπικά. «Κάποτε τα λέγατε αλλιώς,» φώναξα δυνατά.

Δεν απάντησε. Αλλά και τι άραγε θα μπορούσε να πει; Άλλοτε μιλούσε ο δικηγόρος, τώρα δογματίζει ο δικαστής.

Η ΔΙΑΓΝΩΣΗ ΤΗΣ ΤΟΞΙΚΟΕΞΑΡΤΗΣΗΣ ΒΑΣΕΙ ΤΟΥ Ν. 3459/2006 ΚΑΙ ΟΙ ΑΛΛΑΓΕΣ ΠΟΥ ΕΠΕΦΕΡΕ Ο Ν. 4139/2013

34

Χρήστος Τερζίδης

Διδάκτωρ Νομικής Α.Π.Θ.,
ΜΔΕ Δικηγόρος Θεσσαλονίκης

Σύμφωνα με την προϊσχύουσα νομοθεσία (άρθρο 30 παρ. 2 και 3 ν. 3459/2006), βασικό αποδεικτικό στοιχείο για την κατάφαση ή μη της εξάρτησης¹ του κατηγορουμένου αποτελούσε η έκθεση πραγματογνωμοσύνης. Η ειδικότερη διαδικασία της πραγματογνωμοσύνης, όπως ίσχυε και εφαρμοζόταν μέχρι και με το προηγούμενο νομοθετικό καθεστώς, διαμορφώθηκε με το άρθρο 14 ν. 3727/2008 και διεξαγόταν σύμφωνα με τα όσα οριζόνταν στην κοινή Υπουργική απόφαση των Υπουργών Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης και Δικαιοσύνης². Συγκεκριμένα, λοιπόν, εφόσον προβαλλόταν εντός είκοσι τεσσάρων (24) ωρών από τη σύλληψη ή την αρχική απολογία του κατηγορουμένου ο αυτοτελής ισχυρισμός περί εξάρτησης, ο ενεργών την προανάκριση ή κύρια ανάκριση διέτασσε υποχρεωτικά³ την άμεση δι-

ενέργεια πραγματογνωμοσύνης (άρθρο 30 παρ.3 εδ. α' ν. 3459/2006), η οποία διεξαγόταν σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 30 παρ. 3 ν. 3459/2006⁴ σε συνδυασμό και με τις διατάξεις

νική μεταχείριση του κατηγορουμένου (ΑΠ Ολομ. 7/1995 ΠοινΧρον (ΜΣΤ'), (Α), 1996, σελ. 474 επ.). Επομένως, η απόρριψή του πρέπει να αιτιολογείται ειδικώς, διαφορετικά ιδρύεται λόγος αναιρέσης για έλλειψη αιτιολογίας (βλ. άρθρα 139 και 510 παρ.1 περιπ. Δ' ΚΠοινΔικ). Αν, όμως, το δικαστήριο δεν απαντήσει καθόλου στον ισχυρισμό αυτό, αυτό επιφέρει ακυρότητα λόγω έλλειψης ακρόασης (άρθρο 170 παρ.2 ΚΠοινΔικ) και αποτελεί λόγο αναιρέσης σύμφωνα με το άρθρο παρ.1 περιπ. Β' ΚΠοινΔικ (βλ. ενδεικ. ΑΠ 1100/2006 ΠοινΔικ 2006, σσ. 1459-1460 περιλ., ΑΠ 669/2005 ΠοινΔικ 2005, σελ. 1105 περιλ.). Για να υπάρξει, όμως, υποχρέωση απάντησης στον αυτοτελή ισχυρισμό θα πρέπει αυτός να προβάλλεται κατά τρόπο ορισμένο και σαφή και να αναπτυχθεί προφορικά στο ακροατήριο. Δεν αρκεί η αναφορά του όρου ότι ο κατηγορούμενος είναι «τοξικομανής», αλλά θα πρέπει να αναφέρει συγκεκριμένα περιστατικά και ότι «έχει αποκτήσει την έξη της χρήσης ναρκωτικών και δεν μπορεί να την αποβάλει με δικές του δυνάμεις» (βλ. ενδεικ. ΑΠ 405/2007, ΠοινΛογ (Α) 2007, σελ. 307 επ., ΑΠ 797/2001 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ. Για επιπλέον σχετική νομολογία βλ. και Γ. Δημήτρηνα κ.α., *Παρατηρήσεις στην ΤριμΕφθρ* 260/2002, ΠοινΔικ 2003, σελ. 768 επ. ιδίως σελ. 772, υποσημ. 13).

Δεν αρκεί η παράδοση σημειώματος και η καταχώρησή του στα πρακτικά. – Για περισσότερα βλ. Α. Κοτσαλή κ.ά., *Ναρκωτικά: Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 3459/2006. Ερμηνευτικά σχόλια – Νομολογία – Υποδείγματα – Σχετικές διατάξεις εθνικού – κοινοτικού – διεθνούς δικαίου*, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη (Β' έκδοση), 2010, σσ. 225, 234 επ. Επιπλέον, διατυπώνεται και η άποψη ότι το δικαστήριο απαιτεί συγκεκριμένες εκφράσεις προκειμένου να «ακούσει» το σχετικό ισχυρισμό. – βλ. Ν. Παρασκευόπουλο, *Η καταστολή της διάδοσης των ναρκωτικών στην Ελλάδα*, Θεσσαλονίκη, Σάκουλας, 2010, σελ. 214 και την εκεί παρατιθέμενη νομολογία στην υποσημ. 48.

4 Το κείμενο της παρ. 3 του ν. 3459/2006 είχε ως εξής: 0 ενεργών την Προανάκριση ή κύρια ανάκριση διατάσσει υποχρεωτικά την άμεση διενέργεια πραγματογνωμοσύνης, εάν υποβληθεί ισχυρισμός του κατηγορουμένου ότι είναι τοξικομανής (ουσιοεξαρτημένος) εντός είκοσι τεσσάρων (24) ωρών από τη σύλληψη του ή κατά την αρχική απολογία του, ο οποίος καταχωρείται στην έκθεση σύλληψης, εξέτασης ή απολογίας. Στην περίπτωση που ο επ' αυτοφώρω συλληφθείς κατηγορούμενος υποβάλλει τον κατά τα άνω ισχυρισμό στον ενεργούντα την Προανάκριση, αυτός μεριμνά για την άμεση λήψη δειγμάτων σω-

1 Με την έννοια του άρθρου 30 (τόσο του προϊσχύσαντος ν. 3459/2006, όσο και του ισχύοντος ν. 4139/2013) εξαρτημένος είναι αυτός που απέκτησε την έξη της χρήσης ναρκωτικών και δεν μπορεί να την αποβάλει με τις δικές του δυνάμεις.

2 Η απόφαση αυτή [ΑΥΓγΠρονΚοινΑσφ Α2Β/οικ. 3982/7. 10. 1987 (ΦΕΚ Β' 577/4.11.1987)] κωδικοποιήθηκε στο ΠΔ 148/2007. Στα άρθρα 6 – 12 του ΠΔ 148/2007 καθοριζόταν ο τρόπος διεξαγωγής της πραγματογνωμοσύνης.

3 Το δικαστήριο, όμως, δεν ήταν υποχρεωμένο να διατάξει πραγματογνωμοσύνη αλλά έκρινε τούτο ανέλεγκτα (ΑΠ 1061/2007 ΠοινΔικ 2007, σελ. 1480). Επρεπε, όμως, να απαντήσει σε σχετικό αίτημα του κατηγορουμένου αν προτείνονται τα, κατά το νόμο, περιστατικά, αφού το αίτημα αποτελεί αυτοτελή ισχυρισμό (ΑΠ 1100/2006 ΠοινΧρον ΝΖ' (2007), σελ.412, ΑΠ 1858/2006 ΠοινΧρον (ΝΖ') 2007, σελ. 810) αρκεί, πράγματι να έχει υποβληθεί το σχετικό αίτημα και όχι ευχή (σχετ. ΑΠ 344/2006 και ΑΠ 346/2006, αμφότερες στην ΠοινΔικ 2006, σσ. 950 – 951 περιλ.). Με άλλα λόγια, ο ισχυρισμός περί τοξικοεξάρτησης είναι αυτοτελής αφού συνεπάγεται την ηπιότερη ποι-

των άρθρων 6 – 12 ΠΔ 148/2007⁵. Η παράλειψη της πραγματογνωμοσύνης υπαγόταν απόλυτη ακυρότητα (171 παρ.1 περιπ. δ', ΚΠοινΔικ)⁶.

Ωστόσο, κατά την πρακτική εφαρμογή του νόμου και την υλοποίηση της εν λόγω εξέτασης, προέκυπταν διάφορα προβλήματα. Μάλιστα, η Αιτιολογική Έκθεση⁷ του ν. 4139/2013, αναφέρει χαρακτηριστικά:

ματικών υγρών (ούρων και αίματος) και τυχόν άλλου βιολογικού υλικού και για την αποστολή αυτών στα Εργαστήρια της Διεύθυνσης των Εγκληματολογικών Ερευνών της Ελληνικής Αστυνομίας ή της Ιατροδικαστικής Υπηρεσίας ή των δημόσιων νοσοκομείων ή στα Εργαστήρια των Α.Ε.Ι. της χώρας, προς εξέταση για τη διαπίστωση ύπαρξης στον οργανισμό του κατηγορουμένου τοξικών ουσιών ή φαρμάκων. Η λήψη των εν λόγω δειγμάτων σωματικών υγρών πραγματοποιείται από το αρμόδιο ιατρικό προσωπικό του εφημερεύοντος δημόσιου νοσοκομείου της περιοχής, σύμφωνα με τις διατυπώσεις που ορίζονται από την προβλεπόμενη στην προηγούμενη παράγραφο κοινή απόφαση των Υπουργών Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης και Δικαιοσύνης. Η λήψη αίματος του κατηγορουμένου προς εξέταση δεν γίνεται μόνο στην περίπτωση, κατά την οποία σύμφωνα με ιατρική πιστοποίηση από δημόσιο νοσοκομείο υπάρχουν ειδικοί παθολογικοί λόγοι συνεπεία των οποίων θεωρείται επικίνδυνη για την υγεία και τη ζωή του. Οι πραγματογνώμονες εξετάζουν τον κατηγορούμενο αμέσως μόλις τους γνωστοποιηθεί η σχετική παραγγελία και σε κάθε περίπτωση το αργότερο εντός σαράντα οκτώ (48) ωρών, συντάσσουν δε και υποβάλλουν την έκθεση τους όσο το δυνατόν ταχύτερα, λαμβάνοντας υπόψη και τα αποτελέσματα της κατά τα άνω τοξικολογικής ανάλυσης των σωματικών υγρών και τυχόν άλλου βιολογικού υλικού. Αν οι πραγματογνώμονες αποφανθούν ότι υπάρχει εξάρτηση, πρέπει να καθορίσουν και το είδος της (σωματική ή ψυχική) και αν είναι δυνατόν το βαθμό της, το συνήθως χρησιμοποιούμενο ναρκωτικό (εξαρτησιογόνο), την ημερήσια δόση, την κατάλληλη θεραπευτική αγωγή και, αν τους ζητείται ειδικώς με την παραγγελία, την επίδραση της εξάρτησης στον καταλογισμό.

Η τελευταία αυτή ειδικότερη διάγνωση μόνο υπέρ του κατηγορουμένου μπορούσε να αξιολογηθεί, αφού κατά το άρθρο 30 παρ. 4 περιπ. α' - γ' ν. 3459/2006 οι έννομες συνέπειες αυτής της επίδρασης ήταν οριοθετημένες ως άρση του καταλογισμού – απαλλαγή (περιπτ. α') ή ως μείωση του καταλογισμού και αντίστοιχα της απειλούμενης ποινής (περιπτ. β' και γ'). – Βλ. Ν. Παρασκευόπουλο, *Η καταστολή της διάδοσης των ναρκωτικών*, ό. π., σελ. 216.

5 Οι διατάξεις αυτές αφορούσαν τόσο τη διενέργεια εργαστηριακής πραγματογνωμοσύνης όσο και τη διενέργεια ψυχιατρικής πραγματογνωμοσύνης. Η πρώτη περιλάμβανε την εξέταση των δειγμάτων σωματικών υγρών (αίματος και ούρων) και τυχόν άλλου βιολογικού υλικού προκειμένου να διαπιστωθεί αν υπήρχαν τοξικές ουσίες ή φάρμακα στον οργανισμό του κατηγορουμένου. Η δεύτερη περιλάμβανε τη σύνταξη ερωτηματολογίου, το οποίο αποτελείτο από εννέα (9) ερωτήσεις-κριτήρια που απευθύνονταν στον εξεταζόμενο, τα οποία κριτήρια έθεσε η υπουργική απόφαση [ΑΥΓΥΠρονΚοινΑσφ Α2Β/οικ. 3982/7. 10. 1987 (ΦΕΚ Β' 577/4.11.1987) και κωδικοποιούνται στο άρθρο 7 ΠΔ 148/2007. Το εν λόγω άρθρο απαιτεί την πλήρωση (3) τριών από τα κριτήρια αυτά, για τη θεώρηση του ατόμου ως εξαρτημένου. Εάν, λοιπόν, οι απαντήσεις κρίνονταν ικανοποιητικές (και πάντα με την προϋπόθεση της πλήρωσης τουλάχιστον τριών από τα προαναφερόμενα κριτήρια) και με τη συνεκτίμηση της ανάλυσης των σωματικών υγρών του (και τυχόν άλλου βιολογικού υλικού), τότε ο εξεταζόμενος τεκμαίρταν εξαρτημένος. – Βλ. Άρθρο 6 Π.Δ. 148/2007.

6 Βλ. Ν. Παρασκευόπουλο κ.ά., *Ναρκωτικά/Συμπλήρωμα*, Θεσσαλονίκη, Σάκουλας, 2009, σελ. 164.

7 Βλ. Αιτιολογική Έκθεση ν. 4139/2013, Άρθρο 30, σελ. 6.

Η αμιγώς ιατρική διάγνωση της εξάρτησης, σε συνδυασμό με το γεγονός ότι στην πράξη δεν είναι δυνατόν να υλοποιηθούν τα προβλεπόμενα στην κείμενη νομοθεσία (π.χ. λόγω αδυναμίας κλινικού ελέγχου επί 5νθήμερο με την εισαγωγή του κατηγορουμένου σε νοσηλευτικό ίδρυμα, η οποία αποτελεί ουσιαστική προϋπόθεση για την ορθή χρήση των εννέα κριτηρίων που προβλέπει η υπ' αριθμ. Α2Β/3892/1987 απόφαση του Υπουργού Υγείας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων και λόγω εγγενών υλικοτεχνικών ελλείψεων), έχουν δημιουργήσει μέχρι σήμερα αρκετές αποδεικτικές δυσχέρειες. Βάσιμα λοιπόν θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι η ανυπαρξία ουσιαστικών στοιχείων που σχετίζονται με τη νόμιμη διαδικασία διενέργειάς της προσδίδουν σήμερα στην ιατροδικαστική πραγματογνωμοσύνη το χαρακτήρα ενός ατελούς και πολλές φορές άκυρου αποδεικτικού μέσου.

(...) η πρόβλεψη για άμεση λήψη δειγμάτων σωματικών υγρών (ούρων και αίματος) και τυχόν άλλου βιολογικού υλικού του κατηγορουμένου για διενέργεια τοξικολογικής ανάλυσης και εργαστηριακού ελέγχου είναι πρόσφορη μόνο για τη διαπίστωση της πρόσφατης χρήσης και όχι για τη διαπίστωση της εξάρτησης του κατηγορουμένου. Η διάγνωση της εξάρτησης του κατηγορουμένου, ως στοιχείο που οδηγεί σε μείωση της ευθύνης του, αποτελεί καθοριστικό στοιχείο για την ποινική μεταχείρισή του και ως εκ τούτου συστατικό στοιχείο της «δίκαιης δίκης» που προβλέπεται στο άρθρο 6 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Συνεπώς (...) βασική προϋπόθεση (...) αποτελεί η χρήση κάθε αποδεικτικού μέσου που συνηγορεί για την εξάρτησή του. Ως εκ τούτου η ισότιμη (μαζί με την έκθεση πραγματογνωμοσύνης) ύπαρξη και άλλων αποδεικτικών μέσων για τη διάγνωση της εξάρτησης του κατηγορουμένου είναι επιβεβλημένη.

Βάσει, λοιπόν, των παραπάνω διαπιστώσεων, αντικαταστάθηκε το άρθρο 30 του ν. 3459/2006 με το άρθρο 30 του ν. 4139/2013. Ιδιαίτερα δε με την παρ. 3 του άρθρου 30 του ν. 4139/2013, όπως τροποποιήθηκε και, πλέον, ισχύει «(...) δίνεται η δυνατότητα στο δικαστήριο της ουσίας να απεγκλωβιστεί από τη χρήση ενός και μοναδικού (και πολλές φορές ατελούς) αποδεικτικού μέσου και να συνεκτιμήσει ισότιμα ένα ή περισσότερα και από άλλα αποδεικτικά μέ-

Η διαπίστωση της εξάρτησης στο πρόσωπο του κατηγορουμένου παίζει καθοριστικό ρόλο στην ποινική του αντιμετώπιση, επιφέροντας κάποιες ευεργετικές συνέπειες στο πρόσωπό του, αποיעδύντας και στοιχείο της «δίκαιης δίκης» που προβλέπεται στο άρθρο 6 της ΕΣΔΑ. Ως εκ τούτου, η εκτίμηση για τον εκάστοτε κατηγορούμενο εάν είναι εξαρτημένος ή όχι πρέπει να γίνεται με τη μεγαλύτερη δυνατή επιστημονική ακρίβεια και ασφάλεια

σα...⁸» και **απαριθμούνται ενδεικτικά**⁹ και άλλα αποδεικτικά μέσα για τη διάγνωση της εξάρτησης, όπως πιστοποιήσεις αναγνωρισμένων υπηρεσιών απεξάρτησης¹⁰, χορήγησης υποκατάστατων ή ανταγωνιστικών στα οπιοειδή ουσιών¹¹, περίθαλψης για παθήσεις συνδεόμενες με τη χρήση ουσιών¹², ψυχολογικά και κοινωνικά δεδομένα που αφορούν τον κατηγορούμενο¹³, ευρήματα εργαστηριακών εξετάσεων που αποκαλύπτουν χρήση ναρκωτικών για μακροχρόνιες περιόδους. Μάλιστα, σε κάθε φάση της ποινικής διαδικασίας δύναται να διαταχθεί πραγματογνωμοσύνη (παρ.3 εδ. β'), η οποία **συνεκτιμάται** με τα παραπάνω διαγνωστικά κριτήρια (παρ.3 εδ. δ'). Από την γραμματική διατύπωση του νόμου που αναφέρει μόνο τη λέξη «πραγματογνωμοσύνη» και όχι «ιατρική πραγματογνωμοσύνη» (**βλ. άρθρο 30 παρ. 3 εδ. β' ν. 4139/2013**) συνάγεται ότι **δεν απαιτείται πλέον αποκλειστικά μόνο ιατρική πραγματογνωμοσύνη για τη διαπίστωση της εξάρτησης**, όπως αυτή προσδιορίζεται στο άρθρο 30 παρ.1 και 3 ν. 4139/2013. Επιπλέον, ο ν. 4139/2013 αναγνωρίζει ρητά ως εγκκριμένους κάποιους οργανισμούς ή φορείς¹⁴ για

την υλοποίηση των δράσεων που μνημονεύονται στα άρθρα του 30-35 (**συνεπώς και για τη διάγνωση της εξάρτησης**, τα κριτήρια διαπίστωσης της οποίας αναπτύσσονται στο άρθρο 30 και ιδίως στην παρ. 3 ν. 4139/2013).

Συμπερασματικά, επομένως, βάσει όλων των ως άνω διαλαμβανόμενων, μπορεί να λεχθεί ότι με βάση το άρθρο 30 ν. 4139/2013, **υφίσταται το κατάλληλο νομικό έρεισμα ώστε να μπορούν να διαπιστώνουν και να πιστοποιούν την εξάρτηση** και οι ως άνω αναφερόμενοι φορείς και οργανισμοί του άρθρου 51 ν. 4139/2013. Με αυτό τον τρόπο θα αποσυμφορηθούν οι φορείς της χώρας που ήταν επιφορτισμένοι έως τώρα με την αρμοδιότητα αυτή (ιατροδικαστικές υπηρεσίες κ.τ.λ.) από ένα μεγάλο φόρτο εργασίας. Ταυτόχρονα, από την διατύπωση του νόμου συνάγεται σαφώς ότι η ιατρική πραγματογνωμοσύνη **δεν** αποτελεί πια το μοναδικό μέσο διάγνωσης της εξάρτησης, διότι **συνεκτιμάται** με τα ως άνω αναφερόμενα διαγνωστικά κριτήρια, γεγονός που παρέχει σαφώς περισσότερα εκέγγυα και επιστημονικά εργαλεία για τη διαπίστωση της εξάρτησης με μεγαλύτερη ασφάλεια και βεβαιότητα. Άλλωστε, όπως προαναφέρθηκε, η διαπίστωση της εξάρτησης στο πρόσωπο του κατηγορουμένου παίζει καθοριστικό ρόλο στην ποινική του αντιμετώπιση, επιφέροντας κάποιες ευεργετικές συνέπειες στο πρόσωπό του, αποτελώντας και στοιχείο της «δίκαιης δίκης» που προβλέπεται στο άρθρο 6 της ΕΣΔΑ. Ως εκ τούτου, η εκτίμηση για τον εκάστοτε κατηγορούμενο εάν είναι εξαρτημένος ή όχι πρέπει να γίνεται με τη μεγαλύτερη δυνατή επιστημονική ακρίβεια και ασφάλεια.

8 Βλ. Αιτιολογική Έκθεση ν. 4139/2013, Άρθρο 30, σελ. 6.

9 Στο κείμενο του νόμου στη διάταξη του άρθρου 30 παρ. 3 ν. 4139/2013 αναφέρεται η λέξη «ιδίως».

10 ΚΕΘΕΑ, ΨΝΑ, ΨΝΘ – Βλ. Αιτιολογική Έκθεση ν. 4139/2013, Άρθρο 30, σελ. 6.

11 ΟΚΑΝΑ – Βλ. Αιτιολογική Έκθεση ν. 4139/2013, Άρθρο 30, σελ. 6.

12 Λ.χ ηπατίτιδα, AIDS, πνευμονικό οίδημα ή πιστοποιήσεις υγειονομικών επιτροπών – Βλ. Αιτιολογική Έκθεση ν. 4139/2013, Άρθρο 30, σελ. 6.

13 Λ.χ πιστοποιήσεις από κοινωνικές υπηρεσίες και οργανισμούς – Βλ. Αιτιολογική Έκθεση ν. 4139/2013, Άρθρο 30, σελ. 6.

14 ΟΚΑΝΑ, ΚΕΘΕΑ, ΨΝΑ, ΨΝΘ. – Βλ. άρθρο 51 ν. 4139/2013.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑΣ

Περίοδος: Ιούνιος 2010 - Φεβρουάριος 2013

Βάνια Αρμένη

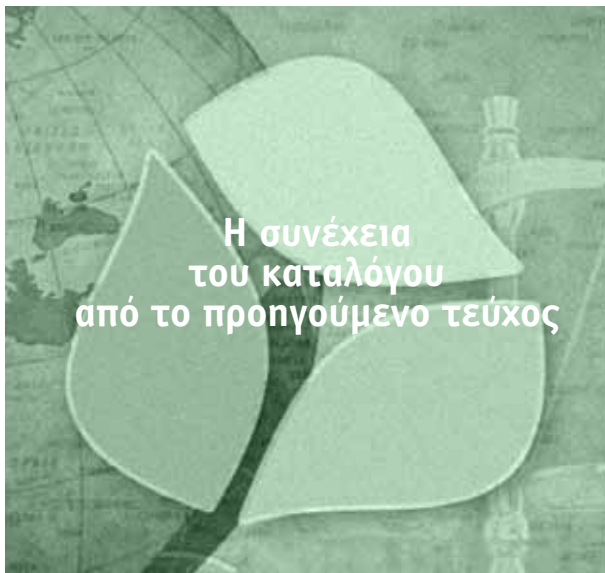
Δικηγόρος,
MS Pro «Δίκαιο Περιβάλλοντος
και Περιβαλλοντικών Κινδύνων» Παν/μίο
Στρασβούργου-Γαλλία
vania.armeni@gmail.com

Αγγελική Καλλία

Διδάκτωρ Νομικής,
Δικηγόρος παρ' Αρείω Πάγω
Εμπειρογνώμων Ευρωπαϊκού Δικαίου Περιβάλλοντος
ankallia@auth.gr

37

Απ. 474/2010 Νομάρχη Κυκλάδων (ΦΕΚ Δ' 68/ 17.02.2010)

Καθορισμός Αποδέκτη Τελικής Διάθεσης Λυμάτων της Μονάδας Αφαλάτωσης του Δήμου Άνω Σύρου στην περιοχή «Κάμπος» του Δ.Δ. Γαλησσά Σύρου.

Απ. 942/ 2010 Νομάρχη Φθιώτιδας (ΦΕΚ Δ' 66/17.02.2010)

Καθορισμός αποδέκτη και ειδικών όρων διαθέσεως των λυμάτων μετά από επεξεργασία με βιολογικό καθαρισμό του Δήμου Αμφίκλειας.

Απ. ΔΥΠ/Β3/Φ.75/19974/2010 Νομάρχη Πέλλας (ΦΕΚ Δ' 47/ 08.02.2010)

Καθορισμός Ενδιάμεσου Αποδέκτη των επεξεργασμένων αστιών λυμάτων του οικισμού Λουτρακίου και των εγκαταστάσεων Λουτρών Λουτρακίου της Δ.Ε.Υ.Α. Αριδαίας.

Απ. ΔΥΠ. 4748/2010 Νομάρχη Άρτας (ΦΕΚ Δ' 32/ 03.02.2010)

Καθορισμός αποδέκτη των επεξεργασμένων λυμάτων του Δήμου Κομποτίου του Νομού Άρτας.

5. ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ - ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ - ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ

5.1. Βιομηχανικά Πάρκα (ΒΙ.ΠΑ.), Βιοτεχνικά Πάρκα (ΒΙΟ.ΠΑ.), Βιομηχανική και Επιχειρηματική Περιοχή (Β.Ε.ΠΕ.), Επιχειρηματικά Πάρκα (Ε.Π.)¹

Κ.Υ.Α. Φ/Α.5.33/15088/945
(ΦΕΚ Β' 3540/ 31.12.2012)

Έγκριση ανάπτυξης του Επιχειρηματικού Πάρκου Τύπου Α' Μαντουδίου (ΕΠ.ΠΑ. ΜΑΝΤΟΥΔΙΟΥ) στη θέση Φούρνοι Μαντουδίου Δήμου Μαντουδίου - Λίμνης - Αγ. Άννας της Περιφερειακής Ενότητας Εύβοιας.

Κ.Υ.Α. Φ/Α.6.8/4847/375/2012
(ΦΕΚ Β' 1464/ 03.05.2012)

Έγκριση ανάπτυξης του Επιχειρηματικού Πάρκου Τύπου Β' Ιεράπετρας στη θέση «Κρεμαστά» στα διοικητικά όρια του Δήμου Ιεράπετρας της Περιφερειακής Ενότητας Λασιθίου Κρήτης.

Κ.Υ.Α. Φ/Α.6/6/4524/361/2012
(ΦΕΚ Β' 1340-24.04.2012)

Περί καθορισμού της θέσης, της έκτασης και των ορίων Επιχειρηματικού Πάρκου Τύπου Β' Ασπροπύργου στα διοικητικά όρια των Δήμων Ασπροπύργου και Φυλής της Περιφέρειας Αττικής και έγκρισης της Εταιρείας Ανάπτυξης Επιχειρηματικού Πάρκου και της Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων.

Υ.Α. Φ/Α.15/2/363/4581/2012
(ΦΕΚ Β' 1346/ 25.4.2012)

Καθορισμός νέας μορφής Επιχειρηματικού Πάρκου², σύμφωνα με τις διατάξεις της παραγράφου 14 του άρθρου 41 του Νόμου 3982/2011.

¹ Επιχειρηματικό Πάρκο (ΕΠ) είναι ένα οργανικά ολοκληρωμένο σύνολο δομών, υπηρεσιών και υποδομών που ιδρύεται και λειτουργεί και διακρίνονται στους παρακάτω τύπους: 1. Επιχειρηματικό Πάρκο Τύπου Α', 2. Επιχειρηματικό Πάρκο Τύπου Β', 3. Επιχειρηματικό Πάρκο Τύπου Γ', 4. Επιχειρηματικό Πάρκο Ειδικού Τύπου (άρθρο 41 και 43 Ν.3982/2011).

² Γεωθερμικό Επιχειρηματικό Πάρκο, είναι ο χώρος που δεν πολεοδομείται αλλά οργανώνεται με δημιουργία δικτύου υποδομών για την εξυπηρέτηση των αναγκών του ΕΠ, καθορίζεται, οριοθετείται, σύμφωνα με τις διατάξεις του Νόμου 3982/2011, σε περιοχές που βρίσκονται εντός ή παραπλεύρως αναγνωρισμένων Γεωθερμικών Πεδίων [σύμφωνα με τους ορισμούς του άρθρου 2 Ν. 3175/2003], προκειμένου να λειτουργήσει ως χώρος υποδοχής δραστηριοτήτων μέσης και χαμηλής όχλησης διαχείρισης γεωθερμικού πεδίου με στόχο την προώθηση της αγροτοκτηνοτροφικής, του πρωτογενούς τομέα, παραγωγής και τη μεταποίηση των προϊόντων της.

Κ.Υ.Α. Φ/Α.7/17/6525/730/2012
(ΦΕΚ Β' 1272/ 11.04.2012)

Τροποποίηση της ΚΥΑ 14726/804/6-8-03 (ΦΕΚ 1238/ Β/2003) «Καθορισμός του Φορέα, της θέσης, της έκτασης και των ορίων του Βιοτεχνικού Πάρκου (ΒΙΟΠΑ) Ορμένιου Νομού Έβρου, έγκρισης του Φορέα Β.Ε.ΠΕ. και της Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων του ΒΙΟΠΑ».

Κ.Υ.Α. Φ/Α.15/3/2226/170/2012
(ΦΕΚ Β' 583/ 02.03.2012)

Καθορισμός του τύπου και του περιεχομένου της αίτησης που πρέπει να υποβάλλει η Εταιρεία Ανάπτυξης Επιχειρηματικού Πάρκου (ΕΑ-ΝΕΠ) για την ανάπτυξη ΕΠ, των απαιτούμενων δικαιολογητικών, των ελάχιστων έργων υποδομής και των προδιαγραφών τους, των κριτηρίων και της διαδικασίας εξέτασης της αίτησης, των προδιαγραφών, του τύπου και του περιεχομένου της πολεοδομικής μελέτης και πράξης εφαρμογής και της διαδικασίας εξέτασής τους, σύμφωνα με το άρθρο 46, παρ. 6 του Ν. 3982/2011 (ΦΕΚ 143/Α/17.6.2011).

Κ.Υ.Α. Φ/Α.15/3/925/76/2012
(ΦΕΚ Β' 355/ 17.2.2012)

Καθορισμός της διαδικασίας τήρησης των ορίων του ποσοστού της συνολικής έκτασης που καταλαμβάνουν οι δραστηριότητες που υπάγονται στο δεύτερο μέρος του Ν. 3982/2011, καθώς και του τύπου και του περιεχομένου της βεβαίωσης συμβατότητας της δραστηριότητας της προς εγκατάσταση επιχειρήσεως με τον τύπο του Επιχειρηματικού Πάρκου.

Κ.Υ.Α. Φ/Α/19.2/2071/226/2011
(ΦΕΚ Β' 2572/ 07.11.2011)

Τροποποίηση της ΚΥΑ Φ/Α/19.2/22514/1625 (ΦΕΚ 1848/Β/13.12.04) «Καθορισμός της θέσης, της έκτασης και των ορίων Β.Ε.ΠΕ. (Τεχνόπολη - Ακρόπολις) στα διοικητικά όρια της Κοινότητας Αφιδνών του Νομού Αττικής και έγκρισης του Φορέα Β.Ε.ΠΕ. και της Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων», όπως τροποποιήθηκε με την αριθ. Φ/Α/19.2/12050/1266/29.12.2006 (ΦΕΚ Α.Α.Π. 5/15.01.2007).

Ν. 3982/2011
(ΦΕΚ Α' 143/17.6.2011)

Απλοποίηση της αδειοδότησης τεχνικών επαγγελματικών και μεταποιητικών δραστηριοτήτων και επιχειρηματικών πάρκων και άλλες διατάξεις.

5.2. Όροι λειτουργίας και Αδειοδότηση

Υ.Α. 48963/2012

(ΦΕΚ Β' 2703/05.10.2012)

Προδιαγραφές περιεχομένου Αποφάσεων Έγκρισης Περιβαλλοντικών Όρων (Α.Ε.Π.Ο.) για έργα και δραστηριότητες κατηγορίας Α' της υπ' αριθμ. 1958/13-1-2012 απόφασης του Υπουργού Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής (Β' 21), όπως ισχύει, σύμφωνα με το άρθρο 2 παρ. 7 του Ν. 4014/2011 (Α' 209)».

Κ.Υ.Α. Δ1/Α/ 10839/2012

(ΦΕΚ Β' 1667/ 16.05.2012)

Εξειδίκευση πρώτων υλών και καθορισμός διαδικασίας πιστοποίησης των ποσοτήτων τους, σύμφωνα με το άρθρο 17 παρ. 2 του Ν. 4062/2012 (ΦΕΚ Α' 70).

Κ.Υ.Α 198015/ΕΥΠΕ-ΥΠΕΚΑ/2012

(ΦΕΚ Β' 1510/ 04.05.2012)

Πρότυπες Περιβαλλοντικές Δεσμεύσεις (Π.Π.Δ.) για Σταθμούς Βάσης Κινητής Τηλεφωνίας (Ομάδα 12/α.α 6 Β).

Υ.Α. 21697/2012

(ΦΕΚ Υ.Ο.Δ.Δ. 224/3.5.2012)

Συγκρότηση Κεντρικού Συμβουλίου Περιβαλλοντικής Αδειοδότησης (ΚΕΣΠΑ) σύμφωνα με την παράγραφο 1 του άρθρου 13 του Ν. 4014/2011 (Α' 209).

Κ.Υ.Α. 21398/2-5-2012

(ΦΕΚ Β' 1470/3.5.2012)

Ίδρυση και λειτουργία ειδικού δικτυακού τόπου³ για την ανάρτηση των αποφάσεων έγκρισης περιβαλλοντικών όρων (ΑΕΠΟ), των αποφάσεων ανα-

νέωσης ή τροποποίησης ΑΕΠΟ, σύμφωνα με το άρθρο 19α του Νόμου 4014/2011 (ΦΕΚ Α/209/2011). Ίδείτε σχετικά την ΕΓΚΥΚΛΙΟ 8/5.6.2012 (αρ. πρωτ. 27953) Υ.Π.Ε.Κ.Α., με θέμα «Λειτουργία ειδικού δικτυακού τόπου για την ανάρτηση ΑΕΠΟ σε εφαρμογή του άρθρου 19α του Ν. 4014/2011 (ΦΕΚ Α/209/ 2011)».

Κ.Υ.Α. Φ.15/4187/266/2012

(ΦΕΚ Β' 1275/11.4.2012)

Καθορισμός Πρότυπων Περιβαλλοντικών Δεσμεύσεων (ΠΠΔ), κατά κλάδο δραστηριότητας, στην Άδεια Εγκατάστασης – Λειτουργίας, για τις δραστηριότητες που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του Ν.3982/11 και κατατάσσονται στην Β Κατηγορία του Άρθρου 1 του Ν.4014/11.

ΝΟΜΟΣ 4072/2012

(ΦΕΚ Α' 86/11.4.2012)

Βελτίωση επιχειρηματικού περιβάλλοντος - Νέα εταιρική μορφή - Σήματα - Μεσίτες Ακινήτων - Ρύθμιση θεμάτων ναυτιλίας, λιμένων και αλιείας και άλλες διατάξεις. Ειδικότερα, βλεπ. άρθρο 22-33 - ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε' - ΕΠΟΠΤΕΙΑ ΑΓΟΡΑΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ ΚΑΙ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ.

Υ.Α. 15277/2012

(ΦΕΚ Β' 1077/9.4.2012)

Διαδικασίες για την ενσωμάτωση στις ΑΕΠΟ και στις ΠΠΔ της έγκρισης επέμβασης σε δάση και δασικές εκτάσεις.

Υ.Α. 3137/191/2012

(ΦΕΚ Β' 1048/4.4.2012)

Αντιστοίχιση κατηγοριών των βιομηχανικών και βιοτεχνικών δραστηριοτήτων και των δραστηριοτήτων παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας με τις βαθμίδες όχλησης που αναφέρονται στα πολεοδομικά διατάγματα. Συμπληρώθηκε με την ΥΑ 13234/800/2012 (ΦΕΚ Β' 3251/6.12.2012)

Υ.Α. 1958/2012

(ΦΕΚ Β' 21/13.1.2012)

Κατάταξη δημοσίων και ιδιωτικών έργων και δραστηριοτήτων σε κατηγορίες και υποκατηγορίες ανάλογα με τις δυνητικές περιβαλλοντικές τους επιπτώσεις (αρθ.1 παρ.4 του Ν. 4014/2011). Συμπληρώθηκε και τροποποιήθηκε με την ΥΑ 20741/2012 (ΦΕΚ Β' 1565/8.5.2012).

³ <http://aero.ypeka.gr> Στον αναφερόμενο δικτυακό τόπο αναρτώνται οι Αποφάσεις Έγκρισης Περιβαλλοντικών Όρων (ΑΕΠΟ) καθώς και οι αποφάσεις ανανέωσης, παράτασης ισχύος ή τροποποίησής τους των έργων και δραστηριοτήτων κατηγορίας Α της 2 σχετικής ΥΑ, μετά την έγκρισή τους από την αρμόδια περιβαλλοντική αρχή. Η ανάρτησή τους είναι υποχρεωτική, επί ποινή ακυρότητας και θα πρέπει να γίνεται εντός ενός μηνός από την έκδοσή τους.

**ΝΟΜΟΣ 4014/2011
(ΦΕΚ Α' 209/21.09.2011)**

Περιβαλλοντική αδειοδότηση έργων και δραστηριοτήτων, ρύθμιση αυθαιρέτων σε συνάρτηση με δημιουργία περιβαλλοντικού ισοζυγίου και άλλες διατάξεις αρμοδιότητας Υπουργείου Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής.

**Π.Δ. 126/2012
(ΦΕΚ Α' 227/16.11.2012)**

Καθορισμός των προσόντων των επιθεωρητών που θα διενεργούν περιοδικές επιθεωρήσεις σε μεταποιητικές ή συναφείς εγκαταστάσεις, σύμφωνα με το Ν. 3982/2011, θέσπιση των κανόνων που διέπουν την εκτέλεση του έργου των επιθεωρητών και ρύθμιση των ζητημάτων που αφορούν στη διαδικασία πιστοποίησης τους για την εγγραφή τους στο Μητρώο.

**Ν. 3982/2011
(ΦΕΚ Α' 143/17.6.2011)**

Απλοποίηση της αδειοδότησης τεχνικών επαγγελματικών και μεταποιητικών δραστηριοτήτων και επιχειρηματικών πάρκων και άλλες διατάξεις.

5.3. Κτηνοτροφικές Εγκαταστάσεις

**ΝΟΜΟΣ 4056/2012
(ΦΕΚ Β' 52/12.3.2012)**

Ρυθμίσεις για την κτηνοτροφία και τις κτηνοτροφικές εγκαταστάσεις και άλλες διατάξεις.

**ΓΝΜ 17/VI/2012 ΟΛΟΜΕΛΕΙΑΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΥ
(ΦΕΚ Β' 798/19.03.2012)**

Σύνταξη γνωμοδότησης της Επιτροπής Ανταγωνισμού, βάσει του άρθρου 23 του Ν. 3959/2011 (ΦΕΚ 93 Α') επί του αιτήματος εξαίρεσης από τις διατάξεις του Ν. 3919/2011 (ΦΕΚ 32 Α') «Αρχή της Επαγγελματικής Ελευθερίας, Κατάργη-

ση Αδικαιολόγητων Περιορισμών στην πρόσβαση και άσκηση επαγγελμάτων» για τη διατήρηση των περιορισμών α) για το επάγγελμα του κρεοπώλη, των εργαζομένων στα σφαγεία και τις επιχειρήσεις τεμαχισμού κρέατος, και β) για τη λειτουργία πτηνοκτηνοτροφικών μονάδων, αρμοδιότητας του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων.

**Π.Δ. 8/2012
(ΦΕΚ Α' 11/31.01.2012)**

Καθορισμός των όρων, των προϋποθέσεων και της διαδικασίας χορήγησης άδειας ίδρυσης και εκσυγχρονισμού των σφαγείων σπληφόρων ζώων, πουλερικών και λαγόμορφων και θέσπιση των αναγκαίων συμπληρωματικών μέτρων για την εφαρμογή των Κανονισμών (ΕΚ) αριθ. 853/2004 και 882/2004 του Ε. Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, σχετικά με την ίδρυση σφαγείων.

**Κ.Υ.Α. 1613/45211/2012
(ΦΕΚ Β' 1327/ 23.04.2012)**

Τροποποίηση της ΚΥΑ 565/216267/138/08-01-2004 (ΦΕΚ 37 Β') των Υπουργών Γεωργίας, Εσωτερικών Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης και Οικονομίας και Οικονομικών «Εφαρμογή Προγράμματος «Εκτατικοποίηση της Κτηνοτροφίας» του Γεωργοπεριβαλλοντικού Μέτρου 3.4 του Άξονα 3 του Εγγράφου Προγραμματισμού Αγροτικής Ανάπτυξης 2000-2006 (ΕΠΑΑ), Κανονισμός (ΕΚ) αριθμ. 1257/1999 του Συμβουλίου για τη στήριξη της αγροτικής ανάπτυξης από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Προσανατολισμού και Εγγυήσεων (ΕΓΤΠΕ) - Τμήμα Εγγυήσεων», όπως αυτή τροποποιήθηκε με τις ΚΥΑ 629/137355/30-08-2005 (ΦΕΚ 1248 Β') και 659/217068/30-05-2006 (ΦΕΚ 730 Β').

**Π.Δ. 45/2011
(ΦΕΚ Α' 111/13.05.2011)**

Όροι υγειονομικού ελέγχου που διέπουν τις συ-

ναλλαγές με άλλα κράτη μέλη της Ε.Ε. και τις εισαγωγές πουλερικών και αυγών για επώαση από τρίτες χώρες, σε συμμόρφωση με την Οδηγία 2009/158/ΕΚ του Συμβουλίου.

5.4. Τουριστικές Επιχειρήσεις

Κ.Υ.Α. 59845/2012 (ΦΕΚ Β' 3438/24.12.2012)

Πρότυπες Περιβαλλοντικές Δεσμεύσεις (ΠΠΔ) για έργα και δραστηριότητες της Κατηγορίας Β της 6ης Ομάδας «Τουριστικές εγκαταστάσεις και έργα αστικής ανάπτυξης, κτιριακού τομέα, αθλητισμού και αναψυχής» του Παραρτήματος VI της υπ' αριθμ. 1958/2012 (ΦΕΚ Β' 21) υπουργικής απόφασης, όπως τροποποιήθηκε και ισχύει, και ειδικότερα για τα έργα και τις δραστηριότητες με α/α 2, 3, 4, 5, 6, 9, 12, 13 και 18.

Απ. 7519/2012 Γ.Γρ. Αποκεντρωμένης Διοίκησης Μακεδονίας – Θράκης (ΦΕΚ Β' 2248/02.08.2012)

Τροποποίηση Κανονισμού Διαχείρισης και Λειτουργίας Δασικού Χωριού⁴ Ερυμάνθου.

Απ. 3237/2012 Γ.Γρ. Αποκεντρωμένης Διοίκησης Κρήτης (ΦΕΚ Β' 1815/8.6.2012)

Παραχώρηση στο Δήμο Κισσάμου, χρήσης εγκαταστάσεων στην περιοχή της χερσονήσου της Γραμβούσας και έγκριση Κανονισμού Λειτουργίας του χώρου αναψυχής της χερσονήσου Γραμβούσας στην κτηματική περιφέρεια του Δήμου Κισσάμου. Με την παρούσα απόφαση καταργείται η 5040/01.09.2010 (ΦΕΚ Β' 1564) απόφαση του Γενικού Γραμματέα Περιφέρειας Κρήτης.

⁴ Το Δασικό Χωριό συνιστά ήπια τουριστική εγκατάσταση μέσα σε δάσος (μετά από έγκριση του Υπουργού Γεωργίας), που αποτελείται από ξύλινους ξενώνες, χώρους άθλησης και μονοπάτια που διασχίζουν το δάσος, συνήθως άλογα για ιππασία, ποδήλατα βουνού, καφέ, εστιατόρια, μέσα τα πλαίσια της ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης του κοινού σε θέματα δασοπροστασίας και φυσικού περιβάλλοντος. Η μελέτη και εκτέλεση των παραπάνω έργων γίνεται κατά παρέκκλιση πολεοδομικών ή άλλων διατάξεων και διέπεται από τις διατάξεις των παραγράφων 1 και 2 του άρθρου 237 του Ν.Δ. 86/1969 "Δασικός Κώδικς" (ΦΕΚ 7 Α). Η διαχείρισή τους διενεργείται από ειδικό φορέα που συστήνεται με απόφαση του Υπουργού Γεωργίας. Με απόφαση του Υπουργού Γεωργίας, μετά από γνώμη του ειδικού φορέα, μπορεί να παραχωρείται η διαχείρισή τους σε οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης, τις επιχειρήσεις τους ή σε άλλα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου (ίδτετε άρθρο 215ξ Ν.998/1979, όπως τροποποιήθηκε με το 157 Ν. 3208/2003).

ΝΟΜΟΣ 4070/2012 (ΦΕΚ Α' 82/10.04.2012)

Ρυθμίσεις Ηλεκτρονικών Επικοινωνιών, Μεταφορών, Δημοσίων Έργων και άλλες διατάξεις. Ειδικότερα, ίδετε άρθρα 174 έως 186 - ΜΕΡΟΣ Ζ - «ΑΛΙΕΥΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ⁵».

Υ.Α. 177/2012 (ΦΕΚ Β' 319/14.02.2012)

Καθορισμός τεχνικών και λειτουργικών προδιαγραφών και λοιπών όρων και προϋποθέσεων για τη δημιουργία σύνθετων τουριστικών καταλυμάτων.

6. ΕΝΕΡΓΕΙΑ

6.1. Γενικά

ΝΟΜΟΣ 4123/2013 (ΦΕΚ Α' 43/19.2.2013)

Διατήρηση ενός ελάχιστου επιπέδου αποθεμάτων αργού πετρελαίου ή/ και προϊόντων πετρελαίου και άλλες διατάξεις. Εναρμόνιση του εθνικού δικαίου προς την Οδηγία 2009/119/ΕΚ.

ΝΟΜΟΣ 4122/2013 (ΦΕΚ Α' 42/13.2.2013)

Ενεργειακή Απόδοση Κτιρίων - Εναρμόνιση με την Οδηγία 2010/31/ΕΕ του Ε. Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου και λοιπές διατάξεις.

Κ.Υ.Α. 335/2012 (ΦΕΚ Β' 69/18.1.2013)

Καύσιμα αυτοκινήτων - Υγραέρια (LPG) - Απαιτήσεις και Μέθοδοι Δοκιμών.

Κ.Υ.Α. 41020/819/25.9.2012 (ΦΕΚ Β' 2776/15.10.2012)

Καθορισμός των τεχνικών προδιαγραφών για τα εσωτερικά δίκτυα ηλεκτρονικών επικοινωνιών

⁵ Άρθρο 175, παρ.1 Ν.4072/2012: Ορισμοί «Αλιευτικός Τουρισμός είναι ειδική μορφή Τουρισμού Υπαίθρου, η οποία συνίσταται στο σύνολο των δραστηριοτήτων παροχής επιχειρηματικά οργανωμένων τουριστικών υπηρεσιών και αγαθών, που συνδέονται με την αλιευτική, σπογγαλιευτική και υδατοκαλλιεργητική παραγωγή, το πολιτιστικό περιβάλλον των αλιευτικών κοινοτήτων, τις αλιευτικές, τις σπογγαλιευτικές και τις υδατοκαλλιεργητικές ασχολίες και τις αντίστοιχες πρακτικές και τα τοπικά έθιμα, που σχετίζονται με αυτές, τα τοπικά προϊόντα, την παραδοσιακή κουζίνα και τοπική γαστρονομία σε σχέση με την αλιεία, τη σπογγαλιεία και την υδατοκαλλιέργεια, τη διοργάνωση γιορτών και εκδηλώσεων στις αγροτικές και αλιευτικές περιοχές με βάση τα τοπικά έθιμα, τον τοπικό πολιτισμό και τις τοπικές παραδόσεις.»

και τροποποίηση άρθ. 30 (εσωτερικές ηλεκτρικές εγκαταστάσεις) Κτιριοδομικού Κανονισμού.

ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ 4/2012 Υ.Π.Ε.Κ.Α.

Περιβαλλοντική αδειοδότηση Μονάδων παραγωγής ηλεκτρικής και θερμικής ενέργειας με χρήση βιοαερίου.

Ν. 4085/2012

(ΦΕΚ Α' 194/12.10.2012)

Κύρωση μακροπρόθεσμης Συμφωνίας μεταξύ Διεθνούς Οργανισμού Ατομικής Ενέργειας και Κυβέρνησης της Ελληνικής Δημοκρατίας για την υποστήριξη της Ελληνικής Επιτροπής Ατομικής Ενέργειας ως Περιφερειακού Εκπαιδευτικού Κέντρου στην Ευρώπη για θέματα ραδιενέργειας, μεταφορών και ασφάλειας καταλοίπων, θαλάσσια ρύπανση.

Υ.Α. 10735/651

(ΦΕΚ Β' 2656/28.09.2012)

Εγκατάσταση, Λειτουργία και Έλεγχος Ατμολεβητών.

Υ.Α. Αριθμ. Δ1/ 16421/2012

(ΦΕΚ Β' 2328/ 16.08.2012)

Τροποποίηση της υπ' αριθμ. Δ1/Β/7364/30.03.2012 απόφασης «Δημιουργία Συστήματος Διαχείρισης Στοιχείων και Πληροφοριών για την αναλυτική παρακολούθηση της παραγωγής, διύλισης, αποθήκευσης, εισαγωγής, εξαγωγής και διακίνησης αργού πετρελαίου, ημικατεργασμένων και πετρελαιοειδών προϊόντων» (ΦΕΚ Β' 1116/10.04.2012).

ΥΑ ΥΑΠΕ/Φ1/2302/16934/9.8.2012

(ΦΕΚ Β' 2317/10.8.2012)

Τροποποίηση Ειδικού Προγράμματος Ανάπτυξης Φωτοβολταϊκών Συστημάτων σε κτιριακές εγκαταστάσεις και ιδίως σε δώματα και στέγες κτιρίων.

Κ.Υ.Α. Δ1/Α/οικ.10838

(ΦΕΚ Β' 1661/15.5.2012)

Γραφείο Εποπτείας της Αειφορίας των Βιοκαυσίμων και Βιορευστών (Γ.Ε.Α.Β.Β.).

Κ.Υ.Α. 94/2012

(ΦΕΚ Β' 1507/4.5.2012)

Τροποποίηση της απόφασης ΑΧΣ 316/2010 (ΦΕΚ 501/Β/29-2-2012) «Προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας, στον τομέα της ποιότητας καυσίμων, προς την Οδηγία 2009/30/ΕΚ» προς εναρμόνιση

με την Οδηγία 2011/63/ ΕΕ της Ε. Επιτροπής της 1ης Ιουνίου 2011 «για την τροποποίηση με σκοπό την προσαρμογή της στην τεχνική πρόοδο της οδηγίας 98/70/ΕΚ του Ε. Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με την ποιότητα των καυσίμων βενζίνης και ντίζελ (147/2.6.2011)».

Υ.Α. Δ1/Β/7364/2012

(ΦΕΚ Β' 1116/10.04.2012)

Δημιουργία Συστήματος Διαχείρισης Στοιχείων και Πληροφοριών για την αναλυτική παρακολούθηση της παραγωγής, διύλισης, αποθήκευσης, εισαγωγής, εξαγωγής και διακίνησης αργού πετρελαίου, ημικατεργασμένων και πετρελαιοειδών προϊόντων. Τροποποιήθηκε από την ΥΑ 16421/2012 (ΦΕΚ Β' 2328/16.08.2012).

ΝΟΜΟΣ 4062/2012

(ΦΕΚ Α' 70/30.3.2012)

Αξιοποίηση του πρώην Αεροδρομίου Ελληνικού - Πρόγραμμα ΗΛΙΟΣ - Προώθηση της χρήσης ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές (Ενσωμάτωση Οδηγίας 2009/28/ΕΚ) - Κριτήρια Αειφορίας Βιοκαυσίμων και Βιορευστών⁶ (Ενσωμάτωση Οδηγίας 2009/30/ΕΚ).

Κ.Υ.Α. 316/2012

(ΦΕΚ Β' 501/29.2.2012)

Προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας, στον τομέα της ποιότητας καυσίμων βενζίνης και ντίζελ, προς την οδηγία 2009/30/Ε.Κ. του Ε. Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου.

Υ.Α. Δ1/Α/33/2012

(ΦΕΚ Β' 76/27.01.2012)

Διεθνής Δημόσια Ανοικτή Πρόσκληση⁷ εκδήλω-

⁶ Βιορευστά συνιστούν τα υγρά καύσιμα από βιομάζα για ενεργειακές χρήσεις, εκτός από κίνηση (not for transport), συμπεριλαμβανομένης της ηλεκτρικής ενέργειας και της θέρμανσης και της ψύξης (άρθρο 15, 1-γ Ν.4062/2012).

⁷ Η πρόσκληση υπόκειται στις διατάξεις του Ν. 2289/1995 (ΦΕΚ 27/Α/8.02.1995): «Αναζήτηση, έρευνα και εκμετάλλευση υδρογονανθράκων και άλλες διατάξεις», όπως αυτός τροποποιήθηκε από το Ν. 4001/2011 (ΦΕΚ 179/Α/22.08.2011): «Για τη λειτουργία Ενεργειακών Αγορών Ηλεκτρισμού και Φυσικού Αερίου, για Έρευνα, Παραγωγή και δίκτυα μεταφοράς υδρογονανθράκων και άλλες ρυθμίσεις». Οι προσφορές των ενδιαφερομένων, σύμφωνα με το κείμενο, απευθύνονταν στο ΥΠΕΚΑ - Γενική Γραμματεία Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής - Διεύθυνση Πετρελαϊκής Πολιτικής και κατατίθεντο μέχρι και την 2α Ιουλίου 2012, στο Πρωτόκολλο της ΓΓΕΚΑ του ΥΠΕΚΑ. Με βάση την Δ1/Α/30260/30.12.2011 απόφαση του Υφυπουργού ΠΕΚΑ επιλέγεται ως είδος σύμβασης η «Σύμβαση μίσθωσης» για την παραχώρηση του δικαιώματος έρευνας και εκμετάλλευσης υδρογονανθράκων στις περιοχές «Πατραϊκός Κόλπος (Δυτικά)», «Κατάκολο» και «Ιωάννινα».

σης ενδιαφέροντος για παραχώρηση δικαιώματος έρευνας και εκμετάλλευσης υδρογονανθράκων στις θαλάσσιες περιοχές «Πατραϊκός Κόλπος (Δυτικά)» και «Κατάκολο» και στη χερσαία περιοχή «Ιωάννινα».

Π.Δ. 7/2011

(ΦΕΚ Α' 14/11.02.2011)

Καθορισμός απαιτήσεων οικολογικού σχεδιασμού, όσον αφορά τα συνδεδεμένα με ενέργεια προϊόντα⁸ σε συμμόρφωση προς την Οδηγία 2009/125/ΕΚ του Ε. Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου και τροποποίηση του Π.Δ. 32/2010 (ΦΕΚ Α' 70).

6.2. Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας (Α.Π.Ε.)

Υ.Α. Υ.Α.Π.Ε./Φ1/2300/οικ.16932/2012

(ΦΕΚ Β' 2317/10.08.2012)

Αναστολή διαδικασίας αδειοδότησης και χορήγησης προσφορών σύνδεσης για φωτοβολταϊκούς σταθμούς, λόγω κάλυψης των στόχων που έχουν τεθεί με την απόφαση Α.Υ./Φ1/οικ.19598/01.10.2010 του Υπουργού Π.Ε.Κ.Α.

ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ ΥΑΠΕ/ΦΙ/2041/ 15351/19-7-2012

Υ.Π.Ε.Κ.Α.-ΤΜΗΜΑ ΑΠΕ

Διαδικασία για τη χορήγηση Τμηματικής Αδειας Λειτουργίας {Σχετ: Παρ. 4 άρθρου 39 Ν. 4062/2012 (ΦΕΚ Α' 70)}.

Υ.Α. 26430/2012

(ΦΕΚ Β' 1915/15.06.2012)

Καθορισμός ενιαίου ενισχυόμενου κόστους επενδυτικών σχεδίων παραγωγής ηλεκτρισμού από ηλιακή ενέργεια.

Απ. 16/26-04-2012 ΔΙΥΠΟΥΡΓΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

⁸ Άρθρο 3 Π.Δ. 7/2011: «1. "Συνδεδεμένο με την ενέργεια προϊόν": κάθε προϊόν που, κατά τη χρήση του, έχει επίδραση στην κατανάλωση ενέργειας το οποίο διατίθεται στην αγορά ή / και τίθεται σε λειτουργία, συμπεριλαμβανομένων των εξαρτημάτων που προορίζονται να ενσωματωθούν σε συνδεδεμένα με την ενέργεια προϊόντα που καλύπτονται από την παρούσα οδηγία και τα οποία διατίθενται στην αγορά / ή και τίθενται σε λειτουργία, ως μεμονωμένα εξαρτήματα για τελικούς χρήστες και των οποίων οι περιβαλλοντικές επιδόσεις μπορούν να αξιολογούνται με ανεξάρτητο τρόπο». Άρθρο 6 Π.Δ. 7/2011 : «1. Πριν από τη διάθεση στην αγορά ή / και τη θέση σε λειτουργία ενός προϊόντος που καλύπτεται από μέτρα εφαρμογής, τοποθετείται στο προϊόν η σήμανση συμμόρφωσης CE και εκδίδεται δήλωση συμμόρφωσης, με την οποία ο κατασκευαστής ή ο εξουσιοδοτημένος αντιπρόσωπος του διασφαλίζει και δηλώνει ότι το προϊόν έχει συμμορφωθεί με τις διατάξεις του σχετικού μέτρου εφαρμογής.»

ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ⁹

(ΦΕΚ Β' 1441/2.5.2012)

Ένταξη του επενδυτικού σχεδίου «Ίδρυση & Εγκατάσταση Φωτοβολταϊκού Σταθμού Ισχύος 100 MW στο Δήμο Προσοτσάνης Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας - Θράκης», κυριότητας της εταιρείας «BRITE HELLAS ΑΝΩΝΥΜΗ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ», στις Διαδικασίες Στρατηγικών Επενδύσεων του Ν. 3894/2010 ως ισχύει.

ΝΟΜΟΣ 4062/2012

(ΦΕΚ Α' 70/30.3.2012)

Αξιοποίηση του πρώην Αεροδρομίου Ελληνικού - Πρόγραμμα ΗΛΙΟΣ¹⁰ - Προώθηση της χρήσης ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές (Ενσωμάτωση Οδηγίας 2009/28/ΕΚ) - Κριτήρια Αειφορίας Βιοκαυσίμων και Βιορευστών (Ενσωμάτωση Οδηγίας 2009/30/ΕΚ).

ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ 17 4151.87/18.11.2011 Υ.Π.Ε.Κ.Α.

Έκδοση απαλλακτικών βεβαιώσεων κατά τη διαδικασία περιβαλλοντικής αδειοδότησης έργων ΑΠΕ.

Απ. 8/2011 ΔΙΥΠΟΥΡΓΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ

(ΦΕΚ Β' 2459/3.11.2011)

Ένταξη του επενδυτικού σχεδίου «Ανάπτυξη φωτοβολταϊκών (Φ/Β) σταθμών συνολικής ισχύος

⁹ Σύμφωνα με την υπ' αρ. Πράξη 35 της 19.9.2012 (ΦΕΚ Α' 178/19.09.2012) «Ανασύνθεση της Διυπουργικής Επιτροπής Στρατηγικών Επενδύσεων (Δ.Ε.Σ.Ε.), στη Διυπουργική Επιτροπή Στρατηγικών Επενδύσεων (Δ.Ε.Σ.Ε.), μετέχουν ως Πρόεδρος ο Υπουργός Ανάπτυξης, Ανταγωνιστικότητας, Υποδομών, Μεταφορών και Δικτύων ή ο νόμιμος αναπληρωτής του, και ως μέλη οι Υπουργοί Εξωτερικών, Οικονομικών, Παιδείας και Θρησκευμάτων, Πολιτισμού και Αθλητισμού, Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής, Τουρισμού, Ναυτιλίας και Αιγαίου, καθώς και ο αρμόδιος κατά περίπτωση Υπουργός, ο οποίος εισηγείται το θέμα αρμοδιότητας του. Το άρθρο 1 Ν.3894/2010 ορίζει ότι : «1. Ως Στρατηγικές Επενδύσεις, για την εφαρμογή των διατάξεων του παρόντος νόμου, νοούνται οι παραγωγικές επενδύσεις που επιφέρουν ποσοτικά και ποιοτικά αποτελέσματα σημαντικής εντάσεως στη συνολική εθνική οικονομία και προάγουν την έξοδο της χώρας από την οικονομική κρίση.»

¹⁰ Εθνικό Πρόγραμμα Αξιοποίησης του Ηλιακού Ενεργειακού Δυναμικού «ΗΛΙΟΣ» (άρθρο 10 Ν. 4062/2012) «Αντικείμενο του Προγράμματος αποτελεί, ειδικότερα, η ανάπτυξη, παραγωγή και εξαγωγή ηλεκτρικής ενέργειας που παράγεται από ηλιακή ακτινοβολία, καθώς και η διεθνής συνεργασία στο πλαίσιο των ευρωπαϊκών πολιτικών για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής, την προαγωγή της παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές και τη διευκόλυνση της μεταφοράς της ενέργειας αυτής στα διευρωπαϊκά δίκτυα ενέργειας. Η ανωτέρω ενέργεια που παράγεται κατά την υλοποίηση του Προγράμματος ΗΛΙΟΣ, δεν προσμετράται στην κάλυψη των εθνικών στόχων ΑΠΕ της Ελληνικής Δημοκρατίας και δεν θίγει την επίτευξη των στόχων αυτών σε εφαρμογή των διατάξεων της Οδηγίας 2009/28/ΕΚ (ΕΕL 140/2009) που έχουν ενσωματωθεί με το άρθρο 1 παρ. 3 του ν 3351/2010 (Α 85)».

126,82 MW», κυριότητας της «ΣΙΛΣΙΟ Φωτοβολταϊκά Πάρκα Α.Ε.», ως στρατηγικής επένδυσης, στις Διαδικασίες Στρατηγικών Επενδύσεων του Ν. 3894/2010 ως ισχύει.

**Απ. 7/2011 ΔΙΥΠΟΥΡΓΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ
(ΦΕΚ Β' 2459/3.11.2011)**

Ένταξη του επενδυτικού σχεδίου «Παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας μέσω της ανάπτυξης τριάντα εννέα (39) φωτοβολταϊκών (Φ/Β) πάρκων συνολικής ισχύος 131,074 MW», κυριότητας της «SPES SOLARIS - SOLAR CONCEPT Α.Ε.», στις Διαδικασίες Στρατηγικών Επενδύσεων του Ν. 3894/2010 ως ισχύει.

**Απ. 6/2011 ΔΙΥΠΟΥΡΓΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ
(ΦΕΚ Β' 2459/ 3.11.2011)**

Ένταξη του επενδυτικού σχεδίου «Φωτοβολταϊκός Σταθμός Ισχύος 200 MW στο Λιγνιτικό Κέντρο Δυτικής Μακεδονίας Δήμων Εορδαίας και Κοζάνης, Νομός Κοζάνης», κυριότητας της «ΗΛΙΑΚΟ ΒΕΛΟΣ ΕΝΑ Α.Ε.», στις Διαδικασίες Στρατηγικών Επενδύσεων του Ν. 3894/2010, ως ισχύει.

7. ΦΥΣΗ - ΒΙΟΠΟΙΚΙΛΟΤΗΤΑ

7.1. Γενικά

**ΝΟΜΟΣ 3937/2011
(ΦΕΚ Α' 60/31.3.2011)**

Για τη διατήρηση της βιοποικιλότητας και άλλες διατάξεις.

**ΝΟΜΟΣ 3983/2011
(ΦΕΚ Α' 144/17-06-2011)**

Εθνική στρατηγική για την προστασία και διαχείριση του θαλάσσιου περιβάλλοντος - Εναρμόνιση με την Οδηγία 2008/56/ΕΚ του Ε. Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 17ης Ιουνίου 2008 και άλλες διατάξεις.

**ΝΟΜΟΣ 3882/2010
(ΦΕΚ Α' 166/22.9.2010)**

Εθνική υποδομή γεωχωρικών πληροφοριών, εναρμόνιση με την Οδηγία 2007/2.

7.2 Βιότοποι

7.2.1. Δάση

ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ 172592/2547/28.6.2012 Υ.Π.Ε.Κ.Α.
Εφαρμογή διατάξεων Νόμου 4056/2012 (52/Α') επί ζητημάτων αρμοδιότητας της δασικής υπηρεσίας.

**Υ.Α. 169556/1673/2012
(ΦΕΚ Β 1538/8.5.2012)**

Καθιέρωση υπερωριακής κλπ. εργασίας για την εξυπηρέτηση του Προγράμματος Δασοπροστασίας 2012 και κατανομή αριθμού ωρών.

**Υ.Α. 117886/2178/2011
(ΦΕΚ Β' 979/25.05.2011)**

Καθιέρωση υπερωριακής κλπ. εργασίας για την εξυπηρέτηση του Προγράμματος Δασοπροστασίας και κατανομή αριθμού ωρών.

**Υ.Α. 165387/410/2012
(ΦΕΚ Β' 470/28.02.2012)**

Διαδικασία, στοιχεία και δικαιολογητικά τεκμηρίωσης αιτίας μεταβολής δασικής μορφής εκτάσεων εντός οικισμών στερούμενων νόμιμης έγκρισης¹¹ (άρθρο 24 παρ. 2 Ν. 3889/2010).

**Κ.Υ.Α. 23111/2010
(ΦΕΚ Β' 855/18.6.2010)**

Συγκρότηση Ενιαίου Διοικητικού Τομέα με τίτλο «Ειδική Γραμματεία Δασών».

7.2.2. Εθνικά Πάρκα

**Υ.Α. 61762/2012
(ΦΕΚ ΑΑΠ 406/20/12/2012)**

Καθορισμός χρήσεων και περιορισμών δόμησης για τη προστασία χερσαίων και υδάτινων εκτάσεων της περιοχής αρμοδιότητας του Φορέα Διαχείρισης Εθνικού Πάρκου Οροσειράς Ροδόπης (Ε.Π.Ο.Ρ.).

¹¹ Άρθρο 1 ΥΑ 165387/410/2012: «Με μέριμνα της Διεύθυνσης Δασών της οικείας Αποκεντρωμένης Διοίκησης ή της εταιρείας ΚΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ Α.Ε. κατά περίπτωση όπως προβλέπεται στο άρθρο 23 του Ν. 3889/2010, στέλνεται στις αρμόδιες υπηρεσίες (οικείου δήμου, Διεύθυνση Περιβάλλοντος και Χωροταξίας της Περιφέρειας και Διευθύνσεις Τοπογραφικών Εφαρμογών και Πολεοδομικού Σχεδιασμού του Υ.Π.Ε.Κ.Α.) ο υπό κατάρτιση δασικός χάρτης για την επισήμανση και θεώρηση με κίτρινο περίγραμμα γενικά των περιοχών που βρίσκονται εντός οικισμών που στερούνται νόμιμης έγκρισης και εντάσσονται στα εδάφια α' και β' της παραγράφου 1 του άρθρου 24 του ίδιου Νόμου».

Π.Δ. 14/2012**(ΦΕΚ ΑΑΠ 226/19.06.2012)**

Χαρακτηρισμός της περιοχής της λίμνης Καστοριάς ως περιοχής προστασίας της φύσης και ίδρυση Φορέα Διαχείρισης αυτής.

Κ.Υ.Α. 58481/2012**(ΦΕΚ Β' 3159/27.11.2012)**

Έγκριση Σχεδίου Διαχείρισης του Εθνικού Πάρκου των Λιμνών Κορώνειας¹²- Βόλβης και των Μακεδονικών Τεμπών.

7.2.3. Υγροβιότοποι

Π.Δ. 2/2013**(ΦΕΚ Α' 4/9.1.2013)**

Τροποποίηση του Π.Δ/τος 231/1999 «Σύσταση Ειδικής Υπηρεσίας Δημοσίων Έργων (ΕΥΔΕ) για τη μελέτη και κατασκευή του έργου «Επαναδημιουργία λίμνης Κάρλας» 13 έργο 9772500 της ΣΑΕ 072/2 και συναφή έργα (ΕΥΔΕ ΚΑΡΛΑΣ) (Α 194),» όπως αυτό ισχύει μετά την τελευταία τροποποίηση του με το Π.Δ/γμα 172/2009 (Α 206).

¹² Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει παραπέμψει την Ελλάδα (C-517/2011 – υπόθεση υπό εξέλιξη –ημ/νια συζήτησης επ'ακροατηρία 28/11/2012) στο Δ.Ε.Ε. (βλ.π. ιστοσελίδα Δ.Ε.Ε. curia.europa.eu), για μη λήψη όλων των απαραίτητων μέτρων, ώστε να αποφευχθεί η υποβάθμιση των φυσικών οικοτόπων και των οικοτόπων ειδών για τα οποία έχει οριστεί η ΖΕΠ 1220009, και πιο συγκεκριμένα, όλων των απαραίτητων μέτρων ώστε να πραγματοποιηθούν οι δράσεις που σχετίζονται με το κλείσιμο των παράνομων γεωτρήσεων, την άρδευση, την απόρριψη των αποβλήτων της βιομηχανικής παραγωγής και το Σχέδιο Διαχείρισης και ολοκληρωμένου προγράμματος παρακολούθησης του Εθνικού Πάρκου των Λιμνών Κορώνειας - Βόλβης και Μακεδονικών Τεμπών, παρεβαίνοντας τις υποχρεώσεις που υπέχει δυνάμει των άρθρων 6, παράγραφος 2 της Οδηγίας 92/43/ΕΟΚ, για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας, σε συνδυασμό με το άρθρο 7 της ίδιας οδηγίας. Τέλος, παραλείποντας να ολοκληρώσει το δίκτυο αποχέτευσης και επεξεργασίας αστικών λυμάτων για τον οικισμό του Λαγκαδά, παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει δυνάμει των άρθρων 3 και 4, παράγραφοι 1 και 3, της οδηγίας 91/271/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 21ης Μαΐου 1991 για την επεξεργασία των αστικών λυμάτων. (βλ.π. επίσης σχετικά το άρθρο του "Econews" με τίτλο «Λίμνη Κορώνεια: Παραπομπή της Ελλάδος στο Ευρωδικαστήριο», με ημ/νια 28.2.2012 <http://www.econews.gr/2012/02/28/limni-koroneia-evrwidikastirio/>)

¹³ Η λίμνη Κάρλα, που βρίσκεται κοντά στο Πήλιο, αποξηράνθηκε το 1962, προκειμένου να αποτραπούν οι πλημμύρες και να μειωθούν τα κουνούπια. Η αναδημιουργία της λίμνης εκτιμάται εξαιρετικά σημαντική για την περιβαλλοντική και παραγωγική ανασυγκρότηση της Θεσσαλίας και της Μαγνησίας, καθώς θα συμβάλλει μεταξύ άλλων στην αντιπλημμυρική προστασία, την αποκατάσταση του υπόγειου υδροφόρου ορίζοντα (βλ.π. σχετικά: ιστοσελίδα <http://www.boebes-karla.gr/> «Κέντρο για τη Μελέτη και Προστασία του Περιβάλλοντος και της Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Λίμνης Βοϊθνήδα-Κάρλα» και άρθρο εφημερίδας Ταχυδρόμος με τίτλο « "Καταφύγιο" η Κάρλα για άγρια πουλιά» και ημερομηνία δημοσίευσης 16/01/2013).

Π.Δ. 12/2012**(ΦΕΚ ΑΑΠ 229/19.06.2012)**

Έγκριση καταλόγου μικρών νησιωτικών υγροτόπων και καθορισμός όρων και περιορισμών για την προστασία και ανάδειξη των μικρών παράκτιων υγροτοπων που περιλαμβάνονται σε αυτόν.

7.2.4. Ειδικές Ζώνες Διατήρησης (Ε.Ζ.Δ.) – Ζώνες Ειδικής Προστασίας (Ζ.Ε.Π.)

Κ.Υ.Α. 110/1205322/2012**(ΦΕΚ Β' 1419/30.4.2012)**

Καθορισμός τεχνικών προδιαγραφών για την εκπόνηση μελετών οριοθέτησης των χερσαίων περιοχών του δικτύου «NATURA 2000»¹⁴- επικαιροποίηση, περιγραφή και οριοθέτηση χερσαίων τύπων οικοτόπων σε Τόπους Κοινοτικής Σημασίας.

Κ.Υ.Α. Η.Π. 37338/1807/Ε.103/2010**(ΦΕΚ Β' 1495/6.9.2010)**

Καθορισμός μέτρων και διαδικασιών για τη διατήρηση της άγριας ορνιθοπανίδας και των οικοτόπων/ενδιαιτημάτων της, σε συμμόρφωση με τις διατάξεις της Οδηγίας 79/409/ΕΟΚ, «Περί διατηρήσεως των άγριων πτηνών», του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της 2ας Απριλίου 1979, όπως κωδικοποιήθηκε με την οδηγία 2009/147/ΕΚ». Τροποποιήθηκε με την Υ.Α. Η.Π. 8353/276/Ε103/17.2.2012 (ΦΕΚ Β' 415/23.2.2012)

¹⁴ Άρθρο 19 του Ν. 1650/1986, όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 8 του Ν. 3851/2010 (ΦΕΚ 85 Α'), και το άρθρο 5 του Ν.3937/2011: «Ως καταφύγια άγριας ζωής χαρακτηρίζονται φυσικές περιοχές (χερσαίες, υγροτοπικές ή θαλάσσιες), που έχουν ιδιαίτερη σημασία ως σημαντικοί τόποι ανάπτυξης της άγριας χλωρίδας ή ως βιότοποι αναπαραγωγής, διατροφής, διαχείμασης ειδών της άγριας πανίδας, ή ως περιοχές αναπαραγωγής ψαριών και συγκέντρωσης γόνου, ή, τέλος, ως σημαντικοί θαλάσσιοι οικοτόποι. Ως καταφύγια άγριας ζωής μπορούν να χαρακτηρίζονται και οι οικολογικοί διάδρομοι μεταξύ άλλων κατηγοριών προστατευόμενων περιοχών»

ΑΙΤΙΟΛΟΓΙΑ ΠΟΙΝΙΚΩΝ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ ΚΑΙ ΑΥΤΟΤΕΛΕΙΣ ΙΣΧΥΡΙΣΜΟΙ: ΕΝΑ ΠΑΝΤΑ ΕΠΙΚΑΙΡΟ ΖΗΤΗΜΑ

46

Ιωάννης Γιαννακέλος

Δικηγόρος,
ΜΔΕ Ποινικών Επιστημών Α.Π.Θ.
υπ. ΜΔ Αστικού Δικαίου Δ.Π.Θ.

Η παρούσα μελέτη¹ επισημαίνει τη σημασία της αιτιολόγησης των δικαστικών αποφάσεων, παραθέτει επιγραμματικά τις επίμους θεματικές που έχουν απασχολήσει επιστήμη και νομολογία, και επικεντρώνεται κυρίως στο ζήτημα της αιτιολόγησης της απόρριψης των γνωστών μας «αυτοτελών ισχυρισμών». Καταγράφεται η στάση του Αρείου Πάγου, που προκύπτει μέσα και από την πρόσφατη νομολογία του, αλλά παρατίθεται και η κριτική έτσι όπως διαμορφώνεται μέσα από την επιστημονική συζήτηση.

Α. Εισαγωγικές παρατηρήσεις

Ι) Η υποχρέωση αιτιολόγησης των δικαστικών κρίσεων

Η πεμπτοουσία της ποινικής δικαιοσύνης, που αποτελεί και ουσιώδη πτυχή του κράτους δικαίου είναι η αιτιολογία των δικαστικών κρίσεων.

Μόνο μια ειδικά και εμπεριστατωμένα αιτιολογημένη ποινική απόφαση νομιμοποιεί την ύπαρξή της. Οι αποφάσεις των δικαστηρίων δεν είναι προσωπική υπόθεση του δικαστή, αλλά εκτελούνται στο όνομα του ελληνικού λαού². Η έκδοση και δημοσίευση από τα δικαστήρια της χώρας ειδικά και εμπεριστατωμένων αποφάσεων εμπεδώ-

νει το αίσθημα εμπιστοσύνης του πολίτη στην δικαστική εξουσία, διότι έτσι ελέγχεται ο δικαστής για το αν κάνει σωστή χρήση του δικαιοδοτικού του ρόλου³.

Επομένως, καθίσταται πασιδηλο ότι στην ορθή αιτιολογία βρίσκεται κρυμμένο το «αντίδοτο» για την καταπολέμηση της τυχόν παρατηρούμενης δυσπιστίας του πολίτη στη δικαιοσύνη, κυρίως την ποινική.

Εξαιτίας του γεγονότος ότι η δικανική κρίση αφορά και επηρεάζει τα εμπλεκόμενα σε μία υπόθεση πρόσωπα, πρέπει να είναι κατά τέτοιο τρόπο θεμελιωμένη, ώστε να μπορεί να πείσει τους λοιπούς παράγοντες της δίκης σχετικά με την ορθότητά της⁴.

ΙΙ) Βασικές πηγές υποχρέωσης αιτιολογίας

Πρέπει να έχουμε πάντοτε κατά νου ότι δεν εναπόκειται στην καλή θέληση του δικαστικού ή του εισαγγελικού λειτουργού η αιτιολόγηση των αποφάσεων ή διατάξεων που εκδίδει, αλλά είναι μέσα στις υποχρεώσεις και δεσμεύσεις που έχει. Αυτό απορρέει τόσο από το Σύνταγμα, όσο και από τον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας. Άλλωστε, ορθά υποστηρίζεται ότι η αιτιολογία των ποινικών αποφάσεων, αποτελεί και ανεξάρτητη προϋπόθεση της δίκαιης δίκης του άρθρου 6 παρ.1 της ΕΣ-

¹ Τις θερμές μου ευχαριστίες εκφράζω προς το Δάσκαλό μου, Καθηγητή Νομικής Α.Π.Θ., κ. Αδάμ Παπαδαμάκη, για τις συμβουλές και τις πολύτιμες παρατηρήσεις του, κατά τη συγγραφή της παρούσας.

² Βλ. άρθρο 26 παρ. 3 εδαφ.β' Συντ.

³ Βλ. σχετικά σε Παπαδαμάκη Α., *Ποινικό Δίκαιο Σήμερα* (συλλ.έργο Εθνικής Σχολής Δικαστικών Λειτουργιών), 2010, σελ. 17

⁴ Βλ. σε Τριανταφύλλου Α., *Ο αναρριτικός έλεγχος της αιτιολόγησης των παρεμπιπτούσων αποφάσεων*, ΠοινΧρ2008, κεφάλ. ΙΙΙ,1,σελ.504.

ΔΑ⁵. Το Σύνταγμα, στο άρθρο 93 παρ.3 εδαφ. α' και β', αναφέρεται σε αυτή την υποχρέωση, ενώ παραπέμπει στις διατάξεις της νομοθεσίας, σχετικά με τις κυρώσεις και τις έννομες συνέπειες που επέρχονται σε περίπτωση παραβίασής της. Αυτές οι διατάξεις βέβαια δεν είναι άλλες από το άρθρο 139 ΚΠΔ και τα άρθρα 484 παρ.1 στοιχείο δ' ΚΠΔ και 510 παρ.1 στοιχείο Δ' ΚΠΔ.

Το άρθρο 139 ΚΠΔ θα πρέπει να αποτελεί το Ευαγγέλιο του κάθε δικαστικού λειτουργού. Για να μιλάμε και πρακτικά, η κύρωση που επέρχεται, ως γνωστόν, σύμφωνα με τα παραπάνω άρθρα, σε περίπτωση έλλειψης της αιτιολογίας που απαιτεί το άρθρο 139 ΚΠΔ και το Σύνταγμα, είναι η αναίρεση της απόφασης ή του βουλεύματος.

III) Οι παρατηρούμενες από τη θεωρία πτυχές του προβλήματος και αντικείμενο παρούσας μελέτης

1. Είναι γεγονός ότι αρκετές πτυχές του ζητήματος της ειδικής και εμπεριστατωμένης αιτιολογίας των δικαστικών κρίσεων, έχουν κινήσει το ενδιαφέρον της θεωρίας, η οποία αφορμάται από την ερμηνεία που δίδουν τα δικαστήρια της χώρας στην έννοιά της. Και αυτό είναι απόλυτα κατανοητό και δικαιολογημένο, ενόψει και της μεγάλης σημασίας του ζητήματος.

Ενδεικτικά, σε αυτό το σημείο αναφέρουμε ότι αντικείμενο ανάλυσης από την επιστήμη, αποτέλεσαν:

- α. Η θεματική της αιτιολόγησης των στοιχείων της αντικειμενικής και υποκειμενικής υπόστασης του εγκλήματος (και κυρίως του δόλου)⁶,
- β. Ο τρόπος παράθεσης στην απόφαση των αποδεικτικών μέσων που αποδεικνύουν τα γενόμενα δεκτά πραγματικά περιστατικά⁷,

- γ. Η αιτιολόγηση της απόρριψης των προταθέντων αυτοτελών ισχυρισμών⁸,
- δ. Η σχέση της υποχρέωσης αιτιολογίας με την αρχή της ηθικής απόδειξης⁹,
- ε. Η προβληματική του κατά πόσο οι αυξημένες αξιώσεις αιτιολογίας είναι οι ίδιες και στην αθωωτική απόφαση¹⁰,
- στ. Η αιτιολογία στις προπαρασκευαστικές και παρεμπόπτουσες αποφάσεις¹¹,
- ζ. Η αιτιολόγηση του βουλεύματος¹²,
- η. Η αιτιολόγηση των απαιτούμενων στοιχείων επί επιβολής του μέτρου της προσωρινής κράτησης¹³ και τέλος
- θ. Η αιτιολόγηση της δικαστικής επιμέτρησης της ποινής¹⁴.

2. Αντικείμενο της παρούσας μελέτης, λόγω έκτασης της ύλης, δεν είναι εφικτό να αποτελέ-

7 Βλ. ενδεικτικά Ανδρουλάκη Ν., *Αιτιολογία και Αναιρετικός έλεγχος ως Συστατικά της Ποινικής Απόδειξης*, 1998, σελ.75-84, του ίδιου, *Και πάλι για την αιτιολογία και τον αναιρετικό έλεγχο της ποινικής απόδειξης*, ΠοινΧρ2008, σελ.481 επ. (ιδίως 482 επ.), Καρρά Α., *Επίτομη Ερμηνεία του ΚΠΔ: συστηματική και μεθοδολογική κατ' άρθρο ανάπτυξη*, 2005, σελ.1112-1114, του ίδιου, *Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο*, 20073, σελ.961 επ.

8 Βλ. παρακάτω τις σχετικές παραπομπές στο κύριο μέρος του παρόντος άρθρου.

9 Βλ. σχετικά Γιαννίδη Ι., *Η αιτιολόγηση των αποφάσεων των ποινικών δικαστηρίων*, Τεύχος Β', 2003, σελ.162, Παπαδαμάκη Α., *Ποινική Δικονομία*, ό.π., σελ.483 και εκεί παραπομπή υπ' αριθμ.162.

10 Βλ. ενδεικτικά Ζημινίτη Δ., *Η ειδική και εμπεριστατωμένη αιτιολογία των αθωωτικών αποφάσεων*, ΠοινΔικ 1998, σελ.1029, Καϊάφα-Γκμπάντι Μ., *Εμβάθυνση στην Ποινική Νομολογία*, 20092, σελ.795 επ., ιδίως 845-848, (σε άρθρο με τίτλο: «Σκέψεις για την αιτιολογία των ποινικών αποφάσεων με αφορμή τη νομολογία του ΕΔΔΑ» ΠοινΧρ2008, σελ.3 επ.), Καρρά Α., *Επίτομη Ερμηνεία του ΚΠΔ*, ό.π., σελ.1114-1115, Μυλωνόπουλου Χ., *Η αιτιολόγηση της αθωωτικής απόφασης και του απαλλακτικού βουλεύματος*, ΠοινΧρΜΔ' (1994), σελ.433 επ., Παπαδαμάκη Α., *Ποινική Δικονομία*, ό.π., σελ.483-484.

11 Βλ. ενδεικτικά Τριανταφύλλου Α., *Ο αναιρετικός έλεγχος της αιτιολόγησης των παρεμπόπτουσών αποφάσεων*, ό.π., σελ.500 επ.

12 Βλ. ενδεικτικά σε Καρρά Α., *Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο*, ό.π., σελ.965 επ., Μυλωνόπουλου Χ., ό.π., σελ.438 επ. (ειδικά όμως ως προς το απαλλακτικό βούλευμα).

13 Βλ. Καλφέλη Γ., *Οι τελευταίες τροποποιήσεις στο καθεστώς της προσωρινής κράτησης* - και ιδιαίτερα το μέγεθος της επικινδυνότητας με το Ν.3811/2009, ΠοινΔικ2009, σελ. 1359

14 Βλ. Ανδρουλάκη Ν., *Θέσεις γύρω από το δίκαιο της επιμέτρησης της ποινής*, *Πρακτικά Α' Πανελληνίου Συνεδρίου της ΕΕΠΔ*, 1987, σελ.11 επ., Γιαννίδη Ι., *Η αιτιολόγηση της επιμέτρησης της ποινής*, σε *Πρακτικά Α' Πανελληνίου Συνεδρίου ΕΕΠΔ*, ό.π., σελ.123 επ. Δαλακούρα Θ., *Η αιτιολόγηση των ποινικών αποφάσεων: Δικονομικό θέσφατο ή θεωρητική εγγύηση ορθής απονομής της Δικαιοσύνης*, ΝοΒ 2009, σελ.2065 επ., Καϊάφα Μ., *Moderne Tendenzen bei der Strafzumessung im griechischen und deutschen Strafrecht* (Dissertation), 1981, Καϊάφα-Γκμπάντι Μ., *Παρατηρήσεις στην ΑΠ 836/1997, Υπεράσπιση* 1998, σελ.323, της ίδιας, σε Καϊάφα-Γκμπάντι Μ./Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε./Μπιτζιλέκη Ν., *Δίκαιο των Ποινικών Κυρώσεων*, 2008, σελ.323 επ., Παρασκευόπουλου Ν. σε Μαργαρίτη Λ./Παρασκευόπουλου Ν., *Ποινολογία*, 2005⁷, σελ. 342 επ.

5 Βλ. σε Ανδρουλάκη Ι., *Κριτήρια της δίκαιης ποινικής δίκης*, 2000, σελ.97. Επίσης, κατά τον Παπαδαμάκη, (Ποινικό Δίκαιο Σήμερα, ό.α.π.), η υποχρέωση ειδικής και εμπεριστατωμένης αιτιολόγησης των αποφάσεων των δικαστηρίων συνιστά «ουσιώδη εκφραστική όψη της δίκαιης δίκης». Βλ. σχετικά και σε Τσόλια Γ., *Η ποινική αντιμετώπιση του τοξικομανούς δράστη σύμφωνα με τη νομολογία του Αρείου Πάγου και συναφείς προβληματισμοί, ανάμεσα στους οποίους και κάποιοι για την έννοια των «αυτοτελών ισχυρισμών»*, ΠοινΔικ 2009, σελ.468, όπου γίνεται αναφορά σε αποφάσεις του ΕΔΔΑ οι οποίες έκριναν αντίστοιχες με την αιτιολογία των αυτοτελών ισχυρισμών, νομολογιακές κατασκευές και νομολογιακές προσεγγίσεις (με τις οποίες απορρίφθηκαν αιτήσεις αναίρεσης από τον Άρειο Πάγο) ως φορμαλιστικές και τυπολατρικές με αποτέλεσμα την καταδίκη της χώρας μας για παραβίαση του δικαιώματος πρόσβασης. Βλ. ενδεικτικά την Βασιλάκη κατά Ελλάδα της 17.01.2008 (www.nsk.gr).

6 Βλ. ενδεικτικά σε Παπαδαμάκη Α., *Ποινική Δικονομία- Η δομή της ποινικής δίκης*, 20084, σελ.479-481.

σουν όλες οι παραπάνω επιμέρους προβληματικές. Γι' αυτό, το παρόν κείμενο περιορίζεται στην ανάλυση του ζητήματος της αιτιολογίας αναφορικά με τους αυτοτελείς ισχυρισμούς, που προβάλλονται από τον κατηγορούμενο στην ποινική δίκη, ενόψει και της μεγάλης πρακτικής σημασίας που παρουσιάζουν οι τελευταίοι στην καθημερινή δικαστηριακή πρακτική. Η θεωρία υποστηρίζει ότι πρόκειται για μια «επιλεκτική» μορφή ελέγχου της έλλειψης αιτιολογίας, που καθιερώθηκε από τον Άρειο Πάγο¹⁵. Χρήσιμο είναι να παρατηρήσει κανείς τη στάση της νομολογίας σε αυτό το θέμα, αλλά και την κριτική και τις απόψεις που έχουν διατυπωθεί πάνω σε αυτό από τη θεωρία.

B. Αιτιολογία και αυτοτελείς ισχυρισμοί

I) Έννοια-προέλευση αυτοτελών ισχυρισμών

Κατ' αρχάς πρέπει να σημειωθεί ότι η έννοια των «αυτοτελών ισχυρισμών» προέρχεται από την πολιτική δίκη¹⁶, την Πολιτική Δικονομία¹⁷ και το συζητητικό σύστημα που επικρατεί εκεί¹⁸.

1. Η έννοια του αυτοτελούς ισχυρισμού έχει δοθεί αρκετά χρόνια πριν από τη θεωρία. «Αυτοτελής ισχυρισμός, ορίζεται η κρίση εκείνη που διατυπώνεται στο ακροατήριο (κατά κύριο λόγο) της ποινικής δίκης, από τον κα-

τηγορούμενο ή τον συνήγορό του, αλλά και από τον εισαγγελέα, για την νομική σημασία κάποιου πραγματικού περιστατικού που προβάλλεται και το οποίο ασκεί καταλυτική επίδραση από νομική άποψη, στη στοιχειοθέτηση κάποιου συστατικού στοιχείου της έννοιας του εγκλήματος κατά το άρθρο 14ΠΚ, δηλαδή στον άδικο χαρακτήρα της πράξεως, στο αξιόποιο αυτής, στην ικανότητα καταλογισμού του δράστη, στον αντικειμενικό αιτιώδη σύνδεσμο, στους λόγους που αυξομειώνουν την ποινή και τέλος στον εξωτερικό όρο του αξιόποινου, όπου αυτός προβλέπεται¹⁹.

2. Παρόμοιος είναι και ο ορισμός που δίνει και το Ανώτατο Ακυρωτικό²⁰ της χώρας. Κατά την πάγια νομολογία του, «αυτοτελείς είναι οι ισχυρισμοί, που προβάλλονται στο δικαστήριο της ουσίας, σύμφωνα με τα άρ. 170 παρ.2 και 333 παρ. 2 ΚΠΔ, οι οποίοι τείνουν στην άρση του άδικου χαρακτήρα της πράξης²¹ ή την άρση ή μείωση της ικανότητας καταλογισμού ή την εξάλειψη του αξιόποινου της πράξεως ή τη μείωση της ποινής²²». Μάλιστα, εντάσσει στην έννοια αυτή, και τον ισχυρισμό περί πραγματικής πλάνης²³, παρόλο που κατά την άποψη της θεωρίας, αποτελεί λόγο αποκλεισμού του δόλου κι όχι λόγο άρσης του καταλογισμού²⁴. Στους αυτοτελείς υπάγεται και η νομική πλάνη²⁵. Σε αυτό το σημείο, είχε σημειωθεί (πα-

15 Βλ. Παπαδομάκη Α., *Ποινική Δικονομία*, ό.π., σελ. 488.

16 Βλ. σχετικά Μαργαρίτη Λ. σε Καϊάφα-Γκμπάντι Μ./Μαργαρίτη Λ., *Ποινικό Δίκαιο & Άρειος Πάγος-κριτική θεώρηση πρόσφατης νομολογίας*, 2008, σελ. 81, ο οποίος αναφέρεται στην αστικοδικονομική προδιάθεση η οποία οδήγησε στην ταύτιση από τα δικαστήρια του αυτοτελούς ισχυρισμού με την ένσταση. Βλ. επίσης Τσόλια Γ., ό.π., σελ.464 επ. (ιδίως 468), ο οποίος αναφέρει ότι η στάση του Αρείου Πάγου σε σχέση με τους «αυτοτελείς ισχυρισμούς» οδηγεί σε μια «αστικοποίηση του ποινικού δικαίου», ενώ σημειώνει ότι ο δικαστής οφείλει αυτεπαγγέλτως να αναζητά την ουσιαστική αλήθεια στην ποινική δίκη, όπου ισχύει η αρχή της αυτεπάγγελτης διεξαγωγής της δίκης και η αρχή της προφορικότητας.

17 Βλ. Ανδρουλάκη Ν., *Αιτιολογία και Αναιρετικός Έλεγχος ως Συστατική της Ποινικής Απόδειξης*, ό.π., σελ.87, του ίδιου, Θεμελιώδεις έννοιες της ποινικής δίκης, 2007³, σελ.515, ο οποίος κριτικάροντας την απαίτηση του Ακυρωτικού (που καταγράφεται παρακάτω), για αιτιολογημένη απόρριψη των ισχυρισμών που ορίζει ως «αυτοτελείς», σημειώνει ότι πρόκειται για «άτοπη μεταφορά μεγεθών του αστικού δικονομικού δικαίου, που δεν έχει έρεισμα στο χώρο της ποινικής δίκης». Μάλιστα, ορισμένοι συγγραφείς (Βλ. Καρρά Α., *Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο*, ό.π., σελ.1004) επισημαίνουν ότι οι «αυτοτελείς ισχυρισμοί» δεν θα πρέπει να συγχέονται με τις ενστάσεις της πολιτικής δίκης, που κατ' άρθρο 262 παρ.1 ΚΠολΔ, πρέπει να περιλαμβάνουν ορισμένη αίτηση και σαφή έκθεση των γεγονότων που τις θεμελιώνουν.

18 Βλ. Νίκα Ν., *Πολιτική Δικονομία I*, 2003, σελ. 484 επ.

19 Βλ. εντελώς ενδεικτικά από την πρόσφατη νομολογία τις ΑΠ 3/2010, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 5/2010, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 2220/2009, ΠοινΔικ 2010, σελ.180, ΑΠ 1461/2009, ΠοινΧρ2010, σελ.401, ΑΠ 1265/2009, ΠοινΧρ2010, σελ. 325, ΑΠ 324/2009, ΠοινΧρ2010, σελ.35, ΑΠ 132/2009, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 1358/2008, ΝοΒ 2009(57), σελ. 2180, ΑΠ 810/2006, ΠοινΔικ2006, σελ.1272, ΑΠ 5/2005, Πλογ 2005, σελ.66.

20 Βλ. για παράδειγμα τον ισχυρισμό του αρ.367 παρ. 1 ΠΚ για τα εγκλήματα όμως μόνο της εξύβρισης και της απλής δυσφήμισης. Βλ. σχετικά την ΑΠ 5/2010, ό.π.

21 Χαρακτηριστική περίπτωση της κατηγορίας αυτής αποτελεί η περίπτωση της επίκλησης των ελαφρυντικών του αρ. 84 ΠΚ. Βλ. ενδεικτικά, εντελώς πρόσφατα την ΑΠ 42/2010, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

22 Βλ. ενδεικτικά ΑΠ 49/2010, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 2182/2009(σε περιλ.), ΠοινΔικ2010, σελ.797, ΑΠ 166/2013, ΠοινΧρ2013, σελ. 462

23 Βλ. Ε. Συμεωνίδου-Καστανίδου σε Μανωλεδάκη Ι./Καϊάφα Γκμπάντι Μ./Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε., *Ποινικό Δίκαιο, Επιτομή Γενικού Μέρους*, 2005⁷ σελ. 228-229, αλλά και σε Καϊάφα -Γκμπάντι Μ., Παρατηρήσεις στην ΑΠ 1208/1999, Υπεράσπιση 2000, σελ. 287= *Εμβάθυνση στην Ποινική Νομολογία*, 2006¹, σελ. 475.

24 Βλ. ενδεικτικά πρόσφατα ΑΠ 1577/2012, ΠοινΧρ2013, σελ. 462

25 Π.χ. του ισχυρισμού περί μη συνδρομής της ειδικής μορφής δόλου στο έγκλημα της συκοφαντικής δυσφήμισης. Βλ. Καϊάφα -Γκμπάντι Μ., Παρατηρήσεις στην ΑΠ 1208/1999 ό.π. Η συγγραφέας σημειώνει χαρακτηριστικά: «Και σε μια δικαιοκρατούμενη πολιτεία δεν μπορεί να ακολουθεί πρακτικές άνησης μεταχείρισης των πολιτών για χάρη τήρησης μιας παγιωμένης εννοιολογικής σύλληψης των αυτοτελών

λαιότερα) από την επιστήμη, κριτική στη σχετική στάση του Άρειου Πάγου, αφού (όπως λέει η θεωρία) ο τελευταίος δεν επιφυλάσσει ταυτόσημη δικονομική μεταχείριση κι άλλων ισχυρισμών που επίσης δεν επιτρέπουν την κατάφαση της υποκειμενικής υπόστασης ενός εγκλήματος²⁶. Μεμονωμένες αποφάσεις του, εντάσσουν και τον ισχυρισμό του άλλοθι, στους αυτοτελείς²⁷. Να σημειωθεί ότι, ο Άρειος Πάγος, δεν εντάσσει στους αυτοτελείς ισχυρισμούς, την άρνηση συνδρομής αντικειμενικού στοιχείου του εγκλήματος (αλλά και υποκειμενικού, όπως είδαμε παραπάνω)²⁸ ή το απλό υπερασπιστικό επιχειρήμα²⁹. Τέλος, σχετικά πρόσφατα το Ακυρωτικό μας³⁰, δέχτηκε ότι εντάσσεται στην κατηγορία των αυτοτελών ισχυρισμών, η επίκληση «σπουδαίου λόγου» που σε περίπτωση συνδρομής του στο πρόσωπο αλλοδαπού κατάδικου σε ποινή κάθειρξης για το νόμο περί Ναρκωτικών (ν.3459/2006),

οδηγεί σε αποκλεισμό της απέλασής του.

II) Απαίτηση του Ακυρωτικού για ειδική αιτιολόγηση της απόρριψης του αυτοτελούς

1. Η καταγραφή των ισχυρισμών του κατηγορουμένου, που κατά τον Άρειο Πάγο, εντάσσονται στην έννοια των αυτοτελών ισχυρισμών, κρίθηκε σκόπιμη, εξαιτίας της καταλυτικής της σημασίας, καθώς κατά την πάγια νομολογία του Ανώτατου Ακυρωτικού, «η απόρριψη (και η παραδοχή) των αυτοτελών ισχυρισμών (υπό κάποιες προϋποθέσεις), χρήζει ειδικής και εμπεριστατωμένης αιτιολογίας³¹». Κατά τον Άρειο Πάγο, η απόρριψη ενός υπερασπιστικού επιχειρήματος από το μέρος του κατηγορούμενου, πρέπει να αιτιολογείται ειδικά από το δικαστήριο, υπό τις ακόλουθες προϋποθέσεις: Θα πρέπει α) να εντάσσεται στην έννοια των αυτοτελών ισχυρισμών (που το Ανώτατο Δικαστήριο δίνει³²), και β) να προβάλλεται παραδεκτά. Και όταν ο Άρειος Πάγος, αναφέρεται σε παραδεκτά προταθέντα ισχυρισμό, εννοεί i) ότι πρέπει να αναφέρονται (με τρόπο αναλυτικό) τα πραγματικά περιστατικά που απαιτούνται από το νόμο για τη θεμελίωσή του³³, αλλά και ii) να αναπτυχθεί προφορικά³⁴, ώστε να παρέχεται δυνατότητα αξιολογήσεως³⁵.
2. Ήδη, στο σημείο αυτό κρίνεται σκόπιμη η παράθεση ορισμένων επισημάνσεων. Πρώτον, κατά τα ανωτέρω, η άρνηση της κατηγορίας και τα επιχειρήματα που τη συνοδεύουν μπορούν να απορριφθούν από το δικαστήριο σιωπηρά και αναιτιολόγητα, διότι (κατά τη Νομολογία) εν τέλει η θετική αιτιολόγηση της συνδρομής της κατηγορίας εσωκλείει ουσιαστικά και την απόρριψή τους³⁶. Επίσης, δεν αρκεί μόνο η

ισχυρισμών από τον ΑΠ, η οποία δεν έχει καταφέρει καν να πείσει για την ορθότητά της.»

26 Βλ. σχετικά σε Ανδρουλάκη Ν., *Θεμελιώδεις έννοιες*, ό.π., σελ. 516, υποσημ. 716, όπου και παραπομπή στην ΑΠ 701/2003, ΠoinXp2004(ΝΔ'), σελ. 138. Αντίθετα, έχει υποστηριχτεί από μερίδα της επιστήμης, ότι ο ισχυρισμός για άλλοθι, αποτελεί περίπτωση άρνησης της κατηγορίας, που απαντιέται πρακτικά, μέσα από τη ρητή στήριξη της απόφασης σε αντίθετα πραγματικά περιστατικά που καταλήγουν σε αναιρέσή του. Βλ. σχετικά σε Καϊάφα-Γκμπάντι Μ., *Εμβάθυνση στην Ποινική Νομολογία*, 2006¹, σελ. 662.

27 Πρόκειται για τη γνωστή έννοια της «άρνησης της κατηγορίας». Βλ. ενδεικτικά τις ΑΠ 1461/2009, ό.π., ΑΠ 75/2009, Πλογ2009, σελ. 41. Βλ. επίσης την ΑΠ 2176/2009(σε περιλ.), ΠoinΔικ2010, σελ. 796, η οποία αναφέρει ότι «το Δικαστήριο της ουσίας δεν υποχρεούται να απαντήσει επί των αρνητικών της κατηγορίας ισχυρισμών, αλλά αντίθετως η απάντηση επί αυτών εμπεριέχεται στην αιτιολογία περί της ενοχής του». Η λογική που κρύβεται πίσω από αυτή την παραδοχή, πιο διεξοδικά, είναι η εξής: Τα στοιχεία της νομοτυπικής μορφής του εγκλήματος ελέγχονται θετικά από το δικαστήριο και αιτιολογούνται για την κατάφασή του, συνεπώς λόγος αποδοχής αυτοτελούς ισχυρισμού γι' αυτά, που να έχει ανάγκη αιτιολογημένης απόρριψης, δεν υπάρχει. [Βλ. σε Καϊάφα-Γκμπάντι Μ., *Εμβάθυνση στην Ποινική Νομολογία*, ό.π., 643επ.(ιδίως 645)]. Όμως, αυτή η νομολογιακή τάση δεν είναι αδιάσπαστη. Βλ. σχετικά την ΑΠ 3/2010, ό.π., κατά την οποία θεωρείται ως αυτοτελής ο ισχυρισμός περί εφαρμογής του εδαφίου της εντελώς ελαφράς σωματικής Βλάβης από αμέλεια (αρ.314 παρ.1 εδ.β' ΠΚ), αντί του πρώτου εδαφίου του ίδιου άρθρου.

28 Βλ. Μαργαρίτη Λ., *Ποινικό Δίκαιο & Άρειος Πάγος*, ό.π., σελ.82, υποσημ.38. Βλ. επίσης ενδεικτικά από νομολογία την ΑΠ 5/2005, ό.π., σελ.66.

29 ΑΠ 1550/2009, ΠoinXp2010, σελ.482.

30 Βλ. ενδεικτικά ΑΠ 49/2010, ό.π., ΑΠ 5/2010, ό.π., ΑΠ 324/2009, ό.π., ΑΠ 132/2009, ό.π., ΑΠ 1358/2008, ό.π., ΑΠ 1856/2007(σε περιλ.), ΠoinΔικ2008, σελ.538, ΑΠ 810/2006, ό.π. Η Καϊάφα-Γκμπάντι, σε Καϊάφα-Γκμπάντι Μ., *Εμβάθυνση*, ό.π., σελ. 662, σημειώνει σχετικά: «Ο αυτοτελής ισχυρισμός λοιπόν δεν μπορεί να απαντηθεί απλά μέσα από την αξιοποίηση όλων των αποδεικτικών μέσων της διαδικασίας από την οποία προκύπτουν τα συγκεκριμένα πραγματικά περιστατικά.»

31 Βλ. ανωτέρω, στο κυρίως κείμενο, όπου εκτίθεται ο ορισμός.

32 Βλ. ΑΠ 42/2010, ό.π., ΑΠ 3/2010, ό.π., ΑΠ 2220/2009, ό.π., ΑΠ 88/2009, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, αλλά και λίγο παλαιότερα ΑΠ 1677/2005(σε περιλ.), ΠoinΔικ2006, σελ.384, ΑΠ 5/2005, Πλογ2005, σελ.66(ιδίως σελ.69). Βλ. και την ΑΠ 5/2010, ό.π., η οποία κάνει αναφορά στο ορισμένο του ισχυρισμού περί συγγνωστής νομικής πλάνης.

33 ΑΠ 316/2009, Πλογ2009, σελ.145, ΑΠ 810/2006, ό.π., ΑΠ 1000/2005(σε περιλ.), ΠoinΔικ 2005, σελ. 1357(η οποία υποστήριξε ότι αλλιώς παραβιάζεται η αρχή της προφορικότητας και αμεσότητας της διαδικασίας στο ακροατήριο).

34 Βλ. ΑΠ 847/2009(σε περιλ.), ΠoinΔικ2009, σελ.1470.

35 Βλ. σχετικά σε Παπαδαμάκη Α., *Ποινική Δικονομία*, ό.π., σελ. 489-490.

36 Βλ. σχετικά και ΑΠ 2220/2009, ό.π., ΑΠ 1650/2008, ΠoinΔικ 2009, σελ.916. Αντίθετη στη στάση αυτή του Ακυρωτικού είναι η Καϊάφα Γκμπάντι Μ., σε *Εμβάθυνση στην Ποινική Νομολογία*, ό.π., σελ.678, κατά την οποία, σε μία τέτοια περίπτωση (κατά την οποία ο συνή-

επίκληση της νομικής διάταξης που προβλέπει τον ισχυρισμό³⁷. Επίσης, ο Άρειος Πάγος, πρόσφατα αποφάνθηκε ότι, εάν παρατίθενται τα πραγματικά περιστατικά που στηρίζουν τον αυτοτελή ισχυρισμό, δεν απαιτείται και η αναφορά της επίμαχης νομικής διάταξης³⁸. Στην περίπτωση επομένως που δεν προβάλλεται παραδεκτά (σύμφωνα με τις αξιώσεις του Ακυρωτικού που καταγράφηκαν παραπάνω), δηλαδή προβάλλεται αόριστα, το δικαστήριο δεν υποχρεούται να απαντήσει στον ισχυρισμό, ούτε να διαλάβει στην απόφασή του ιδιαιτέρη αιτιολόγηση για την απόρριψή του³⁹.

3. Το σχετικό ζήτημα είχε φθάσει μάλιστα, σχετικά πρόσφατα, στην Ολομέλεια του Αρείου Πάγου⁴⁰, η οποία αποφάνθηκε ότι για να θεωρηθεί ο αυτοτελής ισχυρισμός του κατηγορουμένου παραδεκτά προταθείς, πρέπει και να προκύπτει από τα ίδια τα πρακτικά ότι έγινε και προφορική του ανάπτυξη κατά τα ουσιώδη στοιχεία της νομικής και πραγματικής θεμελιώσεως του⁴¹. Απαιτείται δηλαδή, κατά την Ολομέλεια, η προφορική ανάπτυξη του ισχυρισμού να προκύπτει και από τα πρακτικά⁴². Διαφορετικά δεν έχει προβληθεί παραδεκτός και το δικαστήριο δεν έχει υποχρέωση να απαντήσει σ' αυτόν (με ειδική αιτιολογία). Είναι αυτονόητο, άρα, ότι αν το δικαστήριο απορρίψει ανατιολόγητα ή σιωπηρά, παραδεκτά (κατά τα ανωτέρω) προταθέντα αυτοτελή ισχυρισμό, η απόφαση είναι αναιρετέα για έλλειψη ειδικής και εμπειριστωμένης αιτιολογίας (άρθρο 510 παρ.1 στοιχ. Δ' ΚΠΔ) και

γορος επικαλείται μόνο τη νομική διάταξη που στηρίζει έναν αυτοτελή ισχυρισμό), το δικαστήριο είναι υποχρεωμένο να εξετάσει αν στην αποδεικτική διαδικασία προέκυψαν πραγματικά περιστατικά που στηρίζουν τον ισχυρισμό αυτό. Πρβλ., και την παρατήρηση της συγγραφέως, κατά την οποία «η χρήση της διάταξης ή της νομικής ορολογίας, δεν εκφράζει παρά μια συνοπτική αναφορά σε πραγματικά περιστατικά».

37 ΑΠ 49/2010, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, η οποία αφορά στον ισχυρισμό της πραγματικής πλάνης. Προφανώς η κρίση αυτή στηρίζεται στο δόγμα «ο δικαστής γνωρίζει το νόμο».

38 ΑΠ 2220/2009, ό.π., ΑΠ 1461/2009, ό.π., ΑΠ 88/2009, ό.π.

39 Βλ. ΟΛΑΠ 2/2005=ΠοινΔικ 2005,σελ.656=ΠοινΧρ2005,σελ.783=Ολομέλεια Αρείου Πάγου 2003-2006, Μαργαρίτη Λ, σελ.44

40 Η υποχρέωση αυτή για προφορική ανάπτυξη των ισχυρισμών των αδίκων, κατά την απόφαση, προκύπτει και από την αρχή της προφορικότητας, της επί ακροατηρίω κύριας διαδικασίας, κατ' άρθρο 331 ΚΠΔ.

41 Για την έντονη κριτική της επιστήμης, σε αυτή την κατεύθυνση που χάραξε η ΟΛΑΠ, βλ. Μαργαρίτη Λ., σε Καϊάφα-Γκμπάντι Μ./Μαργαρίτη Λ., *Ποινικό Δίκαιο & Άρειος Πάγος*, ό.π., σελ. 86-87.

42 Βλ. ΑΠ 132/2009, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 166/2013, ΠοινΧρ2013, σελ. 462.

για έλλειψη ακρόασης κατά το άρ. 170 παρ. 2 (άρθρο 510 παρ. 1 στοιχ. Β'), αντίστοιχα⁴³.

III) Σημαντικές επισημάνσεις

1. Αιτιολόγηση της απόρριψης των υπερασπιστικών ισχυρισμών

Κατ' αρχήν απαραίτητη καθίσταται η παραδοχή ότι πράγματι είναι πρακτικά αδύνατος ο αιτιολογημένος αποκλεισμός στην απόφαση ενός προς ένα όλων των λόγων άρσης του αδίκου, άρσης ή μείωσης του καταλογισμού, εξάλειψης του αξιοποιήσιμου, ή των λόγων μείωσης της ποινής⁴⁴.

Αυτοί οι λόγοι, θα πρέπει να καθίστανται αντικείμενο έρευνας του δικαστηρίου, αν προκύπτουν από την διαδικασία ως πιθανοί⁴⁵.

Αντικείμενο κριτικής από την επιστήμη, έχει αποτελέσει η ανωτέρω καταγραφείσα θέση του Ακυρωτικού, η οποία διαμέσου των προϋποθέσεων που εισάγει⁴⁶, λέγεται ότι θέτει φραγμούς στην συνεκτίμηση από το δικαστήριο αξιοπρόσεχτων αυτοτελών ισχυρισμών του κατηγορουμένου⁴⁷.

Σύμφωνα με μια πιο «ανοιχτή» εννοιολογική σύλληψη των αυτοτελών από τη θεωρία, το δικαστήριο οφείλει να ασχοληθεί στην αιτιολογία της απόφασής του με όλους τους ουσιώδεις υπερασπιστικούς ισχυρισμούς⁴⁸ που διατυπώθηκαν από τον κατηγορούμενο ή το συνήγορό του και

43 Βλ. σχετικά Ανδρουλάκη Ν., *Θεμελιώδεις έννοιες*, ό.π., σελ.233

44 Και μάλιστα ακόμη και αν δεν προβληθεί σχετικός ισχυρισμός στο δικαστήριο. Βλ. σχετικά και σε Καϊάφα-Γκμπάντι Μ., *Εμβάθυνση*, 2006¹, σελ.653.

45 Αναφέρομαι στην απαίτηση περί αναλυτικής αναφοράς από μέρους του κατηγορουμένου των πραγματικών περιστατικών που στηρίζουν τον ισχυρισμό του. Μάλιστα, συγκεκριμένα η απαίτηση αυτή του Ακυρωτικού σε σχέση με τον ισχυρισμό του κατηγορουμένου περί «τοξικομανίας», μη αρκούσης απλώς της επίκλησης του όρου της «τοξικομανίας» από μέρους του, έχει επικριθεί ως ιδιαίτερος τυπολατρική. (Βλ. Τσόλια Γ., ό.π., σελ.467). Βλ. επίσης, σε Καϊάφα-Γκμπάντι Μ., *Εμβάθυνση*, ό.π., σελ. 665, η οποία, έχοντας ως εφαλτήριο παλαιότερη αρεοπαγνητική νομολογία, επικρίνει τη στάση του Ακυρωτικού σχετικά με την αντιμετώπιση (σε μία περίπτωση) του ισχυρισμού περί «ειλικρινούς μεταμέλειας». Συγκεκριμένα διερωτάται μήπως η απαίτηση του ΑΠ να αναφέρεται ο δράστης και στο ότι επίδωξε να άρει ή να μειώσει τις συνέπειες της πράξης του, αποτελεί έναν άκρατο τυπικισμό, ο οποίος συγκαλύπτει τελικά -...- μία εύκολη και ανομιμοποιήτη διέξοδο στην ανατιολόγητη απόρριψη αυτοτελών ισχυρισμών. Πάντως, να σημειωθεί ότι η συγγραφέας δεν διαβλέπει στην αμέσως προηγούμενη στάση του Δικαστηρίου και πρόθεσή του.

46 Βλ. σχετικά σε Παπαδομάκη Α., *Ποινική Δικονομία*, ό.π., σελ. 491.

47 Βλ. Ανδρουλάκη Ν., *Αιτιολογία και Αναρρητικός Έλεγχος ως Συστατικά της Ποινικής Απόδειξης*, ό.π.,σελ.85. Ο Ανδρουλάκης συγκεκριμένα εννοεί ως «ουσιώδη» τον ισχυρισμό εκείνου που, θεωρείται δυναμικά αποτελεσματικός, και ο οποίος με βάση την συγκεκριμένη εμπειρική στήριξή του, αν γινόταν δεκτός, θα οδηγούσε, άμεσα ή έμμεσα, στην αθώωση ή έστω, στην επεικέστερη τιμώρηση του κατηγορουμένου.

48 Βλ. *Ανδρουλάκη Ν.*, ό.π.,σελ.87

να δικαιολογήσει την απόρριψή τους.

Και τίθεται το ερώτημα: Απαιτείται και κατά την επιστήμη η σαφής και συγκεκριμένη πρόταση των αυτοτελών ισχυρισμών, ως μια ελάχιστη προϋπόθεση πραγματικής θεμελίωσής τους, προκειμένου να εκτείνεται η αιτιολογία της απόφασης και σε αυτούς;

Κατά βάση οι τάσεις της επιστήμης, δεν διαφέρουν κατά πολύ μεταξύ τους.

- α. Κατά μία άποψη, σωστή αιτιολογία είναι εκείνη που λαβαίνει αληθινά υπόψη την υπεράσπιση του κατηγορουμένου, και μάλιστα όχι μόνο εκείνη που εκφράζεται με συγκεκριμένους ισχυρισμούς, αλλά και εκείνη που προκύπτει «αφευαυτής» από τις αποδείξεις και τα γεγονότα⁴⁹.
- β. Μεγάλη απήχηση στη θεωρία έχει βρει βέβαια η άποψη, σύμφωνα με την οποία είναι απαραίτητη η αιτιολόγηση της απορρίψεως όλων των υπερασπιστικών ισχυρισμών που προβάλλονται παραδεκτά και διαθέτουν το *minimum* εκείνο πραγματικής στηρίξεως που είναι αναγκαίο για να πάρει αντίστοιχη συγκεκριμένη τροπή το διαγνωστικό καθήκον του δικαστηρίου⁵⁰, δηλαδή, ότι δεν χρειάζεται σίγουρα επίκληση πραγματικών περιστατικών που να καλύπτουν όλες τις προϋποθέσεις εφαρμογής του σχετικού λόγου που (γενόμενος δεκτός) ελαφρύνει τη θέση του κατηγορουμένου.
- γ. Μια παρόμοια θέση εκφράζει τμήμα της ελληνικής θεωρίας, το οποίο υποστηρίζει ότι για να εξεταστούν οι ουσιώδεις ισχυρισμοί του κατηγορουμένου, απαιτείται η «σαφής» πρότασή τους⁵¹, που να δημιουργεί επαληθεύσιμη ατομική κρίση⁵².
- δ. Το ποινικό δικαστήριο, κατά μία άποψη, μάλιστα, θα πρέπει να διερευνά κάθε ισχυρισμό, ο οποίος έστω «εν σπέρματι» περιέχει λόγο κατάλυσης ή μείωσης του αξιοποίνου⁵³. Η τε-

λευταία θέση στηρίζεται κατά βάση στη διαπίστωση ότι το έργο του ποινικού δικαστή είναι διαγνωστικό και διερευνητικό και όχι διαπιστωτικό⁵⁴, ενώ κατακρίνεται και η αστικο-δικονομική προδιάθεση που φανερώνει η απαίτηση του Ακυρωτικού περί του ορισμένου της προβολής του αυτοτελούς ισχυρισμού, προκειμένου να αιτιολογηθεί η απόρριψή του⁵⁵.

Αν επομένως κάποιος αυτοτελής ισχυρισμός προέκυψε από τη διαδικασία ως πιθανός, ή προσήχθησαν σχετικά στοιχεία, κατά τη θεωρία, το δικαστήριο θα πρέπει να εξηγήσει από ποια ειδικότερα περιστατικά και με βάση ποιες αποδείξεις πείσθηκε για τη μη συνδρομή ενός από τους λόγους που η παραδοχή του θα οδηγούσε σε αθώωση ή τουλάχιστον ελάφρυνση της θέσης του κατηγορουμένου, σε περίπτωση δε αμφιβολίας οφείλει να δεχτεί τον ισχυρισμό⁵⁶. Σε αυτό το σημείο καθίσταται απαραίτητη η διαπίστωση ενός σημείου σύγκλισης της θεωρίας και της νομολογίας, που διατείνονται ότι δεν αρκεί η απλή και μόνο επίκληση της νομικής διάταξης του σχετικού «λόγου ελάφρυνσης ή αθώωσης» από τον συνήγορο του κατηγορουμένου, προκειμένου να αιτιολογηθεί η απόρριψή του από το ποινικό δικαστήριο⁵⁷.

Συνοψίζοντας, σε αυτό το σημείο έχουμε να παρατηρήσουμε, πρώτον ότι το μεγαλύτερο μέρος της θεωρίας προτάσσει ως ορθότερη μια πιο «ανοιχτή» εννοιολογική σύλληψη της έννοιας των «αυτοτελών ισχυρισμών», οι οποίοι θα πρέπει να τυγχάνουν αιτιολογημένης απάντησης από το δι-

δικη. Δεν τους προσκομίζουν αποδείξεις όπως στην πολιτική δίκη, αλλά αυτοί οι ίδιοι αποδεικνύουν.»

54 Βλ. Παπαδαμάκη Α., Η δικονομική μεταχείριση των αυτοτελών ισχυρισμών σε: *Ποινικό Δίκαιο και Κράτος Δικαίου*, 1998, σελ.88. Για τα περί αστικο-δικονομικής προδιάθεσης του Ακυρωτικού πρβλ. επίσης και Μαργαρίτη Λ., *Ποινικό Δίκαιο & Άρειος Πάγος*, ό.π., σελ. 81.

55 Βλ. Ανδρουλάκη Ν., *Θεμελιώδεις έννοιες*, ό.π., σελ. 231,234. Αυτό αποτελεί συμπέρασμα του συγγραφέα, που συνάγεται από μία παραδοχή και ένα βασικό αξίωμα. Πρώτον, από την παραδοχή ότι στην ποινική δίκη δεν υπάρχει βάρος απόδειξης του κατηγορουμένου ούτε ως προς τις αρνητικές προϋποθέσεις του ποινικού κολασμού, και δεύτερον από την αρχή «*in dubio pro reo*», που ισχύει και ως προς αυτές.

56 Βλ. όμως και αντίθετη άποψη της Καϊάφα-Γκμπάντι σε Εμβάθυνση, ό.π., σελ.678.

57 Υπέρ της άποψης αυτής τάσσεται και η Καϊάφα-Γκμπάντι, σε Καϊάφα-Γκμπάντι Μ., *Εμβάθυνση*, 2006¹, σελ.657. Για την ένταξη της αμφισβήτησης των στοιχείων της εξωτερικής και εσωτερικής αμέλειας στην κατηγορία των αυτοτελών ισχυρισμών βλ. σχετικά σε Καϊάφα-Γκμπάντι Μ., ό.α.π., σελ. 660.

49 Βλ. Μαργαρίτη Λ., *Ποινικό Δίκαιο & ΑΠ*, ό.π., σελ.82, υποσημ.40, Ανδρουλάκη Ν., *Θεμελιώδεις έννοιες*, ό.π., σελ.515. Βλ. επίσης σε Δαλακούρα Θ., ό.π., σελ.2063.

50 Βλ. Δαλακούρα Θ., ό.π., σελ.2063, ο οποίος στηρίζει τη θέση του στην αρχή της αναζήτησης της ουσιαστικής αλήθειας, που πηγάζει από το αρ.239 παρ.2 ΚΠΔ. Ομοίως και Παπαδαμάκης Α., *Ποινική Δικονομία*, ό.π., σελ. 490.

51 Βλ. Παπαδαμάκη Α., ό.π.

52 Βλ. Παπαδαμάκη Α., *Ποινική Δικονομία*, ό.π., σελ.481 και 491.

53 Ο Παπαδαμάκης σε Παπαδαμάκη Α., *Ποινικό Δίκαιο Σήμερα* (συλλ. έργο), ό.π., σελ. 12, σημειώνει χαρακτηριστικά: «Οι ποινικοί δικαστές και όχι κανένας άλλος είναι οι αποδεικνύοντες στην ποινική

καστήριο και δεύτερον ότι η θεωρία θέτει λιγότερες (ωστόσο υπαρκτές) προϋποθέσεις παραδεκτής προβολής τους. Θεωρούμε για παράδειγμα ότι η ένταξη από τη νομολογία μας, στην έννοια των «αυτοτελών», ακόμα και ισχυρισμών που αμφισβητούν την υποκειμενική υπόσταση του εγκλήματος, αλλά και τον αιτιώδη σύνδεσμο θα ήταν προς μια σωστή κατεύθυνση⁵⁸. Συγκεκριμένα μάλιστα, ως προς την αμφισβήτηση της συνδρομής της απαιτούμενης μορφής υπαιτιότητας, η ένταξη της στους «αυτοτελείς ισχυρισμούς», θα εξασφάλιζε στη στάση της νομολογίας ενδο-συστηματική συνέπεια⁵⁹. Επίσης, προβληματισμό δημιουργεί η σκέψη ότι δεν μπορεί το «λάθος» του συνηγόρου υπεράσπισης, ο οποίος δεν ακολουθεί πιστά τις προϋποθέσεις παραδεκτής προβολής που θέτει η νομολογία μας, να το «χρεώνεται» ο ίδιος ο κατηγορούμενος. Ας μην ξεχνάμε και το αρ. 340 παρ.1 ΚΠΔ, από το οποίο συνάγεται ότι στα πλημμελήματα, δεν είναι υποχρεωτική η παράσταση με συνήγορο⁶⁰. Σε μια πλημμεληματική υπόθεση επομένως, στην οποία ο κατηγορούμενος, δεν έχει την οικονομική δυνατότητα να διορίσει συνήγορο, δεν θα ήταν δίκαιο να απαιτείται η προβολή των υπερασπιστικών ισχυρισμών του κατηγορουμένου, σύμφωνα με τις αυστηρές απαιτήσεις περί του πλήρως ορισμένου, που μόνο ένας νομικός θα μπορούσε να γνωρίζει⁶¹.

Τέλος, πρέπει να τονιστεί ότι η επιμέρους απαίτηση της Ολομέλειας του Ακυρωτικού⁶², να αποδεικνύεται από τα πρακτικά της δίκης, ότι έγινε

προφορική ανάπτυξη του ισχυρισμού, χαράσσει μια σωστή κατεύθυνση⁶³, καθώς αν έλειπε αυτή η αξίωση από τον Άρειο Πάγο, θα υπήρχε ίσως ο κίνδυνος, της δημιουργίας στην ουσία ανυπόστατων αναιρετικών παραπόνων⁶⁴.

2. Αιτιολόγηση της παραδοχής των απλών υπερασπιστικών ισχυρισμών

Έχει επίσης επικριθεί από τη θεωρία⁶⁵ η άνιση αντιμετώπιση από (μία τάση) του Ακυρωτικού, της αναιτιολόγητης παραδοχής από τη μία, σε σχέση με την αναιτιολόγητη απόρριψη από την άλλη, απλών πραγματικών υπερασπιστικών ισχυρισμών που προβάλλονται από τον κατηγορούμενο στο δικαστήριο της ουσίας, καθώς στην πρώτη εκδοχή η απόφαση αναιρείται κατά τον Άρειο Πάγο, ενώ στη δεύτερη όχι. Όπως και να έχει, και οι δύο εκδοχές (τόσο της αναιτιολόγητης παραδοχής όσο και της αναιτιολόγητης απόρριψης από το δικαστήριο ενός ισχυρισμού) υποστηρίζεται ότι δεν πληρούν τις απαιτήσεις πλήρους αιτιολογίας.

Μάλιστα, η ανωτέρω καταγραφείσα τάση του Ανωτάτου Δικαστηρίου, να αναιρεί αθωωτικές αποφάσεις για έλλειψη αιτιολογίας, σε περιπτώσεις αναιτιολόγητης παραδοχής απλών υπερασπιστικών ισχυρισμών, συναρτάται και με τις αξιώσεις αιτιολογίας που έχει το Δικαστήριο στις αθωωτικές αποφάσεις.

Σκόπιμο κρίνεται σε αυτό το σημείο να επισημανθεί (συνοπτικά) ότι το Ανώτατο Ακυρωτικό δέχεται (και ορθά), ότι για την πληρότητα της αιτιολογίας των αθωωτικών αποφάσεων δεν είναι αναγκαίο να εκτίθενται τα πραγματικά περιστατικά που αποδεικνύουν την αθωότητα του κατηγορουμένου, αλλά αρκεί η παράθεση των πραγματικών περιστατικών (μέσω των αποδεικτικών μέσων) και η έκθεση των λόγων, για τους οποίους το δικαστήριο δεν πείστηκε για την ενοχή του κα-

58 Κι αυτό, διότι όπως αναφέρουμε και παραπάνω, ο Άρειος Πάγος δέχεται ως «αυτοτελή ισχυρισμό», τον ισχυρισμό περί πραγματικής πλάνης, που επίσης αποκλείει την κατάφαση της υποκειμενικής υπόστασης (μόνο των εγκλημάτων δόλου βέβαια). Βλ. Καϊάφα -Γκμπάντι Μ., *Παρατηρήσεις στην ΑΠ 1208/1999*, Υπεράσπιση 2000, σελ. 287= Εμβάθυνση, 2006¹, σελ. 475.

59 Βλ. Τσόλια Γ., ό.π., σελ.467. Ο συγγραφέας ορθά σημειώνει ότι σε περίπτωση κατά την οποία ο κατηγορούμενος προβάλλει το επιχείρημα ότι είναι τοξικομανής και αυτό προκύπτει από τα έγγραφα της δικογραφίας, τότε καμία άλλη ενέργεια δεν θα πρέπει να χρειάζεται ώστε να ελεγχθεί από το δικαστήριο ο ισχυρισμός αυτός.

60 Βλ. Τσόλια Γ., ό.π., σελ. 467, ο οποίος πολύ εύστοχα χαρακτηριστικά αναφέρει ότι «ο κατηγορούμενος-πολίτης αυτής της χώρας-δεν γνωρίζει ούτε τις διατάξεις του ΚΠΔ, ούτε τη νομολογιακή κατασκευή του Αρείου Πάγου περί «αυτοτελών ισχυρισμών» και τον παραδεκτό τρόπο προβολής αυτών».

61 *ΟΛΑΠ 2/2005=ΠοινΔικ 2005*, σελ.656=ΠοινΧρ2005, σελ.783=Ολομέλεια Αρείου Πάγου 2003-2006, *Μαργαρίτη Λ*, σελ.44.

62 Ενόψει και του αρ.331 ΚΠΔ κατά το οποίο: «Η διαδικασία στο ακροατήριο γίνεται προφορικά. Για τη συζήτηση συντάσσονται πρακτικά, και η απόφαση απαγγέλλεται προφορικά και διατυπώνεται εγγράφως σύμφωνα με όσα ορίζονται στα άρθρα 140-144.»

63 Βλ. όμως και την σχετική κριτική στην θέση του ΑΠ σε *Μαργαρίτη Λ. σε Ποινικό Δίκαιο & Άρειος Πάγος*, ό.π., σελ.87, ο οποίος μάλιστα αναφέρει ότι ο φόβος δημιουργίας στην ουσία ανύπαρκτων αναιρετικών παραπόνων, ήταν η αποκρυπτόμενη αλλά μη ρητά ομολογούμενη αιτία της νομολογιακής μεταστροφής.

64 Βλ. Ανδρουλάκη Ν., *Αιτιολογία και Ανααιρετικός Έλεγχος ως Συστατικά της Ποινικής Απόδειξης*, ό.π., σελ.89 αλλά και εκεί αναφορά στην *ΑΠ 1477/1995*, *ΠοινΧρ ΜΣΤ*, σελ.850 και *ΑΠ 526/1996*, *ΠοινΧρ ΜΖ*, σελ.208 επ.

65 Βλ. ενδεικτικά *ΑΠ 1000/2008*, *ΠοινΧρ2009*, σελ.341, *ΑΠ 385/2006*, *ΠοινΧρ2006*, σελ.902.

Παράγοντες, όπως η επιστημονική κριτική και η νομοθετική παρέμβαση, πδάι στην ήδη αποδειχθείσα αφοσίωση της πδειονόητας των δικαστικών δειουργών στο έργο τους, μπορούν να εξαποδύσουν τη δύναμη που κρύβουν και να προσφέρουν ακόμα περισσότερο στην κατεύθυνση της εμπέδωσης ασφάλειας δικαίου, μέσω της σωστής αιτιολόγησης των δικαστικών κρίσεων

τηγορουμένου⁶⁶. Δηλαδή, δεν αρκεί η παραδοχή ότι κάποιος είναι αθώος, γιατί υπάρχουν αμφιβολίες ως προς την ενοχή του, αλλά απαιτείται παράθεση αποδεικτικών μέσων που αποδεικνύουν αυτές τις αμφιβολίες. Επομένως σε αυτό το σημείο, θα λέγαμε, η στάση του Αρείου Πάγου παρουσιάζει μια ενδο-συστηματική συνέπεια με τις καταδικαστικές αποφάσεις, πέραν του ότι εσωκλείει μια ορθή σύλληψη του τεκμηρίου αθωότητας.

3. Πηγή της υποχρέωσης αιτιολόγησης της απόρριψης των ισχυρισμών

Υποστηρίζεται από την επιστήμη⁶⁷, ότι η υποχρέωση του δικαστή να αιτιολογήσει τη θέση που παίρνει με την απόφασή του απέναντι στο σύνολο της αποτελεσματικής επιχειρηματολογίας της υπεράσπισης, συνάγεται από τη συνταγματική κατοχύρωση του δικαιώματος ακρόασης (αρ.20 παρ.2 Συντ.). Όταν δηλαδή από τις «ιδιαιτέρες περιστάσεις» της συγκεκριμένης υπόθεσης προκύπτει ότι κάποιος πραγματικοί ισχυρισμοί ενός διαδίκου δεν αξιολογήθηκαν όπως τους ταίριαζε ή δεν απαντήθηκαν από το δικαστήριο, βρισκόμαστε μπροστά σε προσβολή του δικαιώματος ακρόασης⁶⁸. Αυτό συμβαίνει κατά την άποψη αυτή, κάθε φορά που ένας «ουσιώδης πραγματικός ισχυρισμός», ικανός να οδηγήσει το δικαστήριο σε διαφορετική απόφαση, μένει εντελώς ασχολίαστος στην αιτιολογία της απόφασης⁶⁹.

Τελικώς, με λίγα λόγια, η υποχρέωση διερεύνησης από το ποινικό δικαστήριο των συγκεκρι-

μένων και με σαφήνεια διατυπωμένων πραγματικών υπερασπιστικών ισχυρισμών του κατηγορουμένου (ή κατά άλλους όσων διαθέτουν ένα minimum πραγματικής στήριξης⁷⁰), προκύπτει από το διαγνωστικό χαρακτήρα του έργου του ποινικού δικαστή, από τη «νομιμοποιητική λειτουργία» της αιτιολογίας, ίσως ακόμα και από το δόγμα «judex novit curia».

Γ. Συμπεράσματα -Επίλογος

Σίγουρα, ένα από τα πεδία που «δοκιμάζεται» η αιτιολογία των αποφάσεων, είναι εκείνων των αυτοτελών ισχυρισμών. Οι αυστηρές προϋποθέσεις που τίθενται, περί του ορισμένου της προβολής τους, υποστηρίζεται από τη θεωρία ότι θέτουν κάποιες φορές εμπόδια στη λήψη υπόψη από το δικαστήριο αληθών και βάσιμων ισχυρισμών του κατηγορουμένου, εις βάρος του. Η ορθή αιτιολογία των αποφάσεων, αποτελεί τη θεσμική εγγύηση της απονομής της ποινικής δικαιοσύνης και μέσο για τη διασφάλιση της ελευθερίας και της ασφάλειας των πολιτών. Μεταρρυθμίσεις, που ενισχύουν την πραγματικά ειδική και εμπειριστατωμένη αιτιολόγηση των αποφάσεων, χωρίς να αποβαίνουν σε βάρος της ταχύτητας της απονομής ποινικής δικαιοσύνης, είναι επιβεβλημένες. Παράγοντες, όπως η επιστημονική κριτική και η νομοθετική παρέμβαση, ενόψει και της διαφανόμενης επικείμενης τροποποίησης του ΚΠΔ, πλάι στην ήδη αποδειχθείσα αφοσίωση της πλειονότητας των δικαστικών λειτουργών στο έργο τους, μπορούν να εξαπολύσουν τη δύναμη που κρύβουν και να προσφέρουν ακόμα περισσότερα στην κατεύθυνση της εμπέδωσης ασφάλειας δικαίου, μέσω της σωστής αιτιολόγησης των δικαστικών κρίσεων.

66 Βλ. για παρουσίαση της άποψης αυτής σε Ανδρουλάκη Ν., *Αιτιολογία και αναίρετικός έλεγχος ως συστατικά της ποινικής απόδειξης*, ό.π.,σελ.89. Η θέση αυτή όμως διατυπώθηκε στη Γερμανία από τον Heinz Wagner. Βλ. παραπέρα Heinz Wagner, *Die Beweiswürdigungspflicht im tatrichterlichen Urteil im Falle der Verurteilung*, ZStW 106(1994), σελ.259 επ. Στην Ελλάδα η άποψη αυτή πρωτοδιατυπώθηκε από τον Καρρά Α. σε Καρρά Α., *Η αρχή της δικαστικής ακρόασης ως στην ποινική δίκη*, «Ποινικά» 29, 1989,σελ.94 επ., ιδίως σελ.101.

67 Βλ. ενδεικτικά και από την πρόσφατη νομολογία την ΑΠ 324/2009, ΠοινΧρ2010, σελ.35.

68 Βλ. Ανδρουλάκη Ν., ό.π., σελ. 90.

69 Βλ. Ανδρουλάκη Ν., *Θεμελιώδεις Έννοιες*, ό.π., σελ. 515.

70 Βλ. Παπαδαμάκη Α., *Ποινική Δικονομία*, ό.π.,σελ.490. Βλ και παρόμοια θέση με το κυρίως κείμενο σε Μαργαρίτη Λ., *Ποινικό Δίκαιο & Άρειος Πάγος*, ό.π., σελ. 82, υπόσημ. 40.

ΑΣΚΟΥΜΕΝΟΙ ΔΙΚΗΓΟΡΟΙ ΑΛΛΟΤΕ ΚΑΙ ΤΩΡΑ

Διαγωνισμός για τους Πολλούς – Εξετάσεις για τους Λίγους
Ο Αγώνας των Ασκούμενων Αθηνών, Θεσσαλονίκης και Πειραιώς
κατά τη Διετία 1963-1964 και η Μερική Δικαίωσή του
Μια Προσωπική Μαρτυρία

54

Σωκράτης Μαυρομάτης
Επίτιμος Δικηγόρος

ΙΑπό τις αρχές του 20ού αιώνα είχε τεθεί το θέμα του δικηγορικού πληθωρισμού, που έτεινε να λάβει κατά τις επόμενες δεκαετίες δραματικές διαστάσεις. Μέχρι τότε το λειτουργήμα του δικηγόρου ρυθμιζόταν από τα άρθρα 131- 152 του Οργανισμού των Δικαστηρίων.

Το 1911 ο Υπουργός Δικαιοσύνης Ν. Δημητράκοπουλος, έγκριτος νομομαθής και άξιος πολιτικός, εισηγούμενος στη Βουλή το νομοσχέδιο περί δικηγόρων αναφέρθηκε στην «πληθώρα» των δικηγόρων, την ανάγκη να περιοριστεί ο αριθμός αυτών και υπεραμύνθηκε του δημοσίου χαρακτήρα του δικηγορικού λειτουργήματος. Προς την ίδια κατεύθυνση κινήθηκε το 1935 η προσπάθεια τροποποίησης του Κώδικα Δικηγόρων, που όμως δεν ψηφίσθηκε λόγω διάλυσης της Βουλής και κήρυξη της δικτατορίας από τον Γεώργιο Β΄ και τον Μεταξά.

Ωστόσο το σχέδιο αυτό εγκρίθηκε με τον 1017/1937 α.ν και τέθηκε σε ισχύ. Δυστυχώς κατά το χρονικό διάστημα από το 1911 μέχρι το 1950 η περί των δικηγόρων νομοθεσία απομακρύνθηκε από την αρχή του δημοσίου χαρακτήρα του δικηγορικού λειτουργήματος και της καταπολέμησης του πληθωρισμού. Κατ' αυτήν δημοσιεύθηκαν περίπου 80 νομοθετήματα περί των δικηγόρων, τα περισσότερα των οποίων απέβλεψαν στην εξυπηρέτηση προσωπικών συμφερόντων. Έτσι δημιουργήθηκε μια απαράδεκτη κατάσταση με την περί των δικηγόρων νομοθεσία να είναι ασαφής και ασύνδετη και να επιβάλλε-

ται υπό την πίεση των νέων πτυχιούχων των νομικών σχολών που επιδίωκαν την είσοδό τους στον δικηγορικό κλάδο καθ' υπέρβαση της αρχής του δημοσίου χαρακτήρα του δικηγορικού λειτουργήματος (ίδτε εισηγητική έκθεση επί του ν.δ 3026/1954 «Κώδικας Περί Δικηγόρων» στον ΚΝοΒ 1954 σελ 873 επομ).

Βέβαια, δεν μπορεί να παραβλεφθεί ότι η περίοδος αυτή χαρακτηρίζεται από σειρά δραματικών γεγονότων (Βαλκανικοί Πόλεμοι, Διχασμός, είσοδος της Ελλάδος στον Πρώτο Παγκόσμιο στο πλευρό της Αντάντ, ήττα των δυνάμεων του Άξονα Βερολίνου-Ρώμης, μερική δικαίωση του Βενιζέλου που πέτυχε με τη Συνθήκη των Σεβρών την Ελλάδα των «δύο ηπείρων και των πέντε θαλασσών», αποστολή ελληνικών δυνάμεων στην Ιωνία για την προστασία των χριστιανικών πληθυσμών, Μικρασιατική καταστροφή, ανταλλαγή πληθυσμών, έκπτωση της δυναστείας Γλύξμπουργκ και ανακήρυξη της αβασίλευτης δημοκρατίας, δικτατορία Πάγκαλου, πτώχευση 1932, κινήματα του 1933 και του 1935, δικτατορία Γεωργίου-Μεταξά, πόλεμος Ελλάδας-Ιταλίας, Κατοχή, Δεκεμβριανά, Εμφύλιος πόλεμος 1946-1949), που δεν άφηνε κανένα περιθώριο για την αντιμετώπιση του πληθωρισμού των δικηγόρων!!!

ΙΙ Με το ν.δ 3026/1954 κυρώθηκε ο νέος «Κώδικας Περί Δικηγόρων» που είχε συνταχθεί από την επιτροπή που συστήθηκε με το άρθρο 16 του αν.ν 1788/1951. Η επι-

τροπή αυτή ακολούθησε την αρχή περιορισμού του αριθμού των εισερχομένων στο δικηγορικό επάγγελμα προς καταπολέμηση του δικηγορικού πληθωρισμού που «μάστιζε» το δικηγορικό λειτούργημα ήδη από το 1911, όπως διαπίστωνε ο επιφανής νομικός Δ. Δημητρακόπουλος.

Στο νέο Κώδικα προβλέπονται οι παρακάτω μεταβολές σε σχέση με το μέχρι τότε ισχύσαν καθεστώς:

- α) αυξάνεται ο χρόνος άσκησης από 18 μήνες σε 24 μήνες,
- β) ορίζεται ως όριο ηλικίας εγγραφής στο βιβλίο ασκουμένων του οικείου Δικηγορικού Συλλόγου το 35ο έτος της ηλικίας του ασκούμενου, και
- γ) καθορίζεται ο αριθμός των δικηγόρων κατά Δικηγορικό Σύλλογο (numerous clausus).

Πράγματι, με το άρθρο 13 παρ. 1 του Κώδικα ορίζεται ο αριθμός των δικηγόρων ως ακολούθως: Αθηνών 2.000, Πειραιώς 300, Λειβαδείας 50, Θηβών 30, Χαλκίδος 60, Λαμίας 65, Παρνασσίδος 30, Ευρυτανίας 20, Ναυπλίου 75, Τριπόλεως 125, Σπάρτης 70, Γυθείου 20, Καλαμών 150, Κυπαρισσίας 60, Πατρών 200, Ηλείας 120, Καλαβρύτων 30, Αμαλιάδος 40, Μεσολογγίου 50, Αγρινίου 45, Ζακύνθου 25, Κεφαλληνίας 40, Λευκάδος 20, Κερκύρας 50, Θεσπρωτίας 10, Ιωαννίνων 75, Άρτης 50, Πρεβέζης 30, Λαρίσης 110, Βόλου 90, Τρικάλων 50, Καρδίτσας 70, Κοζάνης 40, Γρεβενών 20, Θεσσαλονίκης 400, Βεροίας 30, Εδέσσης 20, Καστορίας 20, Φλωρίνης 20, Σερρών 90, Χαλκιδικής 20, Κατερίνης 15, Σύρου 50, Χίου 30, Σάμου 35, Μυτιλήνης 90, Χανίων 100, Ρεθύμνης 50, Ηρακλείου 100, Λασηθίου 30, Ροδόπης 40, Έβρου 35, Δράμας 65, Καβάλας 60, Ξάνθης 25, Ρόδου 20 και Κω 20.

Κατά την παρ. 3 του αυτού άρθρου τα διοικητικά συμβούλια των Δικηγορικών Συλλόγων υποχρεούνται να αναφέρουν στο Υπουργείο Δικαιοσύνης τις κενές θέσεις εντός των μηνών Ιανουαρίου και Ιουλίου κάθε έτους.

Κατά την παρ. 4 του άρθρου αυτού ορίζεται ότι προς πλήρωση των κενών θέσεων σε κάθε Δικηγορικό Σύλλογο προκηρύσσεται από τον Υπουργό Δικαιοσύνης κατά εξάμηνο διαγωνισμός κατά τους μήνες Μάρτιο και Σεπτέμβριο προς πλήρωση των κενών θέσεων. Αν δεν υπάρχουν κενές θέσεις, ορίζεται ελάχιστος αριθμός προς πλήρω-

ση θέσεων σε κάθε Σύλλογο ως ακολούθως: **για το Σύλλογο Αθηνών 40, Πειραιώς 5, Θεσ/νίκης 6, Πατρών 4, Λάρισσας 4, Βόλου 4, Μυτιλήνης 4 και για τους λοιπούς Συλλόγους 2, που έγιναν γνωστές ως «πλασματικές θέσεις».**

Κατά το άρθρο 17 παρ. 4 του κώδικα τα τέκνα των δικηγόρων εν ενεργεία ή συνταξιούχων ή θανόντων δικηγόρων διορίζονταν δικηγόροι αποκλειστικώς στην περιφέρεια του Δικηγορικού Συλλόγου του οποίου μέλος ήταν ο πατέρας τους, μετέχοντας σε χωριστό διαγωνισμό, στον οποίο μετείχαν μόνο οι ασκούμενοι αυτοί. Έτσι, με τη διάταξη αυτή οι κοινοί ασκούμενοι, για τη Θεσσαλονίκη π.χ., διαγωνίζονταν για την πλήρωση των 6 «πλασματικών θέσεων», ενώ οι συνάδελφοί τους, τέκνα δικηγόρων διορίζονταν χωρίς κανένα αριθμητικό περιορισμό, αρκεί να επιτύχαναν στις εξετάσεις... Δηλαδή, ενώ οι πολλοί διαγωνίζονταν για περιορισμένο αριθμό θέσεων κατά Δικηγορικό Σύλλογο, οι «προνομιούχοι» έδιναν απλώς εξετάσεις... Διάταξη αναχρονιστική, που ανατρέχει σε άλλες εποχές κοινωνικών διακρίσεων.

Τα παραπάνω εφαρμόστηκαν για όλους τους ασκούμενους μέχρι και το έτος 1962 με την πραγματοποίηση των εξετάσεων ενώπιον επιτροπής με εγγενείς, κάθε φορά δυσχέρειες. Για τους ασκούμενους των Αθηνών, Θεσσαλονίκης και Πειραιώς, οι διαγωνισμοί του 1962 ήταν οι τελευταίοι που έλαβαν χώρα με το ισχύον σύστημα («πλασματικές θέσεις»).

Κατά τα έτη 1963 και 1964 οι ασκούμενοι των Δικηγορικών Συλλόγων Αθηνών, Θεσσαλονίκης και Πειραιώς δεν προσήλθαν στους διαγωνισμούς που προκήρυσσε ανά εξάμηνο το Υπουργείο Δικαιοσύνης και των δύο περιόδων κάθε έτους, ενώ οι διαγωνισμοί συνέχισαν να πραγματοποιούνται με τους υποψήφιους δικηγόρους των άλλων Δικηγορικών Συλλόγων της χώρας.

Οι ασκούμενοι των τριών αυτών Συλλόγων (Αθηνών, Θεσσαλονίκης και Πειραιώς) είχαν οργανωθεί δυναμικά και επιδόθηκαν σε έναν αποφασιστικό αγώνα κατάργησης του περιορισμού των θέσεων, με παραστάσεις και υπομνήματα στον Υπουργό Δικαιοσύνης, τους αρχηγούς των κομμάτων και σε κάθε άλλο αρμόδιο παράγοντα του ελληνικού Κράτους. Είναι ιδιαίτερα εντυπωσιακό ότι στον αγώνα τους οι ασκούμενοι αυτοί έδρα-

Οι καιροί είναι δύσκοδοι για το δικηγορικό σώμα στο σύνολό του και ιδιαίτερα για τους νέους συναδέλφους. Εύχομαι σε όδους, με την εμπειρία και τη «σοφία» που απέκτησα ασκώντας ενόρκως το επάγγελμα επί 48 χρόνια, να συνεχίσουν τη σταδιοδρομία τους παρά τις αντιξοότητες, εμπνεόμενοι από τους αγώνες των ασκούμενων των Δικηγορικών Συλλόγων Αθηνών, Θεσσαλονίκης και Πειραιά, που άνοιξαν το δρόμο για την καιάργηση των αναχρονιστικών διατάξεων του Κώδικα περί περιορισμένου αριθμού των δικηγόρων σε κάθε Σύλλογο

σαν ενωμένοι και αποφασισμένοι να συνεχίσουν μέχρι να ικανοποιηθούν τα δίκαια αιτήματά τους.

Στη Θεσσαλονίκη η κίνηση των ασκούμενων ήταν άριστα οργανωμένη με γραφείο επί της οδού Τσιμισκή και, σε συνεργασία με τους ασκούμενους των Συλλόγων Αθηνών και Πειραιώς, είχαν καταστήσει γνωστό στο Υπουργείο Δικαιοσύνης ότι δεν θα προσέλθουν στους διαγωνισμούς αν δεν γίνουν δεκτά τα αιτήματά τους. Όντως, κατά τα έτη 1963 και 1964 οι ασκούμενοι των Συλλόγων Αθηνών, Θεσσαλονίκης και Πειραιώς δεν προσήλθαν στους διαγωνισμούς που προκήρυσσε το Υπουργείο Δικαιοσύνης, ενώ οι ασκούμενοι των λοιπών Συλλόγων μετείχαν κανονικά σε αυτούς. Το αυτό ίσχυε και για τα τέκνα των δικηγόρων.

Κατά την κρίσιμη αυτή περίοδο ο αριθμός των δικηγόρων του Δικηγορικού Συλλόγου Θεσσαλονίκης ξεπερνούσε τους 1.000, αντί των 400 που προέβλεπε ο κώδικας, και οι ασκούμενοι ξεπερνούσαν τους 100 (ο Πρόεδρος του Δικηγορικού Συλλόγου Θεσσαλονίκης αείμνηστος Γεώργιος Βιδάλης ανεβάζει τον αριθμό των ασκούμενων σε 150-200, ίδετε άρθρα του στον Αρμενόπουλο του 1964 σελ. 238 επομ και 403 επομ).

III Η κυβέρνηση της Ενώσεως Κέντρου, που προήλθε από τις εκλογές της 16ης Φεβρουαρίου 1964, είχε καθιερώσει η Εθνική Εορτή της 25ης Μαρτίου 1821 να εορτάζεται στην Αθήνα και η Εθνική Εορτή της 26ης Οκτωβρίου 1912 (ημέρα απελευθέρωσης της Θεσσαλονίκης) και η Εθνική Εορτή της

28ης Οκτωβρίου 1940 να εορτάζονται μαζί με την Εορτή του πολιούχου της Θεσσαλονίκης Αγίου Δημητρίου, στη Θεσσαλονίκη από 26 έως 28 Οκτωβρίου κάθε έτους. Έκτοτε ο εορτασμός των Εθνικών Επετείων γίνεται με ιδιαίτερη λαμπρότητα στην Αθήνα και στη Θεσσαλονίκη, επιβεβαιώνοντας έτσι τον τίτλο της «Συμπρωτεύουσας» για τη Θεσσαλονίκη.

Τον Οκτώβριο του 1964 κλιμάκιο της κυβέρνησης με επικεφαλής τον πρωθυπουργό Γεώργιο Παπανδρέου, τον θρυλικό Γέρο της Δημοκρατίας, αφίχθη στη Θεσσαλονίκη και πρωτοστάτησε σε όλες τις εκδηλώσεις.

Μετά το τέλος του εορτασμού κατά το 1964 ο Πρωθυπουργός ανακοίνωσε δια του Υπουργού Βορείου Ελλάδος Κωνσταντίνου Ταλιαδούρη ότι θα δεχθεί εκπροσώπους των αρχών της πόλης της Θεσσαλονίκης στο Διοικητήριο της πόλης. Ο γράφων το σημείωμα αυτό, ασκούμενος δικηγόρος από το 1961, ήταν διευθυντής του ιδιαίτερου γραφείου του Υπουργού Βορείου Ελλάδος, του σημερινού Υπουργείου Μακεδονίας Θράκης. Με την ιδιότητά του αυτή παρουσίασε στον Πρωθυπουργό Επιτροπή ασκούμενων δικηγόρων της Θεσσαλονίκης, πριν μάλιστα γίνει δεκτή η Διοίκηση του Δικηγορικού Συλλόγου με επικεφαλής τον πρόεδρο Γεώργιο Βιδάλη, που ανέμενε να έρθει η σειρά της. Ο πρωθυπουργός άκουσε με ιδιαίτερη προσοχή τα αιτήματά μας και ζήτησε να τον συνδέσουν με τον Υπουργό Δικαιοσύνης Νικόλαο Μπακόπουλο. Ο διάλογος, όπως θυμάμαι, ήταν περίπου ο ακόλουθος: «Νίκο, τι γίνεται

με τους ασκούμενους των Αθηνών, Θεσσαλονίκης και Πειραιώς, που αρνούνται να προσέλθουν στους προκηρυσσόμενους διαγωνισμούς κατά τα έτη 1963 και 1964; Έχω εδώ Επιτροπή τους, που μου ανέπτυξαν τα αιτήματά τους.» Η απάντηση του Υπουργού ήταν η ακόλουθη: «Έχω ετοιμάσει ένα σχέδιο νόμου με πρόθεση να το εισάγω στην Επιτροπή του άρθρου 35 του Συντάγματος προς ψήφιση. Ωστόσο οι εργασίες της Επιτροπής λήγουν την 11 Νοεμβρίου και δεν θα είναι δυνατή η κατάθεση και ψήφιση του νομοσχεδίου.» Η εντολή του Πρωθυπουργού ήταν σαφής και κατηγορηματική: «Νίκο, το νομοσχέδιο να εισαχθεί στην Επιτροπή και να ψηφιστεί.»

Πράγματι, το νομοσχέδιο ψηφίστηκε από την Επιτροπή του άρθρου 35 του Συντάγματος κατά την τελευταία συνεδρίασή της και έγινε νομοθετικό διάταγμα του κράτους με αριθμό 4430, που δημοσιεύθηκε στο με αριθμό 219 τεύχος Α΄ της Εφημερίδας της Κυβερνήσεως.

Με το διάταγμα αυτό έγινε η πρώτη σοβαρή ρήξη του *numerous clauses*, που καθιερώθηκε με το άρθρο 13 παρ. 1 του κώδικα, και ικανοποιήθηκε έστω μερικά το αίτημα των ασκούμενων δικηγόρων των Δικηγορικών Συλλόγων Αθηνών, Θεσσαλονίκης και Πειραιώς.

Πράγματι, με το νομοθετικό αυτό διάταγμα, που είχε χαρακτήρα μεταβατικού νόμου, προβλέπονται τα ακόλουθα:

- α) τετραπλασιάζεται ο αριθμός των «πλασματικών θέσεων» για τους ασκούμενους των τριών Δικηγορικών Συλλόγων, που είχαν δικαίωμα να μετέχουν στους διαγωνισμούς του 1963 και των δύο εξαμήνων. Έτσι για τη Θεσσαλονίκη οι «πλασματικές θέσεις» για το έτος 1963 διαμορφώνονται ως εξής: $6+6=12 \times 4=48$.
- β) διπλασιάζεται ο αριθμός των «πλασματικών θέσεων» για τους ασκούμενους των τριών Δικηγορικών Συλλόγων που είχαν δικαίωμα να μετέχουν στους διαγωνισμούς του 1964 και των δύο εξαμήνων, ήτοι για τη Θεσσαλονίκη οι «πλασματικές θέσεις» διαμορφώνονται σε $6+6=12 \times 2=24$.

Σε εκτέλεση του νομοθετικού αυτού διατάγματος οι ασκούμενοι δικηγόροι των τριών Δικηγορικών Συλλόγων αποδέχθηκαν την αύξηση των «πλασματικών θέσεων» και προσήλθαν στο διαγωνισμό που προκήρυξε το Υπουργείο Δικαιοσύ-

νης για το 1963, το Δεκέμβριο του 1963 για την γραπτή δοκιμασία και τον Ιανουάριο του 1964 για την προφορική εξέταση.

Ανάλογη ρύθμιση ίσχυσε και για τους ασκούμενους που είχαν δικαίωμα να μετέχουν στους διαγωνισμούς του έτους 1964.

Έτσι μετά από 10 χρόνια ισχύος του Κώδικα Δικηγόρων οι ασκούμενοι δικηγόροι των τριών Δικηγορικών Συλλόγων με τον ανένδοτο αγώνα τους επέτυχαν το πρώτο σοβαρό ρήγμα στο αναχρονιστικό *numerous clauses* που είχε καθιερωθεί με τον Κώδικα Δικηγόρων.

Ακολούθησε ο αναγκαστικός νόμος των πραξικοπηματιών της 21ης Απριλίου 1964 με αρ. 42/20 Ιουνίου 1967, που κατήργησε όλους τους περιορισμούς που προέβλεπε ο Κώδικας Δικηγόρων για το διορισμό των ασκούμενων δικηγόρων όλων των Δικηγορικών Συλλόγων.

Τέλος με τον ν. 723/6 Οκτωβρίου 1977, μεταξύ των άλλων, καθιερώθηκε η διενέργεια των κατά το Μάρτιο και Σεπτέμβριο κάθε έτους διαγωνισμών ενώπιον επιτροπής στην έδρα κάθε Εφετείου, και έτσι καταργήθηκε η ταλαιπωρία των ασκούμενων να μεταβαίνουν στην Αθήνα προκειμένου να μετάσχουν στις εξετάσεις ενώπιον Επιτροπής που λειτουργούσε με την ευθύνη του Αρχείου Πάγου.

Θεώρησα σκόπιμο να καταστήσω γνωστή στους αναγνώστες συναδέλφους του Ενώπιον την εξέλιξη της εισόδου των ασκούμενων δικηγόρων στο επάγγελμα του δικηγόρου και την αποφασιστική συμβολή σε αυτήν των ασκούμενων δικηγόρων των τριών Δικηγορικών Συλλόγων.

Επισημαίνω ότι προσήλθα στο διαγωνισμό του Δεκεμβρίου 1964-Ιανουαρίου 1965 έχοντας συμπληρώσει 42 μήνες άσκηση!!!

Οι καιροί είναι δύσκολοι για το δικηγορικό σώμα στο σύνολό του και ιδιαίτερα για τους νέους συναδέλφους. Εύχομαι σε όλους, με την εμπειρία και τη «σοφία» που απέκτησα ασκώντας ευόρκως το επάγγελμα επί 48 χρόνια, να συνεχίσουν τη σταδιοδρομία τους παρά τις αντιξοότητες, εμπνεόμενοι από τους αγώνες των ασκούμενων των Δικηγορικών Συλλόγων Αθηνών, Θεσσαλονίκης και Πειραιά, που άνοιξαν το δρόμο για την κατάργηση των αναχρονιστικών διατάξεων του Κώδικα περί περιορισμένου αριθμού των δικηγόρων σε κάθε Σύλλογο.

Πρὸς τὴν Ὀλομέλειαν τῶν Προέδρων τῶν Δικηγορικῶν Συλλόγων Ἑλλάδος

Πάρις Νιφλῆς
Δικηγόρος Θεσσαλονίκης,
Μέλος του Δ.Σ. του Δ.Σ.Θ.
Email: parisnif@otenet.gr

Ἐν Θεσσαλονίκῃ, τῇ 3ῃ Ἰουλίου 2013

Προτάσεις πρὸς συζήτησιν καὶ λήψιν ἀποφάσεων ἐπὶ τῆς ἀπονομῆς τῆς δικαιοσύνης ὑπὸ Πάριδος Νιφλῆ, δικηγόρου Θεσσαλονίκης καὶ μέλους τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τοῦ Δικηγορικῶν Συλλόγου Θεσσαλονίκης.

Ἀξιότιμοι Κύριοι Πρόεδροι καὶ Συνάδελφοι,

ἐπ' εὐκαιρία τῆς συγκληθείσης Ὀλομελείας εἰς Πέ-
θυμον 4-6 Ἰουλίου 2013 καὶ ἐν συναρτήσῃ πρὸς τὰς
ἀπὸ 13.9.2012 πρὸς Ὑμᾶς προτάσεις μου, διατυπῶ τὰ
κάτωθι ἀξιώματα ὡς θέματα πρὸς συζήτησιν καὶ λήψιν
ἀποφάσεων κατὰ τὴν προσεχῆ Ὀλομέλειαν.

Κάποια λησμονημένα ἀξιώματα

- α) Ἡ ἐξουσία εἶναι βᾶρος, οὐχὶ προνόμιον. Ὁ μὴ δυνά-
μενος φέρειν αὐτὸ παραιτεῖται. Ὑπέρτατος ἄρχων
εἶναι ὁ νόμος καὶ κυρίαρχος ὁ λαός. Οἱ λειτουργοὶ
τῆς δικαιοσύνης (δικασταὶ καὶ εἰσαγγελεῖς) τέθει-
νται ὑπὸ τὸν νόμον καὶ ὑπηρετοῦν αὐτόν. Οὐδεὶς
ὑπεράνω αὐτοῦ εἰ μὴ ὁ Θεός.
- β) Ὁ δικαστὴς κέκτηται ἰδίαν προσωπικότητα. Δὲν
ἀφομοιοῦται εἰς τὸ δικαστικὸν σῶμα. Κατὰ τὴν
ἀνάληψιν τῶν καθηκόντων του ὑπογράφει ἀτο-
μικὸν συμβόλαιον μετὰ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, οὔτι-
νος τὴν ἐξουσίαν ἀσκεῖ κατ' ἀνάθεσιν καὶ ἐν ὀνό-
ματι τοῦ ὁποῖου ἀπονέμει δικαιοσύνην. Ὅφειλε εἰς
τὸν ἑλληνικὸν λαὸν καθημερινὴν ἀπολογίαν τοῦ
ἔργου του. Τοῦτ' αὐτὸ ἰσχύει *mutatis mutandis* καὶ
διὰ τὸν εἰσαγγελικὸν κλάδον.
- γ) Ἡ λεγομένη "δικαστικὴ καὶ εἰσαγγελικὴ ἀλληλεγ-
γύη" εἶναι θανάσιμον ἀμάρτημα. Δικαστὴς ἢ εἰσαγγε-
λεὺς, μεροληπτῶν ὑπὲρ συναδέλφου του, παρα-
βαίνει τὸν τε ὄρκον καὶ τὸ καθήκον του.
- δ) Διαφθορὰ δὲν εἶναι μόνον ὁ χρηματισμός, εἶναι ἐξ
ἴσου ἢ συμμόρφωσις εἰς ὑποδείξεις ἀνωτέρων ἐν
τῇ ἱεραρχίᾳ ἢ ἡ προσφορὰ αὐτοῖς ἐθελουσίῳν ἐξυ-

πηρητήσεων, ὡς καὶ ἡ καθοδήγησις, κατὰ τὴν ἀπο-
νομὴν τῆς δικαιοσύνης, ὑπὸ ἐνστίκτων κατωτέρων
καὶ φιλίων ἢ ἐχθρικών διαθέσεων πολλῶ μᾶλλον
ὑπὸ δεσμεύσεων οἰασδήποτε φύσεως πρὸς ἐνδο-
γενεῖς ἢ ἐξωγενεῖς παράγοντας.

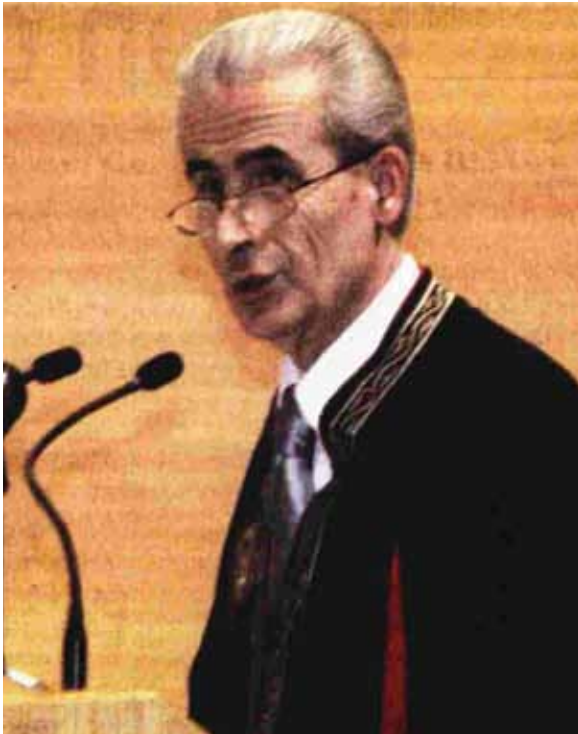
- ε) Ὁ δικαστὴς δὲν ἐπιτρέπεται νὰ πολιτευθῆται, συ-
ντασσόμενος μετὰ τοῦ ἰσχυροτέρου, ὥστε νὰ μὴ
διατρέχη κίνδυνόν τινα καὶ νὰ ἀποκομίζῃ διάφο-
ρα ὀφέλη (εὐκόλον προαγωγήν, ἀποφυγὴν μετα-
θέσεων καὶ πειθαρχικῶν διώξεων ὑπὸ πιεζόντων
αὐτὸν συναδέλφων του ἢ ἐξωτικῶν κλπ).
- στ) Ὁ δικαστὴς ὀφείλει νὰ προστατεύῃ τὸν πολίτην
ἔναντι παντὸς καὶ δὲν ἐπιτρέπεται νὰ στρέφῃται
κατ' αὐτοῦ, ἀδικῶν καὶ καταληστεύων.
- ζ) Πᾶσα παράβασις τῆς ἀρχῆς τῆς ἰσότητος καὶ παντὸς
ἐτέρου συνταγματικῶς κατοχυρωμένου δικαιώμα-
τος συνιστᾷ συνταγματικὴν ἐκτροπήν καὶ κατάλυ-
σιν τοῦ κράτους δικαίου.
- η) Ὅταν ὁ δικαστὴς, φύλαξ τοῦ δημοκρατικοῦ ἡμῶν
πολιτεύματος, καταδυναστεύει τὸν πολίτην, οὔτι-
νος τὴν ἐξουσίαν ἐκλήθη νὰ ἀσκήσῃ, διαπράττει
τὸ κακούργημα τῆς ἐσχάτης προδοσίας μετὰ τῶν
ἀναλόγων συνεπειῶν.
- θ) Ὁ δικαστὴς ὀφείλει καὶ τὴν ζωὴν του ἀκόμη νὰ συ-
νεισφέρει εἰς τὴν διαφύλαξιν τῶν ὑπὲρ ὧν ἐτάχθη.
- ι) Καθήκον τοῦ δικηγόρου εἶναι, μετὰ ἄλλων, καὶ ἡ
ὑπεράσπισις τῶν θεμελιωδῶν ἀνθρωπίνων δικαιο-
μάτων καὶ ἡ καταγγελία τῆς παραβιάσεως αὐτῶν
καὶ τοῦ δημοκρατικοῦ ἡμῶν πολιτεύματος ὅθεν-
δήποτε προερχομένη.

ΓΙΑ ΤΟΝ ΔΑΣΚΑΛΟ

Δημήτρης Α. Νεμέτης
Δικηγόρος Θεσσαλονίκης

*Οι άνθρωποι ζουν
όσο τους θυμόμαστε...*

Δεν χρειάζεται να προσθέσω τίποτε στα όσα ειπώθηκαν, γράφηκαν και κυρίως στα όσα αισθανθήκαμε όλοι εμείς που γνωρίσαμε το μεγάλο δάσκαλο Γιάννη Μανωλεδάκη.

Απλά θέλω να καταθέσω την προσωπική μου άποψη-εμπειρία για τον άνθρωπο αυτόν, που είχα την καλή τύχη να τον έχω καθηγητή στη Νομική σχολή. Από εκεί και πέρα παρακολουθούσα το επιστημονικό έργο του και επεδίωκα όσες φορές συντόνιζε επιστημονικές εκδηλώσεις ή και ήταν ο ίδιος ομιλητής να πηγαίνω. Πάντα κερδισμένος έφευγες από εκεί.

Θυμάμαι μερικές φορές έτυχε να τον παρακολουθήσω σε κάποιες εκπομπές στην τηλεόραση, όπου μίλησε για θέματα της νομικής επικαιρότητας. Όχι περί παντός επιστητού, όπως οι περισσότεροι πράττουν δυστυχώς, και γι' αυτό οι νοήμονες -έστω και ελάχιστα σεβόμενοι τον εαυτό τους- έχουν σταματήσει προ πολλού να παρακολουθούν τηλεόραση.

Αλήθεια πόσο απόμακρος έμοιαζε και πόσο κρυστάλλινος ο λόγος του μπροστά σε όλη αυτή τη δυσωδία των ΜΜΕ! Έμοιαζε «σαν ψάρι έξω από τα νερά του». Μάλλον ορθότερα οι άλλοι δίπλα του έμοιαζαν να είναι σε θολά νερά.

Έζησα και εγώ τις ανεπανάληπτες στιγμές όταν κρεμόμασταν σαν τα τσαμπιά στα περβάζια των παραθύρων σε κατάμεστες αίθουσες της Νομικής σχολής, για να τον ακούσουμε.

Θα δώσω τη δική μου εκδοχή σ' αυτό που όλοι αποκάλεσαν «δάσκαλο», ανατρέχοντας στα φοιτητικά μου χρόνια. Αυτή είναι η στιγμή και ο χρόνος.

Όταν ήμουν στη δευτέρα Λυκείου, ένας καθηγητής μας είπε ότι όλοι μας χωριζόμαστε σε τρεις κατηγορίες. Στην πρώτη υπάγονται οι αμιγώς οπτικοί τύποι, στη δεύτερη οι αμιγώς ακουστικοί και στην τρίτη οι μικτοί τύποι. Πρώτη φορά τότε το άκουσα αυτό.

Διαπίστωσα, λοιπόν, ότι μπορείς –υπερβάλλοντας- να πεις ότι εγώ από την πρώτη στιγμή που υπήρξα μαθητής σε Δημοτικό, στη συνέχεια Γυμνάσιο κ.τ.λ. ήμουν και είμαι αμιγώς και κατά ποσοστό 150%... οπτικός τύπος.

Έχω αδυναμία συγκέντρωσης παρακολούθησης ομιλητή πάνω από 5 το πολύ 15 λεπτών.

Σε όλη μου την πορεία, λοιπόν, ποτέ δεν άκουγα εύκολα, συγκεντρωνόμουν με το ζόρι στις προφορικές παραδόσεις καθηγητών και δασκάλων, έβαζα στοίχημα με τον εαυτό μου ότι την επόμενη φορά θα σπάσω ατομικό ρεκόρ συγκέντρωσης και θα φθάσω τα 16 λεπτά, τα οποία ποτέ δεν έφθασα. Μάλιστα είχα ένα χρονογράφο ρολόι και έβαζα σημάσεις, αλλά ποτέ δεν έφτασα πέρα από τα 15 λεπτά. Ήθελα να βλέπω το βιβλίο, ήθελα να διαβάζω εγώ και όχι να μου το λέει άλλος. Γι αυτό ακόμη και σήμερα θέλω να κρατάω την εφημερίδα, το περιοδικό, δεν μπορώ να εξαρτιέμαι από τα υβρίδια των p/c και ηλεκτρονικών βιβλίων. Δεν μπορώ να τα συνηθίσω.

Στα Νεοελληνικά τότε, ποτέ δεν μετείχα σε προφορικά και αναλύσεις κειμένων. Τον βαθμό μου τον έπαιρνα πάντα από την έκθεση που έγραφα.

Αυτό όλο συνέβαινε ώσπου... ώσπου στο τρίτο έτος Νομικής παρακολούθησα το πρώτο μάθημα από τον δάσκαλο.

Ξεπέρασα όχι μόνο το 15λεπτο ρεκόρ μου συγκέντρωσης, αλλά συμπλήρωσα και τα 45 λεπτά που κράτησε η ώρα παράδοσης. Όταν το συνειδητοποίησα, μου φάνηκε ότι έκανα λάθος, ότι κράτησε η ώρα 15 λεπτά, ότι ήταν η εξαίρεση του κανόνα και φυσικά περίμενα με αγωνία την επόμενη φορά, αν θα συμβεί το ίδιο. «Αποκλείεται!» είπα.

Όπως κατανοείτε, αυτό συνέβη και την επόμενη και τη μεθεπόμενη και σε όλες τις επόμενες φορές που παρακολούθησα τον δάσκαλο.

Για μένα, λοιπόν, ήταν ο μοναδικός άνθρωπος που κατάφερε από 150% οπτικό τύπο να με μετατρέψει σε 150% ακουστικό τύπο.

Αυτό σημαίνει να είσαι δάσκαλος πραγματι-

κός, αυτό που απλά όλοι λέμε «τι μεταδοτικότητα έχει αυτός;»

Ήταν σαν να είχα ένα βιβλίο και να το διάβαζα. Ακριβώς αυτό. Μια ψευδαίσθηση οπτικής παρακολούθησης βιβλίου γραπτού κειμένου, που ήταν όμως ακουστική.

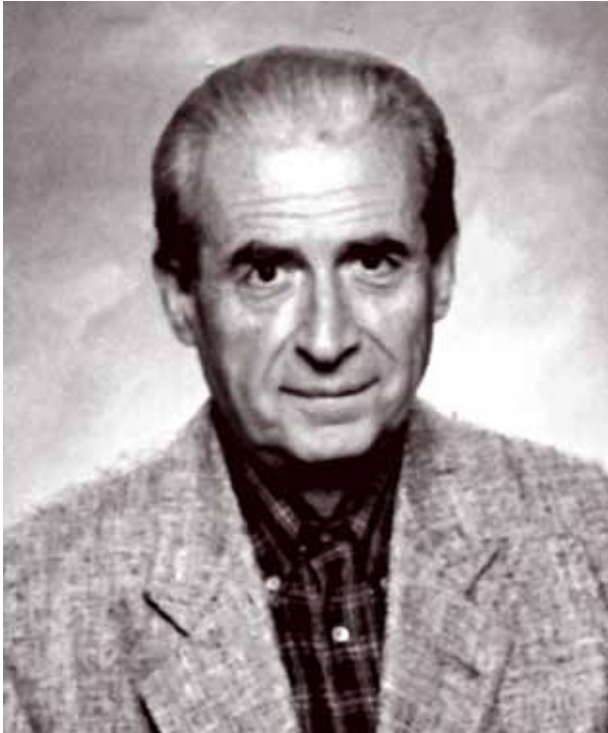
Εγώ ακόμη και σήμερα νιώθω, όταν φέρνω στη μνήμη μου και τα φοιτητικά χρόνια, αλλά και όλες τις φορές που τον ακούω να μιλάει, σαν να είμαι σε ένα πολύ όμορφο ορεινό χωριό και μέσα στη φύση είναι μια πηγή που τρέχει πεντακάθαρο κρυστάλλινο νερό. Έτσι «έτρεχαν» οι λέξεις, οι φράσεις και οι απόψεις του. Γι' αυτό όλοι μιλούν για δυσαναπλήρωτο κενό. Γιατί εδώ και χρόνια από παντού έχει χαθεί αυτός ο κρυστάλλινος λόγος, αυτή η θαρραλέα διατύπωση άποψης και τεκμηριωμένης όμως. Έχει επικρατήσει ο δίσημος, ασαφής, σιχαμερός, αποστεωμένος, ξύλινος, πολιτικός λόγος, ακόμη και στις διαπροσωπικές μας σχέσεις. Έτσι είναι οι καιροί. Και να θέλεις να πράξεις ή να μιλήσεις αλλιώς, δεν έχεις πλέον πρότυπα να μάθεις και να ακολουθήσεις. «Καλημέρα» λες και ο άλλος σε κοιτάει με καχυποψία. Σου λέει «κάτι θα μου ζητήσει αυτός για να λέει καλημέρα». «Η καλημέρα είναι του θεού» κατά το γνωστό ρητό, έχει προ πολλού χαθεί από τις ζωές μας. Κλείνουμε την παρένθεση.

Αυτό που είχε ο εκλιπών δάσκαλος, πιστεύω, ότι ήταν ένα σπάνιο έμφυτο ταλέντο, γιατί μετά από 14 ολόκληρα χρόνια μαθητικής παρακολούθησης με καθήλωσε και με έβαλε να «διαβάζω» τις λέξεις που εκφωνούσε και χάνονται στον αέρα, σαν να είχα βιβλίο μπροστά μου. Βοηθούσε βέβαια σε όλο αυτό και ο τόνος φωνής που είχε. Σημαντικός παράγοντας.

Ήταν το έμφυτο που ίσως καλλιέργησε περαιτέρω με την εμπειρία που αποκτούσε, αλλά πιστεύω ότι είχε αυτό που λέμε καμιά φορά για κάποιους σε άλλους χώρους, ότι αυτός ήταν γεννημένος να γίνει εκείνο, να γίνει το άλλο.

Ο Μανωλεδάκης, λοιπόν, ήταν γεννημένος να γίνει Δάσκαλος.

Καταλήγω, μετά από όλα αυτά, ότι εκείνος που πετυχαίνει στη ζωή πιο εύκολα είναι ο ακουστικός τύπος, διότι κερδίζει χρόνο πολύ και όποιος μαθαίνει να ακούει περισσότερο και να μιλάει λιγότερο είναι εν γένει κερδισμένος, με την καλή έννοια.

*Κέρδιζε το σεβασμό σου αμέσως.
Μονόδρομος ήταν αυτό.*

Εμένα ένας άνθρωπος μου έτυχε στη ζωή από τους δασκάλους μου και μου άλλαξε την οπτική μου και ό,τι εν συνεχεία πέτυχα το οφείλω σε αυτόν.

Ευτυχώς πολλά χρόνια πριν μπόρεσα από κοντά να του εκφράσω το προσωπικό μου «ευχαριστώ».

Μετά, και παράλληλα με αυτόν, τελείωσε και η παρένθεση της πετυχημένης μετάλλαξής μου.

Παρέμεινα πιστός στη οπτική μου θέση, την οποία ακόμη και σήμερα διατηρώ.

Θέλω επίσης να προσθέσω δυο λόγια για την προσωπικότητά του. Όλοι, πιστεύω, για τον συγκεκριμένο άνδρα μίλησαν από καρδιάς και καθόλου προσποιητά, με καμιά δόση υπερβολής, γιατί δεν μπορούσε να γίνει και διαφορετικά, γιατί είτε τον γνώριζες από κοντά ή από μακριά, τα ίδια συναισθήματα έτρεφες. Κέρδιζε το σεβασμό σου αμέσως. Μονόδρομος ήταν αυτό. Άλλο ένα μαγικό, θα το χαρακτήριζα, του δασκάλου.

Διάβασα ένα μικρό εγχειρίδιο, «Νίτσε, 99 Μαθήματα Καθημερινής Φιλοσοφίας». Πολύ καλό βιβλιαράκι και πολύ χρήσιμο για την καθημερινότητα.

Σε ένα από τα αποφθέγματα αναφέρεται: «Οι μεγαλύτερες επιτυχίες δεν είναι αυτές που κάνουν τον μεγαλύτερο θόρυβο, αλλά οι ώρες μας οι πιο σιωπηλές».

Πιστεύω ότι και για τον δάσκαλο αυτή ήταν

ακόμη μια τεράστια ειδοποιός διαφορά.

Άφησε το έργο του και την ήρεμη, μα πάρα πολύ μεγάλη, δύναμη του μυαλού που είχε να μιλήσει γι' αυτόν.

Ο άνθρωποι έχουμε, λέει, μεγάλη δυσκολία να ζούμε «έξω από το θόρυβο των λέξεων».

Ο δάσκαλος το κατάφερε απόλυτα αυτό.

Και σαν εικόνα κρατάω ακόμη το πρόσωπό του, όταν σε ώρες παράδοσης κάποιος συμφοιτητής, είτε ήθελε να εντυπωσιάσει με ακατανόητα λεκτικά σχήματα, είτε έλεγε απλώς μια «αρλούμπα».

Ο δάσκαλος τότε έσκυβε για λίγο το κεφάλι ανεπαίσθητα, έκανε μια χαρακτηριστική κίνηση που είχα διακρίνει (καθότι οπτικός τύπος) στα χείλη του, κάτι σαν «κλειστό χαμόγελο» (κατανόησης, την είχα ονομάσει), κοιτούσε με ολύμπια ηρεμία και με πατρικότητα τον συμφοιτητή στα μάτια και τον αντιμετώπιζε σαν ίσο συνομιλητή, για να του δώσει με την απaráμιλλη ευγένειά του να καταλάβει τι είχε πει, αποκαλώντας τον στην αρχή της φράσης «συνάδελφε»...

Αυτό ήθελε περίσσευμα ψυχής, ήθελε υπομονή και πολύ ανθρώπινη θεώρηση των πραγμάτων. Και μάλιστα όλο αυτό δεν ήταν καθόλου προσποιητό.

Σε αυτές τις στιγμές πιστεύω ξεχωρίζουν οι ΔΑΣΚΑΛΟΙ από τους δασκάλους.

Το κενό που άφησε, πανθολογουμένως από αυτά που δεν αναπληρώνονται εύκολα.

Εύχομαι οι επόμενες γενιές φοιτητών να συναντήσουν στα πανεπιστήμια τέτοιους δασκάλους σας τον ΔΑΣΚΑΛΟ που εμείς ήμασταν τυχεροί να έχουμε το 1980 και 1981 στην Νομική σχολή της Θεσσαλονίκης και είναι βέβαιο ότι ζει πάντα στη σκέψη μας την ανθρώπινη, την καθημερινή και, φυσικά, στη νομική.

ΠΑΝΤΑ ΕΙΧΕ ΤΗ ΔΥΝΑΜΗ ΝΑ ΣΕ ΚΟΙΤΑ ΣΤΑ ΜΑΤΙΑ: ΓΙΑΝΝΗΣ ΤΡΙΑΡΧΟΥ

62

Κώστας Γ. Χορομίδης

Δικηγόρος, πρώην Αντιπρόεδρος Δ.Σ.Θ.

Ισκούμενοι δικηγόροι, το Νοέμβριο του 1954, δίναμε εξετάσεις με τον Γιάννη Τριάρχου, για την άδεια δικηγόρου, στον Άρειο Πάγο. Ίσχυε το σύστημα του *numerus clausus*, πέντε (5) οι θέσεις νέων δικηγόρων για το Πρωτοδικείο Θεσσαλονίκης. Ήμασταν είκοσι επτά (27) υποψήφιοι, μετά τις γραπτές εξετάσεις μείναμε είκοσι δύο (22) στις προφορικές. Πετύχαμε και οι δυο μας.

Διατρέξαμε, από τότε μαζί, δεκάδες χρόνια στη δικηγορία. Φίλοι στενοί και συμπλέοντες στα πολιτικά-ιδεολογικά και συνδικαλιστικά μας ενδιαφέροντα. Αρκετές και συχνές ήταν και οι διαφωνίες μας. Νομιμοποιούμαι, με μεγάλη εκτίμηση και σεβασμό, να γράψω για τη ζωή του φίλου μου Γιάννη.

ΙΈντονα τα πολιτικά του ενδιαφέροντα. Από φοιτητής Νομικής (το 1943) δεν έπαψε να έχει κομματική ένταξη στην αριστερά. Στο Κ.Κ.Ε. Αν και αυτό συνέπεσε με το τραγικό οικογενειακό γεγονός, το θάνατο (δολοφονία) του πατέρα του από αριστερούς, γεγονός που όλη του τη ζωή τον βασάνιζε ψυχικά, χωρίς να το δείχνει (βλ. Γιάννη Τριάρχου «Κατάθεση»).

Ενεργό στέλεχος της ΕΠΟΝ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, θα αναπτύξει έντονη φοιτητική δράση στην Κατοχή. Την περίοδο του εμφυλίου πολέμου για την παράνομη δράση του θα καταδικασθεί από το Έκτακτο Στρατοδικείο Θεσσαλονίκης, το 1947, σε θάνατο, με ψήφους τρεις (3)

κατά δύο (2). Από τους δεκάδες καταδικασμένους, δισ, τρις και τετράκις, σε θάνατο, με την ίδια απόφαση του Στρατοδικείου, θα εκτελεστούν οι δεκαεννιά (19).

Γράφει στην «Κατάθεση»:

Όταν ο Γραμματέας του Στρατοδικείου τελείωσε την ανάγνωση της απόφασης, ήρθε η στιγμή της δικής μας απάντησης. Πρώτα ακούσθηκε η φωνή «Ζήτω ο Ελληνικός λαός. Ζήτω η Δημοκρατία». Αφού με ζωντανή φωνή, μαζί και με συγκίνηση, ψάλαμε τον εθνικό ύμνο, ακολούθησε χορός, με τραγούδια της Εθνικής Αντίστασης, όπως:

«Επάνω στα ψηλά βουνά, αντάρτες Επονίτες παλεύουν για τη λευτεριά, χτυπώντας τους φασίστες...».

Φυλακίζεται στις φυλακές Κέρκυρας (απάνθρωπες). Διηγούταν, συχνά, στιγμές από τη ζωή του στην Εθνική Αντίσταση, στη φυλακή, διηγήσεις για δραματικά ξενύχτια, συντροφεύοντας την τελευταία νύχτα μελλοθάνατου συναγωνιστή του, τις προσπάθειες Βαρυποινιτών να βελτιώσουν τις συνθήκες στους υγρούς τάφους της φυλακής. Έκδηλα αισθήματα ανθρωπιάς, κατανόησης. Θα περάσει, στη συνέχεια, από το νέο «Παρθενώνα» της Ελλάδας, τη Μακρόνησο, και θα αποφυλακισθεί το 1951 με τα μέτρα ειρήνευσης.

Πάντοτε είχε το πολιτικό θάρρος της κομματικής ένταξης και ήταν άψογος στις κομματικές του υποχρεώσεις, τιμώμενος πάντα απ' όλους, ανε-

ξάρτητα σε ποιο κόμμα ανήκαν, για το ήθος και τη συμπεριφορά του.

Ο θάνατός του θα τον βρει κομματικά ενταγμένο στη ΔΗΜ.ΑΡ.

III Εκλέχθηκε πολλά χρόνια στη Διοίκηση του Δικηγορικού Συλλόγου Θεσσαλονίκης. Είχε εκλεγεί σύμβουλος πριν τη Χούντα, με πρόεδρο τον Γ. Βιδάλη, σύμβουλο που καθαίρεσε η Χούντα. Μετά την πτώση της χούντας, στις πρώτες εκλογές το 1975, εκλέχθηκε Α΄ Αντιπρόεδρος του Διοικητικού Συμβουλίου. Η συμμετοχή του ήταν ενεργή στη διοίκηση του Συλλόγου και στις Συντονιστικές Επιτροπές των Δικηγορικών Συλλόγων της χώρας.

Υπήρξε υποψήφιος πρόεδρος στις εκλογές του Δικηγορικού Συλλόγου Θεσσαλονίκης, το Μάρτιο του 1981. Αντίπαλος ο «ακτύπητος» Χρήστος Κολοκοτρώνης, που με δημοκρατικές, ελεύθερες εκλογές συνέτριψε τους κάθε φορά αντιπάλους του. Τα αίτια δεν είναι του παρόντος. Άλλωστε, κι εγώ ήμουν αντίπαλός του.

Ο Γιάννης, για χρόνια, παρών στα συνδικαλιστικά, δικηγορικά του ενδιαφέροντα, στήριζε με πολλά κείμενά του την εφημερίδα «Δημοκρατικός Δικηγόρος».

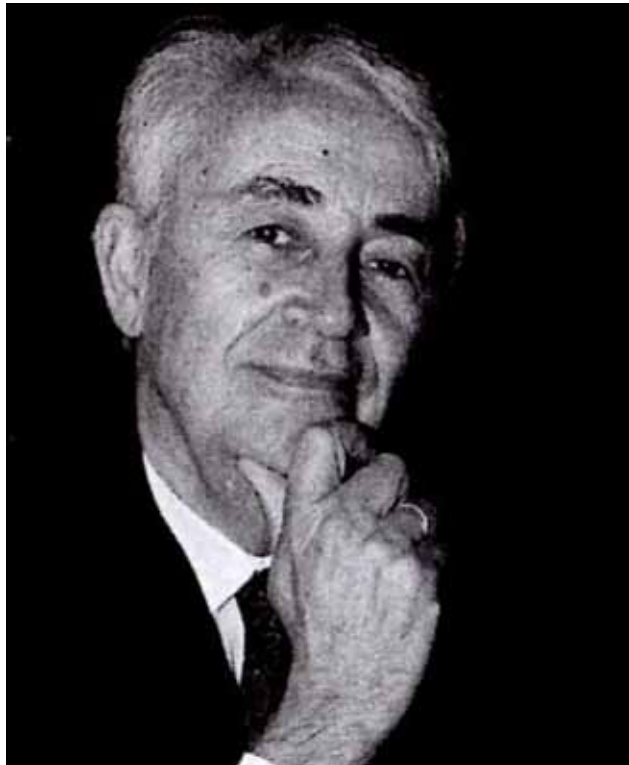
Τα γραπτά του τα διέκρινε η έντιμη, η ορθή θέση και η θαρραλέα κριτική. Ο γραπτός του λόγος, αριστερός, ήταν αυστηρός, «έκοβε σαν το νυστέρι του χειρουργού», για να αποκαλύψει το σάπιο, το ξεπερασμένο, να δείξει το αναγκαίο και δυνατό, χωρίς βερμαλισμούς και υπερβολές.

IV Πάντοτε μελετημένος και προσεκτικός, άσκησε γενική δικηγορία, με ευπρέπεια, ήθος, μαχητικότητα και περισσή δικηγορική δεοντολογία. Σεβάστηκε τους εντολείς του και εκτιμήθηκε από αυτούς.

Οι προτάσεις του ουσιαστικές, προσδιόριζαν το πραγματικό μέρος της διαφοράς και το υπέβαλαν στους νομικούς κανόνες, τοποθετώντας, με πειστικότητα, την υποστηριζόμενη άποψή του.

Στα γραπτά του, όπως στον προφορικό του λόγο, με σεβασμό προς το δικαστήριο, ευπρεπής, αλλά κι όπου άρμοζε με λεπτό χιούμορ, υπερασπιζόταν το δίκαιο στην ευρύτερη έννοιά του. Γράφει στην «Κατάθεση»:

Από τα πρώτα χρόνια της 46χρονης δικηγορίας,

χωρίς να αγνώ τον κανόνα του «νομίμου», έδινά πάντοτε προτεραιότητα στο Δίκαιο και το Ηθικό.

Αξίωμα δεοντολογικό, για τον ευπρεπή δικηγόρο, που το έχει απορρίψει στα αζήτητα η δύσκολη σημερινή δικηγορική πραγματικότητα.

Ο δικηγορικός επαγγελματικός πληθωρισμός, με συνέπεια την ακόμη και αθέμιτη ανταγωνιστικότητα για την επιβίωση, έχει ξεθωριάσει αρχές, για τις οποίες ο Γιάννης Τριάρχου αγωνίσθηκε ως συνδικαλιστής, ως μέλος της Διοίκησης του Συλλόγου και στα πειθαρχικά συμβούλια.

Ιδιαίτερα βοήθησε αγωνιστές της αριστεράς, της Εθνικής Αντίστασης, στα νομικά τους προβλήματα ή τις δικαστικές τους διώξεις, υπερασπιζοντάς τους δωρεάν στις δικαστικές τους εμπλοκές και παρέχοντάς τους τις αναγκαίες νομικές εξυπηρετήσεις.

Η δικαστική καθημερινότητα του Γιάννη Τριάρχου με τους συναδέλφους του είχε σπάνια χαρακτηριστικά. Προσιτός, χαμογελαστός, άνθρωπος χαμηλών τόνων, είχε άριστες προσωπικές σχέσεις με τους συναδέλφους του, ανεξάρτητα από πολιτικές ή συνδικαλιστικές ή δικαστικές αντιπαράθεσεις. Ήταν αγαπητός ως άνθρωπος, ως συνάδελφος, αλλά και ως αντίδικος συνάδελφος.

Ως συνταξιούχος δεν έπαυσε να δείχνει ενδιαφέρον για τα προβλήματα της δικηγορίας.

V Η κοινωνική του ζωή και δράση υπήρξε πολυσχιδής και υπεύθυνη. Όπου μετείχε εκτιμήθηκε και τιμήθηκε για τη συμπεριφορά του.

Ήταν μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου, ιδρυτικό μέλος της Ε.Α.Ρ., πρόεδρος του Σωματείου Λιβαδιωτών «Γιωργάκης Ολύμπιος», στη διοικούσα επιτροπή του παιδικού χωριού SOS Ελλάδας.

Υπήρξε αρκετές φορές υποψήφιος στις βουλευτικές εκλογές. Εκλέχθηκε διαμερισματικός σύμβουλος, στο πρώτο διαμέρισμα του Δήμου Θεσσαλονίκης. Μέλος πολλών διοικητικών συμβουλίων κοινωνικών σωματείων, με πάντοτε ενεργό συμμετοχή, π.χ. μέλος πιτροπής δεοντολογίας στο ραδιοσταθμό «Ένατο Κύμα». Πρόεδρος για τέσσερεις (4) θητείες του Συλλόγου Λιβαδιωτών Θεσσαλονίκης, με απέραντη αγάπη για το Λιβάδι, το οποίο τον τίμησε σε ειδική τελετή, ανακηρύσσοντάς τον Επίτιμο Δημότη Λιβαδιού. Εκεί ζήτησε να ταφεί, «παραγγέλλοντας» τη Θέμιδα,

*Ανήσυχος, ενεργός ποδίτης.
Πρόθυμος πάντα συζητητής.
Συχνά τα πηγαδάκια γύρω του.
Με σκέψεις και λόγια σημαντικά,
κριτικά της πάντα ενδιαφέρουσας
καθημερινότητας, με κατανόηση
των διαφορετικών απόψεων*

τη Λία και τη Ρίκα «Να αγαπάτε το Λιβάδι».

Τιμήθηκε από την ισραηλιτική κοινότητα και από τη Νομαρχία Θεσσαλονίκης.

Ανήσυχος, ενεργός πολίτης. Πρόθυμος πάντα συζητητής. Συχνά τα πηγαδάκια γύρω του. Με σκέψεις και λόγια σημαντικά, κριτικά της πάντα ενδιαφέρουσας καθημερινότητας, με κατανόηση των διαφορετικών απόψεων. Και ο Γιάννης, μέσα στην κομματική του γραμμή, χωρίς δογματισμούς, με το θάρρος της γνώμης του. Χαιρόταν τον αντίλογο. Διάβαζε κάθε μέρα πολλές εφημερίδες. Ενήμερος πάντα σ' όλα, πολιτικά, κοινωνικά, αθλητικά.

Σαν καταστάλαγμα των αγώνων της ζωής του, γράφει απογοητευμένος στην «Κατάθεση»:

Ο σοσιαλισμός με τη μορφή που εφαρμόστηκε έστειλε πάλι την Ελπίδα στο δρόμο του Σίσυφου.

Έζησε με λογική ευμάρεια την οικογένειά του, σπούδασε τις κόρες του. Δημιούργησε μία αξιολάτρευτη οικογένεια με το γάμο του με τη Θέμιδα Λαζαρίδη, πάντα και αυτή εργαζόμενη. Απόκτησαν δύο κόρες, τη Λία και τη Ρίκα, που σπούδασαν και δημιούργησαν θαυμαστές οικογένειες, με αξιόλογους νέους ανθρώπους, απόκτησαν τέσσερα σπουδαία εγγόνια, που τα λάτρευε και τον λάτρευαν. Πολλοί θα ζήλευαν τις στιγμές χαράς του παππού Γιάννη και την ανθρώπινη, ζεστή, φιλική σχέση με τα εγγόνια του.

Δεν σε στεναχωρούσε για τα προβλήματά του, κι ας ήταν πολλά και σοβαρά της υγείας του τα τελευταία χρόνια. Με την καθημερινή υπερπροσασία που του παρείχε η ακούραστη γυναίκα του, η πολυαγαπημένη του Θέμιδα, ξαναζωντάνεψε τρεις φορές. Για να σου απαντήσει, με το γνωστό του χιούμορ «Τον πάτσα και πάλι τον Χάρο...».

Ζήσης Στ. Κωνσταντίνου

Δικηγορικό Γραφείο Ζήσης Στ. Κωνσταντίνου & Συνεργάτες
Μυστρά 3-114, Αθήνα

ΚΥΡΙΑ Γιάννα Γεωγ. Παναγοπούλου - Μπέκα
Δικηγόρο - Α' Αντιπρόεδρο Δ.Σ.Θ.
ΘΕΜΑ: ΕΝΩΠΙΟΝ

Φίλη κ. Συνάδελφε,

Έλαβα σχετικώς προσφάτως γνώση της, με τον παραπάνω τίτλο, περιοδικής εκδόσεως του Δικηγορικού Συλλόγου Θεσσαλονίκης, της οποίας έχετε τη διεύθυνση και το συντονισμό ύλης. Παρακάλεσα να μου στέλνεται το εν λόγω περιοδικό, φαίνεται δε πως η παράκλησή μου έγινε δεκτή. Ευχαριστώ, λοιπόν, όλους σας για την αποδοχή της παρακλήσεώς μου.

Αφορμή για την αποστολή της παρούσας ήταν το τεύχος 69 (Απρίλιος- Ιούνιος 2013), που μόλις έλαβα και που αποτελεί αφιέρωμα στις Σχέσεις Δικαστικών Λειτουργών και Δικηγόρων: Η οργάνωση της αρμονικής συνύπαρξης ως προϋπόθεση για την καλύτερη απονομή της Δικαιοσύνης.

Σας παρακαλώ, για την ιδέα και την εκτέλεση, να δεχθείτε τα θερμά μου συγχαρητήρια, τα οποία και να διαβιβάσετε σε όλους τους συντελεστές του θαυμασίου αυτού αφιερώματος. Ιδιαιτέρως σεις και για την εισήγησή σας, που, με τον τίτλο Αρχές που διέπουν τη δεοντολογία των δυο λειτουργημάτων. Η προοπτική κοινού κώδικα (σελ. 10επ.), καθώς επίσης και για το εισαγωγικό

του τεύχους σημειώμά σας στη σελ. 1.

Ανάλογα ισχύουν και για το αφιέρωμα με τίτλο Απόψεις για την προσεχή αναθεώρηση του Συντάγματος, που, όπως βλέπω προαναγγέλλεται για το επόμενο τεύχος.

Μπράβο σας και πάλι για την καινούργια ιδέα και εκτέλεση, που ανυπομονώ να διαβάσω.

Τα δέοντα στον κ. Πρόεδρο του Δ.Σ.Θ., όλα τα μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου, καθώς επίσης και στους, κατά την ταυτότητα του περιοδικού, συντελεστές του και συνεργάτες σας. Να είστε όλοι πάντα καλά.

Από το περιοδικό έλαβα γνώση των ημερίδων της 24/04/2013 και της Αν μπορούσα να έχω λάβει γνώση νωρίτερα, ασφαλώς θα προσπαθούσα να τις παρακολουθήσω, ενόψει του τεραστίου, θεωρητικού και πρακτικού, ενδιαφέροντός των, όπως ορθότατα επισημαίνει, για την πρώτη τούτων, ο Πρόεδρος του Συλλόγου κ. Νικόλαος Βαλεργάκης, ο οποίος, παραλλήλως, εκφράζει το (δυστυχώς δίκαιο!) παράπονό του για το ολιγάριθμο, δυστυχώς, ακροατήριο, που παρακολούθησε την εν λόγω εκδήλωση.

Να είστε πάντα καλά.

Με εκτίμηση και συναδελφικούς χαιρετισμούς

Κωνσταντίνος Νικάκος

Τέως δικηγόρος

Περιοδικό του Δ.Σ.Θ. «Ενώπιον»

Σχετικά με το άρθρο του συναδέλφου κ. Νίκου Αγγέλη που δημοσιεύθηκε στο προηγούμενο τεύχος του «Ενώπιον» με τίτλο «In Memoriam», του οποίου έλαβα γνώση προσφάτως, επισημαίνω τα ακόλουθα:

Καταρχήν θεωρώ ότι ο αγαπητός συνάδελφος δεν έπρεπε να αναφέρει το όνομά μου, αφού δεν έπραξα τίποτα περισσότερο από όσα θα έπραττε στη θέση μου κάθε συνάδελφος.

Είναι αλήθεια ότι φρόντισα για την κηδεία, μνημόσυνο, ταφικό μνημείο κ.τ.λ. της αδοκίτης θανούσας εν ενεργεία συναδέλφου Ολυμπίας Παπαπαναγιώτου, και ότι εξ ιδίων πλήρως όλες τις σχετικές δαπάνες. Όμως στη συνέχεια, μετά από σχετική αίτησή μου, ο Δ.Σ.Θ. μου κατέβαλλε τις δαπάνες αυτές.

Με εξαιρετική τιμή

ΕΠΓΡΑΦΕΣ - ΠΡΟΑΓΩΓΕΣ - ΜΕΤΑΘΕΣΕΙΣ - ΔΙΑΓΡΑΦΕΣ ΔΙΚΗΓΟΡΩΝ

Ιούλιος - Σεπτέμβριος 2013

66

Εγγραφές Νέων Δικηγόρων

1. Αγγελάρας Δημήτριος
2. Αλεξίου Δημοσθένης
3. Αποστόλου Δήμητρα
4. Ατσαλή Ελένη
5. Βασιλειάδου Αθηνά-Μαρία
6. Βουλκίδης Τηλέμαχος
7. Γαβριλίδου Χρυσούλα
8. Γερασπούλου Μαρία - Ευφραιμία
9. Γεωργιάδης Γεώργιος - Αλέξανδρος
10. Γιαλίδη Ευαγγελία
11. Γιαντσίδου Χριστίνα-Φωτεινή
12. Γκιουλαμέτη Μόνικα
13. Γκουτνάς Αθανάσιος
14. Δαγγίλα Αντωνία
15. Δαγκλή Ελένη
16. Δημητριάδου Ευαγγελία
17. Δούκα Κλειώ
18. Ελευθεριάδου Πασχαλίτσα
19. Ευαγγελοπούλου Ευρυδίκη
20. Ζαχαρή Αγάπη
21. Ζαχαριάδου Ηλιάνα
22. Ζάχου Μαλαματή
23. Ζεμπίλης Σπυρίδων
24. Ηλιόπουλος Γεώργιος
25. Θεοχαρίδου Δήμητρα
26. Ιωαννίδου Θεοδώρα-Μαρία
27. Καλογήρου Χρυσούλα
28. Καλουμά Ευαγγελία
29. Κανόγλου Ιωάννα
30. Καπιτσίνη Αικατερίνη
31. Καρανταγλη Κωνσταντίνα
32. Καρέλη Παρασκευή
33. Καψάλας Χρήστος
34. Κουλογιάννης Κωνσταντίνος
35. Κωνσταντινίδου Δήμητρα
36. Λαζαρίνη Μαρία-Άννα

37. Λαϊτσου Μαργαρίτα
38. Λαμπριανίδου Αγγελική
39. Λίμα Δάφνη
40. Μακρόγλου Ευκλείδης
41. Μητσογιάννης Δημήτριος
42. Μιχαηλίδου Ασημίνα
43. Μιχοπούλου Μαρία
44. Μπατσεβάνης Ανδρέας
45. Μυλωνά Χρυσούλα
46. Μυστρίδου Ευδοκία
47. Παγώνη Ελευθερία
48. Παντελίδου Μάρθα
49. Παπαδάκη Βασιλική-Αποστολία
50. Παπαδημητρίου Κωνσταντίνος
51. Παπαδοπούλου Ευαγγελία
52. Παπαδοπούλου Αναστασία-Μαρία
53. Παπαζάκα Άννα
54. Παπασταύρος Βασίλειος
55. Πέικος Γεώργιος
56. Περβίζου Βικτωρία
57. Πλουσίου Όλγα-Βασιλική
58. Πνευματικάκη Μαρία
59. Προμπονάς Ιωάννης
60. Ραχμάνη Δήμητρα
61. Σαρπότα Ιφιγένεια
62. Σαχουλίδου Αθηνά
63. Σιάμνου Ελπίδα
64. Σκεύα Αναστασία
65. Σταυρίδου Ευαγγελία
66. Στεργιούλα Αγγελική
67. Σωτηριάδου Φανή
68. Τέχου Χριστίνα
69. Τζανετάκη Μαρίνα-Δανάη
70. Τραχανά Θεοδώρα
71. Τσαγκαλίδου Χάιδω
72. Τσαλίδης Αντώνιος
73. Τσαραμανίδου Μαργαρίτα
74. Τσιλιγκαρίδης Γρηγόριος

75. Φασφαλής Γεώργιος
76. Φράγκου Ελένη
77. Φυτιλή Ελισσάβετ
78. Χαδιού Βαΐα
79. Χαραλαμπίδου Αγγελική
80. Χριστιανοπούλου Λυδία
81. Χριστοφορίδου Στυλιανή

Μεταθέσεις – Προαγωγές

Α. Στο Πρωτοδικείο

1. Αλεξανδροπούλου Καλλιόπη (Πρωτοδικείο Κώ)
2. Γκόγκου Δήμητρα (Πρωτοδικείο Πειραιά)
3. Γρηγορίου Μαρία (Πρωτοδικείο Λάρισας)
4. Διακάκη Στυλιανή (Πρωτοδικείο Ηρακλείου)
5. Μήττα Χρυσούλα (Πρωτοδικείο Κιλκίς)

Β. Στο Εφετείο

1. Βασιλειάδου Ελπίδα-Νικολέτα
2. Γεωργιάδη Βαρβάρα
3. Γκίμπας Ηλίας
4. Δρίτσα Δέσποινα
5. Κατζικός Παναγιώτης
6. Κεσσόπουλος Γιάννης
7. Λουλουδόπουλος Αριστείδης
8. Μαντζαφλήρη Μάρθα-Αγγελική
9. Μασούρη Μαρίνα
10. Παπαγεωργίου Σοφία
11. Παπαϊωάννου Δημήτριος
12. Τερζίδης Χρήστος
13. Τζέκος Θεόδωρος
14. Τούμπας Ιωάννης
15. Τσουβελεκίδης Σπύρος

Γ. Στον Άρειο Πάγο

1. Ζαχόπουλος Αθανάσιος
2. Κεχαΐδου Ελένη
3. Μπτρούδης Γεώργιος
4. Μόκας Αριστείδης
5. Πετρόπουλος Γεώργιος
6. Σταμκόπουλος Ευάγγελος
7. Φίλου Μαρίνα
8. Χριστομάνος Βασίλειος

Άδεια για σπουδές στο εξωτερικό

1. Γιαντσίδου Χριστίνα-Φωτεινή
2. Πνευμονίδης Ηλίας

Διαγραφές**Α. Επειδή απεβίωσε**

1. Λέλλης Ιωάννης
2. Β. Επειδή παραιτήθηκαν
3. Αμπατζής Ευστράτιος
4. Αντωνακούδη Σταματία
5. Ασδέρης Δημήτριος
6. Βακάλη Νάζλα-Βικτωρία
7. Γεροβασίλη Αφροδίτη
8. Γεώργαρου Ελένη
9. Γρηγοριάδου Ελένη
10. Κοκκαλίδου Δόμνα
11. Κοντίδου Ξανθίππη
12. Κοτζάμπαση Αθηνά
13. Κωνσταντινίδης Κωνσταντίνος
14. Κωτούλα Μαρία
15. Μπάδη Καλλιόπη
16. Μπαλκίζας Νικόλαος
17. Μπογιάνου Ηλιάννα
18. Μποροβίτσκοβα Λουτσία
19. Ντάμπαλη Ελένη
20. Οργαντζή Αικατερίνα
21. Παππά Μαριάνθη
22. Ποϊριατζίδου Ελευθερία
23. Πουρνάρα Μαρία

24. Σαάπογλου Χρυσούλα
25. Σαρβάνη Δήμητρα
26. Σερίδου Αικατερίνη
27. Σιούλα Βασιλική
28. Σκάρα Θεοδώρα
29. Σλούκα Μαρία
30. Στεργίου Δήμητρα-Μαρία
31. Τσαβλίδου Μαρία
32. Τσιουτάνη Μαρία
33. Τσοτσόλη Δήμητρα
34. Φωτιάδου Ελένη
35. Χρυσουλίδου Πελαγία

Γ. Επειδή διορίστηκαν ως Πάρεδροι Διοικητικού Πρωτοδικείου

1. Αρβανίτη Μυρτώ
2. Ασπράγκαθου Δέσποινα
3. Γεωργιάδου παρθένα
4. Γρηγοριάδου Ναταλία-Ελένη
5. Καζαντζίδου Ερσιλία
6. Καράτσαλου Αναστασία
7. Κατσαβέλη Σοφία
8. Κουφογιαννίδης Βασίλειος
9. Κοφίνης Στέργιος
10. Μαυρομουστάκη Δέσποινα
11. Μήτρακας Αλέξανδρος
12. Μπαϊκούσης Χρήστος
13. Μπατσομήτρου Ανδριανή
14. Παπαγιάννη Ελένη
15. Παπαδοπούλου Μελοπομένη
16. Παπανικολάου Πηνελόπη
17. Στρατάκης Εμμανουήλ
18. Τσιμινάκη Κατερίνα
19. Τσιράκογλου Άννα
20. Χατζής Αλέξανδρος

Δ. Επειδή διορίστηκαν ως Πάρεδροι Εισαγγελίας Πρωτοδικών

21. Βλαχάβα Φλώρα
22. Ζαφειριάδου Όλγα
23. Καριεντίδου Ελένη
24. Κεβοπούλου Άννα
25. Λεβαντή Γεωργία
26. Μελετοπούλου Ευτυχία
27. Μολδοβάνη Στέλλα
28. Νικολάου Αλεξάνδρα
29. Τιάκα Περιστέρα
30. Τσαρνέλη Γαλήνη
31. Χλωπσιτίδου Φωτεινή

Ε. Επειδή διορίστηκαν ως Πάρεδροι Πρωτοδικείου

1. Βεγληρή Χρυσή
2. Γαβρά Γλυκερία
3. Γεωργέλλη Μαρία-Κλεάνθη
4. Γεωργούλα Νικολέτα
5. Γιαγκιώζη Μαρία
6. Δελπανδρέου Άννα
7. Δουλάμη Μαρία
8. Ευθυμιάδου Ειρήνη
9. Ζήση Τρυφωνία
10. Καλούδη Θεοδώρα
11. Καργόπουλος Αλέξανδρος - Ιωάννης
12. Καρυώτη Αντωνία
13. Κιουσεόγλου Ελένη
14. Κρημνιανιώτου Μαρία
15. Μεγαπάνος Γεώργιος
16. Μπέλλου Ευαγγελία
17. Παπαδοπούλου Χαρίκλεια
18. Παπαευθυμίου Ιωάννα
19. Πασάλη Ανδρομάχη
20. Πολυμέρου Άννα
21. Ρίζος Γαβριήλ
22. Σιδηροπούλου Κυριακή
23. Σισμάνη Ειρήνη
24. Σπυρίδου Γαρυφαλλία
25. Στεφανίδου Ελένη

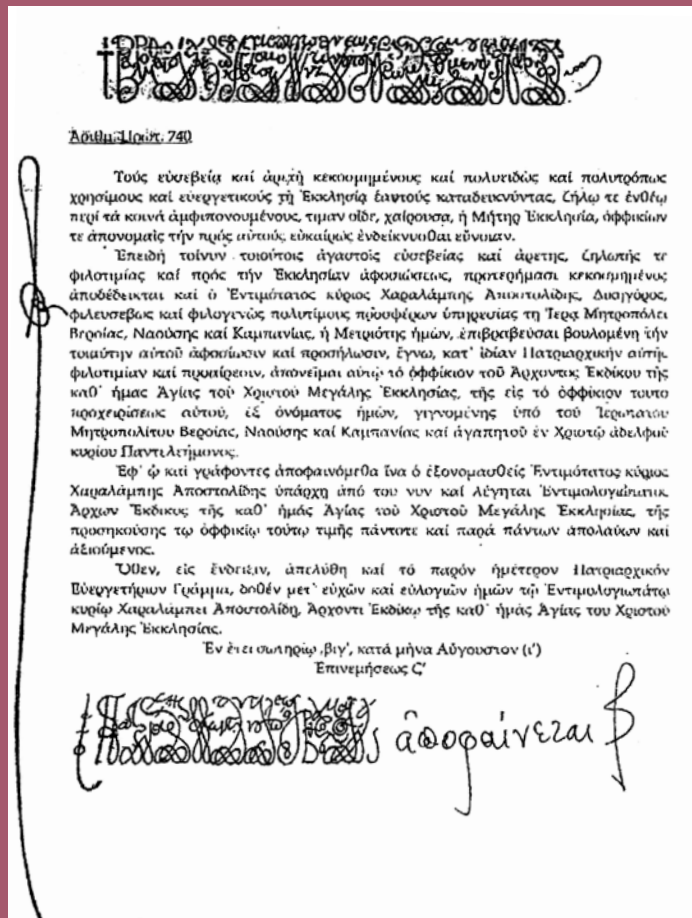
Ο ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗΣ ΑΝΑΚΥΡΗΧΘΗΚΕ ΟΦΦΙΚΙΑΛΟΣ ΤΟΥ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

68

Με το αριθμ. πρωτοκ. 740 Πατριαρχικό Πιττάκιο του Οικουμενικού Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως Βαρθολομαίου ανακυρήχθηκε Οφφικιάλιος του Πατριαρχείου ο συνάδελφος του Δικηγορικού μας συλλόγου κ. Χαράλαμπος Αποστολίδης. Σύμφωνα με την Πατριαρχική απόφαση, του απενεμήθη το οφφίκιο του "Αρχοντος Εκδίκου της Αγίας του Χριστού Μεγάλης Εκκλησίας", οφφίκιο και τίτλος τιμής που δεν αποβαίνει μόνο εις το πρόσωπόν του, αλλά προφανώς και εις τον Δικηγορικών μας σύλλογο, καθώς ένα μέλος του τιμάται με αυτόν τον τίτλο, τον οποίο ελάχιστοι εις την επικράτειαν και ανά τον κόσμο έχουν, ενδεχομένως δε να είναι και ο μοναδικός εν ζωή συνάδελφός μας με τέτοιο οφφίκιο.

■ Η Αυτού Εξοχότης ο Πατριάρχης κ.κ. Βαρθολομαίος απονέμει τον τίτλο στον δικηγόρο Χαράλαμπο Αποστολίδη.

Ο τίτλος του Ἀρχοντος Ἐκδίκου ἐδόθη για πρώτη φορά από τον Αυτοκράτορα Ιουστινιανό, κατά δε την εκκλησιαστική παράδοση μετά την πτώση του Βυζαντίου τα οφφίκια απονέμονται από το Οικουμενικό Πατριαρχείο, εις όσους έχουν προσφέρει υπηρεσίες με αφοσίωση και προσήλωση εις το έργον του. Ο τίτλος του Ἀρχοντος Ἐκδίκου εδίδετο εις τους υπερασπιστές των δικαίων ή εις τους εκδίκης ορμώμενους υπηρέτες της Αγίας και Μεγάλης του Χριστοῦ Εκκλησίας, προς υπεράσπιση των δικαίων, της Ορθοδοξίας και του έθνους.

Ο εν λόγω συνάδελφος εδώ και 25 έτη προσέφερε αόκνης και αμισθῆ υπηρεσίες σε διάφορα μέρη και Μητροπόλεις του Οικουμενικού θρόνου, όπως επί παραδείγματι της Μητροπόλεως Βελγίου, Ολλανδίας και Λουξεμβούργου, Γαλλίας, Προύσης κλπ. Συμμετείχε στη διοργάνωση και την αποστολή αντιπροσωπειών του Οικουμενικού Πατριαρχεί-

ου, όπως αυτή της ιδρύσεως και λειτουργίας Ορθοδόξου Ναού του Αγίου Νικολάου εις την Αβάνα της Κούβας, διεκπεραίωσε θέματα που αφορούσαν το Πατριαρχείο, την εφαρμογή του Νόμου περί αναγνωρίσεως ως ισοτίμου θρησκείας του Ορθοδόξου Δόγματος στην Ευρωπαϊκή Ένωση και ειδικότερα στο Βέλγιο μετά των άλλων εκκλησιών, την συμμετοχή εις τη διοργάνωση (ως Πρόεδρος της Πανελληνίας Ομοσπονδίας Ποντιακών Σωματείων) της πρώτης Πατριαρχικής λειτουργίας μετά από 60 έτη στην Παναγία Σουμελά στην Τραπεζούντα του Πόντου, ως και πολλών άλλων.

Σε τηλεφωνική επαφή που είχαμε μαζί του μας εδήλωσε σεμνά ότι η απόδοση του οφφίκιου αποβαίνει όχι μόνο εις το πρόσωπόν του, αλλά και εις την ευρύτερη ποντιακή οικογένεια και προφανώς εις τον Δικηγορικό Σύλλογο όπου και ανήκει.

Εκπαιδευτικοί Κύκλοι Απριλίου-Μαΐου 2013

ΤΕΛΕΤΗ ΑΠΟΝΟΜΗΣ ΤΙΤΛΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΑΠΟ ΤΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗΣ ΔΙΑΜΕΣΟΛΑΒΗΤΩΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

70

Τρίτη 25 Ιουνίου 2013

■ Ο κ. Νικόλαος Βαλεργάκης, Πρόεδρος του Δ.Σ.Θ., απευθύνει χαιρετισμό.

Τελετή απονομής τίτλων εκπαίδευσης Διαμεσολαβητών του Ινστιτούτου Κατάρτισης Διαμεσολαβητών Θεσσαλονίκης των εκπαιδευτικών κύκλων Απριλίου και Μαΐου 2013 πραγματοποιήθηκε την Τρίτη 25 Ιουνίου 2013 και ώρα 8 μ.μ. στην αίθουσα εκδηλώσεων του Εμπορικού & Βιομηχανικού Επιμελητηρίου Θεσσαλονίκης (Τσιμισκή 29).

Την εκδήλωση χαιρέτισαν ο Πρόεδρος του Ι.Κ.Δ.Θ., κ. Νικόλαος Βαλεργάκης και ο κ. Rahim Shamji, Διευθυντής Εκπαίδευσης & Κατάρτισης ADR Group.

Η εκδήλωση συνέχισε με τη σύντομη εισήγηση του κ. Case Ellis, Προέδρου του INADR με θέμα "Greek Mediator-Global Mediator".

Η τελετή ολοκληρώθηκε με την απονομή των Τίτλων Εκπαίδευσης-Κατάρτισης Διαμεσολαβητών του Ινστιτούτου Κατάρτισης Διαμεσολαβητών Θεσσαλονίκης, καθώς και των αναγνωρισμένων διεθνώς Τίτλων Πιστοποιημένων Διαμεσολαβητών του ADR Group (ADR Group Accredited Mediator Certificate).

■ Εκπαιδευθέντες του Ινστιτούτου με τις εκπαιδύτριες, τον Rahim Shamji, Διευθυντή του ADR Group και τα μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου του Ινστιτούτου Κατάρτισης Διαμεσολαβητών Δημήτρη Μπακατσέλο, Πρόεδρο του ΕΒΕΘ, και Γιάννα Παναγοπούλου, Αντιπρόεδρο του Δ.Σ.Θ.

■ Άποψη από το κοινό της εκδήλωσης.

ΓΝΩΡΙΣΤΕ ΤΗΝ IMMIGRATIO

72

Η επιστημονική ένωση **–Ένωση Νομικών Μεταναστευτικού Δικαίου–** ιδρύθηκε πρόσφατα, με την 1678/2013 απόφαση του Μονομελούς Πρωτοδικείου Θεσσαλονίκης Immigratio. Η Immigratio φιλοδοξεί να αποτελέσει έναν εξειδικευμένο επιστημονικό φορέα, ο οποίος θα λειτουργεί ανεξάρτητα, αποκεντρωμένα και κυρίως δημοκρατικά, με ευρεία βάση λήψης αποφάσεων και διαμόρφωσης θέσεων και προτάσεων για το μεταναστευτικό δίκαιο. Ένα δίκτυο τόσο συνάντησης και διασταύρωσης απόψεων, ανταλλαγής καλών πρακτικών και ζύμωσης θεωρητικών προσεγγίσεων όσο και άμεσης επίλυσης πρακτικών ζητημάτων. Απευθύνεται δε σε όσους νομικούς ασχολούνται ενεργά και συστηματικά ή έχουν απλά ενδιαφέρον για τα ζητήματα της μετανάστευσης, επίκαιρα ή διαχρονικά.

Οι **αρχές** και οι **σκοποί** της Immigratio, όπως περιγράφονται στο καταστατικό της:

- Το Σωματείο αποτελεί μη κερδοσκοπική ένωση προσώπων στην οποία συμμετέχουν αποκλειστικά και μόνο πτυχιούχοι νομικής, ανεξαρτήτως της επαγγελματικής τους ιδιότητας.

Οι σκοποί του Σωματείου είναι οι ακόλουθοι:

- Η ενημέρωση των μελών αλλά και των πολιτών γενικότερα ή φορέων για τις εξελίξεις σε θέματα μετανάστευσης, τόσο αναφορικά με την ψήφιση και θέση σε ισχύ σχετικής νομοθεσίας όσο και σε σχέση με την εφαρμογή της από τη διοίκηση και τις δικαστικές αρχές, καθώς και η διατύπωση προτάσεων και κρίσεων επ' αυτών.
- Η συνεργασία με φορείς και υπηρεσίες που έχουν ως αντικείμενο την υποδοχή και διεκπεραίωση θεμάτων ενδιαφέροντος του Σωματείου (Ο.Τ.Α., αρμόδιες Διευθύνσεις Αποκεντρωμένων Διοικήσεων, Αστυνομικές Αρχές κ.λπ.), με τη διατύπωση προτάσεων αλλά και σχετικών παρεμβάσεων, σε περιπτώσεις διαπίστωσης κακής διοικητικής πρακτικής. Επίσης, η συνεργασία με διεθνείς φορείς και οργανισμούς με σκοπό την ανταλλαγή απόψεων και εμπειριών.
- Η διοργάνωση εκδηλώσεων (ημερίδων, συνεδρίων κ.τ.λ.) ή άλλων δραστηριοτήτων για ζητήματα ενδιαφέροντος του Σωματείου είτε κατ' αποκλειστικότητα είτε σε συνεργασία με άλλους φορείς και αρχές (π.χ. Πανεπιστήμια, Δικηγορικοί Σύλλογοι, Ο.Τ.Α. κ.τ.λ.).
- Η ανάπτυξη οργάνωσης και δράσεων με σκοπό την επίτευξη της συνεργασίας και της αλληλεγγύης μεταξύ των μελών αλλά και την προάσπιση των καλώς εννοούμενων επαγγελματικών τους συμφερόντων.
- Η συμμετοχή σε σχετικά προγράμματα και δράσεις που αναπτύσσει είτε η Ευρωπαϊκή Ένωση

είτε εθνικοί φορείς, δημόσιοι και ιδιωτικοί.

- Η οργάνωση σχετικών υπηρεσιών και η διαχείριση συμβατικής ή ηλεκτρονικής πληροφόρησης και βάσεων δεδομένων και η παροχή αυτών στα μέλη του, καθώς και η έκδοση και διανομή εντύπου ή ηλεκτρονικού περιοδικού.

Η Immigratio, **στον εξαιρετικά σύντομο χρόνο «ζωής»** της, αριθμεί ήδη 83 μέλη **από πολλές πόλεις της Ελλάδας και του εξωτερικού**, έχει συμμετάσχει ενεργά και ουσιαστικά σε σειρά επιστημονικών συνεδρίων-ημερίδων αλλά και άλλων εκδηλώσεων-δράσεων σχετικών με τη μετανάστευση και έχει επίσης προβεί ήδη σε σειρά επαφών και ενεργειών προς την επίτευξη των στόχων της. Διοικείται από 9μελές προσωρινό Διοικητικό Συμβούλιο, σύντομα δε θα ακολουθήσουν εκλογές μεταξύ των μελών της για την πρώτη εκλεγμένη διοίκηση, δεσμευόμενη για τον ανοιχτό τρόπο λήψης των αποφάσεων και την προώθηση της ενεργούς συμμετοχής όλων.

Για περισσότερες πληροφορίες για τους σκοπούς και τη δράση αλλά και **για εγγραφές νέων μελών και επικοινωνία**, μπορείτε να αναζητήσετε την Immigratio στο διαδικτυακό τόπο www.immigratio.gr, στο www.facebook.com/immigratio.enomed, στο www.twitter.com/immigratio1 αλλά και στην έδρα της Ένωσης: Ένωση Νομικών Μεταναστευτικού Δικαίου Immigratio, Κομνηνών 17, Θεσσαλονίκη, τηλ.: 6975507004, fax: 2310 272131, immigratio@yahoo.com, immigratio.gr@gmail.com

ΔΕΛΤΙΟ ΤΥΠΟΥ -ΨΗΦΙΣΜΑ

Θεσσαλονίκη, 7 Ιουνίου 2013

ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΩΝ ΠΡΟΣ ΤΗ ΔΙΚΗΓΟΡΟ ΑΘΗΝΩΝ, ΚΑ ΗΛΕΚΤΡΑ-ΛΗΔΑ ΚΟΥΤΡΑ

74

Το Διοικητικό Συμβούλιο του Δικηγορικού Συλλόγου Θεσσαλονίκης καταδικάζει με τον πιο κατηγορηματικό τρόπο τη συμπεριφορά των αστυνομικών οργάνων προς τη συνάδελφο δικηγόρο Αθηνών, κα Ηλέκτρα-Λήδα Κούτρα τις πρώτες πρωινές ώρες της 5.6.2013 σε Αστυνομικό Τμήμα της Θεσσαλονίκης.

Η απαγόρευση της δικηγόρου να ασκήσει τα ρητά προβλεπόμενα από το νόμο καθήκοντά της για την υπεράσπιση του εντολέα της και ο εγκλεισμός της στο κρατητήριο με αυτόν, όχι μόνο παραβιάζει κάθε έννοια συνταγματικής νομιμότητας, αλλά κυριολεκτικά ευτελίζει το θεσμό της δικαιοσύνης αλλά και την ίδια την Ελληνική Πολιτεία.

Ο Δικηγορικός Σύλλογος Θεσσαλονίκης, αντιδρώντας αμέσως μόλις πληροφορήθηκε το συμβάν με έγγραφό του την 6.6.2013 προς την Αστυ-

νομική Διεύθυνση Θεσσαλονίκης, κατήγγειλε το περιστατικό και ζήτησε τις απόψεις της Αστυνομίας.

Η Αστυνομική Διεύθυνση Θεσσαλονίκης με έγγραφό της την 7.6.2013 απάντησε στον Δικηγορικό Σύλλογο Θεσσαλονίκης ότι έχει διαταχθεί η διενέργεια ΕΔΕ, με σκοπό τη διερεύνηση της υπόθεσης από πειθαρχικής πλευράς, δηλώνοντας ότι, σε περίπτωση που διαπιστωθούν πειθαρχικά παραπτώματα, θα επιβληθούν οι προβλεπόμενες πειθαρχικές ποινές.

Ο Δικηγορικός Σύλλογος Θεσσαλονίκης δηλώνει ότι, ανεξαρτήτως της εξέλιξης της ΕΔΕ, θα διερευνήσει το θέμα και θα ασκήσει όλα τα δικαιώματα που του δίνει ο νόμος και ο θεσμικός του ρόλος για την προάσπιση των δικαιωμάτων των δικηγόρων και των πολιτών και την παραδειγματική τιμωρία αυτών που τα παραβιάζουν.

ΔΕΛΤΙΟ ΤΥΠΟΥ -ΨΗΦΙΣΜΑ

Θεσσαλονίκη, 28 Ιουνίου 2013

ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΥΑΘ

Ο Δικηγορικός Σύλλογος Θεσσαλονίκης, λαμβάνοντας υπόψη την κλιματική αλλαγή, την έλλειψη του πόσιμου νερού αλλά και τη σύνδεση της ύδρευσης και της αποχέτευσης με τη δημόσια υγεία και το περιβάλλον, πιστεύει ότι είναι απαραίτητο η διαχείριση του νερού να είναι κοινωνικής, διαφανούς, με βάση τα ανωτέρω δεδομένα και να μην εξαρτάται από το κριτήριο της αύξησης του κέρδους.

Ο Δικηγορικός Σύλλογος Θεσσαλονίκης υποστηρίζει όλους όσους θεωρούν το νερό κοινωνικό αγαθό και καλεί την Κυβέρνηση να λάβει υπόψη της όλα τα παραπάνω στην επιλογή του ιδιοκτησιακού καθεστώτος της ΕΥΑΘ.

Για το Διοικητικό Συμβούλιο,
Ο Πρόεδρος, Νικόλαος Εμμ. Βαλεργάκης
Ο Γεν. Γραμματέας, Χρήστος Ηρ. Ράπτης

ΔΕΛΤΙΟ ΤΥΠΟΥ

Θεσσαλονίκη, 28 Ιουνίου 2013

ΨΗΦΙΣΜΑ ΓΙΑ ΤΟΝ Κ. ΣΑΚΚΑ

Ο Δικηγορικός Σύλλογος Θεσσαλονίκης με αφορμή την προσωρινή κράτηση του Κ. Σακκά από τις 4/12/2010 μέχρι και σήμερα, καταδικάζει την παραβίαση των ανώτατων ορίων προσωρινής κράτησης από τις αρμόδιες δικαστικές αρχές. Σύμφωνα με το άρθρο 6 παρ. 4 του Συντάγματος σε συνδυασμό με τους περιορισμούς και τις προϋποθέσεις που ορίζονται στο άρθρο 288 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, απαγορεύεται η υπέρβαση των ανώτατων ορίων της προσωρινής κράτησης με τη διαδοχική επιβολή του μέτρου αυτού για επιμέρους πράξεις της ίδιας υπόθεσης, οπότε η δεύτερη προσωρινή κράτηση συνιστά παραβίαση θεμελιωδών ποινικών και δικονομικών διατάξεων, καθώς μεγεθύνει το μέγιστο επιτρεπόμενο του ανώτατου χρόνου προσωρινής κράτησης. Πρόκειται για ευθεία παραβίαση της θεμελιώδους αρχής του τεκμηρίου αθω-

ότητας. Η προσωρινή κράτηση αποτελεί έσχατο δικονομικό μέτρο με σκοπό την εξασφάλιση της εμφάνισης του κατηγορουμένου ενώπιον των δικαστικών αρχών και δεν πρέπει να θίγει την προσωπικότητα του κατηγορούμενου.

Ο Δικηγορικός Σύλλογος Θεσσαλονίκης καλεί την αρμόδια Εισαγγελική και Δικαστική Αρχή να εφαρμόσουν το Σύνταγμα και τους νόμους, θέτοντας τέρμα στην αντίθετη με τις παραπάνω διατάξεις προσωρινή κράτηση του ανωτέρω και να αποφύγουν την εμφάνιση παρόμοιων περιστατικών στο μέλλον.

Για το Διοικητικό Συμβούλιο,
Ο Πρόεδρος, Νικόλαος Εμμ. Βαλεργάκης
Ο Γεν. Γραμματέας, Χρήστος Ηρ. Ράπτης

75

ΔΕΛΤΙΟ ΤΥΠΟΥ - ΨΗΦΙΣΜΑ

Θεσσαλονίκη, 28 Ιουνίου 2013

ΓΙΑ ΤΗ ΣΤΕΡΗΣΗ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ
ΜΕ ΔΙΚΗΓΟΡΟ

Με αφορμή τις προσαγωγές πολιτών στην Αστυνομική Διεύθυνση Θεσσαλονίκης με κλήση βάσει του άρθρου 200Α του ΚΠΔ αλλά και χωρίς κλήση κατ' εφαρμογή του άρθρου 29 παρ. 1 εδ. γ' του ΠΔ 342/77, στους οποίους στερείται το δικαίωμα να επικοινωνήσουν με το δικηγόρο τους και να ασκήσουν τα δικαιώματα που τους δίδει ο νόμος, αλλά ιδιαιτέρως και κυρίως την άρνηση των αστυνομικών αρχών να επιτρέψουν στους υπερασπιστές δικηγόρους να ασκήσουν τα δικαιώματα που τους δίνει το Σύνταγμα και ο νόμος για την υπεράσπιση των εντολέων τους, ο Δικηγορικός Σύλλογος Θεσσαλονίκης καταγγέλλει την συμπεριφορά αυτή των διωκτικών αρχών και τις καλεί να εφαρμόζουν το Σύνταγμα και το Νόμο.

Ο ισχυρισμός ότι δεν έχει ασκηθεί ποινική δίωξη και δεν πρόκειται για κατηγορούμενους, είναι αντιφατικός και κενός νομικού περιεχομένου, γιατί δεν είναι νοητό ο μη κατηγορούμενος να υποχρεούται στη χορήγηση γενετικού υλικού και να μη δικαιούται να συνομιλεί με το δικηγόρο του.

Ο Δικηγορικός Σύλλογος Θεσσαλονίκης κρούει τον κώδωνα του κινδύνου, γιατί οι συμπεριφορές και οι τακτικές αυτές των διωκτικών αρχών καταλύουν κάθε έννοια νομιμότητας και κράτους δικαίου.

Τέλος ο Δικηγορικός Σύλλογος Θεσσαλονίκης δηλώνει ότι θα προχωρήσει σε όλες τις απαραίτητες ενέργειες για τη διασφάλιση των δικαιωμάτων των πολιτών αλλά και του δικαιώματος του δικηγόρου να υπερασπίζεται τον εντολέα του.

Παρασταση δικηγόρου στη διαμεσολάβηση Για τα υπερχρεωμένα νοικοκυριά

76

Ο Πρόεδρος του Δικηγορικού Συλλόγου Θεσσαλονίκης, κ. Νικόλαος Εμμ. Βαλεργάκης, εξέδωσε την ακόλουθη ανακοίνωση σε σχέση με την παράσταση δικηγόρου στη διαμεσολάβηση για τα υπερχρεωμένα νοικοκυριά:

«Όπως είναι γνωστό με πρωτοβουλία του Υπουργού Δικαιοσύνης, Διαφάνειας & Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, κ. Αντωνίου Ρουπακιώτη, εισάγεται νομοθετική ρύθμιση που ορίζει υποχρεωτικό προστάδιο διαμεσολάβησης για τα υπερχρεωμένα νοικοκυριά (ν. 3869/2010). Η πρόταση του Υπουργού Δικαιοσύνης, Διαφάνειας & Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων προβλέπει ότι κατά το στάδιο αυτό τα διάδικα μέρη θα παρίστανται υποχρεωτικά με δικηγόρο.

Η πρόταση αυτή προκάλεσε δήλωση του Υπουργού Ανάπτυξης, Ανταγωνιστικότητας, Υποδομών, Μεταφορών και Δικτύων, κ. Κωστή Χατζηδάκη, όπως καταγράφηκε σε σχετικά δημοσιεύματα στον Τύπο, ότι «δεν υπογράφει ένα νομοσχέδιο που θα επιβαρύνει περισσότερο τον οφειλέτη που ήδη δυσκολεύεται να τα βγάλει πέρα και καταφεύγει στο νόμο για τα υπερχρεωμένα νοικοκυριά».

Ο Δικηγορικός Σύλλογος Θεσσαλονίκης εκφράζει την έκπληξή του αλλά και την έντονη διαμαρτυρία του για τη δήλωση αυτή που ουσιαστικά αγνοεί τη φύση του θεσμού της διαμεσολάβησης, αλλά κυρίως οδηγεί στην κατάργηση του θεσμού γιατί είναι πρακτικά αδύνατο να επιτευχθεί συμβιβαστικό αποτέλεσμα χωρίς

την υποστηρικτική συμμετοχή δικηγόρων. Για το λόγο αυτό, άλλωστε, σύμφωνα με το άρθρο 8 παρ. 1 του Ν. 3898/2010, κατά τη διαδικασία της διαμεσολάβησης τα μέρη παρίστανται υποχρεωτικά με πληρεξούσιο δικηγόρο.

Περαιτέρω, ο Δικηγορικός Σύλλογος Θεσσαλονίκης εκφράζει τον έντονο προβληματισμό του, γιατί η μη παρουσία δικηγόρου στη διαδικασία της διαμεσολάβησης σίγουρα ευνοεί τα μεγάλα οικονομικά συμφέροντα που ουσιαστικά ζητούν την ακύρωση της νομοθεσίας που προστατεύει τα υπερχρεωμένα νοικοκυριά, δηλαδή την ελληνική οικογένεια.

Είναι δυνατόν να πιστεύει κανείς ότι ο απλός πολίτης χωρίς πληρεξούσιο δικηγόρο μπορεί να υπερασπιστεί με επιτυχία τα δικαιώματά και τα συμφέροντά του απέναντι στις τράπεζες; Ιδιαίτερα, όταν οι καταχρηστικοί όροι στις δανειακές συμβάσεις που οδήγησαν στα υπερχρεωμένα νοικοκυριά και που έχουν κριθεί από τα δικαστήρια ως καταχρηστικοί, είναι γραμμένοι με «ψιλά γράμματα», που ποτέ δεν λαμβάνουν γνώση οι υπογράφοντες και μετέπειτα οφειλέτες;

Καλούμε, λοιπόν, τον Υπουργό Ανάπτυξης να επανεξετάσει τη θέση του και να προσυπογράψει την προτεινόμενη από τον Υπουργό Δικαιοσύνης, Διαφάνειας & Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων ρύθμιση για τα υπερχρεωμένα νοικοκυριά, γιατί είναι προς το άμεσο συμφέρον του σκληρά οικονομικά δοκιμαζόμενου σήμερα, Έλληνα πολίτη».

ΔΕΛΤΙΟ ΤΥΠΟΥ

Θεσσαλονίκη, 22 Αυγούστου 2013

Αναγκαιότητα παραμονής του μαθήματος της Πολιτειακής Παιδείας στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση

Εν όψει της αποστολής του νομοσχεδίου για τη νέα μορφή του Λυκείου στην Επιτροπή Μορφωτικών Υποθέσεων την Παρασκευή, ο Δικηγορικός Σύλλογος Θεσσαλονίκης εκφράζει την ένθερμη υποστήριξή του στη βούληση του Υπουργείου Παιδείας για την επαναφορά και διατήρηση του μαθήματος της Πολιτειακής Παιδείας ως υποχρεωτικού διακριτού μαθήματος στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση.

Ο Δικηγορικός Σύλλογος Θεσσαλονίκης επισημαίνει την αναγκαιότητα της ύπαρξης του μαθήματος της Πολιτειακής Παιδείας στον κύριο κορμό των διδακτέων μαθημάτων, το οποίο συντελεί στη διαμόρφωση ενεργών, ενημερωμένων και υπεύθυνων πολιτών στην ελληνική κοινωνία.

Επιπλέον, θεωρεί απολύτως απαραίτητη τη

διδασκαλία του μαθήματος από τους πλέον ειδικούς και καταρτισμένους εκπαιδευτικούς (ΠΕ13 - Νομικών & Πολιτικών Επιστημών), στους οποίους πρέπει να ανατίθεται κατά προτεραιότητα

Προτείνει, επίσης, την επιλογή της αρχικής ονομασίας που είχε δώσει ο Υπουργός Παιδείας στο πανελλαδικώς εξεταζόμενο μάθημα για τα πολιτικά τμήματα με τον τίτλο «Οργάνωση & Λειτουργίες στις Πολιτείες».

Υποστηρίζει, τέλος την παροχή της δυνατότητας στους μαθητές που επιθυμούν να φοιτήσουν σε νομικά τμήματα να εξετάζονται στο ειδικό μάθημα («Οργάνωση & Λειτουργίες στις Πολιτείες») αντί για τα Λατινικά (τα οποία θα τα έχουν διδαχθεί και στη Β' τάξη) ή την Ιστορία.

77

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ

Θεσσαλονίκη, 8 Οκτωβρίου 2013

ΣΥΝΔΙΚΟΙ ΠΤΩΧΕΥΣΕΩΝ

Σύμφωνα με το άρθρο 63 παρ. 1 του Πτωχευτικού Κώδικα (Ν. 3588/2007, ΦΕΚ 153/10.7.2007): «Σύνδικος διορίζεται δικηγόρος που έχει τουλάχιστον πενταετή υπηρεσία, από κατάλογο που καταρτίζεται από τον οικείο Δικηγορικό Σύλλογο για κάθε ημερολογιακό έτος, με βάση αιτήσεις των ενδιαφερομένων δικηγόρων».

Για την σύνταξη του καταλόγου για το έτος 2014, που θα τεθεί στη διάθεση του Πρωτοδικείου Θεσσαλονίκης - τμήμα πτωχεύσεων - ΠΑΡΑΚΑΛΟΥΝΤΑΙ οι συνάδελφοι που έχουν συμπληρώσει πενταετή δικηγορία να δηλώσουν εγγράφως την επιθυμία τους στο γραφείο 8 (Πρωτόκολλο) του Δικηγορικού Συλλόγου Θεσσαλονίκης. Η δήλωση αυτή πρέπει να γίνει μέχρι 8.11.2013. Επισημαίνουμε ότι οι συνάδελφοι που θα ζητήσουν να συμπεριληφθούν στον κατάλογο των συνδίκων, δεν θα μπορούν να αποποιηθούν το διορισμό τους για λόγους που ανάγονται σε φόρτο εργασίας από την άσκηση της δικηγορίας. Για αποποίηση του διορισμού τους θα πρέπει να υπάρχει πλήρως δικαιολογημένος και αποχρών λόγος.

Οι δικηγόροι που θα διορισθούν σύνδικοι, σύμφωνα με την αριθ. 25114/2004 απόφαση Υπουργού Δικαιοσύνης (ΦΕΚ 534/29.3.2004) οφείλουν να καταθέσουν στο Δικηγορικό Σύλλογο τα κατωτέρω ποσά από τις αμοιβές που θα λάβουν, με την ακόλουθη αντιστοιχία: Α) Έως ποσό 5.870,00€ παρακράτηση ποσοστού 10%. Β) Από 5.870,01€ έως 11.739,00€ παρακράτηση ποσοστού 20%. Γ) Από 11.739,01€ έως 17.608,00€ παρακράτηση ποσοστού 25%. Δ) Από 17.608,01€ έως 23.478,00€ παρακράτηση ποσοστού 27%. Ε) Από 23.478,01€ έως 29.347,00€ παρακράτηση ποσοστού 30%. ΣΤ) Από 29.347,01€ και άνω παρακράτηση ποσοστού 35%.

Ποσοστό 4% από τα παραπάνω παρακρατούμενα ποσοστά δικηγορικής αμοιβής, θα διατίθεται για την κάλυψη των εξόδων διαχείρισης του σχετικού λογαριασμού. Σε περίπτωση μη καταβολής στο Δ.Σ.Θ. των ποσών αυτών, θα υπάρξουν πειθαρχικές κυρώσεις.

Ο Πρόεδρος, Νικόλαος Εμμ. Βαλεργάκης
Ο Γεν. Γραμματέας, Χρήστος Ηρ. Ράπτης

ΤΑ ΩΡΑΙΟΤΕΡΑ ΤΑΞΙΔΙΑ ΔΕΝ ΤΑ ΚΑΝΑΜΕ ΑΚΟΜΑ Γ. ΕΥΑΓΓΕΛΑΤΟΣ

Χριστόφορος Κοσμίδης

Αρεοπαγίτης,

τ. Επιθεωρητής θ' Δικαστικής Περιφέρειας

Αν λογοτεχνία θεωρείται το να μπορεί κάποιος να βάζει στη σειρά εντυπωσιακές λέξεις και να φτιάχνει ένα κείμενο, επίτηδες δυσνόητο, ώστε να επιδέχεται ποικίλες προσεγγίσεις, ανάλογα προς το ψυχοσυναισθηματικό υπόβαθρο των αναγνωστών του, τότε ο Γιάννης Ευαγγελάτος δεν είναι λογοτέχνης. Ευτυχώς! Ούτε εγώ είμαι λογοτέχνης και γι' αυτό δεν είμαι σε θέση να έχω γνώμη για τη λογοτεχνική αξία της «αισθηματικής νουβέλας» (έτσι τη χαρακτηρίζει), την οποία έγραψε πρόσφατα με το νοσταλγικό τίτλο «Τα ωραιότερα ταξίδια δεν τα κάναμε ακόμα» και η οποία κυκλοφόρησε πριν λίγους μήνες ως βιβλίο μικρού μεγέθους (155 σελίδες) από τις εκδόσεις «Ερεισμα» στα Χανιά (ISBN 978-960-8000-24-7).

Δεν θα έμπαινα, λοιπόν, στον κόπο να γράψω το σημείωμα αυτό, αν δεν είχα συγκινηθεί ιδιαίτερα διαβάζοντας το βιβλίο, που κατά τη γνώμη μου έχει πολύ μεγαλύτερη αξία από μια απλή συναισθηματική νουβέλα! Ο Γιάννης Ευαγγελάτος είναι δικαστής. Προεχόντως, όμως, είναι άνθρωπος που ψάχνεται και ψάχνει. Και που ξέρει να συνδυάζει, πετυχημένα, τις προ-

σωπικές του ευαισθησίες με την ανθρώπινη λογική, να κάνει τις διαπιστώσεις του, να ξεκολλάει από την πρώτη γνώμη του, να προχωράει μπροστά χωρίς να «φτύνει» πίσω του και να 'ναι πάντα έτοιμος για το καλύτερο. Αυτά τα στοιχεία τα βρήκα στη νουβέλα του!

Στο οπισθόφυλλο του βιβλίου, όπως συνηθίζεται, υπάρχει μια σύντομη περιγραφή της υπόθεσης, που έχει σκοπό να προκαλέσει το ενδιαφέρον των πιθανών αναγνωστών. Πράγματι, θα μπορούσε να πει κανείς ότι το βιβλίο είναι η ιστορία ενός νεανικού έρωτα, ξαναγραμμένη με την εμπειρία μιας ζωής και με την ευκαιρία μιας ποινικής δίκης. Αλλά δεν είναι μόνο αυτό! Αν ήταν, το βιβλίο δεν θα διέφερε από πολλές άλλες, παρόμοιες νουβέλες, που έχουμε διαβάσει κατ' επανάληψη, δοσμένες μάλιστα με πολύ πιο λογοτεχνικό τρόπο.

Αυτό που μου άρεσε είναι το ότι ο Γιάννης Ευαγγελάτος μέσα από το «μύθο» του βιβλίου περνάει μηνύματα ζωής. Με ωραίο τρόπο, χωρίς να κάνει τον έξυπνο, βάζοντας τους ήρωες να αναγνωρίζουν τα λάθη τους, να βιώνουν ισοβίως τις συνέπειες κάποιων βιαστικών επι-

λογών της νεότητας, να αποδέχονται ταπεινά την οδύνη των συνεπειών αυτών και να προσπαθούν να την ξεπεράσουν μέσα από τη θυσία, η οποία, παρά το γεγονός ότι και αυτή είναι οδυνηρή, φέρνει την κάθαρση και την αποκατάσταση! Ίσως κάπου υπερβάλλει. Αλλά αυτό γίνεται για να διασωθεί ο «μύθος» και να δοθεί στον αναγνώστη το περιθώριο να βρει μόνο του το μέτρο.

Το βιβλίο διαβάζεται εύκολα. Η «δυσκολία» του έγκειται στο ότι μας κάνει να σκεφτούμε τα δικά μας. Αυτά που πολλές φορές μας «βολεύει» να τα έχουμε απωθημένα. Παρά ταύτα, σας διαβεβαιώνω ότι το βιβλίο με συγκίνησε και στη δεύτερη ανάγνωση....

Η αποκλειστική διάθεση του βιβλίου γίνεται από τον εκδοτικό οίκο «Ερεισμα», οδός Κ. Σφακιανάκη 17, Χανιά, τηλέφωνο 28210 98386. Τα έσοδα διατίθενται στα «Παιδικά Χωριά ΣΟΣ» και στην «Εταιρία Προστασίας Ανηλίκων Χανίων». Η πρώτη έκδοση εξαντλήθηκε και ήδη ετοιμάζεται η δεύτερη.

ΕΠΟΜΕΝΟ ΤΕΥΧΟΣ

80

